

**ÇOCUK EDEBİYATI METİNLERİNİN
ÇOK YÖNLÜ DEĞERLENDİRİLMESİ:
SARA GÜRBÜZ ÖZEREN ÖRNEKLEMİ**

Tuğba HAN

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

2022

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATI METİNLERİNİN ÇOK YÖNLÜ
DEĞERLENDİRİLMESİ: SARA GÜRBÜZ ÖZEREN ÖRNEKLEMİ

TUĞBA HAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

AĞRI-2022

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim–Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Çok Yönlü Değerlendirilmesi: Sara Gürbüz Özeren Örnekleme” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim–Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

[.../.../2022]

Tuğba HAN

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ danışmanlığında, Tuğba HAN tarafından hazırlanan bu çalışma ...//2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	:	Doç. Dr. Mustafa AYDEMİR	İmza:
Jüri Üyesi	:	Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÇEVİK	İmza:
Jüri Üyesi	:	Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ	İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup
Enstitü Yönetim Kurulunun ...//.../2022 tarih ve / nolu kararı ile
onaylanmıştır.

.... /...../.....

Prof. Dr. İbrahim HAN
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	II
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	III
ÖZET	XIII
YÜKSEK LİSANS TEZİ	XIII
ABSTRACT	XV
TABLolar DİZİNİ	XVII
RESİMLER DİZİNİ	XXIV
KISALTMALAR	XXV
ÖN SÖZ	XXVII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.5. Literatür Taraması	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	18
2.1. Çocuk Edebiyatı	18
2.1.1. Çocuk ve çocuk edebiyatı	18
2.1.2. Çocuk Edebiyatının Tarihçesi	20
2.1.2.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi	21
2.1.2.2. İngiltere’de Çocuk Edebiyatı	22
2.1.2.3. Fransa’da Çocuk Edebiyatı	24
2.1.2.4. Amerika’da Çocuk Edebiyatı	26
2.1.2.5. Almanya’da Çocuk Edebiyatı	26
2.1.2.6. 18. Yüzyıldan Sonra Diğer Ülkelerde Çocuk Edebiyatı	27
2.1.2.6.1. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı	28
2.1.3. Çocuk Edebiyatının Özellikleri	31
2.1.3.1. Çocuğun Gelişim Düzeyine Göre Çocuk Kitapları	33
2.1.3.1.1. Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitapları	33
2.1.3.1.2. Okul Dönemi Çocuk Kitapları	34

2.1.3.2. Çocuk Kitaplarında/Metinlerinde Bulunması Gereken Dış Özellikler.....	34
2.1.3.2.1. Büyüklük.....	34
2.1.3.2.2. Harfler	34
2.1.3.2.3. Kâğıt.....	35
2.1.3.2.4. Ciltleme	35
2.1.3.2.5. Kapak	36
2.1.3.2.6. Sayfa Düzeni	36
2.1.3.3. Çocuk Kitaplarında/Metinlerinde Bulunması Gereken İç Özellikler.....	37
2.1.3.3.1. Konu.....	37
2.1.3.3.2. Kahraman	39
2.1.3.3.3. İleti	41
2.1.3.3.4. Dil ve Anlatım.....	42
2.1.3.3.5. Çocuk Kitaplarını Resimleme	43
2.1.3.3.5.1. Görsel Okuma	44
2.2. Değerler Eğitimi.....	46
2.3. Çocuk Hakları	53
2.3.1. Çocuk Haklarının Tarihçesi	53
2.3.1.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924).....	54
2.3.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)	54
2.3.1.3. Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963).....	55
2.3.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)	56
2.3.2. Çocuğun Kitle İletişim Hakkı	61
2.3.3. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Hakları.....	62
3. YÖNTEM.....	67
3.1. Araştırmanın Modeli	67
3.2. Araştırmanın Örneklemi.....	68
3.3. Veri Toplama Araçları	68
3.3.1. Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu.....	70
3.3.2. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği	70

3.3.3. Araştırmacı Tarafından Geliştirilen Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği.....	70
3.3.3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçek Geliştirme Deseni.....	70
3.3.3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçek Geliştirme Modeli	71
3.3.3.3. Evren ve Örneklem	72
3.3.3.4. Bulgular.....	73
3.3.3.4.1. Yüzey Geçerliği	73
3.3.3.4.2. Kapsam Geçerliği.....	73
3.3.3.4.2. Yapı Geçerliği	74
3.3.3.4.2.1. Pilot Uygulama.....	74
3.3.3.4.2.2. Ana Uygulama	78
3.3.3.4.3. Güvenirlik Analizleri	81
3.3.4. Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği	83
3.4. Verilerin Analizi.....	83
4. BULGULAR VE YORUMLAR	85
4.1. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisi Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Bulunması Gereken Özellikler Bakımından Nasıldır?	86
4.1.1. Kitabın Ebadı Çocuğun Kolay Tutabileceği Ölçülerdedir	89
4.1.2. Metinde Kullanılan Harflerin Puntoları Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur	89
4.1.3. Kitap Sağlam Ciltlenmiştir.....	89
4.1.4. Kitabın Dış Kapağı Çocuğun İlgisini Çeker	89
4.1.5. Kitabın Dış Kapağı Metnin Konusuyla Uyumludur	90
4.1.6. Kitabın Kapağı Çocuğu Düşünmeye Sevk Eder	90
4.1.7. Kitapta Uygun Kalitede Kâğıt Kullanılmıştır	90
4.1.8. Metnin Sayfa Kenarlarında Uygun Boşluklar Bırakılmıştır	90
4.1.9. Metinde Resimler, Yazıların Okunmasını Etkilemeyecek Şekilde Yerleştirilmiştir	91
4.1.10. Metnin Konusu Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur	91
4.1.11. Metinde Cinsiyet Kavramı Çocuğun İçinde Bulunduğu Yaş Grubuna Uygun İşlenmiştir.....	92

4.1.12. Metinde İdeolojiyi Aşılayan İfadeler Yer almaktadır	93
4.1.13. Metinde Toplumun Değer Yargılarının Küçümsendiği İfadeler Yer almaktadır.....	93
4.1.14. Metinde Çocuklara Kötü Örnek Teşkil Edecek İfadeler Yer almaktadır.....	93
4.1.15. Metinde İşlenen Konu Çocukta Merak Duygusu Uyandıracak Niteliğe Sahiptir	97
4.1.16. Metin, Çocukların Hayal Gücünü Geliştirecek Konulara Yer Vermektedir.....	97
4.1.17. Metinde Verilmek İstenen Ana Düşünce Anlaşılmaktadır	98
4.1.18. Metnin İçeriği Ahlaki Kurallara Uygundur.....	98
4.1.19. Metinde Verilmek İstenen Ana Duygu Anlaşılmaktadır	100
4.1.20. Metin, Çocuğun Evrensel Değerleri Tanımasına Yardımcı Olmaktadır.....	100
4.1.21. Metin, Çocuğun Millî Değerleri Tanımasına Yardımcı Olmaktadır	102
4.1.22. Metinde Kahramanlar, Çocukların Ruhsal Gelişimine Uygunluk Göstermektedir.....	102
4.1.23. Metinde Yazım Kurallarına Uyulmuştur	103
4.1.24. Metinde Noktalama İşaretleri Doğru Biçimde Kullanılmıştır	103
4.1.25. Metindeki Cümlelerin Uzunluğu Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur	104
4.1.26. Metinde Tutarlı Bir Anlatım Tercih Edilmiştir.....	105
4.1.27. Metinde Türkçenin Anlatım Gücünü Ortaya Koyan Örneklerle Yer Verilmiştir	105
4.1.28. Metinde Anlaşılır Bir Üslup Kullanılmıştır	107
4.1.29. Metinde Akıcı Bir Anlatım Kullanılmıştır.....	108
4.1.30. Metinde Kullanılan Kelime Sayısı Çocuğun Yaşına Uygun Seviyededir.....	108
4.1.31. Metin, Çocuğun Dil Becerilerini Geliştirmesine Katkıda Bulunmaktadır.....	109
4.1.32. Metin, Çocuk Okuyucular İçin Yazılmıştır.....	109
4.1.33. Metin, Çocuğa Edebiyat Estetiğini Aktarabilecek Niteliktedir.....	109

4.1.34. Metin, Diğer Disiplinlerle İş Birliği İçindedir	110
4.1.35. Metin, Zevk Alınarak Okunacak Bir Anlatıma Sahiptir	110
4.1.36. Metinde Kullanılan Resimler Çocuğun Yaş Seviyesine Uygunur.	110
4.1.37. Metindeki Resimler Çocuğu Düşünmeye Sevk Eder.....	110
4.1.38. Metnin Konusuyla Metinde Kullanılan Resimler Uyum İçindedir..	111
4.1.39. Metinde Yer Alan Resimler Çocuğun Hayal Gücünü Geliştirir	111
4.1.40. Görsellerin İçeriği Ahlaki Kurallara Uygunur	111
4.2. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisinin Çocuk Haklarına Uygunluk Durumu Nasıldır?	117
4.2.1. Kapakta/Metin Öncesinde Verilen Görseller Çocuğun Ruh Sağlığına Uygunur	120
4.2.2. Metin, Çocuğun Zihinsel Ve Bedensel Sağlığını Korumaya Yönelik Bir Yayındır.....	122
4.2.3. Metin, Eğitimde Fırsat Eşitliğini Vurgulamaktadır	122
4.2.4. Metin, Çocukları İstismara Karşı Eğitir Niteliktedir.....	123
4.2.5. Metinde 18 Yaşına Kadar Her Birey, Çocuk Olarak Kabul/ Tasvir Edilmektedir.....	125
4.2.6. Metinde Anne–Baba, Çocuğun Gelişimi İçin Yol Göstericidir	125
4.2.7. Metinde Birleştirici Bir Üslup (Dil, Din, Irk vb.) Benimsenmiştir....	126
4.2.8. Metinde Çocuğa İsmi İle Yer Verilmekte/ Hitap Edilmektedir	127
4.2.9. Metinde Çocuğun İletişim Hakkına Saygı Duyulmaktadır.....	127
4.2.10. Metinde Çocuğun Kendi Seçeceği Bir Araçla Düşüncesini Özgürce Dile Getirmesine Fırsat Tanınmıştır	128
4.2.11. Metinde çocuğun kimliğine ait bilgilere (isim, tabiiyet, aile bağları vd.) Saygı duyulmuştur	128
4.2.12. Metinde Çocuğun Temel Yaşama Hakkına Saygı Duyulmuştur	129
4.2.13. Metinde Çocuk Haklarını İhlal Eden Söz/ İfadeler Yer Almaktadır	130
4.2.14. Metinde Çocuk İstismarına Sebep Olabilecek Görseller Kullanılmıştır	130
4.2.16. Metinde Çocuk İstismarını Hoş Görecek Bir Tavrı Söz Konusudur	131
4.2.17. Metinde Çocuk Yaşta Evliliğe Özendirme Söz Konusu Değildir....	131
4.2.18. Metinde Çocuk, Cinsel Bir Obje Olarak Gösterilmektedir.....	132

4.2.19. Metinde Çocuk/lar Anne–Babaları Tarafından Bakılmaktadır	133
4.2.20. Metinde Çocuklar Din ve Vicdan Özgürlüğüne Sahiptirler.....	133
4.2.21. Metinde Çocuklar Yasa Dışı Olarak Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmaktadır	134
4.2.22. Metinde Çocuklar Yetenekleri Doğrultusunda Eğitim Almaktadır .	135
4.2.23. Metinde Çocuklara Yönelik Bedensel Bir Saldırı Vardır	135
4.2.24. Metinde Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar Söz Konusudur	136
4.2.25. Metinde Çocuklara Yönelik Zihinsel Bir Saldırı Bulunmaktadır	136
4.2.26. Metinde Okuyucuya Çocukların Korunması Konusunda Mesajlar Verilmektedir	137
4.2.27. Metinde Çocukların Ücretsiz Tıbbi Destek Alabilmesi Fikri Desteklenmektedir.....	138
4.2.28. Metinde Engelli Çocuklara Yönelik Pozitif Bir Ayrımcılık Yapılmaktadır.....	138
4.2.29. Metinde Engelli Çocukların Toplumda Aktif Olarak Yer Almasına Yönelik Tutum Vardır.....	138
4.2.30. Metinde Yer Alan Görseller Çocuğun Zihinsel ve Bedensel Gelişimini Olumlu Etkileyecek Niteliktedir	138
4.2.31. Metinde, Çocuğun Onur Ve İtibarına Saldırı Vardır	139
4.2.32. Metni Bedensel/ Zihinsel Şiddete Maruz Kalmış Çocukların Ailelerinin Okuması Sakıncalıdır.....	139
4.2.33. Metni, Bedensel Ve Zihinsel Şiddete Maruz Kalmış Çocuklar Okuyabilir	140
4.2.34. Yazar, Çocuğun Oyun Hakkına Saygı Duymaktadır	140
4.2.35. Yazar, Çocuğun Özel Yaşantısına Saygı Duymaktadır	140
4.2.36. Yazar, Çocukları Eğitim Almaları Yönünde Teşvik Etmektedir	140
4.2.37. Yazar, Çocukları İlgilendiren Konularda Çocukların Yararını Gözetmektedir	141
4.2.38. Yazar, Çocukları Sanatsal Yaşama Katılmaya Özendirilmektedir	142
4.2.39. Yazar, Çocukları Zararlı Alışkanlıklara Karşı Bilinçlendirilmeye Çalışmaktadır	142
4.2.40. Yazarın Çocuk Haklarına Yönelik Suç Geçmişi Bulunmaktadır.....	142

4.3. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisi Taşıdığı Değerler Bakımından Nasıldır?.....	147
4.3.1. Adalet	150
4.3.1.1. Adil Olma.....	150
4.3.1.2. Eşit Davranma	151
4.3.1.3. Paylaşma	152
4.3.2.Dostluk	154
4.3.2.1. Diğerkâmlık.....	154
4.3.2.2. Güven Duyma	155
4.3.2.3. Anlayışlı Olma	156
4.3.2.4. Dayanışma.....	157
4.3.2.5. Sadık Olma.....	158
4.3.2.6. Vefalı Olma.....	158
4.3.2.7. Yardımlaşma	159
4.3.3. Dürüstlük.....	160
4.3.3.1. Açık ve Anlaşılır Olma	160
4.3.3.2. Doğru Sözlü Olma.....	161
4.3.3.3. Güvenilir Olma.....	164
4.3.3.4. Sözünde Durma	166
4.3.4. Öz Denetim	167
4.3.4.1. Davranışlarını Kontrol Etme	167
4.3.4.2. Davranışlarının Sorumluluğunu Üstlenme.....	168
4.3.4.3. Öz Güven Sahibi Olma	169
4.3.4.4. Gerekğinde Özür Dileme	170
4.3.5. Sabır	170
4.3.5.1. Azimli Olma.....	171
4.3.5.2. Tahammül Etme	172
4.3.5.3. Beklemeyi Bilme.....	173
4.3.6. Saygı.....	174
4.3.6.1. Alçakgönüllü Olma	174
4.3.6.2. Başkalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği Şekilde Davranma	175

4.3.6.3. Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme	176
4.3.6.4. Muhatabının Konumunu Özelliklerini ve Durumunu Gözetme..	177
4.3.7. Sevgi.....	178
4.3.7.1. Aile Birliğine Önem Verme	179
4.3.7.2. Fedakârlık Yapma	180
4.3.7.3. Güven Duyma	181
4.3.7.4. Merhametli Olma	182
4.3.7.5. Vefalı Olma.....	183
4.3.8. Sorumluluk.....	184
4.3.8.1. Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma ...	185
4.3.8.2. Sözünde Durma	186
4.3.8.3. Tutarlı ve Güvenilir Olma	187
4.3.8.4. Davranışlarının Sonuçlarını Üstlenme	187
4.3.9. Vatanseverlik.....	188
4.3.9.1. Çalışkan Olma	189
4.3.9.2. Dayanışma.....	190
4.3.9.3. Kurallara ve Kanunlara Uyma	191
4.3.9.4. Sadık Olma.....	192
4.3.9.5. Tarihsel ve Doğal Mirasa Duyarlı Olma.....	192
4.3.9.6. Toplumu Önemseme	193
4.3.10. Yardımseverlik.....	194
4.3.10.1. Cömert Olma	194
4.3.10.2. İş Birliği Yapma.....	196
4.3.10.3. Merhametli Olma	196
4.3.10.4. Misafirperver Olma	198
4.3.10.5. Paylaşma	199
4.4. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisinde Yer Alan	
Görsellerin Çocuk Edebiyatına Uygunluk Durumu Nasıldır?	202
4.4.1. Görseller Anlaşılır Niteliktedir	206
4.4.2. Görseller Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur.....	209
4.4.3. Görseller Çocuğun İlgisini Çeker.....	210
4.4.4. Görseller Çocuğun Hayal Gücünü Geliştirir.....	211

4.4.5. Görseller Çocuğu Düşünmeye Sevk Eder.....	211
4.4.6. Görseller Çocuğu Eğlendirir	212
4.4.7. Görseller Metnin Konusuyla Uyumludur.....	212
4.4.8. Görseller Metne Uygun Yerleştirilmiştir	213
4.4.9. Görseller Art Arda Sıralandığında Anlatılanların Örgüsünü Oluşturur	214
4.4.10. Görseller Sayfaya Yazıların Okunmasını Engellemeyecek Şekilde Yerleştirilmiştir	216
4.4.11. Görsellerde Estetiğe Önem Verilmiştir.....	216
4.4.12. Görsellerin İçeriği Ahlaki Kurallara Uygundur	217
5. SONUÇ.....	220
KAYNAKÇA	226
EKLER.....	247
ÖZGEÇMİŞ.....	254

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK EDEBİYATI METİNLERİNİN ÇOK YÖNLÜ DEĞERLENDİRİLMESİ: SARA GÜRBÜZ ÖZEREN ÖRNEKLEMİ

Tuğba HAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

2022, 282 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

Doç. Dr. Mustafa AYDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÇEVİK

Eğitim, ailede başlayıp okul yaşantısıyla devam devam eden ve hayat boyu süren bir süreçtir. Bu süreçte çocuk edebiyatı eserleri çocuk eğitiminde doğrudan rol oynayan bir araç vazifesi görmektedir. Çocuk edebiyatı eserleri çocukların zihinsel ve psikolojik gelişiminde etkili bir eğitim aracıdır. Çocukların okuma becerilerini geliştirmenin yanı sıra çocukta dil bilincinin oluşması ve gelişmesinde de birincil etkindir. Okuma eğitimi geliştirmenin yanı sıra çocuğun duygu ve düşünce dünyasının gelişimi ile eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisi kazanması üzerinde de birçok katkısı vardır. Çocuklar için kaleme alınmış eserlerin çocuğa toplumun değer yargılarını, çocuğun sahip olduğu hakları çocuk edebiyatının kendine has üslubuyla kazandırarak çocuğa yaşam boyu rehberlik edecek nitelikte olması ve çocuğu hayata hazırlar özellikte olması önemli bir husustur.

Bu araştırma çocuk edebiyatı metinlerini çocuk edebiyatına uygunluğu, çocuk haklarına yönelik olma durumu, taşıdığı değerler ve çocuk eserlerinde yer alan görsellerin çocuk edebiyatına uygunluğu açısından incelenmesi ve kendinden sonraki çalışmalara bir ön çalışma olmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada kullanılması amaçlanan “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” ve “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği”nin kuramsal çerçevesi belirlenmiştir ve doküman incelemesi yoluyla veriler toplanmıştır. Doküman incelemesi yoluyla toplanan nitel veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiş ve taslak ölçek ile rubrik oluşturulmuştur. 12 uzman görüşü alınmış ve Lawshe tekniği kullanılarak rubriğin son haline

ulaşılmıştır. Çalışma için araştırmacı tarafından “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” hazırlanmıştır. Pilot uygulamasında 101 katılımcıya; ana uygulamada 302 katılımcıya uygulanmış ve elde edilen veriler istatistik programı ile analiz edilerek ölçeğin son haline ulaşılmıştır.

Bulguların elde edilme sürecinde araştırmacı ve bir uzman tarafından Sara Gürbüz Özeren’in TDK tarafından ödöl almış “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” adlı kitap dizisi “Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği”, “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine– Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu”, “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” ve “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği” ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Sara Gürbüz Özeren’in “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” adlı kitap dizisinin anlatı ve görselleri açısından çocuk edebiyatına uygun olma durumu ile çocuk haklarına yönelik olma ve barındırdığı değerler açısından incelendiği bu çok yönlü çalışmada incelenen kitaplar çocuk edebiyatı açısından 2,61 ortalaması ile “güçlü” çocuk hakları açısından 1,81 ortalaması ile “orta” değerde bulunmuştur. Kitapların tamamında 603 değere yer verildiği tespit edilirken kullanılan görselleri açısından ise aranan özelliklerin yarısından daha azını karşıladığı için zayıf kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk hakları, değerler eğitimi, çocuk edebiyatında görsellik.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

A VERSATILE EVALUATION OF CHILDREN'S LITERATURE TEXTS:

THE SAMPLE OF SARA GÜRBÜZ OZEREN

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

2022, 282 page

Jury: Assoc. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

Assoc. Prof. Dr. Mustafa AYDEMİR

Dr. Lecturer Arzu ÇEVİK

Education is a lifelong process that continues with the beginning school life in the family. In this process, children's literature works are seen as a tool that plays a role in children's education. Works of children's literature are an effective educational tool in the mental and psychological development of children. In addition to developing children's reading skills, it is also the primary factor in the formation and development of a child's language knowledge. In addition to improving reading education, there is an initial participation in the development of the child's world of emotions and thoughts, as well as the acquisition of critical and creative thinking skills. It is an important consideration that the works that have received pens for children acquire the value judgments of the children's community, the rights that the child has with the unique superiority of children's literature the child has lifelong guidance education and the preparation of children's life is an important aspect.

The aim of this research is to examine the application of children's literature texts to children's literature, the status of children's rights, the values it carries and the images contained in children's works from the application to children's literature and to ensure that it is a preliminary study to subsequent studies. The institutional framework of "Measurement of Evaluation in Children's Literature Texts" and "Evaluation of Visuals in Children's Literature Texts", which are intended to be used in the research, have been determined and those given through the examination of the documents have been collected. The qualitative data collected during the examination of the documents were analyzed by the analysis method and a rubric was created to be measured by a draft. 12 expert opinions were obtained and the result was reached using the Lawshe technique. "Evaluation Evaluation of Children's Books from their

Application to Children's Literature" was prepared from the researcher for the study. In the pilot application, 101 participants were reached; in the main application, 302 participants and the results obtained are still the results of those analyzed by the statistics program.

Sara Gürbüz Özeren by a Specialist Researcher and the findings obtained in the process of TDK reward if they have received an “Arabian Nights my book series,” the series “the text rating scale of children's rights”, “on the work of curriculum renewal and change– values, and the values associated with F. 6. attitudes and Behaviors Form”, “The Scale for Evaluating Children's Books in Terms of Their Suitability for Children's Literature” and "The Rubric for Evaluating Visuals in Children's Literature Texts" were evaluated. The obtained data were analyzed by the descriptive analysis method and the obtained results were interpreted.

The books examined in this multifaceted study were found to be “average” with an average of 2.87 from the children's literature openness and “strong” with an average of 1.9 from the children's rights openness. It has been concluded that the images used during the expression that was given at a value of 603 in all of the books remained weak due to the vulnerabilities.

Keywords: Children's literature, children's rights, values education, visualization in children's literature.

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. 1. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Tezlerin Çalışma Türüne Göre Dağılımı.....	4
Tablo 1. 2. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı.....	4
Tablo 1. 3. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı.....	5
Tablo 1. 4. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı	5
Tablo 1. 5. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı.....	6
Tablo 1. 6. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımı.....	8
Tablo 1. 7. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımı.....	9
Tablo 1. 8. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Araştırma Yaklaşımına Göre Dağılımı	15
Tablo 1. 9. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Araştırma Yaklaşımına Göre Dağılımı	15
Tablo 1. 10. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı	16
Tablo 1. 11. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı.....	16
Tablo 2. 1. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2017 yılında yapılan basın toplantısında paylaşılan kök değerler ve bu değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar	53
Tablo 3. 1. Çocuk Hakları ve Çocuk Edebiyatı Ölçeklerinin Değerlendirilmeleri için Revize Edilmiş Ölçek Seçenekleri Ağırlıkları ve Sınırları	69
Tablo 3. 2. Görsellerin Değerlendirilmeleri için Revize Edilmiş Ölçek Seçenekleri Ağırlıkları ve Sınırları	69
Tablo 3. 3. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçları.....	74

Tablo 3. 4.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Her Maddesinin Puan Dağılımının Alt ve Üst Gruplarına Ait Ortalamalar Arasındaki Anlamlılığına İlişkin T Testi Sonuçları ve Korelasyon Katsayıları.....	75
Tablo 3. 5.	Çocuk Edebiyatı Metinleri Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler.....	78
Tablo 3. 6.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin KMO ve Barlett Testi Sonuçları	79
Tablo 3. 7.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları ..	79
Tablo 3. 8.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi	80
Tablo 3. 9.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Alt Boyutları ve Bu Boyutlardan Yük Alan Maddeler.....	81
Tablo 3. 10.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin İç Tutarlılık Katsayıları	82
Tablo 3. 11.	Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Faktörlerin İç Tutarlılık Katsayıları	82
Tablo 3. 12.	Değerlendirme için Revize Edilmiş Ölçek Seçenekleri Ağırlıkları ve Sınırları.....	84
Tablo 4. 1.	Sara Gürbüz Özeren'in Züleyha Serisinde yer alan kitapların çocuk edebiyatına uygunluğu (Araştırmacı değerlendirmesi).....	86
Tablo 4. 2.	Sara Gürbüz Özeren'in Züleyha Serisinde yer alan kitapların çocuk edebiyatına uygunluğu (Uzman değerlendirmesi)	87
Tablo 4. 3.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Çok Güçlü” Bulunan Maddeler	112
Tablo 4. 4.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Güçlü” Bulunan Maddeler.....	113
Tablo 4. 5.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Orta” Bulunan Maddeler.....	114

Tablo 4. 6.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Zayıf” Bulunan Maddeler	115
Tablo 4. 7.	Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Çok Zayıf” Bulunan Maddeler	115
Tablo 4. 8.	Araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre «Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi» kitap dizisinin çocuk edebiyatına uygunluğu.....	116
Tablo 4. 9.	Sara Gürbüz Özeren'in Züleyha Serisi'nde yer alan kitapların çocuk haklarına uygunluğunun değerlendirilmesi (Araştırmacı Değerlendirmesi).....	117
Tablo 4. 10.	Sara Gürbüz Özeren'in Züleyha Serisi'nde yer alan kitapların çocuk haklarına uygunluğunun değerlendirilmesi (Uzman Değerlendirmesi)	118
Tablo 4. 11.	Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Çok Güçlü” Bulunan Maddeler	143
Tablo 4. 12.	Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Güçlü” Bulunan Maddeler	144
Tablo 4. 13.	Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Orta” Bulunan Maddeler	144
Tablo 4. 14.	Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Zayıf” Bulunan Maddeler	145
Tablo 4. 15.	Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Çok Zayıf” Bulunan Maddeler.....	146
Tablo 4. 16.	Züleyha Serisi Kitap Dizisinin Çocuk Haklarına Yönelik Olma Değerleri.....	147
Tablo 4. 17.	Sara Gürbüz Özeren'in Züleyha Serisi'nde yer alan kitapların barındırdığı değerler açısından değerlendirilmesi (Araştırmacı Değerlendirmesi) ..	149
Tablo 4. 18.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Adalet” Değerinin Dağılımı	150
Tablo 4. 19.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Adil Olma” Değerinin Dağılımı .	150
Tablo 4. 20.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Eşit Davranma” Değerinin Dağılımı.....	151
Tablo 4. 21.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Paylaşma” Değerinin Dağılımı...	152
Tablo 4. 22.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Dostluk” Değerinin Dağılımı	154

Tablo 4. 23.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Diğerkâmlık" Değerinin Dağılımı.....	154
Tablo 4. 24.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Güven Duyma" Değerinin Dağılımı.....	155
Tablo 4. 25.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Anlayışlı Olma" Değerinin Dağılımı.....	156
Tablo 4. 26.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Dayanışma" Değerinin Dağılımı	157
Tablo 4. 27.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sadık Olma" Değerinin Dağılımı	158
Tablo 4. 28.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Vefalı Olma" Değerinin Dağılımı	158
Tablo 4. 29.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Yardımlaşma" Değerinin Dağılımı.....	159
Tablo 4. 30.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Dürüstlük" Değerinin Dağılımı..	160
Tablo 4. 31.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Açık ve Anlaşılır Olma" Değerinin Dağılımı.....	160
Tablo 4. 32.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Doğru Sözlü Olma" Değerinin Dağılımı.....	161
Tablo 4. 33.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Güvenilir Olma" Değerinin Dağılımı.....	164
Tablo 4. 34.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sözünde Durma" Değerinin Dağılımı	166
Tablo 4. 35.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Öz Denetim" Değerinin Dağılımı.....	167
Tablo 4. 36.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Davranışlarını Kontrol Etme" Değerinin Dağılımı.....	167
Tablo 4. 37.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Davranışlarının Sorumluluğunu Üstlenme" Değerinin Dağılımı.....	168
Tablo 4. 38.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Öz Güven Sahibi Olma" Değerinin Dağılımı.....	169
Tablo 4. 39.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Gerektiğinde Özür Dileme" Değerinin Dağılımı.....	170
Tablo 4. 40.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sabır" Değerinin Dağılımı.....	170

Tablo 4. 41.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Azimli Olma" Değerinin Dağılımı.....	171
Tablo 4. 42.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Tahammül Etme" Değerinin Dağılımı.....	172
Tablo 4. 43.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Beklemeyi Bilme" Değerinin Dağılımı.....	173
Tablo 4. 44.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Saygı" Değerinin Dağılımı	174
Tablo 4. 45.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Alçakgönüllü Olma" Değerinin Dağılımı.....	174
Tablo 4. 46.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Başkalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği Şekilde Davranma" Değerinin Dağılımı	175
Tablo 4. 47.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme" Değerinin Dağılımı	176
Tablo 4. 48.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Muhatabının Konumunu Özelliklerini ve Durumunu Gözetme" Değerinin Dağılımı	177
Tablo 4. 49.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sevgi" Değerinin Dağılımı	178
Tablo 4. 50.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Aile Birliğine Önem Verme" Değerinin Dağılımı.....	179
Tablo 4. 51.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Fedakârlık Yapma" Değerinin Dağılımı.....	180
Tablo 4. 52.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Güven Duyma" Değerinin Dağılımı.....	181
Tablo 4. 53.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Merhametli Olma" Değerinin Dağılımı.....	182
Tablo 4. 54.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Vefalı Olma" Değerinin Dağılımı.....	183
Tablo 4. 55.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sorumluluk" Değerinin Dağılımı	184
Tablo 4. 56.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma" Değerinin Dağılımı	185
Tablo 4. 57.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sözünde Durma" Değerinin Dağılımı.....	186

Tablo 4. 58.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Davranışlarının Sonuçlarını Üstlenme" Değerinin Dağılımı.....	187
Tablo 4. 59.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Vatanseverlik" Değerinin Dağılımı.....	188
Tablo 4. 60.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Çalışkan Olma" Değerinin Dağılımı.....	189
Tablo 4. 61.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Dayanışma" Değerinin Dağılımı	190
Tablo 4. 62.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Kurallara ve Kanunlara Uyma" Değerinin Dağılımı.....	191
Tablo 4. 63.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Sadık Olma" Değerinin Dağılımı	192
Tablo 4. 64.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Tarihsel ve Doğal Mirasa Duyarlı Olma" Değerinin Dağılımı	192
Tablo 4. 65.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Toplumu Önemseme" Değerinin Dağılımı.....	193
Tablo 4. 66.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Yardımseverlik" Değerinin Dağılımı.....	194
Tablo 4. 67.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Cömert Olma" Değerinin Dağılımı	194
Tablo 4. 68.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "İş Birliği Yapma" Değerinin Dağılımı.....	196
Tablo 4. 69.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Merhametli Olma" Değerinin Dağılımı.....	196
Tablo 4. 70.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Misafirperver Olma" Değerinin Dağılımı.....	198
Tablo 4. 71.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Paylaşma" Değerinin Dağılımı...	199
Tablo 4. 72.	Züleyha Serisi'ndeki Kök Değerlerin Kitaplara Dağılımı	200
Tablo 4. 73.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde Kök Değerlerin Toplamının Dağılımı.....	201
Tablo 4. 74.	Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde Kök Değerler Dışında Tespit Edilen Değerlerin Dağılımı.....	201
Tablo 4. 75.	Züleyha Serisi'ndeki Görsellerin Kitap ve Hikâyelere Göre Dağılımı	203

Tablo 4. 76. Züleyha Serisi’ndeki Görsellerin Değerlendirilmesi (Araştırmacı Değerlendirmesi).....	204
Tablo 4. 77. Züleyha Serisi’ndeki Görsellerin Değerlendirilmesi (Uzman Değerlendirmesi).....	205
Tablo 4. 78. “Güçlü” Bulunan Maddeler.....	218
Tablo 4. 79. “Zayıf” Bulunan Maddeler.....	218
Tablo 4. 80. Hikayelerin Görselleri Açısından Aldığı Toplam Puanlar.....	219

RESİMLER DİZİNİ

Resim 4. 1. 8. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel.....	106
Resim 4. 2. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	112
Resim 4. 3. 7. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	120
Resim 4. 4. 7. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	121
Resim 4. 5. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	121
Resim 4. 6. 1. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel.....	206
Resim 4. 7. 5. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel.....	207
Resim 4. 8. 10. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel.....	207
Resim 4. 9. 9. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	208
Resim 4. 10. 9. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	209
Resim 4. 11. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	210
Resim 4. 12. 3. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel.....	213
Resim 4. 13. 3. kitabın 1. hikâyesine ait görseller	215
Resim 4. 14. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel.....	217

KISALTMALAR

MEB:	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
1. kitap, ZSİV	: Züleyha Sultan ile Vezir
1. kitabın 1. hikâyesi, ZSİV	: Züleyha Sultan ile Vezir
1. kitabın 2. hikâyesi, BAGK	: Balıkçının Aç Gözlü Karısı
1. kitabın 3. hikâyesi, BAO	: Bahtı Açık Oğlan
1. kitabın 4. hikâyesi, ŞİRK	: Şehzade ile Rüzgâr Kralı
1. kitabın 5. hikâyesi, ÖK	: Ölmezliğin Kitabı
1. kitabın 6. hikâyesi, GM	: Göz Merhemi
2. kitap, K	: Kuğu
2. kitabın 1. hikâyesi, K	: Kuğu
2. kitabın 2. Hikâyesi, İD	: İnci Demeti
2. kitabın 3. hikâyesi, SA	: Sihirli At
2. kitabın 4. hikâyesi, YASH	: Yer Altı Sultanı Yemliha
2. kitabın 5. hikâyesi, AP	: Aslan Payı
3. kitap, S1	: Simbat 1
3. kitabın 1. hikâyesi	: Simbat 1
4. kitap, S2	: Simbat 2
4. kitabın 1. hikâyesi, S2	: Simbat 2
4. kitabın 2. hikâyesi, AKK	: Altın Kanatlı Kuş
5. kitap, SK	: Sihirli Kitap
5. kitabın 1. hikâyesi, SK	: Sihirli Kitap
5. kitabın 2. Hikâyesi, ONT	: Oyuktaki Nar Tanesi
5. kitabın 3. hikâyesi, ŞS	: Şafağın Sesi
5. kitabın 4. hikâyesi, NSK	: Nohut Satıcısının Kızı
5. kitabın 5. hikâyesi, HÖA	: Hz. Ömer'in Adaleti

5. kitabın 6. hikâyesi, SKa	: Sütçü Kadın
5. kitabın 7. Hikâyesi, SAB	: Sanat Altın Bileziktir
5. kitabın 8. hikâyesi, KİMK	: Karga ile Misk Kedisi
5. kitabın 9. hikâyesi, FİG	: Fare ile Gelincik
5. kitabın 10. hikâyesi, EP	: Eskimeyen Papuçlar
6. kitap, ABVKH	: Ali Baba ve Kırk Haramiler
6. kitabın 1. hikâyesi, ABVKH	: Ali Baba ve Kırk Haramiler
6. kitabın 2. Hikâyesi, SMT	: Sultan Mahmut'un Tedavisi
6. kitabın 3. hikâyesi, SY	: Süleyman'ın Yüzüğü
6. kitabın 4. hikâyesi, İA	: İki Arkadaş
6. kitabın 5. hikâyesi, T	: Torba
7. kitap, SH	: Sihirli Heybe
7. kitabın 1. hikâyesi, SH	: Sihirli Heybe
7. kitabın 2. Hikâyesi, DBG	: Dik Başlı Genç
8. kitap, KO	: Kaybolan Ok
8. kitabın 1. hikâyesi, KO	: Kaybolan Ok
8. kitabın 2. Hikâyesi, AG	: Aç Gözlü
8. kitabın 3. hikâyesi, UHH	: Urgancı Hasan'ın Hikâyesi
9. kitap, TA	: Talihin Anahtarı
9. kitabın 1. hikâyesi, TA	: Talihin Anahtarı
9. kitabın 2. Hikâyesi, TKH	: Tunç Kentin Hikâyesi
9. kitabın 3. hikâyesi, KS	: Kamer'in Serüveni
9. kitabın 4. hikâyesi, P	: Perizat
10. kitap, ASL	: Alaaddin'in Sihirli Lambası
10. kitabın 1. hikâyesi, ASL	: Alaaddin'in Sihirli Lambası

ÖN SÖZ

Çocukların okuma kültürü edinmiş bireyler olarak yaşama katılmalarında, çocukluk yıllarında karşılaştıkları kitapların etkisi yadsınamayacak kadar büyüktür. Çocuk kitapları, çocukların anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesi, dil bilinci ve duyarlılığının oluşması için doğal bir öğrenme ortamı yaratır. Çocuklarda estetik zevk uyandıran kitaplar kadar bununla birlikte onları sahip oldukları haklar doğrultusunda bilinçlendiren, gelişimlerini desteklerken değerler bakımından eğiten kitaplara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden çocuk kitabı yazarlarının kitaplarını bu amaçla hazırlamaları kadar bu kitaplarla ilgili yapılan çalışmalarda da çocuk kitaplarını tek yönlü değil de çok yönlü olarak incelemek ve çocuk edebiyatına uygunluğunu bu değerlendirmeler sonucunda saptamak son derece önemlidir.

Bu amaçlar doğrultusunda Sara Gürbüz Özeren'in Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi kitap dizisi çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler, çocuk haklarına yönelik olma durumu, taşıdığı değerler ve içeriğinde yer alan görsellerin çocuk edebiyatına uygunluğu açısından incelenmiş ve bu çalışmayla kendinden sonraki çalışmalar için model olması amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimine başladığım ilk dönemden itibaren her zaman yanımda olan, beni sabırla dinleyen, sıkıntılara çare bulan, her konuda rahatlıkla danışabildiğim, kapsamlı bir tez oluşturma isteğim karşılığında beni fazlasıyla destekleyen ve yüreklendiren değerli hocam Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ'e teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Hayatımın her anında ve her alanında yanımda olan, desteklerini ve inançlarını benden esirgemeyen canım annem ve babama, varlıklarıyla bana huzur veren abim Ozan'a, bana kız kardeş olan Rabia'ya ve yeğenim M. Ertuğrul'a; yüksek lisans konusunda beni her zaman cesaretlendiren ve destekleyen canım abim Bilal HAN'a; yüksek lisanstan sınıf arkadaşı olarak kazandığım, her zaman yanımda olan ve bundan sonrada hep birlikte olacağımız canım arkadaşım Nilgün EYİĞÜN SAY'a, araştırmama gönüllü olarak destek veren ve beni her zaman motive eden üniversite arkadaşlarım ile çalışma arkadaşlarıma ve tez konuma ilham kaynağı olan canım öğrencilerime çok teşekkür ederim.

Tuğba HAN

Ağrı - 2022

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın gerekçesi ve önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve varsayımlarına yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problem Durumu

İnsan yaşamının en önemli dönemi şüphesiz ki çocukluk dönemidir. Çocukluk döneminde geçirilen yaşantılar insanın gelecekteki yaşamına atılan birer tuğla gibidir. Bu nedenle özellikle son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalarda çocukluk dönemine yönelik olanların sayısı artmış durumdadır.

Çağdaş bir toplum düzenine ulaşabilmek için işe çocuklarla başlanılmalıdır. Çağın koşullarına uyum sağlayan, ileri görüşlü, kendi problemleri kendi çözebilen, üst düzey düşünebilme becerilerine sahip, kendi bilgi ve yeteneklerinin farkında olan bireyler yetiştirebilmek için çocuklara sunulan eğitimin nitelikli olması gerekir. Çocuklara nitelikli eğitim sunarken başvurulması gereken en önemli noktalardan biri de çocuk edebiyatı ürünleridir. Çocuğun okuma zevkine hitap eden aynı zamanda kök değerlerimizi çocuğa kazandıran ve çocuğa görelilik ilkesini benimseyen kitaplara ihtiyaç vardır.

Geçmişten günümüze edebi tür olarak ayrılmış ve önem kazanmış olan çocuk edebiyatı yapıtlarının artık kriterleri belirlenmeye başlamıştır. Çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği unsurlarından yola çıkılarak çocuk edebiyatı yapıtlarının öğeleri belirlenmiştir. Bu çalışmada Sara Gürbüz Özeren'in TDK tarafından ödül almış "Binbir Gece Masalları" adlı kitap dizisinin çocuk edebiyatına uygun olup olmadığı araştırılmıştır.

1.1.1. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi "Sara Gürbüz Özeren'in "Binbir Gece Masalları" adlı kitap dizisinin çocuk edebiyatına çocuk edebiyatının taşıması gereken kriterler, çocuk hakları, değerler eğitimi ve görseller bakımından uygunluk durumu nasıldır? olarak belirlenmiştir.

1.1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

1. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler bakımından nasıldır?
2. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisinin çocuk haklarına yönelik olma durumu nasıldır?
3. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi taşıdığı değerler bakımından nasıldır?
4. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisinde yer alan görsellerin çocuk edebiyatına uygunluk durumu nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı çocuk edebiyatı metinlerine çok yönlü bakmaktır. Çocuk edebiyatı metinlerini tek bir boyutta değil de birçok boyutta ele almak gerekir, bu açıdan çocuk edebiyatında bulunması gereken unsurlar, çocuk haklarına yönelik olma durumu, barındırdığı görseller ve değerler açısından çok yönlü incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bundan hareketle Sara Gürbüz Özeren’in “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler, çocuk haklarına yönelik olma durumu, taşıdığı değerler ve içeriğinde yer alan görsellerin çocuk edebiyatına uygunluğu açısından incelenmesi ve kendinden sonraki çalışmalar için model olmasını sağlamak amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada incelenecek olan ödüllü çocuk edebiyatı kitap dizisiyle ilgili daha önce bir çalışma yapılmamış olması ve çok yönlü bir araştırma olması çalışmayı önemli kılmaktadır. Çalışma yapılırken kitap dizisinin kök değerleri ne kadar barındırdığı, görsellerinin ve metnin çocuk edebiyatına uygunluğu, hem de metnin çocuk haklarına yönelik olması açısından incelenmesi çalışmayı benzerlerinden ayırırken çalışma sonunda elde edilecek sonuçların bu alanda çalışma yapanlara ve yapacak olanlara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sara Gürbüz Özeren’in Binbir Gece Masalları adlı kitap dizisinin 10 kitaptan oluşan Züleyha Serisi ile sınırlıdır.

1.5. Literatür Taraması

Bebeklik çağı ile erginlik çağı arasında bulunan bireyler çocuk diye tabir edilir. Kendilerine özgü kişilik özellikleri ile dünyaya gelen çocukların ilgi alanları ve eğilimleri de kendilerine özgüdür (Tüfekçi, 2012: 14).

Gelişim sürecindeki çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak çocuğun yeteneğine, ilgisine, eğilimine ve zevkine uygun şekilde; duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak geliştirmeye çalışan edebiyata çocuk edebiyatı denir (Şimşek, 2016: 42).

Çocuğu her açıdan geliştirmeyi hedefleyen bu edebiyat çocuğu bilgilendirirken eğlendirmelidir de. Çocuğu anlatan her eser çocuğa hitap edemeyeceği gibi çocuk için yazılmış her eserde çocuk edebiyatına uygun sayılabilecek değildir. Bu bağlamda bu konuda birçok çalışma yapılmaktadır.

Özellikle Cumhuriyet dönemiyle beraber çocuk edebiyatına yönelik yazılan eserlerin sayılarında artış yaşanırken (Gültekin, 2011: 13) bu eserlerin çocuğun ruhsal, zihinsel ve bilişsel dünyasına uygun olup olmadığıyla ilgili yapılan çalışmalar da yoğunluk kazanmaya başlamıştır.

Bu kısımda “çocuk edebiyatı” ile ilgili 2010–2019 yılları arasında yurt içinde yapılmış tez çalışmaları incelenecektir.

Yurt içinde çocuk edebiyatı ile ilgili yapılan tez çalışmalarına YÖK Ulusal Tez Merkezinden ulaşılmaya çalışılmıştır. İncelenen çalışmalar 2010–2019 yılları arasında yapılan tezler yapıldığı yıl, yapıldığı üniversite, konusu, yaklaşımı ve yöntemi açısından doktora ve yüksek lisans tezi olmak üzere iki ayrı tür şeklinde incelenmiştir.

Çocuk edebiyatı alanında 2010–2019 yılları arasında 271 tez çalışması yapılmıştır. Yapılan tezlerin 131’i Türkçe Eğitimi alanında yapılırken geriye kalan 140 tez ise farklı alanlarda yapılmıştır.

Türkçe eğitimi alanı dışında çocuk edebiyatı üzerine çalışma yapılan alanların başında Türk Dili ve Edebiyatı gelmektedir. Sonrasında en fazla tez çalışmasını Alman Dili ve Edebiyatı, Doğu Dilleri ve Edebiyatı, Mütercim– Tercümanlık, Güzel Sanatlar gibi bölümler izlemektedir. Çocuk edebiyatı alanında tez çalışması yapılan diğer bölümler ise şunlardır: Batı Dilleri ve Edebiyatı, Gazetecilik, Bilgi ve Belge

Yönetimi, Okul Öncesi Eğitimi, Siyasal Bilimler, Sosyoloji, İlköğretim Bilim Dalı, Radyo ve televizyon, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, İslam Tarihi ve Sanatları.

Tablo 1. 1. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Tezlerin Çalışma Türüne Göre Dağılımı

Çalışma Türü	f	%
Yüksek Lisans	111	85
Doktora	20	15

Türkçe Eğitimi alanında yapılmış 131 tezin 111'ini yüksek lisans, 20'sini ise doktora tezleri oluşturmaktadır.

Tablo 1. 2. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	f	%
2010	18	16,22
2011	17	15,32
2012	10	9,01
2013	5	4,5
2014	12	10,81
2015	8	7,21
2016	13	11,71
2017	16	14,41
2018	7	6,31
2019	5	4,5

Tablo 1. 3. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	f	%
2010	1	5
2011	1	5
2012	1	5
2013	1	5
2014	5	25
2015	5	25
2016	0	0
2017	5	25
2018	1	5
2019	0	0

Tablo 1.2 ve Tablo 1.3 incelendiğinde çocuk edebiyatı alanında en fazla tez çalışmasının 2017 yılında, en az ise 2019 yılında yapıldığı görülmektedir. Yüksek lisans tez çalışmaları en fazla 2010 yılında yapılmışken 2013 ve 2019 yıllarında bu sayı en aza inmiştir. Doktora tez çalışmaları ise en fazla 2014, 2015, 2017 yıllarında yapılmışken 2016 ve 2019 yıllarında doktora türünde çalışma yapılmamıştır.

Tablo 1. 4. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	f	%
Afyon Kocatepe Üniversitesi	13	11,71
Ankara Üniversitesi	6	5,41
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	10	9,01
Atatürk Üniversitesi	5	4,5
Fırat Üniversitesi	7	6,31
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	6	5,41
Dokuz Eylül Üniversitesi	4	3,6
Mersin Üniversitesi	6	5,41
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	5	4,5

Sakarya Üniversitesi	4	3,6
Selçuk Üniversitesi	5	4,5
Gazi Üniversitesi	1	0,9
İnönü Üniversitesi	4	3,6
Balıkesir Üniversitesi	3	2,7
Uludağ Üniversitesi	3	2,7
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	1,8
Yıldız Teknik Üniversitesi	3	2,7
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	2	1,8
Başkent Üniversitesi	2	1,8
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2	1,8
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	1,8
Bülent Ecevit Üniversitesi	2	1,8
Erciyes Üniversitesi	2	1,8
İstanbul Üniversitesi	1	0,9
Kafkas Üniversitesi	1	0,9
Mustafa Kemal Üniversitesi	1	0,9
Siirt Üniversitesi	1	0,9
Uşak Üniversitesi	1	0,9
Adıyaman Üniversitesi	1	0,9
Ahi Evran Üniversitesi	1	0,9
Dumlupınar Üniversitesi	1	0,9
Gaziantep Üniversitesi	1	0,9

Tablo 1. 5. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	f	%
Afyon Kocatepe Üniversitesi	0	0
Ankara Üniversitesi	7	35
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	0	0
Atatürk Üniversitesi	4	20

Fırat Üniversitesi	0	0
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	5
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	10
Mersin Üniversitesi	0	0
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	0	0
Sakarya Üniversitesi	1	5
Selçuk Üniversitesi	0	0
Gazi Üniversitesi	3	15
İnönü Üniversitesi	0	0
Balıkesir Üniversitesi	0	0
Uludağ Üniversitesi	0	0
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	5
Yıldız Teknik Üniversitesi	0	0
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	0	0
Başkent Üniversitesi	0	0
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	0	0
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	0	0
Bülent Ecevit Üniversitesi	0	0
Erciyes Üniversitesi	0	0
İstanbul Üniversitesi	1	5
Kafkas Üniversitesi	0	0
Mustafa Kemal Üniversitesi	0	0
Siirt Üniversitesi	0	0
Uşak Üniversitesi	0	0
Adıyaman Üniversitesi	0	0
Ahi Evran Üniversitesi	0	0
Dumlupınar Üniversitesi	0	0
Gaziantep Üniversitesi	0	0

Tablo 1.4 ve Tablo 1.5 incelendiğinde Türkçe Eğitimi alanında 33 ayrı üniversiteden çocuk edebiyatı tez çalışması yapıldığı görülmektedir. Türkçe Eğitimi alanında en fazla çocuk edebiyatı tez çalışması yapılan üniversite Afyon Kocatepe Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi olmuştur. Yüksek lisans tez türünde en fazla

çalışma yapan üniversite Afyon Kocatepe Üniversitesi olurken doktora tezinde en fazla çalışma ise Ankara Üniversitesi'nde yapılmıştır.

Tablo 1. 6. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konu	f	%
Çocuk Edebiyatı Eserlerini İnceleme	48	43,2
Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi	10	9
Sürelî Yayınlarla (Dergilerle) İlgili Yapılan Tezler	8	7,2
Çocuk Edebiyatı Eserlerinin İçerik İncelemesi	5	4,5
Çocuk Edebiyatı Eserlerinde İletiler	7	6,3
Çocuk Edebiyatında Dil Becerileri	3	2,7
Çocuk Edebiyatı Bağlamında Yazarlar ve Eserleri	6	5,4
Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Söz Varlığı	4	3,6
Çocuk Edebiyatında Çeviri	5	4,5
Çocuk Edebiyatında Türler	3	2,7
Ders Kitaplarında Çocuk Edebiyatından Faydalanma	3	2,7
Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Çocuklar Üzerindeki Etkisi	4	3,6
Sürelî Yayınlarla (Gazetelerle) İlgili Yapılan Tezler	1	0,9
Türk Edebiyatında Çocuk Edebiyatı	2	1,8
Çocuk Edebiyatında Resimli Kitaplar	1	0,9
Çocuk Edebiyatında Mitolojik Unsurlar	0	0
Farklı Kültürlerde Çocuk Edebiyatı	1	0,9

Tablo 1. 7. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konu	f	%
Çocuk Edebiyatı Eserlerini İnceleme	3	15
Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi	2	10
Sürekli Yayınlarla (Dergilerle) İlgili Yapılan Tezler	1	5
Çocuk Edebiyatı Eserlerinin İçerik İncelemesi	4	20
Çocuk Edebiyatı Eserlerinde İletiler	0	0
Çocuk Edebiyatında Dil Becerileri	4	20
Çocuk Edebiyatı Bağlamında Yazarlar ve Eserleri	0	0
Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Söz Varlığı	1	5
Çocuk Edebiyatında Çeviri	0	0
Çocuk Edebiyatında Türler	2	10
Ders Kitaplarında Çocuk Edebiyatından Faydalanma	1	5
Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Çocuklar Üzerindeki Etkisi	0	0
Sürekli Yayınlarla (Gazetelerle) İlgili Yapılan Tezler	1	5
Türk Edebiyatında Çocuk Edebiyatı	0	0
Çocuk Edebiyatında Resimli Kitaplar	0	0
Çocuk Edebiyatında Mitolojik Unsurlar	1	5
Farklı Kültürlerde Çocuk Edebiyatı	0	0

Tablo 1.6 ve Tablo 1.7 incelendiğinde çocuk edebiyatı alanında son 10 yılda yapılan tez çalışmalarının daha çok çocuk edebiyatı eserlerinin çocuk edebiyatına uygunluğunu değerlendiren çalışmalar etrafında olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan 49 tanesi yüksek lisans, 2 tanesi doktora türünde yapılmıştır. Bu bağlamda 2009–2019 yılları arasında Deniz Kaya (2010) Aytül Uncu Akal’ın öykü ve masal kitaplarındaki tema, dil ve eğitim öğelerini; Değirmenci (2010) Çocuk hikâyeciliğini ve Fakir Bayburt’un çocuk hikâyeciliğine olan katkısını; Aksun (2010) Enver Naci Gökşen’in hikâyelerinde yer alan eğitim değerini; Mocan (2011) Abdullah Ziya Kozanoğlu’nun tarihi romanlarında yer alan değerlerin Türkçe eğitimindeki yerini; Köse (2011) Gülnar Kandeyer’in çocuk eserlerinin dil ve üslubunu; Sönmez (2011) Reşat Ekrem Koçu’nun çocuklar için yazdığı eserlerdeki değerlerin Türkçe eğitimindeki yerini; Avcı (2011) Mustafa Ruhi Şirin’in çocuğa yönelik eserlerinin

eğitsel yönünü; Öncü (2011) Mavisel Yener'in romanlarında çocuk ve eğitim temasını; Karaçam (2011) Rakım Çalapala'nın eserlerinde çocuk ve çocuk eğitimini; Kılıçarslan (2011) Fatih Erdoğan'ın eserlerinde çocuk ve çocuk temasını; İşnas (2011) Cahit Zarifoğlu'nun çocuk eserleri örnekleme ile masal türünün çocukta kavram gelişimine etkisini; Yakar (2011) Mustafa Ruhi Şirin'in Türk çocuk edebiyatındaki yerini ve eserlerinin barındırdığı eğitsel değerleri; Tepe (2012) Talip Apaydın'ın eserlerinde çocuk ve eğitim temasını; Burç (2013) Rıfat Ilgaz'ın Bacaksız'ın Başından Geçenler adlı hikâye serisindeki eserlerin çocuğa uygunluğunu; Kılınç (2014) Mevlâna İdris Zengin'in hikâye ve masallarındaki iletileri ve bu iletilerin Türkçe eğitimindeki yerini; Esmer (2014) çizgi romanların çocuk eğitime etkisini; Sert (2014) Türkçe öğretimi bağlamında Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk şiirlerindeki tema ve iletileri; Mersan (2015) Talip Apaydın'ın öykülerinde çocuk olgusunu; Kökçü (2015) Türkçe öğretiminde yer alan temalar bağlamında Ali Ekrem Bolayır'ın Şiir Demeti adlı eserini; Bulundu (2016) Derlem uygulaması açısından Özlem Aytek'in çocuk eseri olan Zamanda Yolculuk Dizisini; Teke (2016) Hasan Kallımcı'nın öykülerinde okunabilirliği; Emirhan (2016) Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında değerler eğitimi; Erol (2017) Türkçe öğretimi açısından Bestami Yazgan'ın çocuk şiirlerini; Canbek (2017) 2015 Türkçe dersi öğretim programı açısından Peyami Safa'nın Server Bedi müstearıyla yazdığı Cingöz Recai serisini; Yılmaz (2017) Koray Avcı Çakman'ın eserlerinde çocuklara yönelik ekoeleştirel iletileri; Dereli (2017) Rıfat Ilgaz'ın çocuk romanlarındaki mizah unsurlarını; Arıkan (2018) Memduh Şevket Esendal'ın öykülerini öğrenci görüşlerine göre; Karayel (2018) Çetin Öner'in çocuk romanlarında kullanılan karakter geliştirme yöntemlerini; Çolak (2019) Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında zaman kavramını konu edinmiş ve incelemiştir.

Çocuk edebiyatı eserlerini inceleme üzerine yapılan tezlerde çocuk eserlerini çocuk edebiyatı öğelerine uygunluğu açısından inceleme üzerine yapılan tezler ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda Akyüz (2014) Muzaffer İzgü'nün; Güler (2014) Mehmet Güler'in; Tıgılı (2014) Miyase Sertbarut'un; Doğan (2015) Sevim Ak'ın; Horasan (2015) Zeynep Cemali'nin; Degeç (2016) Hasan Kallımcı'nın; Tekin (2017) Süleyman Bulut'un; İpek (2017) Numan Kartal'ın; Karadeniz (2019) Behiç Ak'ın çocuklar için kaleme aldıkları çocuk eserlerini; Gündüz (2016) Ahmet Ümit'in masal kitaplarını; Çelik (2016) Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın tarihi çocuk romanlarını;

Gökmen (2017) ödüllü çocuk edebiyatı eserlerini; Yasa (2012) Mevlâna İdris Zengin'in masal kitaplarını; Meral (2016) ise Ömer Seyfettin'in öykülerini çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelemişlerdir.

2010–2011 yıllarında yapılan tezler arasında eserleri en fazla incelenen yazarın Gülten Dayıoğlu olduğu görülmektedir; Özmen (2010) Gülten Dayıoğlu'nun çocuk ve gençlik yapıtlarındaki karakterleri; Barut (2010) Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanlarında dil tema ve eğitbilimsel göstergeleri; Barış (2011) Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanlarındaki eğitsel iletileri; Dellal (2010) Gülten Dayıoğlu örnekleminde çocuk edebiyatında öykü türünün çocuğun kavram gelişimi üzerindeki etkisini; Tozlu (2010) Gülten Dayıoğlunun eserlerindeki temaları, Aydemir (2011) Gülten Dayıoğlu'nun romanlarını çocuk ve gençlik edebiyatına göre fantastik bilim kurgu türü bakımından incelemiştir.

Çocuk edebiyatı yazarı olarak anılan isimlerin bu alanda vermiş olduğu eserlerin çocuk edebiyatına uygunluğunu inceleyen bu çalışmaları değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar izlemektedir. Bu alanda Türkçe Eğitimi alanında 2009–2019 yılları arasında çocuk metinlerini “değerler” bakımından inceleyen 2 doktora 10 yüksek lisans türünde 12 tez çalışması yapıldığı görülmektedir. Aktürk (2012) Üzeyir Gündüz'ün eserlerinde, Yılmaz (2013) Fatih Erdoğan'ın, Gülten (2014) Yavuz Bahadıroğlu'nun, Arısoy (2014) Ayla Çınaroğlu'nun, Uslu (2014) Nur İçözü'nün, Atalay (2017) ve Kavaz Özcan (2017) Seza Kutlar Aksoy'un, Göl (2017) Bican Veysel Yıldız'ın, Otmar (2017) ise Yalvaç Ural'ın çocuk eserlerini değerler açısından incelerken; Koçağan (2021) 4 ve 5. sınıflar için hazırlanan öyküleyici kitapları, Demiryürek (2015) çağdaş çocuk şiirlerini, Özkan (2015) Hakkari yöresindeki halk anlatılarını barındırdıkları değerler açısından incelemiştir.

Yapılan tez çalışmalarında üçüncü sırada yer alan süreli yayınlarla ilgili çalışmaların 8'i yüksek lisans 1 tanesi ise doktora türünde yapılmıştır. Genel olarak eski dergilerdeki çeviri metinler ile dergilerin içerik olarak çocuk edebiyatına uygunluğu açısından yapılan tez çalışmalarından oluşmaktadır. Barutçu (2010) 1881'de yayınlanan Çocuklara Kıraat ve 1925'te yayınlanan Sevimli Mecmua dergilerindeki çeviri metinleri; Dedik (2011) Afacan Çocuk dergisindeki metinlerin Türk aydınlanması üzerindeki etkisini; Kıymaz (2011) İleri Yavrutürk dergisinin çocuk edebiyatına uygunluğunu; Ünlü (2011) Mektebli dergisindeki şiir ve

manzumeleri; Karakoç (2014) Çocuk ve Yuva dergisinin çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimindeki rolünü; Asar (2017) Çocuk Haftası dergisinin çocuk edebiyatına uygunluğunu incelerken Nacak (2018) Arkadaş, Akdağ (2012) Sevimli Mecmua, Koyuncu (2014) ise Musavver Çocuk Postası adlı çocuk dergilerinde çeviri yazı, inceleme çalışmaları yapmışlardır.

Bunlar dışında 2009–2019 yılları arasında yapılan diğer çalışmalar şu şekildedir:

Sürelî yayınlardan olan gazetelerde yer alan çocuk edebiyatı metinleriyle ilgili 1'i yüksek lisans, 1'i doktora türünde olmak üzere iki tez yapılmıştır. Yollu (2010) Mektepli gazetesinin nüshalarındaki manzumeleri, Kıymaz (2015) ise Sürelî çocuk yayınlarında edebî türleri ve bu türlerin Türkçe eğitime katkısını incelemiştir.

Ders kitaplarında çocuk edebiyatı eserlerinden faydalanma konulu 4 tez çalışması yapılmıştır, bunlardan 3'ü yüksek lisans 1'i de doktora türündedir. Solar (2010) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çocuğa göreliğini; Sarıçan (2012) İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı kriterlerine uygunluğunu; Altunbay (2015) 21. yüzyıl örneklemleri ile ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıflardaki Türkçe dersi öğretim programında yer alan temel becerilerin kazandırılmasında çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisini; Mirzaoğlu (2017) ortaokul 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri çocuk edebiyatı bağlamında incelemişlerdir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde söz varlığını inceleyen 5 tez çalışması yapılmıştır, bunlardan 4'ü yüksek lisans, 1'i ise doktora türündedir. Gündoğdu (2012) Türk çocuk yazınında söz varlığını derlem tabanlı bir uygulama ile; Katı (2015) Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığını; Özdemir Mete (2016) Sevim Ak'ın çocuk romanlarındaki söz varlığını; Yıldırım Bilgen (2017) 1970–2015 yılları arasında yayımlanan çocuklar için yazılmış şiir kitaplarındaki söz varlığını; Uslupehlivan (2018) Hasan Latif Sarıyüce'nin çocuk romanlarındaki değer eğitimi ve söz varlığını incelemişlerdir.

Çocuk edebiyatındaki çevirileri inceleyen 5 tez çalışması yapılmıştır, bunların tamamı yüksek lisans türündedir. Levent (2010) Çocuk edebiyatı çevirilerinde karşılaşılan sorunları; Barutçu (2010) 1881'de yayınlanan Çocuklara Kıraat, 1925'te yayınlanan Sevgili Mecmua adlı dergilerdeki çeviri metinleri ve dış dünyayı; Yurtseven (2011) Türkçe öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda MEB onaylı 100

Temel Eser içinde yer alan kitaplardaki iletilerin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygunluğunu; Şahbaz (2016) Çeviri çocuk edebiyatı ürünlerindeki kültürel öğeleri incelemişlerdir. Koyuncu (2014) ise Musavver Çocuk Postası adlı çocuk dergisini üzerine çeviri yazı, inceleme çalışması yapmıştır.

Çocuk edebiyatında eserler vermiş yazarları ve bu alana kazandırmış oldukları eserleri inceleyen tez çalışmaları da yapılmıştır. Çocuk yazarlarını ve eserlerini inceleyen 6 tez çalışması yapılmıştır, bunların tamamı yüksek lisans türündedir. Akkan (2010) Cahit Uçuk'u; Fakı (2010) Mükerrerem Kâmil Su'yu; Fıstıkçioğlu (2011) Mustafa Balel'i; Yılmaz (2013) Bestami Yazgan'ı; Kantar (2015) ise Adnan Özyalçın'ın çocuk edebiyatı bağlamında konu edinmişlerdir.

Çocuk edebiyatında ileti önemli bir unsurdur. Bu amaçla 7 tez çalışması yapılmıştır, bunların tamamı yüksek lisans türündedir. Kılıç (2010) MEB'in 2015'te ilköğretim öğrencilerine önerdiği 100 Temel eser örneğinde çeviri çocuk klasiklerinde eğitici iletileri; Kaplan (2013) Hidayet Karakuş'un roman ve hikâyelerinde yer alan eğitsel iletileri; Toprak (2016) Türkçe öğretimi bağlamında tema ve iletiler açısından Gülsüm Cengiz'in çocuk kitaplarını; Gönen (2017) Feridun Oral'ın çocuk edebiyatımızdaki yeri ve eserlerindeki eğitsel değerleri; Kılıç (2017) Beyazbulut dergisindeki kurgusal metinlerde yer alan karakterler aracılığıyla verilen iletileri; Kavak (2018) Koray Avcı Çakman'ın çocuk hikâyelerinde yer alan eğitsel iletileri; Ören (2019) Behiç Ak'ın çocuk kitaplarındaki eğitsel iletileri incelemişlerdir.

Çocuk edebiyatında resimleme önemli bir konudur ve çocuk eserlerinde resimleme yapıldığında titizlik gösterilmesi gerekmektedir. Görsel anlatımda yapılacak hiçbir yanlışın telafisi olamaz, bu sebeple yanlış yapılacağına kitap resimlenmese daha iyi olacaktır (Özünel, 2000: 174). Resimleme konusu çocuk edebiyatında bu derece önemli yer tutarken bu alanda sadece Türkçe eğitimi alanında 1 yüksek lisans tez çalışması yapıldığı görülmektedir. Görsel sanatlar alanında daha fazla yer verilmiştir. Türkçe alanındaki tek çalışmayı Uyumaz (2019) çocuk edebiyatında resim–metin ilişkisini Sedat Girgin'in resimlediği çocuk kitaplarından verdiği örneklerle yapmıştır.

Çocuk edebiyatında verilen eserlerin türleri konusunda 6 tez çalışması yapılmıştır, bunlardan 3'ü yüksek lisans 3'ü de doktora türündedir. İnneci Bozkaplan (2010) 1990–2008 arası çocuk edebiyatımızda fantastik ve bilim kurgu türündeki

romanları; Gürel (2010) çocuk edebiyatımızdaki serüven türündeki romanları; Serin (2011) okuma alışkanlığı kazandırılmasında edebî türlerin etkisini; Vuruş (2016) Bilgin Adalı örnekleminde çocuk edebiyatına uyarlanmış klasik destanları; Başoğlu (2017) çocuklar için yazılmış biyografi türündeki kitapları incelemişlerdir. Fidan (2017) ise mitoloji ile bağlantılı olarak Hikmet Temel Akarsu'nun eserlerindeki fantastik öğeleri ve eğitim odaklı değerleri incelemiştir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde dil becerilerini konu edinen 7 tez çalışması yapılmıştır, bunlardan 3 tanesi yüksek lisans, 4'ü doktora türündedir. Boğa Zengin (2010) çocuk kitaplarını dinleme becerisini geliştirmede araç olarak kullanılması üzerine; Karakaş (2013) MEB'in önerdiği 100 Temel Eser örnekleminde 8. Sınıf öğrencilerinin okuma tutumları üzerine; İnce Samur (2014) Bireye okuma kültürü edindirme süreci üzerine; Ünsal Batur (2015) Çocuk kitaplarının çocukları okumaya güdülemede etkisi üzerine; Bulur (2018) Okulöncesi eğitim ortamlarında çocuk kitaplarıyla yapılan etkinliklerin okuma kültürü edindirmesi üzerine çalışmalar yapmışlardır.

Çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklar üzerindeki etkisi konulu 4 tez çalışması yapılmıştır, bunların tamamı yüksek lisans türündedir. Destebaşı (2011) çocuk edebiyatı eserlerinin 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, Demirbaş (2012) ise 6. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisini incelerken Akyüz (2014) çocuk eserlerinin çocukların eşduyumsal eğilimine etkisini; Özmen ise çocuk hikâyelerindeki kahramanların çocuklara rol model olma durumlarını incelemiştir.

Farklı kültürlerde çocuk edebiyatını konu edinen sadece 1 tez çalışması yapıldığı görülmektedir, o da yüksek lisans türündedir. Bu çalışmayı Tarhan (2012) Balkanlardaki Türk edebiyatı yayınlarında çağdaş Kosova Türk çocuk edebiyatının yeri üzerine yapmıştır.

Çocuk edebiyatı eserlerini içerik ve yapıları üzerine konu edinen 9 tez çalışması yapılmıştır, bunlardan 5'i yüksek lisans, 4'ü doktora türündedir. Kapoğlu (2012) İlköğretim 1-3. sınıf öğrencileri için hazırlanan öyküleyici çocuk kitaplarını nitelik yönünden; Çer (2014) çocuk edebiyatında çocuk gerçekliği ve çocuğa yönelik ilkelerini; Karabudak (2015) Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından çocuklar için yayımlanan roman ve çizgi romanların tematik incelemesini; Şen (2017) çocuk edebiyatında kurmaca gerçekliği; Çelik (2017) çocuk edebiyatındaki hikâye ve

romanlarında çocuk gerçekliği, sorunları ve toplumsal eleştirileri; Öztürk (2017) çocuk edebiyatında ölüm temasını; Turhan (2018) ise Türk çocuk romanlarında meslekleri incelemiştir. Yılmaz (2012) ise Türk çocuk edebiyatı kitaplarındaki çocuk gerçekliğine eleştirel bir bakış geliştirmiştir.

Türk edebiyatında çocuk edebiyatını konu edinen çalışmaları inceleyen 2 tez çalışması yapılmıştır, bunların 2'si de yüksek lisans türündedir. Benli (2013) Cumhuriyet sonrasındaki çocuk romanlarını tema, dil ve eğitim öğeleri açısından incelerken Terzi (2019) Garip akımı sanatçılarının yaşama sevinci ve tabiat sevgisi temalarını içeren şiirlerinin çocuklara bu değerleri kazandırma konusundaki katkılarını incelemiştir.

Tablo 1. 8. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Araştırma Yaklaşımına Göre Dağılımı

Yaklaşım	f	%
Nitel	105	94,60
Nicel	6	5,40

Tablo 1. 9. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Araştırma Yaklaşımına Göre Dağılımı

Yaklaşım	f	%
Nitel	19	95
Nicel	1	5

Çalışmaların yöntemleri tezlerin içeriğinden alınmıştır. İçeriğinde yöntemine yer verilmeyen 15 tez bulunmaktadır. Bu tezlerin araştırma yaklaşımları araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Tablo 1.8 ve Tablo 1.9 incelendiğinde tezlerin büyük bir kısmının nitel araştırma yaklaşımı prensibiyle yapıldığı görülmektedir.

Tablo 1. 10. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Yaklaşım	Yöntem	f	%
Nitel	Doküman İncelemesi	37	33,3
	Betimsel Analiz	31	27,9
	Tarama Modeli	25	22,5
	İçerik Analizi	9	8,1
	Karşılaştırmalı Analiz	2	1,8
	Açıklayıcı Desen	1	0,9
Nicel	İçerik Analizi	1	0,9
	Tarama Modeli	1	0,9
	Deneyssel	4	3,6

Tablo 1. 11. Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Yaklaşım	Yöntem	f	%
Nitel	Doküman İncelemesi	6	30
	Betimsel Analiz	3	15
	Tarama Modeli	4	20
	İçerik Analizi	5	25
	Karşılaştırmalı Analiz	0	0
	Açıklayıcı Desen	1	5
Nicel	İçerik Analizi	0	0
	Tarama Modeli	0	0
	Deneyssel	1	5

Tablo 1.10 ve Tablo 1.11 incelendiğinde araştırmaların büyük bir kısmının doküman inceleme, betimsel analiz ve tarama modeli ile gerçekleştiği, deneyssel çalışmalara da yer verildiği ancak hem deneyssel hem de nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem araştırmalarının tercih edilmediği görülmektedir.

Sonuç olarak toparlamak gerekirse çocuk için yapılan edebiyatın çocuğu her yönden geliştirecek, ona katkı sunacak özelliklere sahip olması gerekmektedir. Aile ile başlayan eğitim sürecinde çocuk edebiyatının rolü inkâr edilmez bir gerçektir.

Bu bağlamda yapılan çocuk edebiyatı çalışmalarında son 10 yılda yapılmış olan lisans üstü tezleri incelediğimizde;

- Farklı alanlarda 271 lisans üstü tez çalışması yapıldığı,
- Türkçe eğitimi alanında 32 farklı üniversitede çalışmalar yapıldığı,
- 111'i yüksek lisans, 20'si doktora türünde olmak üzere 131 lisans üstü tez yapıldığı,
- Doktora tezlerinin sayıca yüksek lisans tezlerinin gölgesinde kaldığı,
- Tezlerin 17 ayrı konu etrafında gelişmekle beraber çoğunlukla çocuk eserlerini incelemeye yönelik konulardan oluştuğu,
- Nitel çalışmalara ağırlık verilirken nicel çalışmaların azınlıkta kaldığı, karma çalışmalara hiç yer verilmediği,
- Verilen tez çalışmalarının sayısında yıllara göre bir dalgalanma yaşandığı görölmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde çocuk edebiyatı, çocuk hakları, çocuk yapıtlarında görseller ve değerler eğitimi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Çocuk Edebiyatı

2.1.1. Çocuk ve çocuk edebiyatı

“Çocuk Edebiyatı” çocuk ve edebiyat kelimelerinin ihtivasından meydana gelir. Çocuk edebiyatını anlayabilmek için öncelikle “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarının bilinmesi gerekir. “Çocuk” kelimesinin Türkçe Sözlük’te 7 farklı anlamı bulunmaktadır: 1. Küçük yaştaki erkek veya kız. 2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat. 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. 4. Genç erkek. 5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi. 6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse. 7. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse (<https://sozluk.gov.tr>).

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde on sekiz yaşına kadar her birey çocuk kabul edilirken (MEB, 1991: 12), Tüfekçi (2012: 14) bebeklik döneminin bitiminden hemen sonra başlayıp ergenlik dönemine giriş ile biten 2–15, Şimşek (2002: 13) doğum ile ergenlik çağı arasındaki dönemi kapsayan 0–15 Aytaş ve Yalçın (2011: 13) 0–16, Oğuzkan (2013: 3) ise 2–14 yaş grubunu çocukluk dönemi olarak kabul etmektedir. İlk çocukluk çağı 2–6 yaşlarını aralığını kapsamakta ve bu çağ oyun çağı olarak adlandırılmaktadır. Okul çağı olarak anılan ikinci çocukluk çağı ifadesi ise 6–10 veya 6–12 yaşları arasındaki yaş gruplarını ifade etmektedir. Son çocukluk çağı ise 10–13 veya 12–14 yaşlarını kapsamakta olup bu çağ ise erinlik çağı olarak kabul edilmektedir (Oğuzkan, 2013: 2). Bireyin doğumdan iki yaşına gelene kadar geçirdiği sürece bebeklik; iki yaşından ergenlik çağına kadar geçirdiği süreye ise çocukluk dönemi denmektedir (Temizyürek, Şahbal ve Gürel, 2016: 1).

Edebiyat ise malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve düşlerini dile getiren, edebi ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı ürünlerin tamamıdır (Yalçın, Aytaş, 2011: 17). Duygu ve düşüncelerini, dil aracılığıyla güzel ve etkili şekilde anlatabilen bir insanın başka becerilerle donatılması çok daha kolay olacaktır. Bu nedenle tam bir şekilde, istenilen düzeyde bir insanı var etmede başka bilim dalları kadar edebiyata da ihtiyaç duyulacaktır. Çocuk edebiyatı

da böyle çok yönlü, planlı–programlı bir eğitim fikrinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Kıbrıs, 2016: 10).

Bu fikrin sonucunda Tanzimat’tan sonra çocuklar için ayrı bir edebiyat kavramı ortaya çıkmıştır. Bu edebiyat çocuklar için yazılmış şiir, hikâye, roman, tiyatro, anı, masal, bilmece, biyografi, mektup gibi edebî ürünleri kapsar (Karakoç, 2014: 1). Genel anlamda edebiyat içerisinde yetişkin edebiyatından tamamen ayrılrsa da ayrılamasa da günümüzde çocuk edebiyatı kavramına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kavram; çocuğun dünyayı yetişkinden farklı algılamasına kaynaklı olarak ortaya çıkan edebî ürünlerin tasnifini ve incelenmesini kolaylaştırmak maksadıyla ortaya atılmıştır. Çocuğun estetik noktasında beslenmesi konusu bir zamandan sonra sözlü halk geleneğini aşmaya başlamış ve bunun sonucunda edebiyatın içerisinde çocuğa özel üretimlerin daha fazla ortaya konulması gerektiği anlaşılmıştır. Böylece daha önce çok da dikkate alınmayan çocuğa yönelik edebî ürünlerin yetişkin ürünlerinden ayrılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Çelebi, 2014: 36).

Çocuk, bir yetişkin biblosu değildir. Çocukluk diye bir olgu, dönem vardır. Çocuğun kendine ait bir anlama ve düşünme biçimi vardır. O çocuktur, çocukluğunu yaşamaktadır (Nas, 2014: 1). Fakat insanlık “çocukluk” kavramına kolay ulaşmadı. Çocuk hep vardı, ama çocukluk diye bir kavram yoktu, yok yok sayılıyordu. “Çocukluk” un ancak 16. yy. da farkına varılmıştır (Nas, 2014: 1). Ve böylece çocuk edebiyatı kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Gelişim aşamasındaki çocuğun algılama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına hitap eden edebiyata çocuklar için edebiyat ya da çocuk edebiyatı denir. (Şimşek, 2016: 42).

Çocuk edebiyatı çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayal, duygu, düşünce dünyalarına, duyarlılıklarına, ilgilerine, eğitirken eğlenmelerine katkı sunmak amacı ile üretilen çocuksu bir edebiyattır (Temizyürek vd., 2016: 18). Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de içine alan dönemde çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, ilgi düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2017: 17).

Çocuklar için yaratıcı hayal gücü ve yaratıcı düşünme aşamasında çok yönlü bir esin kaynağı olan çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun yaratıcı yapısına da uygundur. Edebî metinler çocuk okurlara; farkında olup deneyimleyebildikleri gündelik yaşamı

gösterdiği kadar onları alışılmış, kalıplaşmışın dışına da çıkartır. Onlara, her şeyin farklı bir şeye dönüşebildiği, gündelik hayatın bilinenleriyle açıklanamayacak olayların, varlıkların, nesnelerin olduğu farklı dünyaların da kapılarını açar (Demir, 2019: 1013).

Bir çocuk edebiyatı yazarı, çocuğun dünyasındaki her şeyi estetik bir değere ulaştırıp çocuğa öyle sunmalıdır bu itibarıyla çocuk edebiyatı yazarlarına çok büyük iş düşmektedir (Baş, 2015: 6). Çocuk edebiyatı yazarlarının belli özelliklere sahip olması gerekir. Eline kalemi alan ya da yazma becerisi üst düzeyde bulunan herhangi birinin çocuk edebiyatı alanında eser kaleme alması beklenmemelidir. Yetenekli, eğitim sahibi, iyi bir dil becerisine sahip bir insan iyi bir edebiyatçı olabilir ancak her iyi edebiyatçı iyi bir çocuk edebiyatı yazarı olamayabilir. Çocuk edebiyatı yazarı olabilmek için iyi bir yazarlığın yanında çocuk ruhu ve çocuk eğitimi alanında yeterli eğitime ihtiyaç vardır (Yalçın ve Aytaş, 2011: 18).

Edebiyat çocukta güzellik duygusunu harekete geçiren unsurlardan biridir. Çocukta doğuştan var olan güzellik duygusu sayesinde güzel olan her şey çocuğun ilgisini çeker. Bu yüzden doğuştan sahip olduğu bu duygunun geliştirilmesi ve ileriki yaşlara taşınması için çocuğun yönlendirilmesi şarttır (Şimşek, 2016: 41). Proust'a göre her okur, okuma esnasında aslında bir nevi kendi benliğini okumaktadır (Proust, 2010 akt. Karagül, 2019: 337). Bu açıdan çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun kendini tanıması, var olan yönlerini keşfetmesi ve ileri ki yıllarına da yön verebilmesi adına en etkili araçların başında gelmektedir (Karagül, 2019: 337).

2.1.2. Çocuk Edebiyatının Tarihçesi

Orta çağda çocukluğun gelişimi incelendiğinde, çocukluk döneminin yedi yaşında sonlandığı gerçeği görülmektedir. Kavimler Göçü (5. yüzyıl) ile başlayan ve Orta Çağa (13. yüzyıl) kadar uzanan bu dönemde çocuk ve çocukluk kavramı fark edilmemiş böylece de çocuğun sosyal hayatta bir yeri olmamıştır (Can, 2014: 8,11). Çocuk, sosyal ve psikolojik bir varlık olarak Batı'da ilk kez 16. yüzyılda dikkate alınmış, 18. yüzyılda da aile ve toplum içerisinde önemi artmaya başlanmıştır. Batı'da yetişkin oluncaya kadar değersiz görülen çocuğun bugün kazandığı değer uzun ve sıkıntılı bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir (Arıcı ve Ungan, 2009: 227). Geçmişte büyükler için yazılmış olduğu halde birçok kökleşik–klasik yapının çocuklara okunmaya başlanmasıyla çocuk edebiyatı gündeme gelmiştir. Bu nedenle çocuk

edebiyatının geçmişi yetişkinler için oluşturulan edebiyat kadar köklü ve birikimli değildir (Kıbrıs, 2016: 11). 16. yüzyıla kadar ne Türkiye’de ne de diğer ülkelerde ocuk okuru hedef alan edebiyat ürünleri ortaya konulmamıştır. Bu döneme kadar geçen sürede ocuk edebiyatı ürünlerine rastlanılmaması bu edebiyat için kayıp sayılmıştır (şirin, 2007 akt. olak, 2019: 29). Ancak bu dönemden sonra ocuk okuyucuyu hedef alan kitapların gerektiği bilinci edinilmiştir. Almanya ve Hollanda’da gücünü gösteren matbaanın da katkısıyla ocuk kitapları basılmaya başlanmıştır (Baş, 2015).

ocuk edebiyatının ilk ürünleri daha çok sözlü (ninni, efsane, destan, masal, halk hikâyeleri) olarak meydana getirilmiş ve uzun süre etkin şekilde kullanılmıştır. Oysa bu sözlü ürünlerden sadece doğrudan ninni çocuklara yöneliktir. Masal, efsane, destan ve diğer türler ise büyüklere hitap eden kaynaklardır (Sarıyüce, 2012:47). Yazın edebiyatının gelişip ocuk edebiyatında kullanılmaya başlanmasına bağlı olarak alanın araştırmacıları sözlü edebiyat ürünlerini derleyerek ocuk edebiyatının ana malzemeleri haline getirmişlerdir (Yalçın ve Aytay, 2011:19).

2.1.2.1. Dünyada ocuk Edebiyatının Gelişimi

Dünya edebiyatına çok değerli eserler kazandıran ülkelere bakıldığında, ocuk okura ait kitapların yazımına ve yayımına oldukça geç başladıkları görülmektedir. Bu konuda ilk bilinçli girişimlerde bulunan ülkeler arasında başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ile İşkandinav lkeleri sayılmaktadır (şirin, 1998: akt. Karadeniz, 2019: 9). Çocukluk fikri 17. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmış, buradan Avrupa’ya geçmiş, Avrupa’da geliştirilmiş ve daha modernize edilmiş olarak 18. ve 19. yüzyıllarda tekrar İngiltere’ye getirilmiştir (Can, 2014: 14). ocuk edebiyatı terimi 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır ancak çocukla ilgili farklı fikirlerin ortaya atılması ve ocuk terbiyesiyle ilişkili görüşlerin temelleri çok daha eskilere dayanır. Çocuklara yönelik eğitici metinler, insanlığın varoluşuyla doğmuş, sözlü geleneklerle sürüp yazılı edebiyat ile devam etmiştir (şimşek, 2016: 45).

Çocuklar için yazılan ilk kitabın milattan önce VI. yüzyılda Hindistan’da yazıldığı sanılmaktadır. Bu eser eğlendirici tarzda yazılmış ilk didaktik ocuk kitabı kabul edilmektedir fakat dünya ocuk edebiyatı tarihinde sıkça yaşanan gelgitler

nedeniyle VI. yüzyılda çocuk edebiyatının ilk ürünü verilmiş olmasına rağmen bunun devamı gelmemiştir. Adeta çocuk edebiyatı unutulmuştur (Barut, 2010: 19).

Batı dünyasındaki gelişmeler incelendiğinde Orta Çağda çocuk eğitiminde baskın durumda olan kilise, çocuklara daha çok kutsal kitabın ve kutsal kitapta yer alan dini hikâyelerin öğretilmesini ilke edinmiştir. Böylece çocuğun dünyanın ve yaşadığı çevrenin güzelliklerini, nimetlerini görmesini engelleyerek dünyaya bağlanmasını önleyen bir eğitim hedeflemişlerdir. Bu eğitim hümanizm akımının gelişmesi ile birlikte 17. yüzyılın ortalarına kadar etkisini devam ettirmiştir (Oğuzkan, 1987; akt. Baş, 2015: 7). 16. yüzyıldan sonraki gelişmelerle birlikte küçük adam olarak nitelendirilen çocuk için onun eğitim, sağlık, hukuk, sanat ve edebiyat ile ilgili gereksinimleri ile ilgili çalışmaların başladığı görülür (Vuruş, 2016: 31).

Çocuk edebiyatı alanında verilmiş ilk eserler yapılan çevirilerle birçok ülkede çocuklar tarafından severek okunmuştur. Bir Hint kralına öğüt vermek amacıyla 3. yüzyılda yazılmış kısa metinlerden oluşan ve sonrasında Ezop'u, La Fontaine'i de etkileyecek olan Kelile ve Dimne, Yunanistan'da Ezop tarafından hazırlanan ilk fabl denemesi olan Ezop Masalları, Doğunun ve Batının ortak folklorik ürünü olan ve aslında büyükler için yazılmış olan Binbir Gece Masalları bu eserlerin başında gelmektedir (Güleryüz, 2013: 148–157).

2.1.2.2. İngiltere'de Çocuk Edebiyatı

Başlangıçta çocuk edebiyatına ve çocuk kitaplarına karşı olumsuz bir tavır sergileyen İngiltere, sonrasında ise çocuk edebiyatının bir alan olarak yükselmesinde etkili olmuştur. İlk aşamada çocukların; yapmacık hayvan öyküleriyle, boş fantezilerle oyalanmasına karşı çıkan bir görüş geliştirmişlerdir fakat 1545'te Hogh Rhodes'in kaleme aldığı bir eğitim kitabında, anne ve babaların çocuklar için düzenlenmiş kolay anlaşılabilir öyküler, fantezilerden oluşan eserleri okumalarını tavsiye etmesiyle birlikte bu görüş yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. “1. hikâye”, “Alaattin ve Lambası”, “Gemici Simbad” gibi Bin Bir Gece Masalları'ndan yararlanılarak oluşturulan ve “Chapbooks” adıyla anılan ilk çocuk kitapları 17. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkar ve 18. yüzyılda ülke çapında yaygınlaşır. Hacim bakımından 16–64 sayfa arasında değişen ve çok ucuza piyasaya sunulan bu kitaplardan bir kısmı Amerika'ya götürülmüş ve orada da çoğaltılmıştır (Temizyürek vd., 2016: 204). Böylece 17. yüzyılda Ezop Masalları, La Fontaine'den Masallar, 10. kitap, Gemici Simbat gibi

çeviri eserler çocukların ellerinden düşüremediği kitaplar arasına girer (Yalvaç ve Aytaç, 2011:20; Güteryüz, 2013: 167).

1693 yılında John Locke tarafından kaleme alınan “Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler” adlı eserinin etkisiyle çocuk için edebiyat yapmanın, içerik bakımından çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaya başlanmıştır. Bu yüzyılda çocuğun yaş düzeyini ve ilgi durumunu dikkate alıp kitap yazan ilk yazar 1713–1767 yılları arasında yaşayan John Newberry’dir. John Newberry şarkı ve tekerlemelerden oluşan Ana Kaz adlı bir dizi kitap yazmıştır (Kıbrıs, 2016: 12). Newberry, çocuklar için yazdığı kitaplarla yetinmeyip aynı zamanda onlar için kaleme alınmış eserleri de tanıtmada konusunda büyük çaba göstermiştir. Ayrıca Lilliputian Magazin adlı bir dergi de çıkarmıştır. Bu dergi yayımını bir yıl sürdürmüş olsa da çocuk dergilerinin öncüsü olması açısından önemlidir (Temizyürek vd., 2016: 205).

18. Yüzyılın ikinci yarısında başlayan toplumsal değişimlerle beraber Jean Jacques Rousseau, “küçük adam” anlayışına karşı koyarak çocuğun iyi olarak doğduğunu, onu toplumun bozduğunu belirtir (Nas, 2014:6). Rousseau, çocuklar için kaleme alınan eserlerin hayal ürünü olmasının tehlikeli olduğunu iddia ederek kitapların görgü kurallarını, hayatın zorluklarına karşı direnmeyi öğretecek misyonda olması gerektiği düşüncesini ortaya atar. Tam da bu dönemde Rousseau’yu destekler nitelikte büyükler için iki eser kaleme alınır. Bunlardan biri Daniel Defoe’nun uygar bir adamın elinde hiçbir imkân olmaksızın doğa ile girdiği mücadeleyi anlattığı romanı Robinson Cruse, diğeri ise Swift’in kaleme aldığı dönemin kilise anlayışlarında bulunan çelişkili bakış açılarını alaya alarak eleştiren Gülliver’in Seyahatleri adlı kitaptır. Her ne kadar büyükler için yazılmış olsalar da her iki kitap da çocuk klasikleri arasında yerini almayı başarmıştır (Yalvaç ve Aytaç, 2011:20).

19. yüzyılın başlarında çocuklar için kaleme alınan serüven hikâye ve romanlarında anlatım sanatının inceliklerine önem verilmiştir. Çocuklar için yazılan bu eserlerde ahlâki kuralların kazandırılması, din duygusunun geliştirilmesi ve sağlam bir karakter oluşturulması ön planda tutulmuştur. Yüzyılın ortalarına doğru İngiliz çocuk kitapları konu bakımından çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Ev, okul gibi çocuğun sosyal hayatıyla ilgili konuları işleyen yazarlarla beraber çocuğun ufkunu genişletmeye çalışan ya da serüven duygusunu hedef alan eserler verilmeye

başlanmıştır (Temizyürek vd., 2016: 205–206). Yüzyılın sonuna doğru İngiltere’de yazılan çocuk kitaplarında nicelik bakımından daha fazla özen gösterilmeye başlanmış, hazırlanan kitaplarda resim, renk, desen gibi estetik unsurlara özen gösterilmiştir. Bu dönemde çocuk şiirlerinin de daha çok yaygınlaştığı görülmüştür (Yalvaç ve Aytaç, 2011:21). Bu dönemde çocuk edebiyatı alanında eser veren birçok İngiliz yazar vardır: Alice Harikalar Ülkesinde adlı yapıtıyla Levis Carroll (1832–1898), David Copperfield adlı yapıtıyla Charles Dickens (1812–1870), Tom Brown’un Okul Günleri adlı yapıtıyla Thomas Hughes (1822–1896), Küçük Prens, Küçük Lord adlı yapıtlarıyla Frances Hodgson Brunett, Ormanların Çocuğu, Çengel Kitabı adlı eserleriyle Rudyard Kipling (1865–1936) bu yazarlardan birkaçıdır (Baş, 2015: 9).

20. yüzyıla gelindiğinde çocuk edebiyatında hem nitelik hem nicelik bakımından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çocuk kitaplıklarının sayısı artmış, burada çalışan araştırmacı kütüphanecilerinin de katkılarıyla çocuk yayınları daha fazla ilerleme kaydetmiş, birçok eserin yeni baskıları yapılmıştır (Arıcı ve Ungan, 2009: 231). Bu dönemde Peter Pan adlı eseriyle James M. Barrie, Demiryolu Çocukları adlı eseriyle Edith Nesbit, Mary Poppins kitap serisiyle Pamela L. Travers dikkat çeken yazarlar arasındadır (Şimşek, 2016: 49).

2000’li yıllara gelindiğinde ise çocuk edebiyatında J.K Rowling’in tüm dünyada büyük ilgi görerek 400 milyon adetten fazla satılan Harry Potter dizisi görülmektedir. Bu eser beğenildiği kadar tartışmalara da neden olmuştur (Arıcı ve Ungan, 2009: 232)

2.1.2.3. Fransa’da Çocuk Edebiyatı

Fenelon (1651–1715), asilzade çocuklara okutabilmek için fabl ve hikâyeler yazıncaya kadar Fransa’da çocuk edebiyatından bahsetmek mümkün değildir. Zaten bu dönemde anne babalardan da okuma yazma bilen çok az olduğundan bu konuda çocuklarına düşen pay daha azdır. Okuma bilen gençler ise daha çok dinsel ve tarih kitaplarıyla yetinmiştir. Bu dönemde Montaigne’in tavsiye ettiği kitaplar vardır ancak bunlarda daha çok gelecekteki senyörlere asillik kurallarını ve Fransız zarifliğini öğreten kitaplardır (Baş, 2015:7).

La Fontaine’in (1621–1695) hayvan kahramanlı masalımsı öyküleriyle beslenen Fransız çocuk edebiyatı resmen Perrault’un yazdığı peri masalları (Kül kedisi, Parmak Çocuk, Kırmızı Başlıklı Kız) ile başlamıştır (Kıbrıs, 2016: 12).

18. yüzyılda Jean Jacques Rousseau'nun etkisiyle birçok Fransız yazar dürüstlük, erdem, özveri gibi temaları işleyerek çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Rousseau'nun etkisiyle birlikte İspanyol yazar Cervantes'in Don Kişot'u (1605); İngiliz yazarlardan Daniel Dafoe'nin "Robinson Crusoe"si (1719) ve Jonathan Swift'in Gülliver'in Gezileri (1726) başlangıçta büyükler için yazılmış olsalarda çocuklara uyarlanmış ve ülkenin çocukları tarafından çok sevilerek okunmuştur (Güleryüz, 2013: 159). Fransız çocuk edebiyatında bu ahlaki-öğretici tutum, 19. yüzyılda ve hatta 20. yüzyılın başlarında da etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Diğer taraftan kimi yazarlar da eserlerinde duygusallığa, nazikliğe ve inceliğe önem vermekle birlikte çocukluk döneminin ruhsal özelliklerine de uygun hüznü ve acılı temaları işlemeye çalışmışlardır. Bunlara Mme de Ségur (1799–1874)'ün Yeni Peri Masalları'nı ve "Sophie" dizisi ile Hector Malot (1893–1907)'un Kimsesizler'ini örnek gösterebiliriz (Karadeniz, 2019: 12).

19. yüzyılın Fransa'sında en yaratıcı çocuk edebiyatı ürünlerini veren yazarlardan birisi de Jules Verne (1825–1905)'dir. Yazar bilim-kurgu türünde eserler vererek zengin hayal gücüyle çocukların ilgisini Ay'a, denizler altına, gezegenlere çekmiştir. Çocuklar için kaleme aldığı 200 kitaptan bazıları şunlardır: Aya Seyahat, Denizler Altında Bin Fersah, Seksen Günde Devriâlem, Kaptan Grant'ın Çocukları. Jules Verne, eserleri dünyada başka dillere en çok çevrilmiş yazardır. Eserleri 148 dile çevrilmiştir (Türkmen Özkan, 2008: 21).

20. yüzyılda çocuk edebiyatı alanında dikkatleri üzerine çeken eser Antoine de Saint-Exupéry (1900–1944)'nin 1943'te kaleme aldığı Küçük Prens adlı kitabıdır. Eserinde amacı çocuklaşmak değil çocuğun dünyasına yaklaşmak olan yazar (Şimşek: 2016: 49), bir yetişkinin çocuklar için yazılmış bir kitabı rahatlıkla okuyup anlayabileceğini ve bu eserini çocuklara adadığını ifade etmiştir (Exupéry, 2014: 7).

20. yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine kadar geçen sürede değerli eserlerin yayımına devam edilmiştir. Yazar-ressam Jean de Brennöff'ün ilginç kitapları, Paun Faucher'in yazdığı eğitici resimlerle donatılmış Castor Baba dizisi, Marcel Ayme'nin iki kız kardeş ile konuşan hayvanların serüvenlerini konu alan hikâyeleri bu yüzyılın önemli eserlerindendir (Komisyon; 1987 akt. Arıcı ve Ungan, 2009: 232).

2.1.2.4. Amerika’da Çocuk Edebiyatı

Amerikan çocuk edebiyatının tarihsel geçmişi 19. yüzyıla uzanmaktadır. İlk çocuk edebiyatı ürünlerinde öğretici nitelikte eserler ön plandadır. 19.yüzyılın sonlarına doğru sömürge dönemlerinde, çocuklara korku aşılama ve onları “Püritenizm” adıyla bilinen dini reform hareketinin öğretilerine göre yetiştirmek amacıyla hazırlanmış dini kitaplar ve masallar çocuklara okutturulmaktaydı. Her ne kadar bu kitaplar çocuklar için yazılmış olmasa da, bu dini kitap ve masallardan Püriten tutum ve inançlarını öğrenmeleri amaçlanmıştı (Demir, 2019:20). 19. yüzyılın sonlarına doğru dinsel içerikli yapıtların yanı sıra Locke ve Rousseau'nun çocukların yetiştirilmesinde çocuğu merkeze alan görüşleri çocuklar için kaleme alan eserlerde etkisini gösterir ve bu dönem de Küçük Kadınlar adlı kitabıyla M. Alcot (1832–188) ve macera türünde verdiği eserlerle dikkat çeken Mark Twain (1835–1910) gibi yazarlar kökleşik yapıtlarıyla ön plana çıkmıştır (Kıbrıs, 2016: 13). Mark Twain’in yaramaz ama aynı zamanda geniş bir hayal gücüne ve ahlâki değerlere sahip bir çocuğun Mississippi’de geçen maceralarını anlattığı Tom Sawyer’ın Maceraları adlı kitabı, yazarı çocuk edebiyatının önemli isimlerinden biri haline getirmiştir (Şimşek: 2016: 48). Avrupa’da “Chapbooks” adıyla anılan ilk çocuk kitapları 17. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkar ve 18. yüzyılda dünyada yaygınlaşarak Amerika’ya da ulaşır ve böylece Ezop Masalları, La Fontaine’den Masallar, 10. kitap, Gemici Simbat gibi eserler buraya da yayılır (Temizyürek vd., 2016: 204; Yalvaç ve Aytaç, 2011:20; Güteryüz, 2013: 167).

20. yüzyılda Amerikan çocuk edebiyatında fantezi ve masallarla ilgili denemeler geniş yer tutar (Arıcı ve Ungan, 2009: 232). Bu eserlere Hans Brinker (1865), Küçük Kadınlar (1868), Tom Sawyer’ın Maceraları (1876), Toby Tyler (1880), Prens ve Pauper (1881), Huckleberry Finn’in Maceraları (1881) 1884), Küçük Lord Fauntleroy (1885), Oz Büyücüsü (1900), Rebecca of Sunnybrook Farm (1903), Gizli Bahçe (1911), Pollyanna (1913) gibi klasikleri örnek saymak mümkündür (Demir, 2019:20).

2.1.2.5. Almanya’da Çocuk Edebiyatı

Almanya’da çocuk edebiyatına yönelme 18. yüzyıla gerçekleşmiştir. Kilisenin etkisiyle yazılan öğretici nitelikteki eserler bu yüzyılda yerini çocukların

özelliklerine ve gelişimlerine uygun olarak yazılan eserlere bırakmaya başlamıştır. J. B. Basedow, J. F. Herbart, F. Froebel gibi yazarlar Almanya’da çocuk eğitimiyle ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan faydalanarak eserler yazan yazarların başında gelen isimlerdir (Arıcı ve Ungan, 2009: 229). Alman halk masalları, 1812 yılında Grim kardeşler tarafından derlenerek Alman çocuk edebiyatına kazandırılmıştır. Alman çocuk edebiyatına katkıda bulunan diğer yazarlardan Paskalya Yumurtaları adlı dokuz ciltlik masallarıyla Christophe Schmid (1768–1850) Vahşi Batı, Kızılderililer romanları ile Karl May (1794–1850) ve Türkiye’de de çocukların severek okuduğu Palavracı Baron ve Uçan Sınıf gibi romanlarıyla tanınan Erich Kastner (1899–1974) sayılabilir (Baş, 2015: 9).

Alman çocuk edebiyatının bir önemli ismi de Momo, Bitmeyecek Öykü, Cim Düğme, Dilek Şurubu gibi kitaplarıyla tanınan Michael Ende (1929–1993)’dir. Genellikle fantastik türde yazan yazarın 40’tan fazla dile çevrilip 20 milyondan fazla satan kitapları Türkiye’de de çok okunanlar arasındadır (Erşahan İspirt, 2019: 17).

2.1.2.6. 18. Yüzyıldan Sonra Diğer Ülkelerde Çocuk Edebiyatı

Rusya’da çocuk edebiyatı halk edebiyatı ürünleriyle başlamıştır. 1917’deki devrimden önce çocuklar için kaleme alınan önemli eserler arasında İvan Krylov’un fablları, A.N. Afanasyev’in derlediği Rus halk masalları, Skazki ve Pyotr Yrshov’un 1942’de Küçük Kambur At olarak çevrilen Konyok Gorbunok (1834) adlı eserleri saymak mümkündür. Devrimden sonra çocuk edebiyatı ile yakından ilgilenilmiş fakat belirgin bir propaganda havası sezilmese de genellikle “toplumsal gerçekçilik” ideallerini içeren eserler verilmiştir. Maksim Gorki çocukların özgür ve etkin bir sanatçı ruhu taşıyabilmeleri adına eserlerde hayale önem verilmesi gerektiğini savunarak çocuk edebiyatının Rusya’daki gelişimine etki eden isim olmuştur (Temizyürek vd., 2016: 21).

İsveç, edebiyat dünyasında uzun yıllar Almanya’nın etkisi altında kalsa da 19. yüzyılda çocuk edebiyatına etkide bulunacak isimler çıkarmıştır. Bunlardan biri de İsveç yazar Selma Lagerlöf’tür. Yazar, Türkiye’de “Uçan Kaz” adıyla bilinen Nils Holgersson’un İlginç Seyahati adlı şiirsel gezi romanı ile 1909’da Nobel edebiyat ödülü alarak çocuk edebiyatı duyarlılığı ile hazırlanan eserlerin gelecekteki yolunu açmıştır (Şimşek, 2014: 27).

İsviçre’de 19. yüzyıl çocuk edebiyatında öne çıkan isim Johanna Spyri’dir. Eserlerinde çocuk psikolojisini ön plana çıkarmış olan yazarın, 1880 ve 1881 yıllarında iki kitap şeklinde yazdığı ve dünya çocuk klasikleri arasında sayılan Heidi adlı eseri günümüzde bile çocukların severek okuduğu eserler arasındadır (Bakkalbaşı, 2009: 41).

Belçikalı çizgi roman yazarı Herge’nin 1929 yılında yayınlanan Tinten’in Maceraları adlı çizgi romanı bu yüzyılın en dikkat çeken eserleri arasındadır. Eser, 200 milyondan fazla basılmış ve 50’den fazla dile çevrilmiştir (Şimşek, 2016: 49).

İskoçya’da yazar Robert Louis Stevenson’un 1881–1882 yıllarında bir çocuk dergisinde dizi olarak yayımlanan Define Adası, Macar yazar Ferenc Molnar’ın Pal Sokağı Çocukları, İtalyan yazar Carlo Collodi’nin 1883 yılında kaleme aldığı Pinokyo, Brezilyalı yazar José Mauro de Vasconcelos (1929–1984)’un Şeker Portakalı, Güneşi Uyandırılım ve Delifışek kitapları çocuk edebiyatının klasikleşmiş eserleri arasındadır (Arıcı ve Ungan, 2009: 231; Şimşek, 2016: 49–50).

20.yy. Çocuk edebiyatı artık bütün dünyada bağımsız bir edebiyat haline gelmiş ve her ülkede nüfusun 1/3’üne yakın olan çocuk okur kitlesi ile büyük bir sektöre dönüşmüştür (Kıbrıs, 2016: 14).

2.1.2.6.1. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Ülkemizde başlangıçta edebi çocuk edebiyatı ürünlerine sözlü halk edebiyatı ürünlerinden olan bilmece, ninniler, tekerlemeler, meddah, Karagöz, ortaoyunu, halk hikâyeleri gibi türler sayılmıştır. Bu sözlü edebi eserleri Tazminat Dönemine kadar çocukların gereksinmelerini karşılamıştır ancak Tazminat Dönemi ile eğitim olgusu öne çıkmış ve çocuğun düzeyine ve ihtiyaçlarına yönelik eserlerin önemi anlaşılmış, Batı’nın eserleri çeviriler halinde çocuklara sunulmaya başlanmıştır (Yavuz, 2019: 40). Her ne kadar edebiyatımızda çocuklara yönelik ilk eserlerin divan şairlerimizden Nabi’nin (1642– 1712) oğlu için kaleme aldığı Hayriye ile divan şairlerinden Sümbülzade Vehbi’nin oğlu için yazdığı Lutfiye adlı mesneviler olduğu söylene de edebiyat tarihçileri bunların çocuk edebiyatıyla ilgisi olmadığını savunmaktadır (Gültekin, 2011: 11). Türkiye’de o dönemlerde çocuklar için öğüt verici eserler kaleme alınırken “çocuk edebiyatı” kavramıyla beraber çocuğu merkeze alan, çocuğu eğlendiren şiirler, fabllar, öyküler yazılmaya başlanmıştır. Çocuk edebiyatı alanında bir uyanış ve atılım gerçekleşmeye başlanmış olsa da 1940’a kadar

yapılmış olan çalışmaların yine de yeterli düzeyde olduğu söylenemez. 1950’de Amerika çocuk edebiyatının popüler birçok kitabının Türkçe’ye uyarlanması (Baş, 2015: 9), Türk yazarların çocuk edebiyatı alanında eserler vermeye yoğunlaşması, çizgi romanların artış göstermesi ile çocuk edebiyatı alanında yoğun gelişmeler yaşanmıştır (Yalçın, Aytaş, 2011: 26, 27). Bu dönemde çocuklar için dergiler de yaygınlaşmış fakat bu dergilerin çok uzun olmamıştır (Gültekin, 2011: 13).

Tanzimat Dönemi çocuk edebiyatı alanında Fransızcadan çevrilmiş kısa şiir ve fabllar etkisini göstermiştir. Bu dönemde Şinasi, Ziya Paşa, Recaizâde Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi Fransız edebiyatından bazı eserleri dilimize çevirmişlerdir. Ahmet Mithat Efendi Hâce-i Evvel ve Kıssadan Hisse adlı eserleri ile ilk çocuk edebiyatı eserlerini kaleme almıştır. Aynı dönemde Muallim Naci Ömer’in Çocukluğu, Recaizâde Mahmut Ekrem ise Tefekkür adlı eserleri de çocuklar için kaleme alınan bazı eserlerdendir. Tanzimat Dönemi eserleri biçim ve içerik yönünden çocuk edebiyatı eserine yakın olsa da bu alanda duyulan eksikliği tamamlayabilmek için yeni eserler kaleme alınmaya devam edilmiştir. Bu dönemde çocuklara yönelik süreli yayınlar da hazırlanmıştır. İlk çocuk gazetesi Mümmeyiz’i (1869) sırasıyla Hazine’i Etfal (1873), Sadakat (1875), Etfal (1875) ve Ayine (1875) izlemiştir; bu yayınlar edebî bir kaygı taşımaktan uzak daha çok nasihatler barındıran kısa öykülerden oluşmuştur. Bu dönemde bir okul müdürü olan Satı Bey şairlere çocuk şiiri yazmaları konusunda bir çağrıda bulunmuş, bu çağrıya kulak veren Ali Ulvi Elöve, İbrahim Alâettin Gövsa ve Tevfik Fikret çocuklar için şiirler kaleme almıştır. Yine bu dönemde çocuklar için Yahya Kemal Beyatlı, Orhan Seyfi Orhon, Mehmed Fuad Köprülü, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy ve Ali Ekrem Bolayır gibi şairler de başarılı örnekler vermiştir. Bu dönem çocuk edebiyatı şiirlerinde Cumhuriyet’in kazandırmış olduğu kavramlara, Millî Mücadele Dönemi ile ilgili kahramanlık ve millî hassasiyet uyandıracak konular işlenmiştir. Özellikle 1930’lu yıllardan itibaren çocuk şiirleri için gayret ve özen gösterilmiştir. Bu dönemde Şükrü Enis Regü, Mehmet Necati Öngay ve Fazıl Hüsnü Dağlarca birçok şiir kitabını edebiyatımıza kazandırmıştır (Erdoğan, 2021: 27). Milli Edebiyat dönemi yazarlarından Ziya Gökalp çocuk edebiyatı aracılığıyla çocukların eğitilmesine vurgu yapmıştır. Gökalp, sade bir dille çocuklara Türk kültürünü ve tarihini öğretme amaçlı şiirler, manzum destanlar ve masallar kaleme almıştır (Yalçın ve Aytaş, 2011).

1950'den sonra çocuk edebiyarı alanında kaleme alınan eser sayısında artış görölmüş, bu alanda sempozyumlar düzenlenmiş, tezler yazılmıştır. Ancak henüz çocuk edebiyatı istenilen düzeyde bir birikime ulaşmamış asıl 1970'ten sonra istenilen düzeeye ulaşmaya başlamıştır. Farklı alanlarda çalışmalar yapılmış, eğitimci ve yazarlarımız da bu konuyla ilgili çalışmalarını sürdürmekte, nitelikli çocuk kitaplarının nasıl olması gerektiği ve çocuklarda okuma alışkanlığının nasıl oluşturulacağıyla ilgili hem uzmanlara hem de çocuk edebiyatı alanıyla ilgilenenlere yönelik çalışmalar üzerinde yoğunlaşmıştır (Neydim, 2003:60).

Cumhuriyet dönemine kadar çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeler sınırlı kalmıştır fakat Cumhuriyetin ilanı ile birlikte çocuğa verilen değerin artmış ve bu değişim çocuk edebiyatı eserlerine hem nicelik hem de nitelik bakımından yansımıştır. Peyami Safa, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Râkım Çalapala, Mahmut Yesari, Reşat N. Güntekin, Kemalettin Tuğcu, Huriye Öniz, Cahit Uçuk, Cemal Erten bu dönemin önemli yazarları arasındadır. Şiirde ise Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek, Ömer Bedrettin Uşaklı, Orhan Şaik Gökyay, Kemalettin Kamu, Ahmet Kutsi Tecer gibi yazarlar önde gelen isimler arasındadır. Bu yazar ve şairler eserlerinde sade bir dil kullanmışlardır (Yalçın ve Aytas, 2011: 25). Günümüzde çocuklar için şiir, hikâye ve roman yazan isimleri sıralayacak olursak Abbas Cılga, Adnan Çakmakçioğlu, Ayla Çınaroğlu, Ayla Kutlu, Ayşe Kilimci, Aytül Akal, Behiç Ak, Bestami Yazgan, Bilgin Adalı, Hakkı Özkan, Aysel Gürman, Cahit Zarifoğlu, Ahmet Efe, Hasan Demir, Çetin Öner, Elvan Pektaş Deniz, Erol Toy, Fatih Erdoğan, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Gülsüm Akyüz, Gülten Dayioğlu, Hasan Sarıyüce, Hüseyin Emin Öztürk, İpek Ongun, Mehmet Güler, Kemal Özer, Mavisel Yener, Miyase Sertbarut, Mustafa Ruhi Şirin, Muzaffer İzgü, Mümtaz Zeki Taşkın, Necati Tosuner, Necdet Neydim, Nezihe Meriç, Niyazi Birinci, Sevim Ak, Tarık Dursun, Turan Yüksel, Ülkü Tamer, Üzeyir Gündüz, Talip Apaydın, Yalvaç Ural, Yücel Feyzioğlu (Şirin, 2000:90) ilk akla gelen isimler olur. Bu isimlere Sadık Yalsızuçanlar, Muzaffer İzgü, Necdet Neydim, Saza Aksoy, Salih Zengin, Talip Apaydın gibi isimler de katılabilir. Yenilikçi masal edebiyatı yazarları arasında Cahit Zarifoğlu, Aytül Akal, Dilek Aykul Bishku, Mevlâna İdris Zengin, Ahmethan Yılmaz, Ayla Çınaroğlu, Mustafa Ruhi Şirin, Elvan Pektaş Deniz, Hasan Demir gibi isimler sayılabilir (Şirin, 2000:91 akt.).

Sonuç olarak tıpkı dünyadaki gelişimi gibi Türkiye’de de çocuk edebiyatı, önceleri bağımsız bir alan olarak kabul görmemiş fakat dünyadaki gelişimlerle ülkemizde ayrı bir alan olarak yer edinmiştir. Sözlü kültürün nitelikli birçok ürünü bu alan bulundurularak nitelikli eserler ortaya koyma aşamasında büyük bir kolaylık sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Tanzimat Dönemi ile çocuk edebiyatı alanında farklı türlerde eserler verilmiş olsa da 1950’li yıllardan sonra bu alanda verilen eserler çocuk edebiyatına uygun bir edebî ve estetik değer kazanmıştır (Erdoğan, 2021: 27).

2.1.3. Çocuk Edebiyatının Özellikleri

Çocuğu merkeze alan çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatından ayrılan belli başlı yönleri bulunmaktadır. Öncelikle çocuk edebiyatı ürünlerinin yetişmekte olan bir çocuğun duygu, düşünce ve hayal dünyasına hitap ettiği unutulmamalıdır. Çocukta estetik duygular uyandırmalı, kelime hazinesine uygun olduğu kadar ana dilini geliştirebilecek özelliklere sahip, millî ve ahlaki değerleri içeren, psiko–sosyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinleyip okuyacağı, zevk almasını sağlayan yazılı ve sözlü mahsullerden oluşması gerektiğine dikkat edilmelidir (Temizyürek vd., 2016: 19). Bir çocuk edebiyatı ürününün “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” ilkelerine uygun şekilde oluşturulması gerekmektedir. Uluslararası Af Örgütü çocuk haklarının korunması için tüm dünyada kampanyalar yürütmekte; hükümetlere, muhalif gruplara ve çocuklar üzerinde kontrolü bulunan herkese çocukları alakadar eden her eylemde “Çocuklar İçin En İyisi” ilkesini birincil kaygı olarak görmeleri için çağrıda bulunmaktadır (Ko–man, 2005 akt. Büyükalın ve Harmankaya, 2019: 771).

Her ne kadar daha eski dönemde yazılmış ve kahramanı çocuk olan kitaplar olsa da “çocuğa görelik” ilkesiyle hazırlanmış kitapların mazisi iki asrı geçmemektedir (Temizyürek vd., 2016: 18). Her kitabın her çocuk için uygun olmadığı bir gerçektir. Çocukla buluşturulan kitabın onun düzeyine, ilgisine, ihtiyaçlarına ve isteklerine uygun olması gerekir. Yetişkinlerin, çocukları gelişimsel, zihinsel ve duyuşsal düzeylerine uygun eserlerle buluşturabilmeleri için öncelikle onları çok iyi tanımaları gerekmektedir. Çocuğu yeteri düzeyde tanımayan yetişkinlerin çocuğa uygun kitabı seçme konusunda yanlışlığa düşeceği açıktır (Karagül, 2019: 336). “Çocuğa görelik” ilkesine göre hazırlanan bir çocuk edebiyatı ürünü; çocuğun hayal gücüne seslenen, onun rahatça okuyup zevk almasını sağlayacak dil ve anlatıma sahip, ilgi duyabileceği konuları işleyen, duygu ve düşünce yönüyle çocuğu besleyen, çocuğun seviyesine

uygun kurgu ve olay örgüsü sahip, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arındırılmış (Dilidüzgün, 2000: 258) çocuğun kendi kişiliğini tanımasına katkı sağlayan, kendi değer ve yeteneklerini hissettiren, aynı zamanda da çevresini tanıma da ve çevresiyle olan ilişkisini düzenleme de destek olucu yapıda olmalıdır (Bozdağ, 2000: 367). Buna göre hazırlanan çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğun psikolojisine yani ruhsal gelişimine katkıda bulunması gerekmektedir. Çocuk, estetik haz alma ihtiyacını en güzel ve en ulaşılabilir şekilde çocuk edebiyatından karşılar. Bu amaçla çocuğun duygusal açıdan istek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kaleme alınmış her bir metin, çocuk okurun estetik duygusunun gelişmesine katkı sağlar (Can, 2012: 20). Dolayısıyla çocuk edebiyatı çocuğun yaş seviyesine, fiziksel ve psikolojik gelişimine uygun; edebî yönünü zenginleştiren, estetik değeri ağır basan, lirik ve didaktik eserlerden oluşmalıdır (Arıcı, 2018). Kitaplarda çocuklara, neler yapması ya da yapmaması söylenmemeli, daha çok neler yapması ya da yapmaması gerektiği düşündürülmelidir. Çocuklar, davranışlarının olabilecek sonuçları üzerinde düşünce üretmeye sevk edilmeli; davranış ve eylemlerinin başkaları üzerinde yaratacağı duygusal sonuçlar, çocukların duyarlılıkları geliştirilerek kendilerine buldurulmalıdır (Sever, 2017: 22). Yazar tarafından kurgulanan gerçeklik çocuk tarafından kendi gerçekliklerine dönüştürülebilmeli, yazarın anlattıkları çocuğun anlam evrenini beslemeli ve çocuk ile yaşam arasında güçlü bir bağ oluşturmalıdır (Sever, 2013: 89).

“Çocuk gerçekliği” dil ve anlam evreni ile çocuğun öznel olduğunu dolayısıyla da kendine ait bakış açısını ifade eder. Bu gerçekliği oluşturan değişkenler, erken çocukluk döneminden itibaren var olmaya başlar ve çocuğun ilgilerini belirler. Çocuğun öğrenme ihtiyaçlarını bilmeyi ve nitelikli uyaranlarla yanıtlanmasını ortaya çıkarır. Çocuğun duygu, düşünce ve hayal dünyasını, beklentilerini, duygularını dikkate alarak yazılan eserler; çocuklara yeni bir gerçeklik kazandırırken yetişkinlerin de onları daha anlayabilmelerine olanak sunan bir rehber konumuna erişir (Gökmen, 2017: 16). Çocuk kitabı yazarı tam bu noktada çocuk gerçekliğini de göz önünde bulunduran bir anlayışla çocuğu, anlamın oluşmasına ortak edebilmeli, yaşamda var olan gerçeklikler çocuk gerçekliği ile ele alınmalıdır (Sever, 2013: 38). Çocuk gerçeklerden uzak tutulmamalı, hayat tozpembe gösterilmemelidir (Nas, 2014: 63). Olaylar şiddet ve korku yoluyla değil, sevgi ve saygı temelli çözümlere ulaşmalıdır (Gökmen, 2017: 16).

2.1.3.1. Çocuğun Gelişim Düzeyine Göre Çocuk Kitapları

Çocukların gelişim düzeylerine göre okuma ilgileri değişebileceği gibi ele alınan konunun işlenişinde de farklılıklar görülmektedir. Çocuk, psikolojik ve sosyolojik gelişimine uygun hazırlanmış eserler sayesinde kitaba ilgi duymaya başlayabilir ve sayede dinleyerek ve okuyarak iyi bir kitabın özelliklerini kısmen de olsa anlayabilir (Temizyürek vd., 2016: 22). Çocuk edebiyatının iyi anlaşılması ve daha yerli yerine oturabilmesi adına çocukların yaş gruplarına göre genel özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2011: 38).

Çocuğun gelişim aşamaları daha çok okul öncesi dönem ve okul dönemi olarak ele alınmakta ve konu seçimi de bu yaş gruplarına göre yapılmaktadır (Nas, 2014: 21–22; Yalçın ve Aytaş, 2011: 39–41; Temizyürek vd., 2016: 26–31; Güleriyüz, 2013: 284). Okul öncesi ve okul dönemi olarak iki genel başlık altındaki bu gelişim dönemleri kendi içlerinde de ayrı ayrı yaş grupları altında başlıklandırılmıştır.

2.1.3.1.1. Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitapları

Okul öncesi dönemi Yalçın ve Aytaş (2011: 38) 0–5 yaş, Şimşek (2016: 132) 4–6 yaş, Oğuzkan (2013: 2) 2–6 yaş, Sever (2017: 38,40) 2–6 yaş, Nas (2014: 18–19) 1–3 ve 4–6 olmak üzere iki ayrı yaş grubu, Güleriyüz (2013: 284) 0–3 yaş kreş 4–5 yaş anaokulu ve 6 yaş anasınıfı olmak üzere üç ayrı yaş grubu, Temizyürek vd. (2016: 26) ise 0–3 ve 3–6 yaş olarak iki ayrı yaş grubu olarak belirlemektedir.

Genel olarak 0–3 ve 3–6 yaş olarak iyi ayrı yaş grubu olarak belirlenen okul öncesi dönem de 0–3 yaş grubundaki çocukların ilk kitapları ABC kitaplarıdır. Bu kitaplar genellikle öğretici kitaplardır. Bu kitaplarda metne pek yer verilmez, üçte ikisi resimlerden oluşur (Sever, 2013: 122) bu yönüyle de çocuk edebiyatı içinde düşünülmemektedir (Nas, 2014: 18, 57). 3–6 yaş arasındaki çocuklar ise ABC kitaplarından sonra basit konulu kitaplara yönelir. Resimli çocuk kitapları bir yandan zihinsel gelişimi desteklerken bir yandan da çocukta okuma ve araştırma alışkanlığının ilk basamaklarını oluşturur, kitap kullanmayı öğretir (Şimşek, 2016: 76). Bu kitaplar çocuğa başkaları tarafından okunan, metin kadar ya da metinden daha fazla resim içeren kitaplardır. Bu kitaplarda esas olan unsur resimlerdir. Metin resmin tamamlayıcısı durumundadır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016: 26–27).

2.1.3.1.2. Okul Dönemi Çocuk Kitapları

0–3 ve 3–6 yaş arası olarak belirlenen okul öncesi dönemden sonraki 7 ile 15 yaş arasını kapsayan dönem okul dönemi olarak kabul edilmektedir. Temizyürek ve vd. (2016) bu dönemi 7–12 ve 14 yaş; Sarıyüce (2012) 7–8, 9–12, 13 ve üstü yaş (gençlik çağı); Nas (2014) 7–9, 10–11 yaş; Şimşek (2016) 6–8, 8–10, 10–12 yaş; Sever (2013) ilköğretim ve ortaöğretim dönemi; Baş (2015) ve Kıbrıs (2016) ilköğretim birinci ve ikinci kademe olmak üzere kategorilendirmiştir. Tüm bu değerlendirmelere bakıldığında okul çağı terimi daha çok 6 ile 12 arasındaki yaş grupları için kullanılırken 12 ile 14 yaş son çocukluk çağı, 14 yaş ve üstü ise gençlik çağı (Oğuzkan, 2013: 2) olarak adlandırılmaktadır.

2.1.3.2. Çocuk Kitaplarında/Metinlerinde Bulunması Gereken Dış Özellikler

2.1.3.2.1. Büyüklük

Çocuk için hazırlanmış kitaplar hacim ve ağırlıkları bakımından çocuğun yaşına ve gelişimine mutlaka uygun olmalıdır. Çocukların sevebileceği, kolayca tutup sayfalarını değiştirebileceği niteliklere sahip olmalıdır. (Kıbrıs, 2016: 39); (Güleryüz, 2013: 264). Okul öncesi dönemi çocuğunun rahatlıkla tutabileceği kitap ölçüleri 21x29 cm’dir (Kıbrıs, 2016: 39). Ama bu dönem çocukları değişik büyüklükteki kitapları karıştırmaktan ve okumaktan zevk duyduklarından (Oğuzkan, 2013: 367) 14x15 cm (Şimşek, 2016: 76), 16x23 cm (Temizyürek vd., 2016: 31); (Oğuzkan, 2013: 368) gibi farklı boyutlarda kitaplar da denenebilir. Bu yaş grubu için hazırlanacak olan kitaplar 16 ya da 24 sayfayı geçmemelidir (Şimşek, 2016: 76).

Okul dönemi çocukları içinse seçilecek kitapların boyutlarındaki çeşitlilik, yerini düzenleme ve kitaplık oluşturma anlayışına bırakmalıdır (Sever, 2013: 121). Daha çok 14x21 (A5) boyutu kitaplar tercih edilmelidir (Kıbrıs, 2016: 39). Her zaman aynı boyutlardaki eserlerin okutulmasındansa farklı boyutlardaki eserlerin okutulmasının sağlanması gerekmektedir (Seday, 2021: 44).

2.1.3.2.2. Harfler

Harflerin boyutları kitabın seslendiği yaş ve sınıf düzeyindeki çocukların okuma yeteneklerine uygun olarak verilmelidir (Ataseven ve İnandı, 2000: 199). Aslında okul öncesi çocuklara büyükleri tarafından okunmak üzere hazırlanan

kitaplarda punto büyüklüğünün önemi yoktur; ancak okumayı öğrenince bu kitapları kendilerinin de okuyabilmeleri adına büyük punto kullanılması uygundur (Gönen, 2000: 386). Yazı boyutunun ve karakterinin gözü yormuyor olmasına dikkat edilmeli, 36 punto ile başlayıp zamanla 14 puntoya kadar düşürülmelidir. (Güneş, 2000: 145). Okul öncesi için ideali 18–24 punto arası büyüklükte harfler kullanılmasıdır (Sever, 2013: 122); (Temizyürek vd., 2016:28). MEB Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre ilköğretim 1. sınıflar için 20, 2. sınıflar için 18, 3. sınıflar için 14, 4. sınıflar için 12, 5. sınıflar için 11, daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük harfler kullanılmaz (<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf>).

2.1.3.2.3. Kâğıt

Okul öncesi çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın sağlam, dayanıklı ve ışığı çok yansıtmayan mat renkte olmasına dikkat edilmelidir (Güleryüz, 2013: 265). Pelür, kuşe, saman ve gazete kağıtları çocuk kitapları için uygun değildir. Dayanıklı olması bakımından mukavva veya bez sayfa tercih edilebilir (Gönen, 2000: 385) Fakat parlak kuşe kâğıdı gözü yoracağından (Kıbrıs, 2016: 40), saman kâğıdı ise rengi emmediğinden dolayı resimli kitaplar için elverişli değildir (Temizyürek vd., 2016: 28). Resimlerin net ve güzel çıkması için birinci hamur kâğıt tercih edilmeli, ayrıca kâğıt ağırlığının 90 gramajın altına düşmemesine de özen gösterilmelidir (Aydoğan ve Ergin, 2000: 703). Okul dönemi çocuk kitaplarında ikinci hamur kâğıdın kaliteli olanları da kullanılabilir (Nas, 2014: 67).

2.1.3.2.4. Ciltleme

Çocuk, kitap edinirken ona bir oyuncakmış gibi sahip olmak ister ve kullanırken çok da özenli davranamazlar. Bu yüzden özellikle okul öncesi çocuk kitaplarında kitabın sağlam, dayanıklı ve dikişli olması son derece önemlidir (Kıbrıs, 2016: 40).

Kitapların üç türlü ciltlenmeleri vardır. Birincisi ince tel ya da iplikle dikilme yöntemi olan sicimle ciltleme; ikincisi tel zımba ile dikme, üçüncüsü de kitap formlarını tutkallayarak bir araya getirildiği ciltlenmes tekniğidir (Şimşek, 2016: 95). Okul öncesi kitapları için en uygun ciltleme yöntemi dikiş yoluyla yapılan sicimle ciltlemedir. Yine bu yaş grubu için hazırlanan kitapların cilt kapağının da kalın mukavva ve bezden oluşması gerekmektedir. Plastik kaplama yani selafonlu kapağın

kullanımı da dayanıklılığı arttıran yöntemlerden biridir (Aydoğan ve Ergin, 2000: 704). Çocuğun yaş düzeyi ilerledikçe karton kapak kitaplar tercih edilebilir.

2.1.3.2.5. Kapak

Çocukları kitaba çeken, satışını kolaylaştıran ilk unsur; kapağın rengi, üzerinde yer alan resim ve yazılardır. Hangi yaş grubu için olursa olsun kitabı çocuğa sevdirebilmek için kapağın renkli, resimli ve çekici olmasına dikkat edilmelidir (Güneş, 2000: 345).

Kitap kapağının hazırlanması oldukça önemli ve ciddi bir konudur. Kapak estetik bir anlayışla hazırlanmalıdır. Kitabın kapağında kullanılan resim ve yazılar kitapta işlenen konuyla ilişkili olmalı; işlenen olay, ana düşünce ile alakalı olarak çocuğa ipuçları vermeli, bunlarla ilgili çocukta ilgi ve merak uyandırmalı (Şimşek, 2016: 94), okuma sürecinde çocuğun ön bilgilerini harekete geçirerek çocukları okumaya isteklendirmelidir (Sever, 2013: 89).

Zaman geçtikçe çocukların kitaplardaki renk ve çizgi görme istekleri yaşlarıyla orantılı olarak azalacak veya nitelik değiştirecektir; fakat yine de kitap kapaklarının okuyucuyu o ilk görüşte kendine çeken albenisi belirleyici olmaya devam edecektir (Tekin, 2000: 448).

2.1.3.2.6. Sayfa Düzeni

Okul öncesi çocuklarına hitap eden kitaplarda sayfanın dörtte biri resimden oluşmalıdır (Aydoğan ve Ergin, 2000: 705). Sayfa düzenlenmesi yapılırken, sayfanın boğucu olmaması, resimlerin yerleştirilmesinde akıcılığın kesilmemesi, aksine desteklenmesi gerekir (Güleryüz, 2013: 265). Resim, metinle sayfa düzeni açısından bir bütün oluşturmmalıdır. Kitaplara yerleştirilecek olarak resimlerin yeri; yaş ve düzeye uygun olarak sınırlandırılmalıdır. Yazı sayfaya tek sütun olarak yerleştirilmelidir. Satır aralarında, sayfa kenarlarında uygun boşluklar bırakılmalıdır (Temizyürek vd., 2016: 29). Satır aralıkları, çocuğun her satırı rahat görebileceği aralıkta olmalı ve satır sonunda kelime bölmesi yapılmamalıdır (Güneş, 2000: 345). Satır uzunluğu ilköğretim 1–5. sınıflar için tasarlanan çocuk kitaplarında 7–8 cm’yi, sonraki yıllarda çocukların aktif görme alanı gelişeceğinden 9–11 cm’yi geçmemelidir. Ayrıca, paragraflar da 1–3. sınıflar için 3–5 cümleyi; 4–5. sınıflar için 5–7 cümleyi geçmemelidir. Çünkü çocuklar, uzun paragrafları anlamakta özetlemekte zorlanabilir (Şimşek, 2016: 95).

İmlâ: Çocuğun dilbilgisi kurallarını edinebilmesi adına en iyi kaynaklardan biri olan çocuk edebiyatı eserlerinde dilbilgisi bakımından titizlik gösterilmesi, noktalama işaretlerinin kurallara uygun şekilde konulması sağlanmalıdır. Yazarların ve yayın evlerinin kitapları yayınlarken bu kurallara dikkat etmesi önemlidir (Seday, 2021: 45).

2.1.3.3. Çocuk Kitaplarında/Metinlerinde Bulunması Gereken İç Özellikler

Çocuk edebiyatının işlevleri ve sınırları göz önünde bulundurulduğunda, “çocuklar için edebiyat” bağlamında “çocuğa göre” eserlerde bulunması gereken özellikler; çocuk edebiyatının temel öğeleri içerisinde içerik ve biçim özellikleri olarak incelenebilir (Gökmen, 2017: 18).

Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri:

1. Konu
2. Kahraman
3. İleti
4. Dil ve Anlatım
5. Çocuk Kitaplarını Resimleme (Gökmen, 2017: 19).

Edebi eserler konusu, planı, resimleri, biçemi, dili ve üslubu ile bütünlük oluşturur (Kaplan, 2000: 554). Çocuk kitabı yazarı temayı, konuyu ve kahramanları belirledikten sonra okurda oluşturmak istediği duygu ve düşüncüyü sağlam bir plan dahilinde yazıya dökmelidir (Temizyürek vd., 2016: 34).

2.1.3.3.1. Konu

Konu, çocuk edebiyatında kahramanı/ kahramanları eylem halinde gösteren olaylar dizisidir (Sever, 2013:38). Yazarın mesajını okuyucuya iletmek için seçtiği bir araçtır. Bu yönüyle çocuk edebiyatında konu seçimi dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biridir. Anaokulu ya da ilköğretim birinci kademedede bilimsel çalışmalı konular ağır ve sıkıcı geleceği gibi, ilköğretimin ikinci kademe çocukları için bir tavşanın lahana yerken başından geçenler olaylar ilginç olmayabilir (Güleryüz, 2013: 267).

Konular işlenen metnin türüne uygun olarak seçilmelidir. Ninniler, resimli kitaplar, şarkılı ve danslı oyunlar, tekrar kelimelerin fazla olduğu şiirler, bilmeceler,

tekerlemeler, masallar, fıkralar, canlandırma (tiyatro) bu yaş grubu çocukların sevdiği edebiyat ürünleridir. Mümkün olduğu kadar diyaloga yönelik metinlere yer verilmelidir (Yalçın, Aytaş, 2011: 39).

Çocuk edebiyatı öğretiminde, bir metindeki konunun niteliğini etkileyen bütün değişkenler incelenmeli, yapılan incelemeler sonucunda kitapların konu bakımından çocuğa uygunluğu belirlenmelidir (Sever, 2013: 129). Çocuk edebiyatı yazarları çocuğa görelilik ilkesine uygun hareket ederek çocukların ilgi ve beğenileri ile okuma eğilimlerini tespit etmeli ve konularını buna göre seçip işlemelidirler. Bundan dolayı çocuk kitaplarında tema ile konu arasındaki ilişki çok güçlü olmalıdır (Yalçın, Aytaş, 2011: 46). Mutlaka her konunun bir teması olmalıdır (Gönen, 2000: 384). Tema; yaşama, doğa, aile, yurt ve ulus sevgileri gibi olumlu duygu ve davranışlar kazandıran, çocuğun psikolojik gelişimini destekleyen ve pekiştiren nitelikte olabilir (Ataseven, 2000: 200). Konu çocuğun yaşına, ilgi alanlarına uygun olmalı, okuma eylemi sırasında çocuk okuyucuyu sürüklemeli ve ona heyecan vermeli; merak ve öğrenme duygusunu geliştirmelidir (Güleryüz, 2013: 267; Bozdağ, 2000: 367). Küçük ayrıntılara karşı, çocuğun merak duygusu sürekli canlı tutulmalıdır (Ataseven, 2000: 200). Konular ciddi, komik, gerçekçi, hayal ürünü ya da bunların karışımından oluşabilir. Önemli olan ele alınan duygu ve düşüncelerin çocuk dünyasını yansıtabilmesidir. Konu, çocukların ilgisine ve hayat tecrübesine hitap etmeli, çocuğun kendi yaşamından kesitler bulabileceği bir çevreden seçilmelidir (Ataseven, 2000: 199; Şimşek, 2016: 99). Bu doğrultu da çocuk kitaplarının konuları çocuğun günlük hayatı ile ilişkili olmalı, olağanüstü bilgilerden ziyade gerçek bilgilere yer vermeli ve çocuk gerçekliğine uygun düşmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2011: 41– 46). Çocukların gelişim düzeylerine bakıldığında;

2–7 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar için kaleme alan yazar kendini çocuğun yerine koymalı, seçtiği konunun o yaş grubundakilerin duygu değerlerine uygun olup olmadığını doğru karar vermelidir. Bu yaş düzeyindeki çocuklar anne, kardeş, aile, hayvan sevgisi, doğa olayları, olağanüstü ve gizemli olaylara ilgi duyarken; bu yaş grubuna hitap eden eserlerde konu seçiminde somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa basitten karmaşığa, ilkelerinin dikkate alınması gerekir. Bütünden parçaya gidilmelidir.

7–9 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar insan, doğa ve hayvan sevgisi, olağanüstü olayları işleyen kitapları,

7–12 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar kahramanlık, mizah–komiklik, macera, gezi ve fantastik türden kitapları

12–15 yaş gelişim düzeyindekiler ise sevgi, gezi, kahramanlık–tarih, macera, mizah–komiklik, korku–gerilim, bilim–kurgu konulu kitapları okumaktan hoşlanırlar. Özellikle 12–15 yaş gelişim düzeyinde kızlar daha çok sevgi konulu kitapları okumayı tercih ederken erkeklerin tercihleri tarih ve kahramanlık konulu kitaplara yoğunlaşmaktadır. Diğer türlerde ise cinsiyet dağılımı daha dengelidir (Karatay, 2011b akt. Şimşek, 2016: 101–102).

Öner (2000), çocuk edebiyatı alanında eserler kaleme alanları bu alanı çocuklara yönelik propaganda yapmak ve estetik kaygılardan uzak ideolojik bir çalışma alanı haline getirmekle suçlar. İyi bir çocuk kitabı inançları ve kutsal değerleri yermemeli, ülkeyi, ulusu, gelenek ve görenekleri, değer yargılarını kötülememelidir. Çocuğu şiddete meyillendirecek tarzda vurmayı, kırmayı, işkenceyi, hırsızlığı ve acımasızlığı övmemelidir. Ders ve öğüt vermeyi amaçlamamalıdır. Ders, bilgi verme, görgü aşılama ders kitaplarının görevidir. Çocuk kitaplarının amacı eğlendirmeye, güldürmeye yönelik olmasıdır. Verilmek istenen ana tema, konu ile iyice kaynaşmalıdır. Bu yüzden konu; tema, dil ve anlatım seçimi, ustalığı gerektirir (Kaplan, 2000: 554, 557).

2.1.3.3.2. Kahraman

Kahraman, mizaç, zekâ, yetenek, konuşma biçimi, dış görünüş vb. bireyin kişilik özelliklerindendir. Kahraman eğitiminin erken yaşlardan itibaren verilmesi gereken bir eğitim olduğu düşünüldüğünde, bu dönemlerde çocuklara tavsiye edilecek veya okutulacak çocuk edebiyatı eserlerinin seçimi de ayrı bir öneme sahip olmaktadır. Karakter eğitiminin başarıya ulaşmasında edebi eserlerin üstlenmiş olduğu işlev son derece önemlidir (Demirbaş, 2012: 110).

Kitabın kahramanları; çocuklar, yetişkinler, gerçek veya kişilik verilmiş hayvanlar, makineler ve eşyalar olabilir (Gönen, 2000: 384). Karakter özelliklerini saptarken yazarların kullanabileceği yollardan biri kahramanların konuşma yoluyla geliştirilmesidir. Bu yol, okurun özdeşim kurma sürecinde sıklıkla kullanılır. Böylece

çocuk okur hangi kahramanın yanında olup hangi kahramanın karşısında duracağına karar verir (Gökmen, 2017: 22).

Günlük hayatta çocuğun uyması gereken toplumsal kuralları, yükümlülükleri, doğru veya yanlış bir davranışın olumlu ve olumsuz yönlerini sözlü olarak iletmek yerine, öyküleyici eserde bunun yararlarını veya zararlarını öykü kahramanlarının kişiliği aracılığıyla çocuğa göstermek, değer olarak iyi-kötü, doğru-yanlış vb. bir davranış olduğunu göstermek daha etkili olacaktır (Karatay, 2011a; akt. Şimşek, 2016: 104).

Yapılan araştırmalar da çocukların bireysel ilişkilerde, arkadaşlık ilişkilerinde, iletişim kurmada vs. bu kitaplardan yaralanıldığı, yaşanan bir sorunun çözümünde kitaplardan ya da kahramanların yaptıklarından hareketle çözüm üretildiği tespit edilmiştir (Altunbay, 2016: 264). Bu amaçla kitap kahramanları çocukların gelişim özelliklerine uygunluk göstermelidir (Güleryüz, 2013: 267).

Kahramanların çocuklar için birer modeldir bu açıdan kahramanların fiziksel ve psikolojik özellikleri açık, net ve güçlü olarak anlatılmalıdır (Güleryüz, 2013: 267). Çocukların bu kahramanlar aracılığıyla cinsiyetlerine ilişkin rol kalıplarını da edindikleri unutulmamalıdır. Metinlerde her iki cinsi de ev ve aile içindeki görev ve sorumluluklar da toplumsal hayatta “eşit” çizmek, hiç değilse eşitlik bilincini verecek vurgular yapmak yerinde olacaktır (Mahsereci, 2000: 410).

Kitap kahramanlarının gerçekçi betimlenmesine, gerçek hayatta var olacak kadar inandırıcı olmasına ve çocuk okurla aynı yaş düzeyinde olmasına dikkat edilmelidir. Kahramanlar çocukların ne ilgilerini çekemeyecek kadar uzaklarından ya da bilmedikleri çevrelerden ne de çok iyi bildikleri veya ilgi duymadıkları çevrelerden seçilmelidir (Temizyürek vd., 2016: 30). İyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle çocukta gerçeklik duygusu uyandıran kahramanlar, okurda onunla tanışma, karşılaşma isteğini yoğunlaştırır bu da çocukta okuma kültürü edinme sürecinde önemli rol üstlenir (Sever, 2013: 34).

Kurguda gereğinden fazla kahraman bulunmamalı, ana kahramanın çevresinde yer alan diğer kahramanlar açık tanımlarla anlatılmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2011: 47). Kahramanın yaşadığı olaylar ile kişiliğinde oluşan değişimin tutarlılığı ve inandırıcılığı arasındaki ilişki önemlidir. Nice olaylarla karşılaşmasına karşın, hiç

değişim yaşamayan ya da olayla yeterince ilgisi kurulmadan hızlı değişimler geçiren kahramanlar, çocuk okurun gözünde inandırıcılığını kaybeder (Sever, 2013: 130).

2.1.3.3.3. İleti

İleti, TDK Sözlük'te "Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj." olarak tanımlanır (<https://sozluk.gov.tr>). İleti, kitabın yazılış amacını ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Çocuk edebiyatında çocuğa yarar sağlama, ona bir ileti verme amacıyla eserler kaleme alan yazar, eser yoluyla çocuğa düşünce ve davranış içerikli iletiler gönderir. Gönderilen ileti çocuğun algısına, hazır bulunuşluğuna ve düzeyine uygunsa çocuk bu mesajı alır ve geri bildirim verir (Güler, 2014: 28).

Bir eserin ana fikrinin hangi özellikleri barındırması gerektirdiği, eserin genelini en çok ilgilendiren durum olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğa yönelik olarak yazılan bir eserde belirlenen ana düşünce, çocukta var olan olumlu duyguları harekete geçirmelidir (Değirmenci, 2010: 101). Çocuğa bir davranışı kazandırmak, bir bilgiyi aktarmak, bir konuda eğitmek, bir kavramı öğretmek için çocuk edebiyatından faydalanılabilir; ancak dil didaktik işlevde kullanılırsa metin edebi özelliğini kaybedebilir. Bu yüzden çocuk edebiyatı metinlerinde iletinin örtük verilmesi gerekir (Şimşek, 2016: 43). İletiler çocuğun dil ve düşünme becerilerini geliştirirken duygu dünyasına da hitap etmelidir (Kuşdemir ve Bulut, 2018: 148)

Okurun belleğinde oluşturulan bu duygu ve düşünceler, yazar ve çizer tarafından biçimlendirilerek metnin yapısına işlenen iletiyi oluşturur. Sanatçı duyarlılığı ile kurgulanan yapıtlarda iletilerin çocuk okurda duyarlılık kazandırması beklenir. Çocukların topluma, doğaya, çevreye, hayatla ilgili fikirler oluşturabilmesine olanak sağlamalıdır (Gökmen, 2017 :27). İletiler çocuk okurun bilişsel, duyuşsal gelişim özelliklerine uygun olmalı ve olumlu katkıda bulunmalıdır. İletiler ile konu–tema arasında yakın bir ilişki olmalı; konu, dil ve anlatım özellikleri bakımından kendi içlerinde bir uyum göstermelidir. İletilerin aktarımında anlatılan metnin özelliği de dikkate alınarak, elden geldiğince zengin bir yola başvurulmalıdır. İletiler sadece kapalı şekilde değil, yerine göre doğrudan ve soru şeklinde de metnin içine yerleştirilebilir (Demirel,2010 akt. Tıgılı, 2014: 17). Doğrudan verilen ileti metnin içinde cümle halinde yer alır. Örtük iletiye ise okuyucu kendi yorumuyla ulaşır. Yazar, iletisini okura aktarırken net olmak zorundadır, kitabı yazma sebebi olarak görülen ileti kitabın yazılmaya karar verildiği andan itibaren belirlenmiş, olmalıdır. Metnin

içine olaydan bağımsız, gelişigüzel, sonradan yerleştirilen bir ileti amacına ulaşmayacaktır (Doğan, 2015: 46, 47).

2.1.3.3.4. Dil ve Anlatım

Çocuk edebiyatı yapıtları, kullandığı dil ve anlatım özellikleriyle çocukların dille ilgili farkındalık kazanmalarına, dilin kurallarını, yapısını, kullanım özelliklerini, zenginliğini sezmelerine de imkân sağlamaktadır (Karagül, 219: 347).

Kitaplarda, çocuğun kendine ait içtenliği ile anlatım dilinin saflığı buluşturulmalıdır. Çocukların kavramsal gelişimlerine katkı sağlayacak bir anlatım tercih edilmeli, çocuklara Türkçemizin anlatım olanakları ile kuralları sezdirilmelidir (Sever, 2013: 88, 89). Başarılı bir üslup, çocukta okuma zevkinin ve edebi temellerin yerleşmesine katkı sağlar (Gönen, 200: 384).

Yazım kuralları ve noktalama işaretlerine dikkat edilmelidir. Yanlış çocuğun zihninde iz bırakır ve bunun düzeltilmesi zor olur. Yabancı kelimeleri okumakta zorlanacaklarından bu kelimelerin okunuşları yay ayraç için de yazılmalıdır (Nas, 2014: 103).

Çocuk kitapları oldukça basit, sade ve içtenlikle yazılmalıdır. Duygu, kahraman, olay ya da herhangi bir durum en kalın, en açık yanı ile ortaya konmalı, çocuk yorulmamalıdır. Kısa kestirme anlatım belki de hiçbir türde ilk çocukluk ürünlerinde gerektiği kadar gerekli değildir (Yeşildağ, 2000: 115).

Çocuk okurlara hitap eden eserlerde kuru üslup çocuğun ilgisiz kalmasına neden olur. Bu yüzden biçem güldürücü, eğlendirici, sürükleyici olmalı, olaylar tatlı bir gerilimle sürdürülme, diyaloglar canlı olmalıdır (Güleryüz, 2013: 268).

Çocuk okurun yaş düzeyine uygun olarak mecazlı anlatımlara çok sık yer verilmemeli, bir kelimenin ikinci ve üçüncü anlamını çağrıştıracak cümleler kullanılmamalıdır. Tek zamanlı cümleler kullanılmalı, birleşik zamanlı fiillere yer verilmemelidir. Tasvirler onların ilgi alanlarına uygun olmalı, tasvirlerde aşırıya kaçılmamalıdır. Ses tekrarları çocukların ilgilerini çekeceğinden eserlerde tekerlemelere yer verilebilir. 6–8 yaş grubuna hitap eden eserlerde cümleler 3–5 kelimeden, 9–12 yaş grubuna hitap eden eserlerde ise cümleler 7–10 kelimeden oluşmalı, metinler anlamını bildikleri 700 kelimeyi aşmamalıdır. Anlamını bilmedikleri kelimeler için kitabın arkasına bir sözlük bölümü eklenebilir. Cümleler

tek özne ve tek yüklemden oluşmalı, anlam karmaşası oluşmasına izin verilmemelidir (Yalçın ve Aytaş, 2011: 39).

Az kullanılan ve söylenmesi çok zor olan sözcükler çok sık kullanılmamalı, anlatı çocuğun dil gelişimine katkıda bulunmalıdır (Ataseven ve İnandı, 2000:198)

2.1.3.3.5. Çocuk Kitaplarını Resimleme

Görsel bir uyaran olarak kitap resmi, metni açıklamak ya da süslemek amacıyla kitaplara yerleştirilen resim, çizim ve baskı olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2000: 178).

Çocuk kitaplarında resimler tamamlayıcı, süsleyici ve yorumlayıcı özelliklerdedir. Bir kitapta içerik, dil ve eğitsel anlatım ne derece önemli ise görsel ve estetik anlatım da aynı derece de önemlidir. İçerikle birlikte bir sunulan görsel anlatım, çocuğun estetik gelişimine ve eğitimine katkıda bulunur (Özünel, 2000: 173).

Çocuk kitaplarında yer alan resimler yazıya fon olarak kullanılmamalı, metnin üstünde, kenarında ya da karşı sayfasında yer almalıdır (Güleryüz, 2013: 265; Nas, 2014: 61). Kitaplara resim için ayrılacak yer, çocuğun yaş ve düzeyine uygun olarak sınırlandırılmalıdır.

Çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuk okuyucunun yaş düzeyine göre metne oranı şöyledir (Sever 1995: 14; Kıbrıs, 2016: 27 akt. Nas, 2014: 68):

7 yaş çocuğu için resmin oranı %75

8–9 yaş çocuğu için resmin oranı %50

10–11 yaş çocuğu için resmin oranı %25.

Okul öncesinde, resimler kitaplarda üçte ikilik gibi bir oranla yer alırken, ilköğretimin ilk yıllarından itibaren resim–metin oranında dengeli bir dağılım söz konusudur. Grörsel öğeler aracılığıyla yapılan anlatım 9–10 yaş grubundaki çocuklar için kalem alınan kitaplardan itibaren yerini yazılı metne bırakmaya başlar (Sever: 2013: 122)

Çocuk kitaplarının metnin iletisini görsel öğelerle tümleyen, estetik özellikler taşıyan, çocuğun duygu ve düşünce dünyasını geliştiren, onlarda kitap okuma, resim yapma isteği uyandıracak tarzda canlı ve dikkat çekici resimlerden oluşturulması gerekmektedir (Sever, 2013: 98). Bu yönüyle çocuk kitaplarındaki resimler gelişigüzel seçilmemeli, metinlerle ilgili güzel ve anlamlı resimlerden oluşmasına dikkat edilmelidir (Ataseven ve İnandı, 2000: 199).

Görsel anlatımda yanlış yapıp çocuğun yanlış algıya kapılmasına sebebiyet verilecekse kitap resimlenmemesi daha iyi olur. Çünkü çocuk, hayal gücüyle kendi resmini kendi doğru bir biçimde çizecektir (Özünel, 2000: 174).

Çocuk, resmin metinde geçen her şeyi anlatmasını bekler. Bu açıdan ana kahramanın resimlerde süreklilik göstermesine, resimlerin ait olduğu metnin yanında yer almasına, önemli ayrıntıların doğru şekilde sunulmasına dikkat edilmelidir (Gönen, 2000: 385).

Resim; çocuğun hoşlanacağı türden seçilmeli, konuların daha iyi öğrenilmesine ve kalıcılık sağlamasına yardımcı olmalıdır. Resimlerin çocuğun günlük hayatından örnekler sunmasına, aşırı çizgi ve ayrıntı içermemesine dikkat edilmelidir (Güneş, 2000: 345). Çocuk kitaplarındaki resimlerin anlatılarında açık, anlaşılır ve konuyla uyumlu, anlatılan ile resmin birbirini bütünlemesi, çocuk okurun hayal dünyasını geliştirir olması ve estetik bir değer taşıması gerekmektedir. Bu nedenle kitapların resimlenmesi araştırmacı kişiler tarafından çocuğun estetik gelişimine ve eğitimine katkı sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Resimler, konuyu açıklayıcı nitelikte olmalıdır. Çocuk okurun dikkatini çekebilecek, onu eğlendiren, mutlu eden, güldürücü ve neşelendirici resimler tercih edilmelidir.

Resim metne yerleştirilirken sayfa düzeni bakımından da birbiriyle bütün olmalıdır (Temizyürek vd. 2016: 32). Okul öncesi dönemi çocuğu için hazırlanan kitaplar tamamen resimli olabileceği gibi her resmin altına birer cümlelik metin de eklenebilir. Her yazar çocuk edebiyatı alanında kitap yazamayacağı gibi her ressam da çocuk kitabı resmedemez. Resimler yorumlanmaya elverişli ve çocuğun seviyesi gözetilerek çizilmelidir (Temizyürek vd., 2016: 28). Çocuk ruhundan anlayan ve bu duyarlılıkla resimlerini hazırlayanlar, çocukların duyu algılarının eğitilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlar (Sever: 2013: 122).

2.1.3.3.5.1. Görsel Okuma

Hızla değişen dünya düzeninde bilgi üretimi giderek artmakta ve artık bilgilerin sadece yazılı değil aynı zamanda görsellere dayalı olarak da çoğaldığı görülmektedir. Bu da görsel okumayı yaygınlaştırmaktadır. İlk kez 1969'da Debes tarafından ortaya atılan görsel okuma, günümüzde okumanın yerini almaya başlamıştır. Görsel kavramı ile ilgili çeşitli tanım ve açıklamalar vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Görme ve görsel duyuyla ilgili, görmeye dayanan,
- Bir film, fotoğraf, plastik veya grafik sanatların veya bir varlığın görünümü,
- Herhangi bir nesnenin basılı sunumu,
- Soyut bir ögenin fiziksel sunumu,
- Nokta ve şekillerin bütünü,
- Bir eşya ya da varlığın zihinsel görünümü,
- Görüntü ve gözle izlenebilen her şeyin taşıdığı özellikler (Güneş, 2017: 188)

Günümüzde görselliğin iletişimdeki önemi giderek artmaktadır. Yazılı ve görsel tüm kitle iletişim araçlarında ve hatta kıyafetlerin üzerinde dahi görsel mesajlar iletişim için kullanılmaktadır. Bunda görselliğin daha az zihinsel çaba gerektirdiği düşüncesi de etkilidir. (Kırkılıç ve Akyol, 2009 akt. Aydemir, 2016: 19). Görsel okuma; tıpkı Türkçe eğitiminde yer alan okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri gibi dil becerilerinden biridir (Sarıkaya, 2017). Görsel okuma, diğerlerinden ayrı bir öğrenme alanı olarak ilk kez 2005 Türkçe Öğretimi Programında yer almıştır. Bu öğrenme alanı yazılı metinler haricindeki şekil, resim, sembol, grafik, vücut dili, tablo, tabiat ve sosyal olaylar gibi görselleri okumayı, anlamayı ve yorumlamayı kapsamaktadır (MEB, 2005). 2017 Türkçe Öğretimi Programında ise diğer öğrenme alanları içinde ele alınmıştır.

Görsel okuma;

- Düşünme becerisini geliştirir.
- Anlama düzeyini geliştirir.
- Öğrenmeyi güçlendirir.
- Bilgileri birleştirir (Güneş, 2017: 190).
- Öğrenme faaliyeti içindeki bireylerin dikkatini çekerek motive olmalarını sağlar.
- Dikkati zinde tutar.
- Duygusal tepkiler vermelerinde etkili olur.
- Kavramları daha somut hale getirir.
- Kavramların anlaşılmasını basitleştirir.

- Şekiller aracılığıyla bilgilerin yeniden düzenlenmesini ve alınmasını sağlar.
- Kavramlarla ilgili ögeler arasındaki ilişkileri örgüt şemaları ve akış şemaları yoluyla kolayca iletir.
- Öğrencilerin bilgiyi edinirken kaçırabileceği noktaları edinebilmesinde görseller etkili olur (Demirel vd, 2004 akt. Aydemir, 2016: 13).

Görsel okumanın zihinde iyi yapılandırılması için metnin içeriğindeki anlatı ile metinde yer alan görseller arasında ilişkilendirme yapılmalıdır. Çocuklardan metnin içeriğine uygun olan ve olmayan resimler hakkında görüş alınmalıdır. Bu amaçla çocuklara çeşitli sorular sorulabilir. Örneğin?

- Resimler, metnin içeriğiyle uyumlu mudur?
- Resimler sayıca yeterli?
- Resimleri sen çiziyor olsaydın başka ne çizerdin?
- En beğendiğin resim ya da resimler hangileri? Niçin?
- Resimlerin renklendirmelerini nasıl buldun?
- Resimdeki yüz ifadeleri nasıl?

Bu ve benzeri sorular yoluyla görsel okuma yaptırılmalıdır (Güneş, 2017: 199).

2.2. Değerler Eğitimi

Türkçede değmek fiilinden türemiş olan “değer” kelimesi TDK’de yedi ayrı şekilde tanımlamıştır:

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.
3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet.
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
5. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
6. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı.
7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü (<https://sozluk.gov.tr>).

Değer, en sık kullanıldığı anlamıyla insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla “iyi ile kötü” yü, “doğru ile yanlış”ı ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beill, 2003: 14 akt. Yazıcı, 2006:501). Edinilen bu ölçü değer adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur. Bireyin sahip olduğu bu değerler gelecekteki kişiliğini, dış etkenleri nasıl gözlemleyip nasıl tepkiler verdiğini, kısaca tüm benliğini belirleyen etkenlerdir. Bireyin gerekli değerlerin farkında olup bu değerleri kazanması ve yeni değerleri hayatına adapte edip bütün bu değerler ile kişiliğini yoğurup davranışa dönüştürmesi gerekir. Yaşam boyunca devam eden bu değer kazanma ve kazandırma süreçlerine değerler eğitimi denilmektedir (Yaman, 2014: 18; akt. Biros, 2019: 15).

“Değer” kavramı başlangıçta ekonomik bir terimken zamanla psikoloji, sosyoloji ve eğitim gibi bilim dallarının da konusu olmuştur. Bilgilerin sürekli değişip güncellendiği bir dünyada bu düzene uyum sağlamak zorunda kalan insan, değerlerinden taviz vermeye başlar. Bu taviz ya da çözülme olarak nitelenebilecek olan durumun önüne geçilebilmenin ancak insanın zihinsel ve duyuşsal ihtiyacının karşılanması ile mümkün olacağını düşünen farklı bilim dallarındaki araştırmacılar, “değer” kavramı üzerinde daha fazla durmaya başlamışlardır (Yılmaz, 2013: 49). Değerler eğitimi aile, okul, kitle iletişim araçları, akran grupları gibi farklı kaynaklardan beslenmektedir. Değerler eğitiminin en önemli sorunlarından biri hangi değerlerin kazandırılması gerektiğidir. Değerler eğitiminin toplumsal değerler (gelenek) ve toplumsal otorite (bakanlık) olmak üzere iki dayanağı vardır. Toplumun nelere değer verdiği kadar, otorite makamındaki kişilerin hangi değerleri öğretmeye karar verdikleri de değer eğitimi biçimlendirir. Genellikle siyasi otoritenin halkın değerlerini eğitime yansıtması beklenmektedir. Bu gerçekleştiği durumda halkın eğitimi benimsemesi ve siyasi otoriteyi kendinde yakın kabul etmesi daha kolay gerçekleşir (Bacanlı, 2011:21)

Toplumsal etkileşimle gelişen ve kazanılmaya başlanan değerlerin kazanılmasında etken alanların başında eğitim gelir. Değerler eğitimi isimlendirilmesi, amaçları ve kazandırılacak değerlere göre ülkeler arasında farklılıklar gösterir. Örneğin Amerika’da “karakter eğitimi” Arap ülkelerinde “ahlak eğitimi” Avrupa ve Avustralya’da ise “değerler eğitimi” şeklinde kullanılmaktadır. Türkiye’de de son

yıllarda “değerler eğitimi”nin yerleşmeye ve önem kazanmaya başladığı görülmektedir (Arikan, 2019: 5).

Milli Eğitim Temel Kanunu’nun Genel Amaçlar bölümünde değerler eğitiminin gerekliliği ve Türk milletinin her ferdinin ideal bir Türk vatandaşı olarak nasıl yetiştirilmesi gerektiğine dair hedefler 2. maddenin birinci fıkrasında şöyle belirlenmiştir: “*Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek*” (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973). Bu madde ile toplumun ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerine karşı sorumluluk sahibi, bilimsel düşünebilen, insan haklarına saygılı, ideal bir Türk vatandaşı yetiştirme amacı güdüldüğü açıkça ifade edilmiştir. Bu özelliklere sahip bireyler yetiştirme amacıyla değerlerin öğretimi her kademedeki örgün ve yaygın öğretim kurumları yönetmeliklerine de alınmıştır. Yönetmeliklerde ilgili kurumun amaçları sıralanırken eğitim vereceği kitleye milli ve evrensel değerlerin kazandırılması mutlaka geçmektedir. Eylül 2003 tarihli ve 2552 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan İlköğretim Kurumları Yönetmeliği değerlerin öğretimini ilköğretimin amaçları arasına: “Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak” olarak alınırken “Öğrencilere temel bilgi, beceri ve değerleri kazandırmak” ise genel ilkeler arasında sayılmıştır (Tebliğler Dergisi, Eylül 2003: 486–487). Eğitim, sadece akıl yoluyla edinilen bilginin ve teknik becerinin geliştirildiği bir alan değil, aynı zamanda içinde bulunulan toplumun kültürel değerlerinin, ahlaki tutum ve davranışlarının da aktarılmasında bir araçtır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 86.maddesinde öğretmen, çağın bilgi ve teknolojik gelişmelerine bağlı olarak, toplumun ihtiyaçlarına göre bireyler yetiştirilmesi, geliştirilmesi ve değerlerine bağlı nesiller yetiştirip bunların topluma kazandırılmasına yönelik çalışmalar yaparak toplumsal kalkınmada önemli bir yere sahiptir (Resmî Gazete, 2013) beklenir. Milli

Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 2010–2011 Eğitim Öğretim yılının ilk haftasında valiliklere ve tüm özel ve resmi örgün eğitim kurumlarına gönderdiği genelge ile bütün sınıf ve şubelerde öğrencilerin değerler açısından düzeylerini arttırmak ve edinilen değerlerin davranışlarına yansımaları sağlamak amacıyla değerler eğitimiyle ilgili etkinlikler yapılacağını duyurmuştur. Yayınlanan bu genelgede değerler eğitiminin kapsamı şu şekilde açıklanmıştır: “Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.” (MEB, 2010 akt. Cihan, 2014: 433). Bu amaçla eğitim ve öğretim etkinlikleri “Bilimsel düşünme becerilerine sahip, öğrenmeyi öğrenen, üretken, bilgiye ulaşabilen, iletişim kurabilen, bilişim teknolojilerini kullanabilen, eğitim sürecine aktif olarak katılan, millî, insanî ve evrensel değerleri benimsemiş öğrenciler yetiştirecek biçimde yapılandırılır.” (Millî Eğitim Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013).

Tüm resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrencilere olumlu tutum ve davranış kazandırmak maksadıyla yapılan çalışmalarda “Değerler erozyonuna bir çözüm arayışının ürünü” olarak ifade edilen proje çerçevesinde gerçekleştirilmek istenen hedefler şu şekilde tespit edilmiştir:

“Öğrencilere; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak,

Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak,

Öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu vatandaşlar olarak yetiştirmek,

Öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak,

Öğrencilere, toplumun bir üyesi olarak beden ve ruh sağlığının yanı sıra ailesinin ve toplumun sağlığını korumak için bilimsel süreçlere ve ahlakî değerlere uygun olarak karar verme alışkanlığını kazandırmak,

Öğrencilerin kendilerine güvenen, sistemli düşünebilen, girişimci, plânlı çalışma alışkanlığına ve eleştirel bakış açısına sahip, estetik duyguları ve yaratıcılıkları gelişmiş bireyler olmalarını sağlamak,

Öğrencilerin kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilecek yapıda bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamak,

Öğrencilerin kişisel, toplumsal tüm kaynakları ve zamanlarını etkin, yerinde ve verimli kullanmalarını sağlamak,

Öğrencilere temel insanî değer ve erdemleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olmak,

Öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak,

Öğrencilere Türk dilini sevdirek, dilimizdeki yozlaşmaların önüne geçilmesini sağlamak,

Her öğrencinin biricik ve tek olmasını, bu tek ve biriciklerin çoklar olabilmesini ve okullarımızı çoklar içinde özel olmayı sağlayan bir yaşam merkezi durumuna getirmeyi sağlamak,

Öğrencilerimizin millî, manevî ve evrensel değerleri hayata geçirmelerini sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak,

Değerlerimizin gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak.” (İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü: Erişim Tarihi: 24.10.2020).

Uygulanacak etkinliklerin kapsamı ve niteliği, 2552 Sayılı Tebliğler Dergisi’nde “Öğrencilerden Beklenen Davranışlar” olarak şu şekilde tarif edilmektedir:

“Bütün okul arkadaşlarının kendisi gibi Türk toplumunun ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bir bireyi olduklarını unutmamaları, onur ve haklarına saygı göstermeleri, öğretmenlerine/okul yöneticilerine/arkadaşlarına ve çevresindeki kişilere karşı saygılı ve hoşgörülü davranmaları, doğru sözlü, dürüst olmaları, yalan söylememeleri, iyi ve nazik tavırlı olmaları, kaba söz ve davranışlardan kaçınmaları,

millet malını, okulunu ve eşyasını kendi öz malı gibi korumaları, yasalara, yönetmeliklere ve toplumun etik kurallarına, millî, manevî ve kültürel değerlere uymaları beklenir. Bu davranışlara uymadıklarında da bazı yaptırımlar uygulanır.” (Tebliğler Dergisi, 2003).

UNESCO’nun da desteklediği ve dünyada altmıştan fazla ülkede uygulanıyor olan “Yaşayan Değerler Eğitimi”, değerleri, sosyal ve duygusal becerileri keşfetmeye ve geliştirmeye; günümüz gençlerinin ihtiyaçları ve sorunları ile ilgilenmeye yönelik çalışmalar barındırmaktadır. Bu amaçla üç ile yedi yaş arasındaki çocuklara yönelik oluşturdukları kitaplar, yeni hikâyeler ve keyifli aktiviteler içermektedir. Sekiz ile on dört yaşları arasındaki çocuklara yönelik oluşturulan kitap ise, zorbalıkla nasıl başa çıkacaklarını öğrenmelerine, kendilerini olumlu yönden cesaretlendirmelerine; nezaketli, barış yanlısı, saygılı birer birey olmalarına ve bu yolda motivasyonlarını ve kapasitelerini arttırmalarına yardımcı olmayı hedefler. Bu eğitim programında mutluluk, dürüstlük, sevgi, barış, saygı, sorumluluk, birlik, hoşgörü, iş birliği, özgürlük, alçak gönüllülük, samimiyet gibi değerler çocuklara, hazırlanan kitaplar ile desteklenen etkinlikler aracılığıyla kazandırılmaktadır. Bu program 3–7 ile 8–14 yaş arasındaki çocukların bazı evrensel değerleri edinebilmelerini kolaylaştıracak etkinlikler sunmaktadır (<http://www.livingvalues.net/children-ages-8-14>). UNESCO tarafından kabul edilmiş on iki evrensel değer vardır. Bu değerler "yardımlaşma, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sevgi, barış/huzur, saygı, sorumluluk, sadelik, tolerans ve birliktir" (Bacanlı ve Dombaycı, 2012).

Çocukluk döneminden itibaren kişinin hayatının şekillenmesinde büyük öneme sahip olan kitapların çocuğun duyarlı bir düşünce yapısına sahip olması için gerekli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bir milletin çocuk edebiyatı eserleri o milletin nasıl bir nesil istediğiyle ilişkilidir. Çocuğa kazandırılması hedeflenen birçok olumlu duygu, eylem biçimi ve toplumsal değer, çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla kalıcı olacak şekilde verilebilir. Çocuk edebiyatı eserleri değerler açısından incelendiğinde özellikle okul öncesi dönem ile ilköğretim birinci kademe düzeyindeki kitapların, çocukları eğitmeye yönelik hazırlandığı söylenebilir. Erdal (2009), yaptığı araştırmada incelediği çocuk kitaplarında “çalışkanlık, iyilik, yardımlaşma, başkasına özenmeme, elindekilerin kıymetini bilme, söz dinleme, kibirli olmama, temiz olma ve hayvan sevgisi” konularının daha ağırlıklı işlendiği sonucuna ulaşmıştır. İşlenen bu

konulara tek tek bakıldığında her birinin insanın sahip olması temel değerler olduğu ve çocuklara da birinci dereceden kazandırılması gereken temel değerler olduğu görülmektedir. Bu açıdan iyi hazırlanmış çocuk kitapları yer edindikleri eğitsel değerler vasıtasıyla çocukları daha doğru şekilde yetiştirecek ve bu şekilde iyi yetiştirilmiş olan çocuklar geleceğimizin güvencesi durumunda olacaktır (Erdal, 2009).

Günümüz Türk eğitim sistemine bakıldığında değerler eğitimine verilen önemin arttığı görülmektedir. Değerleri öğrencilere aktarımıyla ilgili çalışmalar yürütülmekte ve değerler öğrencilere dersler vasıtasıyla tanıtılarak benimsetilmeye çalışılmaktadır. Öğretim Programlarında 10 tane kök değere yer verilmiştir: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle hem de öteki değerlerle birlikte ele alınmalıdır (MEB, 2018: 4).

Tablo 2. 1. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2017 yılında yapılan basın toplantısında paylaşılan kök değerler ve bu değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar

Ek 2. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
adalet	adil olma, eşit davranma, paylaşma...
dostluk	diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
dürüstlük	açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
öz denetim	davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
sabır	azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
saygı	alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
sevgi	aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
sorumluluk	kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
vatanseverlik	çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
yardımseverlik	cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Tablo 2.1’de Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2017 yılında yapılan basın toplantısı için hazırlanan dokümanda paylaşılan kök değerler ve bu değerlerle ilişkili tutum ve davranışlara yer verilmiştir.

2.3. Çocuk Hakları

2.3.1. Çocuk Haklarının Tarihçesi

Çocukluğun başlangıcı günümüzde artık anne karnından itibaren sayılmaktadır. Başlangıcına dair tanımlar yapılsa da çocukluk döneminin bitimine dair kesin ve net yargılara varılamamakla birlikte Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre

çocukluk 18 yaş ile bitmektedir (Unicef, 2014). Türk Ceza Kanunu'na göre 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde "çocuk" daha erken yaşta erginliğe ulaşmış dahi olsa, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir (Resmî Gazete, 2005). Türk Medeni Kanunu'na göre reşitlik 18 yaşın doldurulmasıyla kazanılır. Reşit olan çocuk, artık küçük olmaktan çıkar ve medeni haklarını kullanma konusunda tam yetkili bir yetişkin olarak kabul edilir (Türk Medeni Kanunu, 2001).

Antik çağdan 20 yüzyıla kadar geçen süreçte çocuk yaşadığı toplumun bakış açısına göre eğitilmekte, toplumda yer edinebilmekteydi. Tam olarak çocuk haklarından bahsetmek mümkün değildi, çocuk haklarından 20. yy'den itibaren söz edilebilir.

Çocuk hakları tarihinde çocuk haklarının mihenk taşı sayılan dört önemli belge vardır, bunlar:

- 1924 de Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi
- 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (Kurt, 2016: 104).

2.3.1.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)

Çocuk haklarını savunmak amacıyla 1923 yılında Eglantyne Jebb tarafından hazırlanan ve 1924 yılında Milletler Cemiyeti'nce kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nin taslağında, hangi ulustan, milletten ve dinden olursa olsun her çocuğun sömürüye karşı korunması; fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerinin tam olarak sağlanması ve yetişkin hayatına hazırlanmaları konusunda çocuklara karşı sorumluluklar dile getirilmiştir (Uçuş, 2013: 61).

2.3.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne paralel olarak hazırlanan ve 20 Kasım 1959 tarihinde 1386 sayılı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi Genel Kurul tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir. Bildiride hiçbir çocuğa ayırım yapılmaması, çocuğun kendini istediği gibi geliştirebilmesi için fırsat verilmesi, doğumdan hemen sonra isim ve vatandaşlık kazanabilmesi, sosyal güvenlik haklarına sahip olabilmesi, engelli çocuklar için bakım ve tedavinin yapılması gibi çocukların yararına yönelik 10 ilkeye yer verilmiştir (Ünal, 2001, 46).

2.3.1.3. Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963)

Türk Çocuk Hakları Bildirisi 28 Haziran 1963 tarihinde UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

6 madden oluşan bildiride şu maddeler yer almaktadır:

- İyi bakım, iyi yetiştirilme ve iyi bir eğitim, ilgi, sevgi ve yardım görme bütün Türk çocuklarının hakkıdır. Tüm resmi ve özel kurumlar ve tüm yurttaşlar çocuk haklarını tanıma ve eldeki imkânlarla onu yerine getirmekle sorumludur. Sıkıntı içindeki çocuğa yardımcı olmak önceliklidir.
- 16 yaşından önce hiçbir çocuk resmi öğreniminden mahrum bırakılamaz, bir yerde çalıştırılmaz, hiçbir türlü sömürülemez.
- Anne babalar çocuğa bakmakta ilk yükümlü kişilerdir. Çocuğu bilgili, becerili şekilde yetiştirmek görevleridir. Orta dereceli öğrenime devam etmeyenler/edemeyenler için bilgi ve beceri kazanabilmeleri adına kurslar aracılığıyla eğitim verir. Anne ve babanın yetersiz kaldığı yerde bu görevi çocuğun birinci derece yakın akrabaları ve devlet üstlenir.
- İlk öğrenimi bitirdikten sonra orta dereceli okula devam etmeyen/edemeyenler için beceri geliştirmeye yönelik kurslar açılması ve bu kurslardan çocukların bu kurslara yönlendirilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar iş birliği yapmakla sorumludur.
- Engelli ve toplumla uyum kurmakta zorlanan çocukların iyileştirilmeleri sürecinde yaşama zorluğu çekenlerin kurtarılmaları, meslek sahibi olmaları adına yetiştirilmeleri ve topluma kazandırılmaları başta ana baba olmak üzere devletin ve bu amaçla kurulmuş örgütlerin görevidir.
- Çocukların korunması ile ilgili çalışmalar öncelikle yasallaştırılıp çıkarılmalı ve bekletilmeden uygulanmalıdır (<http://www.beydag.gov.tr/turk-cocuk-haklari-bildirisi>).

Türk Çocuk Hakları Bildirisi'nde yer alan maddelere bakıldığında bu bildiride çocuğa karşı anne ve babalar ile devletin yükümlülükleri ifade edilmektedir. Çocuğun korunup kollanması, fiziksel, ruhsal ve zihinsel gelişiminin en iyi şekilde gerçekleştirmesi, eğitim haklarının sağlanması hususunda başta devlet olmak üzere

ilgili kurum ve kuruluşların üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir.

2.3.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca 20 Kasım 1959 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilen, çocuğun hem bedensel hem de zihinsel açıdan tam erginliğe ulaşmamış olması sebebiyle doğum öncesinden itibaren yasal güvence ile koruma altına alınmasını taahhüt eden Çocuk Hakları Bildirisi 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamıştır (Meb, 1991: 10).

Çocuk Hakları Sözleşmesi 54 maddeden oluşmaktadır ve bu maddeler kendi içinde 3 gruba ayrılmaktadır.

Sözleşmenin 1. kısmı 1 ile 41 arasındaki maddelerden oluşmaktadır. Bu kısım çocuklara sunulan hakları ve taraf devletlerin bu hakları sağlama konusundaki yükümlülüklerini içerir.

1. Madde: 18 yaşına kadar her birey çocuktur.
2. Madde: Hakların tamamı dil, dil, ırk vb. ayrım olmaksızın tüm çocuklar için geçerlidir.
3. Madde: Çocuklarla ilgili bütün durumlarda öncelikli olarak çocuğun yararı gözetilmelidir.
4. Madde: Devlet tüm kurumlarıyla bu sözleşmede yer alan hakların uygulanmasında tüm olanaklarını seferber etmelidir.
5. Madde: Devlet, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesinde ebeveynlerin yönlendirici olma vasıflarını tanır ve sorumluluklarına saygı duyar.
6. Madde: Bütün çocuklar yaşama hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşama hakkını koruma altına almakla sorumludur.
7. Madde: Çocuğun; doğumdan itibaren ad alma, vatandaşlık kazanma, ebeveynlerinin kim olduğunu bilme ve ebeveynleri tarafından yetiştirilme hakları mevcuttur.
8. Madde: Devlet, çocuğun tabiiyetine, ad ve akrabalık bağına saygı gösterip, yasadışı müdahalelerde bulunmadan bu haklarını korumak zorundadır.
9. Madde: Çocuk kendi ebeveynleriyle birlikte hayat sürme hakkına sahiptir ancak anne babası tarafından kötü muameleye maruz bırakılması durumunda

ayrılık kararı verilebilir. Çocuğun yüksek yararına aykırı olmadığı sürece bir ayrılık söz konusu olduğunda çocuğun ayrı düştüğü kişilerle görüşme hakkına saygı gösterilir.

10. Madde: Farklı ülke sınırları içinde yaşam süren aile bireyleri ile çocukların ilişki kurma, görüşme hakkı vardır.

11. Madde: Devlet, yasadışı yollarla çocukların yaşadığı ülke dışına çıkarılması ve zorla tutulması ile ilgili tedbirler alır.

12. Madde: Çocuklar kendileriyle ilgili konularda ve resmi işlemlerde, fikirlerini açıkça belirtme ve fikirlerine önem gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

13. Madde: Çocuk, fikirlerini istediği herhangi bir araçla serbestçe ifade etme hakkına sahiptir.

14. Madde: Devlet, çocuğun fikir, vicdan ve inanç serbestliği hakkına; ebeveynlerin çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi konusunda rehberlik yapmasına saygı gösterir.

15. Madde: Çocuk, dernek kurabileceği gibi halihazırda kurulmuş olan derneklere de üye olma hakkına sahiptir.

16. Madde: Çocuğun kendine özgü yaşama alanına, aile, ev ve iletişimine müdahale edilemez; saygınlığına saldırıda bulunamaz.

17. Madde: Devlet, çocuğun sosyal hayatı ile, psikolojik, fiziksel ve bilişsel sağlığını korumaya yönelik yerel ya da yerel olmayan farklı kaynaklardan veri ve doküman elde edebilmesini sağlar. Basın yayın araçlarını çocuğun ruhuna uygun veri ve doküman yaymak için teşvik eder.

18. Madde: Devlet, çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesinde sorumlu olanlara uygun yardımları sağlar, çocukların ihtiyaçları ile ilgili kurumların, çalışmaların ve işleyişlerin gelişmesini sağlar.

19. Madde: Çocuğun yetiştirilmesinde sorumlu olanlar, çocuğa zarar verecek herhangi bir kötü muamelede bulunamazlar; devlet buna karşın kanun, yönetim, sosyal ve eğitim alanında gerekli tedbirleri alır.

20. Madde: Devlet, aile ortamında yoksun kalan çocuğu korumakla yükümlüdür. Çocuğun; bakıcı aile ya da çocukları korumakla yükümlü kuruluşlara verilmesi gibi durumlarda çocuğun diline, dinine, ırkına ve kültürel farklılıklarına herhangi bir ayırım gösterilmeksizin bakılmasından sorumludur.

21. Madde: Çocuğun farklı kişilerce evlat olarak nüfuslarına geçirilmesi durumunda çocuğun göreceği fayda ön planda tutulur.

22. Madde: Devlet ister yalnız ister ailesiyle birlikte olsun ülkelerinden ayrı düşmüş çocukları korumak ve onlara yardım etmekle sorumludur.

23. Madde: Herhangi bir engeli bulunan çocukların korunması devletin güvencesi altındadır. Özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılan bireyler olabilmeleri adına ihtiyaçları giderilir ve eğitim hayatları desteklenir.

24. Madde: Hiçbir çocuk tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından mahrum bırakılamaz. Anne karnından itibaren çocuğun sağlığı güvence altına alınır.

25. Madde: Devlet, korunma ve bakım altına alınan, fiziksel veya psikolojik tedavi görmek üzere ilgili kurumlara yerleştirilen çocuğun aldığı hizmeti ve gördüğü tedaviyi belli aralıklarla denetlemekle yükümlüdür.

26. Madde: Her çocuğun, sosyal güvenlikle faydalanma hakkı vardır.

27. Madde: Her çocuk, bedensel, bilişsel, psikolojik, etik ve sosyal gelişimi bakımından yeterli hayat standardına ulaşma hakkı vardır. Çocuğun bakımından ilk derecede aile sorumludur. Devlet aileyi olanakları ölçüsünde çocuğa bakmakla yükümlü olanları desteklemekle yükümlüdür.

28. Madde: Her çocuk eğitim hakkına sahiptir. Eğitimde fırsat eşitliği temeldir. İlköğretim zorunlu ve parasız olmalı, çocuk yetenekleri doğrultusunda orta ve yüksek eğitime gidebilmelidir. Çocuğun okula devamının sağlanması ve okul ortamının sağlığına uygun olması için devlet tüm önlemleri almalıdır.

29. Madde: Çocuğun kişiliği, yetenekleri, zihinsel ve bedensel yetenekleri mümkün olduğunca geliştirilmeli; kendi, anne-babasına, kültürel kimliğine olduğu gibi aynı zamanda diğer cinsler, diller, kültürler ve onların değerlerine saygısının geliştirileceği şekilde bir eğitim alma hakkı vardır.

30. Madde: Herhangi bir etnik gruba üye olan çocukların kendi kültürlerini yaşama, kendi inançlarını devam ettirme ve kendi lisanlarını kullanma hakları vardır.

31. Madde: Çocuk kendine zaman ayırma, boş zamanlarında istediği bir şeyle uğraşma, arkadaşlarıyla oynama, herhangi bir alanda aktivitelerde bulunma hakkına sahiptir.

32. Madde: Çocuk bedensel ve bilişsel sağlığına ve bunların gelişimine karşı zararlı olabilecek her duruma karşı korunmalıdır. Devlet, herhangi bir işte

çalışacak kişilerin hangi yaş aralığında bulunması gerektiğini belirlemek ve çalışma şartlarını düzenlemekle görevlidir.

33. Madde: Devlet, bağımlılığa sebep olan maddelerin üretilmesi, dağıtılması ve kullanılması gibi konularda çocukların kullanılmasına karşın çocukları korumakla yükümlüdür.

34. Madde: Devlet, her türlü cinsel sömürüye karşı tedbir almak ve çocuğu korumakla sorumludur.

35. Madde: Çocukların satılması kaçırılması ve fuhuşa zorlanması konularında devlet gerekli tedbirleri almakla sorumludur.

36. Madde: Sözleşmeyi kabul eden devletler, çocuğun sağlığına ve huzuruna kasteden her türlü durumla mücadele etmekle yükümlüdür.

37. Madde: Çocuklar hiçbir şekilde kötü muameleye maruz bırakılamaz, özgürlükleri kanuna aykırı şekilde ellerinden alınamaz.

38. Madde: Çocuklar 15 yaşın altında askerliğe gidemez, herhangi savaş ortamına maruz bırakılamaz.

39. Madde: Devletler, çeşitli sebeplerle zarar görmüş, mağduriyet yaşamış çocukların yeniden sağlıklı birer birey olabilmeleri adına fiziksel ve psikolojik durumlarını göz önünde bulundurmak ve çocukları eski sağlığına kavuşturmak için çalışmalar yürütmekle görevlidir.

40. Madde: Kanunları çiğneyen çocukların cezalandırılması esnasında çocuğun kişisel benliğini ve etik yargılarını geliştiren ve yaşını göz önünde bulundurarak sosyal yaşamla tekrar uyum sağlayabilmesini mümkün kılacak şekilde muamele görmesi devlet tarafından güvence altına alınmalıdır. Bunun yanı sıra devlet, çocuğun kendisini savunabilmesi adına her türlü imkânı sağlamalıdır.

41. Madde: Eğer ki devletin kendi var olan yasaları çocuğun yararı açısından Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan maddelerden daha üstünse bu durumda devletin yürürlükteki kanunları geçerli olacaktır. (MEB, 1991).

Sözleşmenin 2. kısmı 42 ile 46 arasındaki maddelerden oluşturmaktadır. Bu kısım çocuk haklarının korunması ile ilgili gelişmeleri incelemek ve takip etmek üzere kurulacak olan “Çocuk Hakları Komitesi” nin kuruluşu, üye seçimleri, çalışma yer ve usullerine ilişkin hükümleri içerir.

Sözleşmenin 3. kısmı 46 ile 54 arasındaki maddelerden oluşmaktadır. Bu kısım sözleşme'nin taraf devletlerce imzalanması (m. 46), onaylanması (m. 47), yürürlüğe girmesi (m. 49), sözleşmeye katılma usulleri (m. 50), itirazı kayıt usulleri (m. 51), sözleşme'nin yazılı feshinin usul ve sonuçları (m. 52), sözleşme'nin tevdi makamı (m. 53) ve sözleşme'nin resmi çevirileri (m. 54) ile ilgilidir. (Özdemir Uluç, 2008: 63).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan haklar içerikleri bakımından kategorilendirilmiştir. Kepenekçi'nin çalışmasındaki tanımlamalara uygun şekilde dört çocuk hakkı (gelişimsel, yaşamsal, katılım, korunma) kategori şeklinde kabul edilmiş ve alt kategoriler ise tanımlamalardan yararlanılarak oluşturulmuştur:

1) Gelişimsel Haklar

Eğitim

Oyun

Dinlenme

Eğlenme

Boş zamanlarını değerlendirme

Bilgi edinme

Din, vicdan, düşünce özgürlüğü

2) Yaşamsal Haklar

Çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma

Ailesiyle birlikte yaşama

Ayrımcılığa uğramama

Bir ada sahip olma

Nüfusa kaydedilme

Tıbbi bakım

Beslenme

Barınma

3) Katılım Hakları

Görüşlerini açıklama

Kendini ilgilendiren konulara katılım hakkı

Dernek kurma

Barış içinde toplanma

4) Korunma Hakları

Fiziksel istismardan korunma

Duygusal istismardan korunma

Cinsel istismardan korunma

Çocuk işçiliğinin önlenmesi

Silahlı çatışma altındaki çocukların korunması

Yargı sistemindeki çocukların korunması

Özel bakıma gereksinim duyan çocukların korunması (Büyükalın ve Harmankaya, 2019: 776).

2.3.2. Çocuğun Kitle İletişim Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesindeki;

“Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik ister ulusal ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.” (UNİCEF) ifadelerinden hareketle sözleşmenin 17. maddesinde;

Sözleşmeyi imzalayan devletler, basın yayın araçlarının gücünün farkında olarak çocuğun; her şeyden önce fiziksel, bilişsel, psikolojik etik ve sosyal gelişimini destekleyebilecek yerli ve yabancı kaynaklardan veri ve doküman edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla Sözleşmeyi imzalayan devletler:

Çocuğa sosyal ve kültürel faydası olan aynı zamanda da 29. maddeyle de uyumlu şekilde veri ve dokümanları yayar ve yayılmasını sağlar.

Türlü, yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilen veri ve dokümanların çoğaltılması, çevrilmesi ve yayımlanması için uluslararası ortak bir hareket oluşmasını sağlar.

Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

Basın yayın araçlarını etnik bir gruba üye olan çocukların dil ihtiyaçlarına özel ihtimam göstermeleri hususunda teşvik ederler;

13 ve 18'inci maddelerde yer verilen ilkeler göz önünde bulundurularak çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığına olumsuz etkide bulunabilecek veri ve dokümanlara maruz kalmaması için gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması adına çalışmalar yürütür (MEB, 1991). Böylece sözleşme basın yayın araçlarını çocuk açısından sosyal ve kültürel faydası olan uygun veri ve dokümanları yaymak için teşvik eder.

İnsan doğası gereği düşünme ve sonrasında düşüncelerini ifade etme eğilimindedir, bu da her bireyin hak ve özgürlüklerindendir. Bundan hareketle her bireyin hiçbir etki altında kalmaksızın düşüncelerini özgürce dile getirebilmeli ve düşüncelerinden dolayı kınanmamalıdır (Doğan, 2001). Çocuğun kınandığı, düşüncesinin önemsenmediği bir ortamda çocuk haklarından bahsetmek mümkün değildir. Çocukların düşüncelerini özgürce dile getirdiği, fikirlerinin değer gördüğü bir ortamda çocuk sağlıklı kararlar alabilmesinin yanında motive olarak kendini geliştirme imkânı da bulacaktır. Böyle bir ortamda yetişen çocuk sorumluluklarının sonuçlarını da üstlenme duygusuna da sahip olacaktır (Yeşil, 2002). Çocuğun düşüncelerini özgürce açıklama hakkı sözlü, basılı, sanatsal ve her türlü araçla düşüncelerini aktarma, düşüncelerin araştırılması, edinilmesi ve verilmesi özgürlüğünü kapsar. Bu açıdan çocuk ruhsal, zihinsel, bedensel ve toplumsal anlamda gelişimine katkıda bulunacak her türlü bilgiye ulaşma hak ve özgürlüğüne sahiptir (Akyüz, 2013. akt. Merey, 2017: 171).

2.3.3. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Hakları

Teknolojinin hızla geliştiği, bilgi çeşidinin ve ediniminin gittikçe arttığı günümüzde zararlı yayınlar çocuklar için büyük tehlike arz etmeye başlamıştır. Bunun başlıca sebeplerinden biri de kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları ile günümüzde çok sayıda insana ve bilgiye kolayca ulaşmak mümkündür. Gazete, kitap, dergi, radyo, televizyon, internet, telefon, sinema en yaygın kitle iletişim

araçlarındandır. Bu kitle iletişim araçları ile çocuk faydalı yayınlara ulaşılabilceği gibi zararlı yayınlara da maruz kalabilmektedir. Çocukları zararlı yayınlardan koruyup yararlı yayınlarla buluşturmada ilk iş anne babaya, sonra eğitim kurumlarına, öğretmenlere düşmektedir (Merey, 2017: 173, 174). Çocukları zararlı yayınlardan korumak adına öncelikle çocuğa kitap okuma bilinci kazandırılmalıdır. 2006–2007 Eğitim–öğretim yılında derslerde kullanılmak üzere hazırlanan ve okullara gönderilen ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi öğrenci ders kitapları ile 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci ders kitaplarında çocuğun basın yayın araçları yoluyla çocuğun bilgiye ulaşma ve zararlı yayınlardan korunması hakkı konusuna ne kadar yer verildiğine dair yapılan araştırmada incelenen kitapların bilgi edinme konusuna farklı düzeyde vurgu yaptıkları, çocuğun veriyi elde etmesinde her şeyden önce yazılı yayınların, görsel ve işitsel yayınlardan daha fazla vurgulandığı tespit edilmiştir (Karaman Kepenekçi, 2009). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre taraf devletler çocuğun yararına olan yayınlara ulaşmasını sağlamakla, zararına olan yayınlardan da korumakla görevlidir. Bu amaçla çocuklar için hazırlanmış olan eserlerin çocuğa uygun nitelikte olmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuk eserlerinin çocuk okuyucunun fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimine uygun olması kadar; çocuğu sahip olduğu haklar açısından bilgilendirmesi ve bu hakları edindirmesi de önemli bir husustur.

Akgül ve Kartal (2020) tarafından çocukların çocuk haklarına yönelik bilinç düzeyinin incelendiği çalışmada çocukların cinsiyete göre çocuk haklarına yönelik bilinç düzeyleri arasındaki farka bakılmış ve cinsiyete göre çocuk haklarına yönelik bilinç düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmemiştir. Bunun çocuk haklarına yönelik çocukları bilgilendirme çalışmalarının cinsiyet ayrımı yapılmadan yürütülmesinden kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Çocukların yaşadığı yerleşim birimine göre çocuk haklarına yönelik bilinç düzeyleri arasında da anlamlı bir farklılık görülmedi tespit edilmiştir. Bu sonucun aynı ülke sınırları içerisindeki il ve ilçe birimlerinin benzer yapılardan oluşmasından kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Anne ve babanın aynı yerde yaşama durumunun ise çocukların çocuk haklarına yönelik bilinç düzeyine etkisi tespit edilmemiştir. Bu da ebeveynlerin çocuklarına karşı genel sorumluluklarını ayırım gözetmeksizin yerine getirdiğiyle ilişkili bulunmuştur. Çocukların kendilerine ait bir odaya sahip olma durumlarına göre çocuk haklarına

yönelik bilinç düzeylerine bakıldığında kendilerine ait bir odaya sahip olmayan çocukların okulda korunma hakkı ve bilgi edinme hakkı bağlamında kendilerine ait bir odaya sahip olan çocukların çocuk haklarına yönelik bilinç düzeylerine göre anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur. Buna göre kendi özel odası olan çocukların kendine ait bir odaya sahip olmayan çocuklara göre okul ortamında korunma ve bilgi edinme hakkına karşın daha bilinçli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu da çocukların aile yapısı ve sosyolojik durumlarının hak ve özgürlüklerine olan bakış açılarını etkilediğini düşündürmüştür. Yine aynı araştırmada çocukların evde veya okulda çocuk haklarına yönelik bilgilendirilme durumlarının çocuk haklarına yönelik bilinç düzeylerinde anlamlı bir farklılığa sebep olup olmadığına bakıldığında okulda veya evde çocuk hakları konusunda bilgilendirilen çocukların, korunma hakkı, özgür yaşama hakkı ve bilgi edinme hakkı açısından; bilgilendirme yapılmayan çocuklara göre bilinç düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bu durum aile bireylerinin çocuk haklarını önemseydiğini ve evde çocukların verdiği sorumluluklarda çocuk haklarını gözettiğini düşündürmüştür. Çocukların çocuk haklarına yönelik bilinç düzeyini inceleyen bu çalışmada özellikle okulda ve evde çocuk haklarına yönelik bilgilendirilen ve bilgilendirilmeyen çocuklar arasındaki anlamlı farklılık önemlidir. Çocuğun hem evde hem de okulda çocuk haklarına yönelik bilgilendirilmesinde en önemli araçlardan biri çocuk edebiyatı ürünleridir. Çocuğun insan haklarının farkında olması, insan haklarından hareketle çocuk haklarına ulaşması, çocuk hakları konusunda olumlu tutuma sahip olma ve kendinden sonraki nesillere de bunları aktarması çocuk haklarının bilinmesi ve öğretilmesi açısından son derece önemlidir (Taşkın, 2019: 2). Bu bağlamda çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğa haklarını öğretme ve benimsetme hususunda önemi inkâr edilemez bir gerçek olarak görülmektedir.

Çocuk haklarından bahseden kitaplar çocuk okuyucuya hitaben yazıldığında daha anlamlı olabilmektedir. Bir yetişkini aracı kılmadan doğrudan çocukla iletişime geçen, ona kendi anladığı dilden ve idrak seviyesinde hitap eden eserler çocuk hafızasında daha kalıcı olmaktadır. Çocuk hakları çocuğun henüz anne karnında iken kazandığı temel haklardır. Çocuğun kendi haklarının bilincinde olabilmesi için çocuk edebiyatı ve çocuk için yazılan kitaplar büyük sorumluluk taşımaktadır. Bu amaçla Türkiye’de ana fikir ya da yardımcı fikir olarak çocuğun temel hakkından bir ya da birkaçından bahseden çok fazla kitap var olsa da Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki

çocuk haklarını çocuğun seviyesine uygun şekilde sadeleştiren ve çocuklara direkt aktaran az sayıda kitap mevcuttur. Bu kitaplardan bazıları şunlardır: Çocuğum, Haklarım Var, Masallarla Çocuk Hakları, Kırılmayan Hayaller, Haklarını Bilen Çocuklar, Karikatürlerle Çocuk Hakları, Çocukların Hakları Var, Çocuktum Ufacıktım Hak İçin Yola Çıktım.

Ezgi Berk'in yazdığı, Funda Akman Aydemir'in resimlediği Çocuğum, Haklarım Var (2019) kitabı çocuklara haklarından bahsederken onları sürekli düşünmeye sevk eder ve etkinlikler ile pratik yapmaya teşvik eder.

Yücel Feyzioğlu'nun yazdığı Mustafa Delioğlu'nun resimlediği Masallarla Çocuk Hakları (2020) kitabında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddeleri Uygur, Özbek ve Türk kültürüne ait masallar aracılığıyla anlatılmıştır.

Nilay Yılmaz'ın yazdığı, Kapak illüstrasyonunu Ece Zeber'in üstlendiği Kırılmayan Hayaller (2016) kitabında Dr. Nilay Yılmaz'ın drama atölyelerinde çocuklarla yaptığı etkinliklerde çocukların en çok konuşmak istediği haklar üzerinden bir öykü kurgulanmıştır.

Mürüvet Esra Yıldırım ve Özgür Şensoy'un birlikte yazdığı Haklarını Bilen Çocuklar (2020) kitabında didaktik şekilde çocuğa hakları sunulmuyor aksine sorular ve bulmacalar aracılığıyla çocuk işin içine katılarak haklarını edinmiş oluyor.

Karikatürist Halis Dokgöz tarafından hazırlanan Karikatürlerle Çocuk Hakları Sözleşmesi (2020) kitabı tamamen karikatürlerden oluşmaktadır. Kitapta Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan 54 maddenin her maddesine karşılık gelecek bir karikatüre yer verilmiştir. Alain Serres'in yazdığı, Aurélia Fronty'in resimlediği Çocuk Olmaya Hakkım Var kitabı üç yaş itibariyle her çocuğun rahatlıkla okuyabileceği bir anlatımla çocuk haklarından bahsetmektedir.

Süleyman Bulut'un yazdığı, Reha Barış'ın resimlediği Çocukların Hakları Var (2014) 5 kitaplık bir setten oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yer verilen önemli beş madde (ayrımcılık yapılamaz, çocuğun temel yararı, çocuğun temel yaşam ve gelişme hakkı, çocuğun kendini ifade etme hakkı, çocuğun eğitim hakkı) beş ayrı kitapta beş ayrı öykü ile anlatılmıştır.

Dominique Dimey'in yazdığı, Üzeyir Gündüz'ün derleyip Türkçeye aktardığı Çocuktum Ufacıktım Hak İçin Yola Çıktım kitabı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Dominique Dimey tarafından yazılmış bir öyküye, ikinci bölümde ise Çocuk

Hakları Sözleşmesi'ne ait maddelerin sadeleştirilmiş haline yer verilmiştir. İlk bölümde yer alan öyküde Avrupa ülkelerinden birinde hayat süren bir çocuk dünyanın farklı ülkelerinde hak ihlaline uğramış çocukların sorunlarıyla ilgileniyor ve onlara yardım elini uzatıyor (<https://t24.com.tr/k24/yazi/cocuklara-cocuk-haklarini-anlatan-kitaplar,3296>).

Türkiye'de 2019 yılında kitap satış sitelerinde en çok satılan yayınevlerinin en çok satılan 64 resimli çocuk kitabını çocuk hakları açısından inceleyen bir tez çalışmasında bu kitaplarda katılım ve yaşamsal haklara ait ifadelerle çokça yer verildiği, gelişimsel ve korunma haklarına ise daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Önceki çalışmalarda çocuğun yaşamsal ve gelişimsel haklarına daha fazla yer verildiği ama 2011'den bu yana çocuk için yazılan çocuk kitaplarında çok fazla yeniliğin ortaya çıkması ve bu açıdan çocuk kitaplarında pozitif sayılacak değişimlerin olmasından kaynaklı çocuğun katılım, fikrini özgürce ifade edebilme, korunma gibi haklarının da eserlerde ön plana çıktığı düşünülmektedir (Bağçeli Karaman, Kartal ve Yıldız, 2020).

Her yıl sayısı giderek artan çocuk edebiyatı eserlerini çocuk hakları konusunda inceleme hususunda yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı düşünülmektedir. Türkçe eğitimi alanında çocuk hakları açısından yapılan sadece 2 tez çalışması vardır. Seday (2021) çocuk edebiyatından hareketle çocuk hakları ile ilgili yaptığı araştırmada 2019 yılında kitap satış sitelerinde en çok satan 11 çocuk kitabını çocuk hakları açısından incelerken Çelik (2020) ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri, soruları ve etkinlikleri çocuk haklarına ne kadar yer verildiğine yönelik incelemiştir. Görüldüğü üzere Türkçe eğitimi alanında çocuğa yönelik hazırlanan eserlerde çocuk haklarını inceleyen araştırma sayısı yeterli düzeyde değildir. Bu bağlamda çocuğun gelişimine katkıda bulunması hedeflenen bu eserlerin çocuk haklarına yönelik olma durumuyla ilgili çalışmalara daha çok ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeline göre yapılmıştır. “Tarama modeli, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır.” (Karasar, 2010: 77).

Bu araştırmanın işlem basamakları şu şekildedir:

		Araştırmada kullanılması amaçlanan “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” ve “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği”nin kuramsal çerçevesi belirlenmiştir.
		Doküman incelemesi yoluyla veriler toplanmıştır.
1. Basamak	Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi	Doküman incelemesi yoluyla toplanan nitel veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Taslak ölçek ve rubrik oluşturulmuştur. “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği” 12 uzman görüşü alınarak Lawshe tekniği kullanılarak rubriğin son haline ulaşılmıştır. “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” pilot uygulamada 101 katılımcıya; ana uygulamada 302 katılımcıya uygulanmış ve elde edilen veriler istatistik programı ile analiz edilerek ölçeğin son haline ulaşılmıştır.
		Araştırmacı ve bir uzman tarafından Sara Gürbüz Özeren’in TDK tarafından ödül almış “Binbir Gece Masalları” adlı kitap dizisi “Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği”, “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine–Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

2. Basamak	Bulgular	Formu”, “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği”, “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği” ile değerlendirilmiştir. İç tutarlılık için çapraz formlar güvenilirliği kullanılmıştır.
3. Basamak	İlgili sonuçların yorumlanması	Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın evrenini çocuk edebiyatı metinleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi amaçlı örneklem ile belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemi Sara Gürbüz Özeren’in Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi adlı çocuk dizisidir. Araştırma için bu eserlerin örneklem seçilmesinde Türk Dil Kurumu ödüllü olması etkili olmuştur. Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi 10 kitap ve kitaplar içinde yer alan 39 hikâyeden oluşmaktadır. Metin içerisinde fazla yer kaplamaması ve tekrarlama olmaması açısından kitaplar ve hikâyeler numaralandırılmıştır, bu numaralandırılmalara kısaltmalar bölümünde yer verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Söylemez (2018) tarafından geliştirilen “Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği”, MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2017 yılında hazırlanan “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine- Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” ve “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği” ile toplanmıştır.

Tablo 3. 1. Çocuk Hakları ve Çocuk Edebiyatı Ölçeklerinin Değerlendirilmeleri için Revize Edilmiş Ölçek Seçenekleri Ağırlıkları ve Sınırları

Seçenek	Revize Edilmiş Seçenek	Ağırlık	Sınırlar
Kesinlikle Katılmıyorum	Çok Zayıf	0	0.00 – 0.80
Katılmıyorum	Zayıf	1	0.81 – 1.60
Kısmen Katılıyorum	Orta	2	1.61 – 2.40
Katılıyorum	Güçlü	3	2.41 – 3.20
Kesinlikle Katılıyorum	Çok Güçlü	4	3.21 – 4.00

Tablo 3.1 incelendiğinde veri toplanırken “kesinlikle katılmıyorum”dan “kesinlikle katılıyorum”a giden beşli likert tipine uygun seçenekler Söylemez (2018)’e ait Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği ile araştırmacı tarafından hazırlanan Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği’nin uygulanması aşamasında metnin değerlendirilmesinde analiz kısmında aynı doğrultuda “çok zayıf”tan “çok güçlü”ye doğru gidecek şekilde ve beşli likert tipine uygun olarak revize edildiği görülmektedir. Böylece veriler, metin üstüne yansıtılarak daha kolay ve anlaşılır bir şekilde yorumlanacaktır.

Tablo 3. 2. Görsellerin Değerlendirilmeleri için Revize Edilmiş Ölçek Seçenekleri Ağırlıkları ve Sınırları

Seçenek	Revize Edilmiş Seçenek	Ağırlık	Sınırlar
Hayır	Zayıf	0	0-6
Evet	Güçlü	1	6-12

Tablo 3.2 incelendiğinde veri toplanırken “hayır”dan “evet”e giden ikili likert tipine uygun seçenekler rubriğin uygulanması aşamasında metnin değerlendirilmesinde analiz kısmında aynı doğrultuda “zayıf”tan “güçlü”ye doğru gidecek şekilde ikili likert tipine uygun olarak revize edildiği görülmektedir. Böylece veriler, görsellerin üstüne yansıtılarak daha kolay ve anlaşılır bir şekilde yorumlanacaktır.

3.3.1. Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 18 Temmuz 2017 tarihinde “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine” isimli kitapçıktan alınmıştır.

3.3.2. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği, Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ tarafından 2018 yılında geliştirilmiştir. Ölçekte 12 olumsuz, 28 olumlu olmak üzere 40 madde yer almaktadır. 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 40, en yüksek puan ise 200’dür. Yazar ve içerik olmak üzere iki alt boyutu bulunan ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,90, Spearman–Brown değeri 0,890, Guttman değeri 0,859 olarak tespit edilmiştir. Yazar alt boyutu Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,822 ve içerik alt boyutu Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,834 olarak bulunmuştur. Alt boyutların Cronbach Alfa güvenirlik katsayılarının yüksek bulunması maddelerin birbiri ile tutarlı olduğunu göstermiştir. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerleri 0,45’ten yüksektir. geçerlik ve güvenirlik olarak ölçeğin metinlerin çocuk haklarına yönelik olma durumunu değerlendirmede kullanılabilir olduğu görülmektedir.

3.3.3. Araştırmacı Tarafından Geliştirilen Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği

Araştırma karma yöntem araştırmaları çerçevesinde yürütülmüştür. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bu yöntemde nitel, nicel verilerin önem ve sırasına göre farklı desenler belirlenebilir.

3.3.3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçek Geliştirme Deseni

Araştırma, karma yöntem temelinde keşfedici desene göre tasarlanıp yürütülmüştür. Bilimsel araştırmalar nitel veya nicel araştırma yöntemine göre yapılır ancak bazı çalışmalar bu iki yöntemin birleştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalarda iki yöntem birden uygulandığından *karma yöntem araştırmaları* olarak adlandırılır (Creswell ve Plano Clark, 2014: 3). Karma yöntem araştırmaları nitel ve nicel verinin kullanılma biçimi, sırası vb. durumlar; araştırmanın amaç ve biçimine

göre farklı desenlerden oluşmaktadır. Bu çalışma, nitel verilerden yola çıkarak daha sonraki çalışmalarda kullanılabilecek nicel bir araştırma gereci geliştirmeye yönelik olduğundan *keşfedici sıralı desen* kullanılmıştır (Creswell ve Plano Clark, 2014: 96).

3.3.3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçek Geliştirme Modeli

1. Basamak	Kapsam geçerliği	Soru havuzunun oluşturulması Yüzey geçerliğinin sağlanması
	Soru havuzunun oluşturulması	Kapsam geçerliğinin sağlanması Lawhse KGO (Konu Geçerliği Oranı)
2. Basamak	Pilot uygulamanın yapılması	Belirlenen örnekleme pilot uygulamanın yapılması
		Betimsel istatistiklerin yapılması
	Yapı geçerliği	Madde analizlerinin yapılması
		Korelasyona dayalı analiz İç tutarlılık ölçütüne dayalı analiz
3. Basamak	Ana örneklem uygulaması	Ölçeklerin ana örnekleme uygulanması Betimsel istatistiklerin yapılması
	Güvenirlilik	Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testi
		Faktör Analizi Açıklanan varyans oranları Varimax dik döndürme analizleri
3. Basamak	Ana örneklem uygulaması	Madde analizi
	Güvenirlilik	Cronbach Alphave Guttman iç tutarlılık katsayıları

Olumlu ve olumsuz soru köklerinden oluşan 221 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzunun oluşturulmasının ardından araştırmacı ve Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi tarafından yüzey geçerliği çalışması yapılmıştır.

Yüzey geçerliği sağlanan taslak ölçek için Türkçe eğitimi, çocuk edebiyatı, ölçme ve değerlendirme alanlarında 12 uzmanla kapsam geçerliği çalışması yapılmıştır. Lawshe tarafından geliştirilen Kapsam Geçerliği Oranı (KGO) hesaplanarak ölçek maddelerinin çocuk edebiyatı alanıyla ilgili olup olmadığı tespit edilmiştir.

Kapsam geçerliği çalışmaları tamamlanan taslak ölçek iki ayrı örneklemde sınanmıştır. nce amaçlı örneklem yolu ile belirlenen ve ana örnekleme dâhil edilmeyecek olan bir örneklem grubu ($n=102$) ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş, elde edilen verilerin bir istatistik programı yardımı ile korelasyona ve iç tutarlık ölçütlerine dayalı analizleri yapılarak ölçeğe son hali verilmiştir.

Pilot uygulamanın ardından tesadüfi örneklem yolu ile belirlenmiş ana örneklem grubunda ($n=302$) lek sınanmıştır. Doğrulamacı Faktör Analizi (AFA) yapılmış; Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testi, açıklanan varyans oranları, Varimax dik döndürme analizleri ile yapı gerçekliği sağlanmıştır. Güvenirlik için madde analizi yapılmış, Cronbach Alpha ve Guttman iç tutarlılık katsayılarına bakılmıştır. Nihayetinde güvenilir ve gerekli bir lme aracı olduğuna karar verilmiştir.

3.3.3.3. Evren ve rneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de bulunan ve Millî Eğitim Bakanlığı’nda görev yapan ğretmenler, Ağrı İbrahim een niversitesinde eğitim gören son sınıf öğrencileri ve aynı üniversitede görev yapan akademisyenler oluşturmaktadır.

Bir lek geliştirme çalışması olan bu araştırmanın dört ayrı örneklem grubu bulunmaktadır. Birinci grup yüzey gerçekliğini sağlamaya yardımcı olan uzman grubudur. Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi ve araştırmacıdan oluşmaktadır.

İkinci grup kapsam gerçekliğini sağlamaya yardımcı olan uzman grubudur. Uzman grubu, kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiş Türkçe eğitimi, ocuk gelişimi, lme ve değerlendirme alanlarında uzman 12 kişiden oluşmaktadır.

nc rneklem grubu ise pilot uygulamanın yapıldığı ana uygulama örneklemine dâhil edilmeyen ve amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiş 101 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların tamamını Millî Eğitim Bakanlığı’nda görev yapan Türkçe ğretmenleri oluşturmaktadır.

Dördüncü grup ise lme aracının sınanđıđı ana örneklem grubudur. Tesadüfi rnekleme yöntemi ile seçilmiş 302 katılımcı yer almıştır. Bunlardan 118’ ini Ağrı İbrahim een niversitesinde eğitim gören son sınıf öğrencileri oluştururken 184’n Millî Eğitim Bakanlığı’nda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır.

3.3.3.4. Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular yüzey geçerliği, kapsam geçerliği, yapı geçerliği ve güvenirlik olmak üzere dört basamakta incelenmektedir.

3.3.3.4.1. Yüzey Geçerliği

Madde havuzunda bulunan soruların anlam, dil, tekrar edilen veya anlaşılmayan, konu dışında kalan, noktalama vb. özellikler açısından değerlendirilmesi yüzey geçerliği aşamasını kapsamaktadır. Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi ile araştırmacının birlikte gerçekleştirdikleri yüzey geçerliği çalışmasının ardından 211 maddeden oluşan soru havuzundan birbirini anlam olarak tekrar eden 70 maddeden 58'inin ve konu dışına taşan, her metinde olamayacak kadar özel ifadeler içeren 25 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Anlaşılma sıkıntısı olduğu düşünülen 61 maddeden 55'i ölçekten çıkarılmış, 6 madde düzeltilmiştir. İmla ve yazım sıkıntısı olan maddeler de elden geçirilerek düzeltilmiş, 73 maddelik ilk taslak oluşturulmuştur.

3.3.3.4.2. Kapsam Geçerliği

Kapsam geçerliği, ölçülmek istenilen özellik ile ölçek maddeleri arasındaki bağıntı, ölçme aracının geçerliğine ilişkindir. Kapsam geçerliğini sağlamak üzere Lawshe'nin Konu Geçerlik Oranı kullanılmıştır (Lawshe, 1975; akt.: Söylemez, 2018). Buna göre, uzmanların herhangi bir maddeye ilişkin görüşleri toplanarak kapsam geçerlik oranları elde edilir. Kapsam geçerlik oranları (KGO), herhangi bir maddeye ilişkin gerekli görüşünü belirten uzman sayılarının, maddeye ilişkin görüş belirten toplam uzman sayısına oranının 1 eksiği ile elde edilir. Hesaplama kolaylığı açısından $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde KGO'ların minimum değerleri (kapsam geçerlik ölçütleri) Veneziano ve Hooper (1997) tarafından tabloya dönüştürülmüştür. Buna göre, uzman sayısına ilişkin minimum değerler aynı zamanda maddenin istatistiksel anlamlılığını vermektedir (Yurdugül, 2005; Sevim, 2014; Erdemir, 2007; Söylemez, 2018).

3.3.3.4.2. Yapı Geçerliği

3.3.3.4.2.1. Pilot Uygulama

Kapsam geçerliği sağlanan 40 maddelik 2. taslak ölçeğin yapı geçerliği sağlamak üzere önce pilot uygulama yapılmıştır. Araştırmacılar pilot uygulamanın 30–50 kişilik örneklemelerde yapılabileceğini (Şeker ve Gençdoğan, 2006: 13), verilerin güvenilirliğinin artırılması için bu sayının yukarı çekilebileceğini ifade etmektedirler (Özgüven, 2012). Bu sebeple 101 katılımcının yer aldığı bir pilot uygulama örneğinde çalışılmıştır. Tabloda Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne ait puanların dağılım özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 3. 3. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

N	Valid	101
	Missing	0
Mean		124,0891
Median		129,0000 ^a
Mode		140,00
Std. Deviation		19,70944
Variance		388,462
Skewness		–,730
Kurtosis		–,129
Range		86,00
Minimum		69,00
Maximum		155,00

Tablo 3.3'te Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne ait betimsel istatistik sonuçları yer almaktadır. Pilot uygulamaya 101 kişi katılmıştır ve puanlamada kayıp veri bulunmamaktadır. Ölçekte toplamda 40 madde bulunmaktadır ve ölçek 0–4 arası puanlanmıştır. Olumsuz üç madde bulunmaktadır ve bu maddeler ters puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 160'tır. Ölçek puanlarının dizi genişliği (160–0=160) olması beklenirken bu uygulamada 86 olduğu görülmektedir. Şu hâlde, taslak

ölçeğin beklenen ranjin bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Merkezî yığılma ölçüleri olarak pilot uygulamada elde edilen puanların ortalaması 124,08, ortancası 129 ve modu 140 olarak birbirine yakın değerler ortaya çıkmıştır. Merkezî yığılma ölçüleri etrafında nasıl dağıldığı hakkında bilgi veren dağılım ölçülerinden ranjin 86, standart sapmanın ise 19,70 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu dağılım ölçüleri, puan ve değerlerin ortalama etrafındaki yayılım derecesini göstererek pilot uygulamaya katılanların ölçülen nitelikleri yönünden homojen olduklarını ortaya koymuştur.

Ölçeğin maddelerinin belirli bir kavramsal yapıyı tutarlı bir şekilde ölçüp ölçmediğinin belirlenmesi için madde analizi yöntemi kullanılmıştır. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin öncelikle madde toplam korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Tabloda ölçekte yer alan maddelerin toplam korelasyon katsayıları verilmiştir.

Tablo 3. 4. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Her Maddesinin Puan Dağılımının Alt ve Üst Gruplarına Ait Ortalamalar Arasındaki Anlamlılığın İlişkin T Testi Sonuçları ve Korelasyon Katsayıları

Madde	Grup	N	X	S	p	t	r
Madde 1	Alt	29	3,07	,704	,134	4,488	,490
	Üst	29	3,76	,435			
Madde 2	Alt	29	2,14	1,125	,017	5,354	,513
	Üst	29	3,55	,870			
Madde 3	Alt	29	2,48	,785	,017	6,817	,655
	Üst	29	3,69	,541			
Madde 4	Alt	29	2,14	1,026	,065	6,489	,532
	Üst	29	3,52	,509			
Madde 5	Alt	29	1,97	1,375	,000	6,387	,506
	Üst	29	3,69	,471			
Madde 6	Alt	29	1,52	1,022	,004	9,119	,648
	Üst	29	3,55	,632			
Madde 7	Alt	29	2,55	,870	,000	7,227	,662
	Üst	29	3,83	,384			
Madde 8	Alt	29	2,24	1,023	,002	7,363	,624
	Üst	29	3,79	,491			
Madde 9	Alt	29	2,76	,912	,025	4,471	,533
	Üst	29	3,76	,786			
Madde 10	Alt	29	2,86	,743	,066	6,217	,664
	Üst	29	3,83	,384			
Madde 11	Alt	29	1,52	,911	,000	8,237	,596

	Üst	29	,07	,258			
Madde 12	Alt	29	2,90	1,145	,364	,411	,097
	Üst	29	3,03	1,401			
Madde 13	Alt	29	3,55	,910	,080	,772	,075
	Üst	29	3,31	1,417			
Madde 14	Alt	29	,90	1,319	,013	1,794	,167
	Üst	29	,38	,820			
Madde 15	Alt	29	2,48	,986	,000	−7,364	,731
	Üst	29	3,90	,310			
Madde 16	Alt	29	2,21	1,048	,000	−8,064	,732
	Üst	29	3,86	,351			
Madde 17	Alt	29	2,83	,848	,000	−7,059	,624
	Üst	29	3,97	,186			
Madde 18	Alt	29	3,17	,759	,000	−5,870	,686
	Üst	29	4,00	,000			
Madde 19	Alt	29	3,03	,731	,000	−7,112	
	Üst	29	4,00	,000			
Madde 20	Alt	29	3,00	,964	,000	−5,588	,661
	Üst	29	4,00	,000			
Madde 21	Alt	29	1,69	1,105	,070	−7,263	,595
	Üst	29	3,55	,827			
Madde 22	Alt	29	2,34	,897	,000	−8,179	,621
	Üst	29	3,83	,384			
Madde 23	Alt	29	3,31	,541	,000	−5,574	,720
	Üst	29	3,93	,258			
Madde 24	Alt	29	3,24	,636	,000	−5,889	,462
	Üst	29	3,97	,186			
Madde 25	Alt	29	2,55	,827	,000	−8,570	,608
	Üst	29	3,93	,258			
Madde 26	Alt	29	3,07	,704	,001	−6,635	,719
	Üst	29	3,97	,186			
Madde 27	Alt	29	2,55	,870	,000	−7,525	,656
	Üst	29	3,86	,351			
Madde 28	Alt	29	3,07	,799	,000	−6,277	,724
	Üst	29	4,00	,000			
Madde 29	Alt	29	2,97	,778	,000	−7,157	,660
	Üst	29	4,00	,000			
Madde 30	Alt	29	2,69	,712	,000	−8,824	,723
	Üst	29	3,93	,258			
Madde 31	Alt	29	2,62	,862	,000	−7,839	,742
	Üst	29	3,93	,258			
Madde 32	Alt	29	2,48	,738	,000	−9,092	,711
	Üst	29	3,86	,351			
Madde 33	Alt	29	2,21	,861	,002	−8,948	,687

	Üst	29	3,79	,412			
Madde 34	Alt	29	2,00	,926	,633	-5,286	,706
	Üst	29	3,34	1,010			
Madde 35	Alt	29	2,48	,829	,000	-9,399	,605
	Üst	29	3,97	,186			
Madde 36	Alt	29	2,72	,960	,000	-6,838	,757
	Üst	29	3,97	,186			
Madde 37	Alt	29	2,31	,806	,495	-5,620	,613
	Üst	29	3,52	,829			
Madde 38	Alt	29	2,83	,805	,000	-6,675	,598
	Üst	29	3,90	,310			
Madde 39	Alt	29	2,07	1,132	,000	-7,526	,639
	Üst	29	3,79	,491			
Madde 40	Alt	29	3,97	,778	,001	-6,341	,691
	Üst	29	4,93	,258			

Tablo 3.4'te t testi sonuçları verilmiştir. Tabloda, üst ve alt metinlerin çocuk edebiyatına uygun olma düzeyleri ayrılarak her grubun cevaplayıcı sayısı (N), ortalaması (X), standart sapması (S), t istatistiği (t Value) ve bunun manidarlık düzeyi (p) verilmiştir. Tablo 3.4'deki test sonuçlarına göre karar verebilmek için p ya da t değerlerine bakılır. 0.05 anlamlılık düzeyinde $p < 0.05$ ise gruplar arasındaki fark önemlidir. Bir başka deyişle ilgili madde, toplam puan üzerinden örneklemin üst %27'sine giren grup ile alt %27'sine giren grubu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ayırt etmektedir.

Tablo 3.4 incelendiğinde 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 21, 34 ve 37. maddelerin manidarlık değerinin 0,05'ten büyük olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu maddelerin madde toplam puan korelasyon katsayılarının 0,30'dan büyük olması, bu maddelerin ölçekten çıkarılmaması gerektiğini işaret etmektedir. T testi sonuçlarına bağlı olarak taslak ölçekten herhangi bir maddenin çıkarılmamasına karar verilmiştir. Böylece ana örnekleme uygulanacak olan taslak ölçekte 40 madde yer almıştır.

Pilot uygulama yapılan 40 maddelik ölçeğin iç tutarlılığı $\alpha = 0,938$ olarak tespit edilmiştir. Oldukça yüksek derece güvenilir 40 maddelik bir ölçeğe ulaşıldığı görülmüştür.

Tablo 3. 5. Çocuk Edebiyatı Metinleri Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler

	Valid	300
	Missing	2
Mean		126,7967
Median		132,2857 ^a
Mode		148,00
Std. Deviation		23,59161
Variance		556,564
Skewness		-,835
Kurtosis		,222
Range		120,00
Minimum		40,00
Maximum		160,00
Sum		38039,00

3.3.3.4.2.2. Ana Uygulama

Pilot uygulaması 101 kişi ile yapılan ve bu uygulamaya yönelik yapılan madde analizi işlemleri neticesinde 40 maddelik taslak ölçek elde edilmiştir. Bu ölçeğin faktör analizlerinin yapılabilmesi için en az 300 kişilik bir ana örneklem hedeflenmiş ve ölçekler 302 kişiye uygulanmıştır. 302 kişiye taslak ölçek formu Google form uygulama yoluyla katılımcılara ulaştırılmıştır.

Tablo 3.5’de betimsel istatistikleri verilen Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği 302 katılımcıya uygulanmış bunlardan iki tanesinde kayıp veri olduğu görülmüştür. Ölçekte her madde için puanlama 0–4 arası yapılmıştır. Bu ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 160’ tır. Ölçek puanlarının ilgili becerinin en olumsuz ucundan en olumlu ucuna kadar olan beceri öğelerini kapsamaları için dizi genişliğinin (160–0=) 160 olması beklenirken bu pilot uygulamada dizi genişliğinin 120 olduğu görülmektedir. Şu hâlde, taslak ölçeğin beklenen ranjin büyük bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Merkezî yığılma ölçüleri olarak ana uygulamada elde edilen puanların ortalaması 126,79, ortancası 132 ve modu 148 olarak birbirine yakın değerler ortaya çıkmıştır. Merkezî yığılma ölçüleri etrafında nasıl dağıldığı hakkında bilgi veren dağılım ölçülerinden

ranjin 120, standart sapmanın ise 23,59 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu dağılım ölçüleri, puan ve değerlerin ortalama etrafındaki yayılım derecesini göstererek ana uygulamaya katılanların ölçülen nitelikleri yönünden homojen olduklarını ortaya koymuştur.

Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği 300 kişiden oluşan ana örnekleme uygulanmış ve faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizinin yapılabilmesi için öncelikle Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi ve Bartlett testleri uygulanmıştır. Tabloda Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3. 6. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Çalışma Grubu Yeterliliği Ölçümü	
Kaiser–Meyer–Olkin	,940
Yaklaşık Ki–Kare	9029,377
Bartlett's Test of Sphericity	df
	780
	Sig.
	,000

Tablo 3.6 incelendiğinde KMO değerinin 0,940 olduğu görülmektedir. bu değer çalışma grubu büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğunu ve Bartlett değerlerinin anlamlılığının da çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini göstermektedir.

Tablo 3. 7. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları

Faktörler	Öz değer	Varyans (%)	Yığılmalı varyans (%)
1. Faktör	16,956	42,390	52,390
2. Faktör	3,267	8,168	60,558
3. Faktör	1,903	4,758	65,316

Tablo 3.7 incelendiğinde üç faktör tarafından açıklanan toplam varyans miktarının %65,316 yani kabul edilebilir bir değer olduğu belirlenmiştir.

Açıklanan varyans oranlarının belirlenmesinin ardından maddelerin faktörlere dağılımını belirlemek için Varimax dik döndürme analizleri yapılmış ve sonuçlar Tabloda gösterilmiştir

Tablo 3. 8. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Madde Numarası	Faktörler		
	1	2	3
1	,508		
2	,528		
3	,485		
4	,688		
5	,766		
6	,747		
7	,511		
8	,484	,407	
9	,646		
10		,628	
11		,523	
12		,670	
13		,853	
14		,824	
15		,566	
16		,598	
17		,724	
18		,785	
19		,717	
20		,617	
21		,542	
22		,598	,483
23			,641
24			,733
25			,683
26			,618
27	,457		,591
28			,714
29			,774
30		,535	,564
31		,453	,659
32	,421	,518	
33		,634	
34		,596	
35	,504	,619	
36	,474	,606	
37		,775	
38	,409	,598	
39		,758	
40		,717	

Tablo 3.8 incelendiğinde Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak maddelerin faktörlere dağılımına bakıldığında>,40 olduğu görülmektedir. 6 maddenin

(8, 27, 32, 35, 36 ve 38. maddeler) birden fazla faktörde yük aldığı ve yer aldıkları faktörlerdeki yük değerlerinin 0,10'dan yüksek olduğu görülmektedir. Maddelerin yüksek değer aldığı faktörlerin altında kümelenmesine karar verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları ve bu boyutlardan yük alan maddeler Tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. 9. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin Alt Boyutları ve Bu Boyutlardan Yük Alan Maddeler

Faktörler	Madde sayısı	Madde numarası
1. Kitabın Dış Özellikleri	9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
2. Kitabın İç Özellikleri	22	10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40
3. Dil ve Anlatım	9	23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31

Tablo 3.9 incelendiğinde taslak ölçeğin son halinde birinci faktörde 9, ikinci faktörde 22, üçüncü faktörde 9 madde kalmıştır. Faktörlerde yer alan maddeler belirlendikten sonra bu maddeler incelenmiş ve alt boyutlar isimlendirilmiştir. Bu bağlamda birinci alt boyut *kitabın Dış Özellikleri*, ikinci alt boyut *Kitabın İç Özellikleri*, üçüncü alt boyut *Dil ve Anlatım* olarak isimlendirilmiştir.

3.3.3.4.3. Güvenirlik Analizleri

Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin güvenilirliği değerlendirilirken Cronbach Alpha ve Guttman iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır.

Tablo 3. 10. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin İç Tutarlılık Katsayıları

	r	p
Cronbach Alpha	0,951	p<0,05
Guttman	0,856	p<0,05

Tablo 3.10 incelendiğinde Cronbach Alpha değerinin 0,951, Guttman değerinin 0,856 olduğu anlaşılmaktadır. Tüm iç tutarlılık katsayıları 0,80 değerinden büyük olduğu için Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'nin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir (Bademci, 2006; Özer ve Dönmez, 2013; Karakoç ve Dönmez, 2014). Yani Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ndeki maddelerin hepsi aynı özelliği ölçmeye yöneliktir.

Tablo 3. 11. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği'ne Ait Faktörlerin İç Tutarlılık Katsayıları

Faktörler	Madde sayısı	Madde numarası	α	Guttman
1.Kitabın Dış Özellikleri	9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9	,839	,941
2. Kitabın İç Özellikleri	22	10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40	,940	,895
3.Dil ve Anlatım	9	23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31	,883	,951

Tablo 3.11 incelendiğinde Kitabın Dış Özellikleri, Kitabın İç Özellikleri, Dil ve Anlatım faktörlerine ait değerlerin 0,80 değerinden yüksek olduğu görülmektedir. Bu da Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne ait faktörlerin de yüksek derecede güvenilir olduğu anlamına gelmektedir.

3.3.4. Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği

Çocuk kitaplarının çocuğa uygunluğunu incelemek adına araştırmacı tarafından Çocuk Edebiyatı Eserlerini Görseller Açısından Değerlendirme Rubriği geliştirilmiştir.

Kitapların görseller açısından değerlendirilmesi aşamasında araştırmacı tarafından kaynak taraması yapılmış ve bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzunun oluşturulmasının ardından araştırmacı ve Türkçe eğitimi alanında uzman iki kişi tarafından yüzey geçerliği çalışması yapılmıştır. Yüzey geçerliği sağlanan taslak ölçek için Türkçe eğitimi, çocuk edebiyatı, ölçme ve değerlendirme alanlarında 12 uzmanla kapsam geçerliği çalışması yapılmıştır. Lawshe tarafından geliştirilen Kapsam Geçerliği Oranı (KGO) hesaplanarak ölçek maddelerinin çocuk edebiyatında görseller alanıyla ilgili olup olmadığı tespit edilmiştir.

Geliştirilmiş olan Çocuk Edebiyatı Eserlerini Görseller Açısından Değerlendirme Rubriği'nde yer alan maddeler şunlardır.

1. Görseller çocuk için anlaşılır niteliktedir.
2. Görseller çocuğun yaş seviyesine uygundur.
3. Görseller çocuğun ilgisini çeker.
4. Görseller çocuğun hayal gücünü geliştirir.
5. Görseller çocuğu düşünmeye sevk eder.
6. Görseller çocuğu eğlendirir.
7. Görseller metnin konusuyla uyumludur.
8. Görseller metne uygun yerleştirilmiştir.
9. Görseller art arda sıralandığında anlatılanların örgüsünü oluşturur.
10. Görseller sayfaya yazıların okunmasını engellemeyecek şekilde yerleştirilmiştir.
11. Görsellerde estetiğe önem verilmiştir.
12. Görsellerin içeriği ahlaki kurallara uygundur.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, araştırmacıların araştırdıkları olgu ve olaylar hakkında özet bilgi elde etmelerini

sağlayan çokça kullanılan bir yöntem olarak belirtilmiştir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Analizlerde, temele alınan soru ya da konu başlık haline getirilerek başlığa uygun olan verilerden doğrudan doğruya alıntılar yapılarak analizler ortaya konur (Ekiz, 2017: 75). Veri toplama araçları hem araştırmacı hem de bir uzman tarafından Sara Gürbüz Özeren’in Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi kitap dizisine uygulanmıştır. Doç. Dr. Yusuf Söylemez’e ait Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği ile araştırmacı tarafından hazırlanan Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği’nin uygulanması aşamasında metnin değerlendirilmesi söz konusunda olduğundan seçeneklerin uzman görüşleri dâhilinde aşağıdaki gibi revize edilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 3. 12. Değerlendirme için Revize Edilmiş Ölçek Seçenekleri Ağırlıkları ve Sınırları

Seçenek	Revize Edilmiş Seçenek	Ağırlık	Sınırlar
Kesinlikle Katılmıyorum	Çok Zayıf	0	0.00 – 0.80
Katılmıyorum	Zayıf	1	0.81 – 1.60
Kısmen Katılıyorum	Orta	2	1.61 – 2.40
Katılıyorum	Güçlü	3	2.41 – 3.20
Kesinlikle Katılıyorum	Çok Güçlü	4	3.21 – 4.00

Tablo 3.12 incelendiğinde veri toplanırken “kesinlikle katılmıyorum”dan “kesinlikle katılıyorum”a giden beşli likert tipine uygun seçenekler metnin çocuk haklarına ve çocuk edebiyatına yönelik olma durumunun değerlendirildiği analiz kısmında aynı doğrultuda “çok zayıf”tan “çok güçlü”ye doğru gidecek şekilde ve beşli likert tipine uygun olarak revize edildiği görülmektedir. Bu şekilde veriler, metin üstüne yansıtılarak daha kolay ve anlaşılır bir şekilde yorumlanacaktır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Sara Gürbüz zeren'in çocuklar için Binbir Gece Masalları'ndan uyarladığı, 10 kitaptan oluşan Züleyha Serisi'nde yer alan kitaplar dizisinin ocuk haklarına ve ocuk edebiyatına uygun olma durumu ile barındırdığı görseller ve değerler açısından değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular alt problemler çerçevesinde sınıflandırılarak verilmiştir.

4.1. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisi Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Bulunması Gereken Özellikler Bakımından Nasıldır?

Tablo 4. 1. Sara Gürbüz Özeren’in Züleyha Serisinde yer alan kitapların çocuk edebiyatına uygunluğu (Araştırmacı değerlendirmesi)

Kitap		1						2						3	4			5										6					7		8			9				10	
Hikâye		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	1	2	3	4	1			
Maddeler	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			
	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			
	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2,56				
	5	2	4	2	2	0	0	4	0	4	0	0	4	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	4	0	0	4	0	0	0	4	1,28	
	6	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3	3	4	2	1	3	1	1	3	3	3	3	1	1	1	3	1	1	1	1	4	1	3	3	3	3	3	3	1	2,33			
	7	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	8	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			
	9	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	10	4	4	4	4	2	4	4	4	3	4	4	4	4	4	3	1	4	4	1	3	3	1	1	1	4	1	1	1	1	4	1	2	2	2	2	2	1	1	3	2,64		
	11	4	4	4	4	2	3	4	4	4	4	0	4	4	3	4	4	0	4	4	4	4	2	2	2	4	3	3	3	3	4	3	2	2	3	4	2	3	1	4	3,12		
	12	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
	13	4	4	3	4	4	1	4	1	2	4	4	2	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	4	4	4	2	3,56	
	14	4	4	4	3	4	2	4	3	1	3	4	0	4	3	2	1	0	0	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	2	1	4	2	3	1	0	1	1,94	
	15	3	4	4	4	3	3	4	4	4	4	0	4	4	3	3	2	2	4	2	1	3	0	0	0	3	0	0	0	0	4	0	0	1	0	3	3	2	2	4	2,23		
	16	2	4	3	3	1	3	3	1	3	2	0	4	4	4	1	1	2	3	0	1	3	0	0	0	3	0	1	0	0	3	0	1	2	2	3	2	1	2	4	1,84		
	17	3	4	4	4	0	4	4	3	2	3	4	4	3	3	3	1	0	1	4	3	4	3	2	2	3	3	3	2	0	3	0	3	3	3	3	3	3	2	4	2,71		
	18	4	4	4	3	4	4	4	4	1	3	3	3	4	4	3	2	0	2	4	3	4	2	2	0	3	0	0	0	0	1	2	1	1	3	4	3	1	2	3	2,43		
	19	3	3	4	4	4	4	4	4	3	3	4	4	4	4	4	4	2	1	2	4	4	4	3	2	2	4	3	3	2	0	2	0	3	3	3	3	3	2	3	3		
	20	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	1	2	2	3	4	2	1	1	3	4	4	2	2	2	3	2	2	2	2	3	2	3	3	3	2	2	2	1	3	2,46		
	21	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	4	2	2	2	1	1	2	2	2	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	1	1	1	2	2	2	1	2	1,41		
	22	3	2	4	4	0	3	1	3	2	3	3	3	4	3	3	1	3	2	3	4	4	1	0	0	3	0	0	0	0	2	0	1	1	1	1	1	0	0	2	1,82		
	23	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3,94			
	24	4	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	3,92		
	25	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
	26	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3,87		
	27	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	28	4	4	3	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	3	4	4	4	4	3	4	3	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	3,79		
	29	4	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	3	3	3	4	4	4	4	2	2	4	4	4	4	4	4	3	4	4	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3,69		
	30	4	4	3	4	4	4	4	4	3	4	4	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3,58			
	31	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
	32	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	33	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3,02		
	34	2	0	1	2	0	0	1	2	2	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	3	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	0	1,20		
	35	3	3	3	3	3	1	3	3	3	3	1	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1	1	1	0	2	3	2	2	2	2	3	2	1	1	1	2	1	1	0	3	2,10	
	36	3	0	4	4	2	0	3	3	3	2	0	4	4	4	4	3	4	4	3	0	0	3	0	1	3	1	1	1	1	1	4	0	3	3	3	0	0	0	0	4	2,10	

	37	2	0	2	0	0	0	0	0	3	1	0	3	2	2	2	1	2	3	1	0	0	2	2	1	3	0	0	0	1	4	0	1	0	0	0	0	0	1	1	
	38	4	0	4	4	4	0	4	4	4	4	0	4	4	4	4	4	0	0	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3,38		
	39	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	2	1	2	0	0	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,43		
	40	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	0	4	4	4	4	4	4	0	0	3	2	3	4	3	3	3	2	2	4	2	3	3	3	3	3	3	4	3,10		
Hikâye Ortalaması		3,27	2,95	3,32	3,3	2,8	2,8	3,28	3,1	3,08	3,05	2,58	3,3	3,38	3,18	3,25	2,73	2,63	2,95	2,95	2,7	2,8	2,55	2,28	2,38	3,33	2,38	2,45	2,33	2,28	3,2	2,23	2,75	2,68	2,8	2,88	2,73	2,58	2,45	3,12	2,87
Kitap Ortalaması		3,7						3,02					3,3	3,28		2,72										2,55					2,71		2,74			2,66				3,12	

Tablo 4. 2. Sara Gürbüz Özeren’in Züleyha Serisinde yer alan kitapların çocuk edebiyatına uygunluğu (Uzman değerlendirmesi)

Kitap		1						2						3	4		5										6					7		8			9				10	
Hikâye		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	1	2	3	4	1		
Maddeler	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	5	3	4	3	3	0	0	4	0	4	0	0	4	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	4	0	4	0	0	4	0	0	4	1,35	
	6	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1,97		
	7	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1,41		
	8	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
	9	2	2	2	2	2	2	0	2	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2	1,17		
	10	4	4	3	4	4	4	2	4	3	4	3	3	3	3	0	0	2	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1,51			
	11	4	4	4	4	4	4	3	4	3	4	3	3	3	3	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	4	1	3	0	1	2,23		
	12	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	13	4	4	4	4	4	0	2	0	4	4	4	2	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	4	4	4	4	3,58	
	14	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	0	0	2	0	2	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0	2	1	4	2	3	1	0	1	2	
	15	3	3	3	3	3	3	1	3	2	4	3	3	3	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	3	2	2	1	1,35
	16	2	2	2	4	4	4	2	2	3	4	2	4	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2	2	3	2	1	2	1	1,48
	17	3	3	3	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3	3	2	2	1	1	2	3	4	3	2	2	2	3	3	2	0	0	0	3	3	3	3	3	3	2	2	2,66
	18	4	4	3	4	4	4	3	3	4	4	3	4	4	4	1	0	0	0	0	2	3	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3	4	3	1	0	1	1,94	
	19	3	4	4	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	2	1	1	1	2	3	4	3	2	2	2	2	3	3	2	0	0	0	3	3	3	3	3	3	2	2	2,69
	20	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	1	3	3	3	3	3	2,48
	21	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2	2	2	1	0	0,82	
	22	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1,23	
	23	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
	24	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4

	25	4	3	4	3	3	4	3	3	3	2	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,07								
	26	4	4	4	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	3	3	4	3	3	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	3	4	3	3,66							
	27	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1	1	3,10							
	28	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	4	3	4	3	3	3	4	3	3	4	3	3	3	4	3,56								
	29	4	4	3	4	3	3	4	2	2	3	4	4	4	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2	2	3	1	2,97							
	30	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2,94								
	31	3	3	3	3	3	3	2	3	2	4	4	3	3	3	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2,10							
	32	2	2	2	1	0	2	2	4	2	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,94							
	33	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,41							
	34	2	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	3	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,46							
	35	4	2	3	4	4	4	3	3	3	4	4	3	3	4	4	2	1	1	0	1	1	2	1	0	2	2	2	2	2	2	2	2,10							
	36	3	0	3	3	3	3	3	3	3	3	3	0	3	4	4	1	1	2	2	3	2	2	3	2	1	1	1	1	1	0	0	1,84							
	37	2	0	2	2	2	2	0	2	1	0	0	1	1	2	2	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	1	1	0	0	0	1	0,76							
	38	4	0	4	4	4	0	4	4	4	4	0	4	4	4	4	4	4	4	0	0	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3,38							
	39	1	0	2	1	1	1	0	2	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	2	2	0	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0,53							
	40	4	0	4	4	4	4	3	4	4	4	0	4	4	4	3	3	3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	2	3	3	3	2,94							
Hikâye Ortalaması	3,12 2,7 3,07 3,1 3,05 2,9 2							2,6 2,92 2,9 2,97 2,57					3,07	3,12 3,02		2,05 1,82 1,97 1,7 1,9 2,0 2,2 2,2 1,97 1,97										2,02 1,92 2 1,82 1,77					1,75 1,72		2,2 2,1 2,25			2,4 2,2 2,17 1,87			2,05	2,36
Kitap Ortalaması	2,92							2,79					3,07	3,07		1,77										1,90					1,73		2,18			2,16			2,05	

Sara Gürbüz Özeren'in çocuklar için uyarladığı Binbir Gece Masalları'nın Züleyha Serisi'nde yer alan 10 kitap çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler bakımından araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği 'ne göre araştırmacı ve bir uzman tarafından değerlendirilmiştir. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2'de bu ölçek maddelerinin puanlamalarına; kitapların, hikâyelerin ve ölçek maddelerinin ortalamalarına yer verilmiştir.

4.1.1. Kitabın Ebadı Çocuğun Kolay Tutabileceği Ölçülerdedir

Kitapların tamamı 13.5 x 19.5 hazırlanmıştır. Tablo 4.1 ve 4.2 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesine göre 4,00 ortalaması ile “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Bu bakımdan kitapların ebatlarının çocuk edebiyatına uygun olduğu görülmektedir.

4.1.2. Metinde Kullanılan Harflerin Puntoları Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur

Kitaplardaki harflerde 12 punto kullanılmıştır. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı hem uzman görüşüne göre 4,00 ortalaması ile “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Bu bakımdan kitaplarda kullanılan harflerin puntolarının çocuk edebiyatına uygun olduğu görülmektedir.

4.1.3. Kitap Sağlam Ciltlenmiştir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde araştırmacı tarafından tüm kitaplarda aynı puanı alarak 3,00 ortalaması ile “güçlü” puanlanırken, uzman değerlendirmesinde 2,00 ortalaması ile “orta” puanlanmıştır. Uzman ile görüşüldüğünde okuma esnasında açılma gösterdiği, çocuk okuyucu tarafından kullanıldığında birbirinden ayrılabilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir.

4.1.4. Kitabın Dış Kapağı Çocuğun İlgisini Çeker

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu maddenin araştırmacıdan aldığı ortalama 2,56 iken uzman değerlendirmesine göre ise 2,00'dir. Yakın bir puanlama yapılmış olsa da araştırmacıya göre “güçlü” uzmana göre “orta” şeklinde bir puanlama yapıldığı görülmektedir. Uzman ile yapılan görüşmede kapakların renkleri açısından canlı olmasına karşın büyük oranda merak uyandıran bir çizim barındırmadığından ve

kitap kapaklarının birbirine benzer özellikler taşıdığından çocuğun ilgisini kendinden uzaklaştırdığı, kitap kapaklarını sıradanlaştırdığı fikrine varılmıştır.

4.1.5. Kitabın Dış Kapağı Metnin Konusuyla Uyumludur

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,28 uzman değerlendirmesinde ise 1,35 ile “zayıf” olarak puanlanmıştır. Puanlamalarda 1 ve 2. kitap haricinde diğer kitaplarda ilk hikâyelerin yüksek puanlandığı görülmektedir, sebebi ise kitap kapaklarında sadece ilk hikâyelere ait görsellerin kullanılmış olmasıdır. 1. kitabın kapağında 2. hikâyeye ait bir görsel bulunmaktadır, bunun haricinde de güzel resmedilmiş bir kız resmi vardır. Ama hikâyede balıkçının karısı hırslı ve anlayışsız bir eş olarak anlatıldığından bu görselin ona ait olmadığı 1, 3 ve 4. hikâyelerden birine ait olabileceği düşünülmektedir. 2. kitapta ise hem 1 ve 2. hikâyenin görsellerine yer verildiği görülmektedir.

4.1.6. Kitabın Kapağı Çocuğu Düşünmeye Sevk Eder

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde araştırmacı değerlendirmesinde 2,33 uzman değerlendirmesinde ise 1,97 ortalaması ile “orta” puanlanmıştır. Araştırmacı değerlendirmesinde 4. kitabın 1. hikâyesi ile 7. kitabın 1. hikâyesinin diğerlerinden farklı değerlendirildiği ve 4 puanla en yüksek puanı aldığı görülmektedir. Uzman değerlendirmesinde ise en düşük puanlamayı 2. kitabın 1. hikâyesi alırken diğer tüm hikâyeler 2 puanla eşit puanlanmıştır.

4.1.7. Kitapta Uygun Kalitede Kâğıt Kullanılmıştır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde tüm kitapların eşit puan alarak 2 ortalaması ile “orta” puanlandığı görülmektedir. Kitapta kullanılan kâğıdın 1. hamur olmaması, bundan kaynaklı olarak da resimlerin arka sayfadaki yazılara yansması sonucu yazıların okunmasını zorlaştırması bu maddenin düşük puanlanmasında etkili olmuştur.

4.1.8. Metnin Sayfa Kenarlarında Uygun Boşluklar Bırakılmıştır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde araştırmacı değerlendirmesinde tüm kitaplarda eşit puanlanarak 4,00 ortalaması ile “çok güçlü”, uzman değerlendirmesinde ise tüm kitaplarda eşit puanlanarak 3,00 ortalaması ile

“güçlü” puanlanmıştır. Bu da değerlendirmelerin yakın olduğunu ve sayfa kenarlarındaki boşlukların yeteri kadar bırakıldığını göstermektedir.

4.1.9. Metinde Resimler, Yazıların Okunmasını Etkilemeyecek Şekilde Yerleştirilmiştir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde araştırmacı değerlendirmesinde tüm kitaplarda eşit puanlanarak 4,00 ortalaması ile “çok güçlü”, uzman değerlendirmesinde ise 1,17 ortalaması ile zayıf puanlanmıştır. Uzman ile görüşüldüğünde araştırmacı resimlerin yazıları kapatmayacak, yazının okunmasını engellemeyecek şekilde yerleştirilmesinden dolayı yüksek puanlarken uzman ise uygun hamur kâğıt kullanılmadığından kullanılan resimlerin arka sayfaya yansımından kaynaklı yazıların okunmasının zorlaşmasından kaynaklı düşük puanlamada bulunduğu anlaşılmaktadır.

4.1.10. Metnin Konusu Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,64 ortalaması ile “güçlü” uzman değerlendirmesinde 1,51 ortalaması ile “zayıf” puanlanmıştır. Uzman ile bu madde hakkında yapılan görüşmede hikâyelerdeki kahramanların çoğunlukla eğitim almamış, baba parasına muhtaç tiplerden oluşması, kısa yoldan zengin olma kaygıları, iyilerin aşırıya kaçma saflıkları, kötülerin daha zeki bir profil çizmesi, iyilerin kötü örnek teşkil eden davranışları tozpembe göstermesi gibi durumların çocuklar için uygun olmadığı düşünülmektedir. Hikâyelerin uyarlandığı Binbir Gece Masalları’nın zaten çocuk okuyucu için yazılmamış olmamasının da etkili olduğu, uyarlamayı yapan yazarımızın olabildiğinde çocuklar için uygun hale getirmeye çalıştığı ama hikâyelerin özünde yer alan şiddet, cellatla kafa kesme, kızgın yağda insanları kızartma, hakkı olmayan paraya el sürme gibi durumların da olduğu gibi verildiği görülmektedir.

Sihir ve büyü yapan insanların her şeye güç yetirmesi, “iyi” olarak sembolize edilen kahramanların ise eğitim ve bilimden uzak karakterler olarak resmedilmesi, buna karşın aciz kaldıkları konularda iyi niyetleri sayesinde kazanan olup eğitim ve bilimin önemine vurgu yapılmamasının çocuklar için olumsuz örnekler olduğu düşünülmektedir. 1. kitabın 5. hikâyesindeki kahramanın okumayı seviyor olması olumlu bir durumken okumanın ve bilginin peşinden gidişinin kahramanın ve ailesi

için bir hüsrana dönüştürülmüştür. Hikâyelerde çocuk kahramana yer verilmeyip daha çok yetişkinlerin dünyasının anlatılması da metnin çocuğa hitap edilebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Kitapta bazı kahramanların “evin küçüğü, çocukların sonuncusu” diye bahsedilirken yaşlarının verilmemiş olması da sergilenen davranışların bir yetişkin mi yoksa bir çocuk tarafından mı sergilendiği konusunda ikilem oluşturmaktadır. Özellikle bu kahramanların ailelerinin isteğiyle evlendirilmeleri de çocuk zihninde “çocuk yaşta evlendirme konusunda” bir yanlış anlaşılma sebebiyet vermeye açıktır.

Bahsedilen hikâyeler içerdikleri olumsuzluklardan dolayı düşük puanlanmış olsa da çocuk edebiyatı bakımından olumlu izlerde barındırmaktadır:

Halife yattığı yerden doğrularak:

- *Bu gece yorgun, bitkin ve harap bir haldeyim Cafer. Beni oyalaman ve sıkıntılarımı dağıtman için Mesrur'u sana yolladım. Yüreğimdeki sıkıntı beni öldürecek, demiş.*

Cafer bir an düşünüp:

- *Sultanım bu gibi hallerin en iyi ilacı kitapların arasında bir yolculuğa çıkmaktır. Kitap dolu bir dolabın içinde gezinti yapmak ne hoştur, bilirsiniz. Böyle olunca da gidip kütüphaneden rastgele bir kitap alalım. Onun anlattıklarıyla ruhunuzun sükûn bulacağına eminim, demiş (SK, SK, 6).*

4.1.11. Metinde Cinsiyet Kavramı Çocuğun İçinde Bulunduğu Yaş Grubuna Uygun İşlenmiştir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,12 ortalaması ile “güçlü” uzman değerlendirmesinde ise 2,30 ile “orta” puanlanmıştır. Araştırmacı değerlendirmesinde 1. kitabın 6. hikâyesi, 2. kitabın 5. hikâyesi, 5. kitabın 3. hikâyesi 0 ile puanlanırken uzman değerlendirmesinde 5. kitabın 1, 2, 3, 4 ve 5. hikâyeleri ile 9. kitabın 4. hikâyesi 0 ile puanlanmıştır. Bu metinlerde erkek olmanın ayrı bir sorumluluk gerektirdiğine dair bazı ifadeler yer verilmiştir. Bu da çocuk zihninde cinsiyet ayrımcılığı oluşmasına sebebiyet verebilecek bir durum olarak görülmektedir.

“Sebebi, erkek olmayı öğretmek istememdir.” (ASL, ASL, 21).

“Lütfen ağlamayı kes ve bir erkek gibi davran!” (TA, TA, 29).

4.1.12. Metinde İdeolojiyi Aşılayan İfadeler Yer Almaktadır

Kitaplardaki harflerde 12 punto kullanılmıştır. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı hem uzman görüşüne göre 0,00 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan bu açıdan bakıldığında hikâyelerde ideolojiyi aşılayan ifadelere yer verilmediği görülmektedir. Madde ters puanlandığında her araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde 4,00 ortalaması ile hikâyelerde ideolojiyi aşılayan herhangi bir ifadeye yer verilmediği anlaşılmaktadır.

4.1.13. Metinde Toplumun Değer Yargılarının Küçümsendiği İfadeler Yer Almaktadır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,44 uzman değerlendirmesinde ise 0,42 ile “çok zayıf” olarak puanlanmıştır. Bu da hikâyelerde toplumun değer yargılarının küçümsendiği ifadelere pek yer verilmediğini göstermektedir. Olumsuz olan bu madde ters puanlandığında araştırmacı değerlendirmesinde 3,56 uzman değerlendirmesinde ise 3,58 alarak “çok güçlü” şeklinde puanlanmış olmaktadır. Bu da hikâyelerin toplumun değer yargılarını küçümseyen ifadeler barındırması açısından “çok zayıf” toplumun değer yargılarını küçümseyen ifadeler barındırmaması açısından ise “çok güçlü” olarak puanlandığını göstermektedir. Maddenin güçlü bulunmasının yanında 2. kitabın 2. hikâyesinde nişanlı kızın baş karakterle kaçması ve bu durumun yanlışlığı üzerinde durulmaması, 1. kitabın 6. hikâyesinde gözlerinden rahatsız olan yaşlı adamın hastalığı üzerinden dalgaya alınması örneklerinin toplum değerlerine aykırı olmasının yanı sıra çocuk okuyucuya olumsuz örnek teşkil ettiği de düşünülmektedir.

4.1.14. Metinde Çocuklara Kötü Örnek Teşkil Edecek İfadeler Yer Almaktadır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2, 06 uzman değerlendirmesinde ise 2, 00 ortalaması ile “orta” olarak puanlanmıştır. Orta puan aldığından ters puanlandığında araştırmacıdan 1,94 uzmandan ise 1,89 alarak yine “orta” puan almış olmaktadır. Araştırmacı değerlendirmesinde 1, 2, 3 ve 4. kitap içerisinde yer alan hikâyeler yüksek puanlanırken diğer hikâyeler düşük puanlanmıştır, uzman değerlendirmesinde ise 1, 2

ve 4. kitap içerisinde yer alan kitaplar yüksek puanlanırken geriye kalanlar düşük puanlanmıştır.

Hikâyelerde haylazlık ve tembellik sonrasında bahtın yüze gülmesi sayesinde kısa yoldan zengin olma; şiddet, intihar öğelerine yer verme ve bunları detaylı anlatım; iyi olarak tasvir edilen kahramanların yaptığı yanlış hareketlerin olumlanması; çocukların genellikle eğitim almamış kahramanlardan oluşması gibi öğelerle çocuklara kötü örnek teşkil edilmiştir:

“Sabret ve bekle! demiş. Tam tamına otuz yedi baş saymış. Otuz sekizinci küpün yağ dolu olduğunu görmüş Çömleği yağ doldurup mutfığa dönmüş. Çamaşır kazanın alıp avlunun bir köşesine koymuş ve altında büyük bir ateş yakmış. Yağ küpünden çömlekle yağ alarak kazana doldurmuş. Yağ kısa zamanda kaynamış. Mercane eline aldığı büyük bir kovayı kızgın yağla doldurmuş. Sıra ile haramileri başından dökmüş. Haramiler seslerini bile çıkaramadan haşlanmışlar.” (ABVKH, 28).

6. kitabın 1. hikâyesinde haramilerden birini öldüren Mercane, bu davranışıyla ilgili ceza almazken aynı zamanda davranışı olumlanmıştır:

“Tam bu sırada Mercane belindeki bıçağı çıkarıp adamın göğsüne saplamış. Hüseyin Efendi'nin gözleri havaya dikilmiş ve öteki dünyayı boylamış.” (ABVKH, 32).

2. kitabın 3. hikâyesinde “çirkin” ifadesi milliyet kavramından önce kullanılarak olumsuz örnek teşkil etmekle birlikte Hünkar'ın cezalandırdığı kimseleri dövüp zindana attırması ve sonrasında da idam ettirmesi yer almıştır:

“Hünkâr zindanda yatan çirkin İranlıyı çağırtmış ve:

– Ey alçak adam! Sen atın gizemlerini neden benden sakladın? Hekim ve kızı alarak gökyüzünde yitip gitti. Kim bilir onların başına neler gelecek? diye esmiş savurmuş. Hıncını alamamış ve cellatlarına:

– Vurun bu adamı! diye bağırılmış. Cellatlar İranlıyı hemen idam etmişler.” (K, SA, 60).

Hikâyelerde hayvana, insana, kardeşe ve olağanüstü güçlere karşı şiddet ögesine sıkça yer verilmiştir.

İnsana şiddet:

“Daha Attaf sözünü bitirmeden harem ağasının altın başlıklı bastonu yüzünde şaklamış. Attaf'ın yüzü al kan içinde kalmış.” (SK, SK, 26).

“Kemerinden sivri uçlu bir bıçak çıkararak ayaklarıma, kollarıma ve karnıma çizikler attı.” (TA, TA, 26).

Çocuğa şiddet:

“Dehşet saçan gözlerle çocuğa bakmış ve ona öyle kuvvetli bir şamar indirmiş ki, Alaaddin'in ağzında dişleri sallanmış. Çocuk yere yığılmış ve ağlamaya başlamış.” (ASL, 20).

“Büyücü küplere binmiş:

“Sen benim oğlum olasan da bu büyü kitabını sökemezsin! Eğer otuz gün içinde bu kitabı okuyamaz ve içindekileri öğrenemezsen sağ kolunu keserim, diye haykırmış.” (SK, ONT, 37).

Hayvana şiddet:

“Getirdiği bir kova suyu tahta bir çanağa dökerek deve içsin diye önüne koymuş. Deve iki ayağını çanağa daldırmış. Bunu gören müşteriler katıla katıla gülmüşler. Haşhaş satıcısı devenin yaptığına kızarak onu kamçı ile dövmüş.” (SK, ONT, 38).

Kardeş cinayeti:

“Salim, ifrite dönerek:

– Derhal Selim'i yakala ve öldür. Cevder'le Selim'in cesetlerini komutanların önüne at! diye emir vermiş.” (SH, SH, 68).

İntihar ögesi:

Yaşamak sana zor gelecek. İşte böyle bir anda eline bir ip al. Bahçedeki falan ağacın altına git. Ağacın ortasındaki en kalın daldan kendini as. Çünkü seni ancak bu kurtarır demiş. (ZSİV, ZSİV, 6).

Örnekte görüldüğü üzere intihar eyleminin ayrıntılı anlatılması sonrasında ise intihar eylemi esnasında kopan ip sayesinde kahramanın gizlenmiş bir servete kavuşması çocuklar açısından olumsuz örnek teşkil etmektedir:

Kardeşinin eşiyle evlenme:

“Ertesi gün Divan'ı toplamış. Herkes onun devlet işlerini görüşüp karara bağlayacağını sanmış. Salim, hiddetli bir sesle:

Şimdi kardeşimin karısı ile evlenme zamanıdır. Derhal evlenme sözleşmesi hazırlansın diye kükremiş.” (SH, SH, 69).

Kötü söz kullanma:

– Amca bu acelen ne? Dur da merdivenleri çıkayım.

Ama ihtiyar büyücünün buna sabrı yokmuş ve öfkeyle:

Köpek oğlu köpek! Çabuk lambayı bana ver! Yoksa seni gebertirim, demiş.
(ASL, 30).

“Derken zamanı gelince hanım sultan bir oğlan daha doğurmuş. Onun adını da Mahmut koymuşlar. Mahmut salak ve avanaklıkta nam salarak büyümesini sürdürmüştü.” (SK, ONT, 34).

Çocuk yaşta evliliğe özendirme:

“Kız şehzadeye:

– Şimdi ikimiz de evlerimize gidelim. Sonra falan ülkedeki falan kente gelir, sultan babamdan beni istersin. Şimdi kal sağlıcakla, demiş ve devesini sürmüştü.” (SK, ONT, 38).

10. kitabın 1. hikâyesinde 15 yaşındaki çocuğun oyun oynamasının haylazlık olarak nitelendirilmesi (s. 6), baş kahramanın büyücüyü alt etmek için yalana başvurması (s. 78), büyücünün kafasını koparıp küllerini havaya savurması (s. 71), tembel bir çocukken sihirli lamba sayesinde zengin olması (s. 31), sultanın kızını ve damadını kaçıırıp damadı korkutarak eşinden boşandırıp kendisinin evlenmesi (s. 46);

1. kitabın 5. hikâyesinde okumayı seven ve ölümsüzlüğün sırrına ulaşmak isteyen baş kahramanın bu gayesinin peşinden gitmesi ve sonucunda ailesinin ve kendisinin heba olması (s. 75);

1. kitabın 6. hikâyesinde yaşlı ve hasta bir adamın durumuyla dalga geçilmesi, yaşlı adamın alaya alayla yanıt vermesi (s. 79);

3. kitapta yolculuk esnasında canavarın insanları pişirip kemiklerini sıyırarak yemesi durumunun açık açık anlatılması (s. 36), geleneklere göre ölen kişinin eşinin de onunla birlikte diri diri kuyuya atılması ve ölümlerle dolu o ortamın tasvir edilmesi (s. 61, 66), Simbat adlı baş kahramanın ölümlerin eşyalarını çalarak zengin olması (s. 67), yine Simbat’ın kendisine taş atan adama taş atarak adamın ölümüne sebep olması ama bununla ilgili vicdan azabı çekmemesi ve kendini ben onu öldürmeseydim o beni öldürecekti diye telkin etmesi (s. 75);

4. kitabın 2. hikâyesinde Tilki’nin Şehzade’den kendisinin başını vurmasını istemesi, Şehzade’nin Tilki’nin başını vurmasıyla ortaya yakışıklı bir delikanlının

çıkması gibi durumlar çocuklar için kötü örnek teşkil eden ifadeler arasında gösterilebilir.

“Adam suyu içince çılgınlık atıp tepinmeye, yerde yuvarlanmaya başladı. O da sarhoş olmuştu. Bir ağacın altına oturdum. Keyifle ihtiyarın çılgınlıklarını izliyordum. Yerden bir taş aldı. Bana fırlattı. Bir arıda yüzüm kan içinde kalmıştı. Canımın acısıyla yerden büyük bir taş alıp adamın kafasına fırlattım. Upuzun yere düştü. Baktım, ölmüştü. Allah beni affetsin. İstemedim yapmıştım. Ama ben onu öldürmesem eninde sonunda o beni öldürecekti.” (S1, S1, 75).

“Tilki:

Sen benim boynumu vurmazsan ben zaten üzüntüden öleceğim. Bunu bana iyilik olsun diye yapacaksın. Lütfen kılıcını çek ve başımı bedenimden ayır. Sana yalvarıyorum, demiş.

Küçük şehzade tilkinin yakarışlarına dayanamamış. Kılıcını çekip bir vuruşta tilkinin başını bedeninden ayırmış. Şehzade kılıcını tilkinin boynuna vurduğu vakit üzüntüden gözlerini kapatmış. İşi bitip gözlerini açınca bir de ne görsün. Karşısında aslan gibi bir delikanlı! Aman Allah'ım bu ne güzellik. Delikanlı koşup şehzadeye sarılmış.” (S2, AKK, 78).

4.1.15. Metinde İşlenen Konu Çocukta Merak Duygusu Uyandıracak Niteliğe Sahiptir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,23 ortalaması ile “orta” uzman değerlendirmesinde 1,35 ortalaması ile “zayıf” puanlanmıştır. Hikâyeler genel olarak kötülerin kötülükleri sonrasında iyilerin tesadüfi bir durumla zengin olmaları ve kötülere karşı galip gelmesi üzerine kurulmuştur. Hikâyelerin farklı konulardan oluşması ile birlikte genel çerçevelerinin birbirine benzemesinden kaynaklı yapılan değerlendirmelerin sonucuna bakıldığında hikâyelerin çocukta merak duygusu uyandıracak nitelikte olmadığı görülmektedir.

4.1.16. Metin, Çocukların Hayal Gücünü Geliştirecek Konulara Yer Vermektedir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,84 ortalamasıyla “orta” uzman değerlendirmesinde ise 1,48 ortalaması ile “zayıf” puanlanmıştır, her iki değerlendirmede de en yüksek puanlamaları 3. ve 4.

kitaplarda yer alan hikâyeler almıştır. Elde edilen sonuca göre geriye kalan hikâyelerin çocukların hayal gücünü geliştirmeye yetecek konulardan meydana gelmediği görülmektedir.

4.1.17. Metinde Verilmek İstenen Ana Düşünce Anlaşılmaktadır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,71 uzman değerlendirmesinde ise 2,66 ortalaması ile “güçlü” puanlanmıştır. Tablolara bakıldığında hikâyelerin değerlendirilmesinde her iki uzmanın değerlendirmelerinin yakın olduğu ve özellikle 1. kitabın 5. hikâyesinde; 5. kitabın 2, 3 ve 4. hikâyelerinde; 6. kitabın 5. hikâyesinde; 7. kitabın 1. ve 2. hikâyelerinde ana düşüncenin açık bir şekilde verilmediği görülmektedir.

4.1.18. Metnin İçeriği Ahlaki Kurallara Uygundur

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,43 uzman değerlendirmesinde ise 1,94 ortalaması ile “kötü” puanlanmıştır. Bu madde için en düşük puanlamaları araştırmacı değerlendirmesine göre 5. kitabın 3. ve 10. hikâyeleri; 6. kitabın 2, 3, 4 ve 5. hikâyeleri; 7. kitabın 2. hikâyesi, 9. kitaptaki 4. hikâye alırken uzman değerlendirmesinde ise 5. kitaptaki 2, 3, 4, 5. ve 10. hikâye; 6. ve 7. kitaplarda yer alan tüm hikâyeler ile 9. kitabın 4. hikâyesi almıştır.

“Bu sultanı padişahımıza götürürsek çok makbule geçer. Gelin sürâhilerden vazgeçip bu kızı götürelim, demiş.” (TA, TKÖ, 53).

“Hüsrev Şah, başına gelenlere bir anlam verememiş. Ele güne rezil olmuş. ‘Kusur karımdadır.’ diye hemen hanım sultanı sarayın karanlık bir odasında yaşamaya mahkûm etmiş.” (TA, P, 73).

“Lütfen ağlamayı kes ve bir erkek gibi davran!” (TA, TA, 29).

“Karnım açlıktan guruldarken bir tatlıcı dükkanına girdim. Canımın çektiği bütün tatlılardan yedim. Serin şerbetlerden içtim. Beni gören, duyan olmadı.” (TA, KS, 58).

Kamer isimli baş kahramanın söylediği yalan sayesinde cevahircinin kızıyla tanışması ve sonucunda evlenerek mutlu olması:

“Taşların en ucuzundan birini alıp cevahircilerin pirine götür ve ondan bir yüzük yapmasını iste. Peşinat olarak yirmi altın öde. Ertesi gün

gidip yüzüğü iste ve parmağına takınca "Bu çok küçük olmuş. Yüzük sende kalsın, bana da taşla yeni bir yüzük yap." de (TA, KS, 66).

"Gecelerden bir gece sokakların birinden geçerken üç kızın bir ışık etrafında oturmuş, konuşmakta olduğunu görmüş. Yoldaşlarıyla birlikte eve yaklaşp üç kız kardeşi dinlemeye koyulmuş." (TA, P, 70).

"Köpek oğlu köpek! Çabuk lambayı bana ver! Yoksa seni gebertirim, demiş." (ASL 27).

"Ne yazık ki lambayı ele geçirememiş ve onu lamba ile birlikte yer altına gömmüş. Sonra da korkunç küfürler savurarak memleketi Afrika'ya gitmek üzere oradan ayrılmış." (ASL 27).

"Herkes hükümdarın emrine uyup evlerine saklandığı halde Alaaddin kızı görmek için dayanılmaz bir arzu duymuş. Gidip hamamın kapısının arkasına saklanmış." (ASL 35).

"Haşhaş satıcısı devenin yaptığına kızarak onu kamçı ile dövmüş." (SH, ONT, 38).

"– Ben sana sütlere bir daha su katma dememiş miydim? Görüyorum ki yine su katılmış süt satıyorsun.

– Ey müminlerin emiri! Dün sütlere su katmıştım, doğrudur. Ama size söz verdiğim için bugün bir damla su bile katmadım. Yemin ederim, demiş. Kadının yanında duran kızı:

– Ana neden yalan yere yemin ediyorsun? Her zaman olduğu gibi bugün de sütlere su kattığını söylesene!" (SK, SK, 61).

"Kasım'ın karısı küçük ölçeği bulmaya gitmiş. Oysa bu kadın kötü kalplinin ve fesatın biriymiş. Ali Baba'nın evinde ne ölçüleceğini anlamak için ölçeğin alt yanına bir parça pekmez sürmüştü. Sonra da ölçeği Ali Baba'nın karısına vermiş." (ABVKH, 12).

Ayrıca Alaaddin'in Sihirli Lambası hikâyesinde Alaaddin'in sultanın evli kızını kaçırıp eşinden boşandırması (43), 7. kitap hikâyesinde Salim ve Selim'in kardeşleri Cevder'i malını ele geçirmek için öldürmeye çalışması (65) ve sonunda Salim'in kardeşinin eşiyle evlenmek istemesi de (69) ahlâki olarak olumsuzluk teşkil etmektedir.

“Ertesi gün Divan’ı toplamış. Herkes onun devlet işlerini görüşüp karara bağlayacağını sanmış. Salim, hiddetli bir sesle:

Şimdi kardeşimin karısı ile evlenme zamanıdır. Derhal evlenme sözleşmesi hazırlansın diye kükremiş.” (SH, SH, 69).

4.1.19. Metinde Verilmek İstenen Ana Duygu Anlaşılmaktadır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,00 uzman değerlendirmesinde ise 2,69 ortalaması ile iki değerlendirmede de “güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Hikâye bazında bakıldığında araştırmacı değerlendirmesinde en düşük puanlamayı 2. kitabın 3. hikâyesi; 5. kitabın 3. ve 10. hikâyeleri; 6. kitabın 1, 2, 3. ve 4. hikâyeleri; 7. kitabın 1. ve 2. hikâyeleri alırken uzman değerlendirmesinde ise en düşük puanlamaları 5. kitaptaki 2, 3, 4, 5, 10. hikâyeleri; 6. kitabın 1, 2, 3, 4, 5. hikâyeleri; 7. kitabın 1. ve 2. hikâyeleri; 9. kitabın 4. hikâyesi almıştır. Verilen puanlamalara göre bu hikâyelerin ana duygularının net bir şekilde anlaşılmadığı görülmektedir.

4.1.20. Metin, Çocuğun Evrensel Değerleri Tanımasına Yardımcı Olmaktadır

UNESCO’nun kabul etmiş olduğu on iki evrensel değer vardır. Bu değerler "yardımlaşma, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sevgi, barış/huzur, saygı, sorumluluk, sadelik, tolerans ve birliktir" (Bacanlı ve Dombaycı, 2012).

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,46, uzman değerlendirmesinde ise 2,48 ortalaması ile “güçlü” puanlanmıştır. Hikâyelerde değerlere yer verilmeyle birlikte yetişkinler için yazılmış hikâyelerden çocuklara uyarlanmasından kaynaklı olarak hikâyelerde olumsuz değerlerinde azımsanmayacak kadar çok olduğu görülmektedir. Olumsuz örneklerin bir kısmının hikâye sonunda olumluya dönüştüğü görülürken bir kısmının ise olumsuz halde kaldığı görülmektedir.

Hikâyelerde “sevgi” ve “yardımlaşma” değerlerine sıkça yer verilmiştir. Yüksek puanlanan hikâyelerden “sevgi” ve “yardımlaşma” değerlerine ait olumlu örnekler:

“Alaaddin çocukluğunda yaşadığı sefaleti asla unutmamış. Bu yüzden fakirleri gözetmiş. Açları doyurmuş, çıplakları giydirmiş. Kapısına gelen hiç kimseyi

eli boş göndermemiş. Bu yüzden halk içinde çok sevilir ve takdir edilir olmuş.” (ASL, 57).

“Karım akıllı, uysal, evine bağlı, hamarat bir kadındı. İkimiz de birbirimizi çok seviyorduk. Bir gün laf arasında ona:

– Eğer bir gün ülkeme dönecek olursam seni de yanımda götürürüm, dedim. Çünkü ona çok alışmışım ve onsuz yapamayacağımı biliyordum. O bu sözlerime gülerek karşılık verdi. Çok mutluyduk. Halk arasında gittikçe artan bir saygınlığım vardı. (S, 61).

Hikâyelerde “saygı” değerine de sıkça yer verilmiştir.

“Karısı kapıda karşılamış. Bakmış sepet boş. Sen misin boş gelen! Açmış beylik ağzını. Saymış saymış...” (ZSİV, BAGK, 21).

Hikâyelerde “özgürlük” değeri genellikle adada mahsur kalma, haksız yere zindana atılma gibi durumlar ile “olumsuz” tutsaklık sonrası kavuşulan bir değer olarak da “olumlu” haliyle verilmiştir:

“Gemiye bindiğim an, tam anlamıyla özgür olduğumu düşündüm. Bu anlatılması güç bir duygu. Bunun değerini ancak yaşayan bilir. Kalbim çarpıyor, içim içime sığmıyordu. Geminin bir an önce demir almasını istiyordum. Neredeyse gidip kaptana hareket etmesi için yalvaracaktım.” (S1, 39).

Hikâyelerde “mutluluk” değeri genel olarak daha çok başkasını mutlu ederek mutlu olma ve tüm sorunların bitmesi ile mutlu bir hayat sürme şeklinde ele alınmıştır:

“Karı koca o gece sevinçten uyuyamamışlar. Ertesi gün değirmeni köyün en fakir adamına verip yola çıkmışlar. Tez zamanda oğullarının sarayına varmışlar. Orada kendi büyüttükleri oğlanın gerçek anası ve babasıyla tanışmışlar. Hep birlikte mutlu bir hayat sürmüşler.” (ZSİV, BAO, 55–57)

Hikâyelerde “dürüstlük” değeri olumlu olduğu kadar olumsuz haliyle de yer almıştır. Genel olarak hileyle karşısındakini kandırma, yalan söyleme olarak olumsuz örneklerine yer verilen bu değer özellikle baş kahramanın zor bir durumdan kurtulmak için yalana başvurması ve bunun yanlışlığı üzerinde durulmaması düşük puanlamalarda etkili olmuştur:

“Bedevinin aradığı ev, benim evimdi. Ama onun tanıdığı Hasan Abdullah, talihin kurbanı olmuş ve karısının elbisesini satmaya muhtaç duruma düşmüştü. İşte bu yüzden efendim bedeviye yalan söyledim.” (TA, TA, 13).

Hikâyelerde “alçakgönüllülük” değeri doğrudan olmasa da diğer değerler ile harmanlanarak verildiği görülmektedir:

“Böylece zengin olan Alaaddin'e anası alçak gönüllülükle yaşamaya ve fakir fukarayı gözetmeye başlamışlar.” (ASL, 34).

Hikâyelerde “sorumluluk” değerine genel olarak haylazlık ya da bir musibet sonrası aklın başa gelmesi ve sorumluluklarının farkına varılması şeklinde örnekler verilmiştir:

“Değirmenci ile karısı yememiş, yedirmişler; giymemiş giydirmişler. Gül yanaklı çocuğu aslan gibi bir delikanlı etmişler. Oğlan da onların yüzünü kara çıkarmamış. Anasının babasının sözünü dinleyen, çalışkan, akıllı bir çocuk olmuş.” (ZSİV, BAO, 34).

Hikâyelerde “barış, huzur, tolerans ve birlik” değerleri sezdirilmiş olmakla birlikte bu değerlere doğrudan yer verilmemiştir.

Bu değerlerin hikâyelerde yer alma sıklığı daha sonrasında “Değerler” başlığında detaylı olarak verilecektir.

4.1.21. Metin, Çocuğun Millî Değerleri Tanımasına Yardımcı Olmaktadır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,41 ortalaması ile “çok zayıf” uzman değerlendirmesinde ise 0,82 ortalaması ile “zayıf” puanlanmıştır. Uzman ile yapılan görüşmede bu maddenin düşük puanlanmasında Binbir Gece Masalları’nın İran edebiyatına ait bir eser olmasından kaynaklı olarak Türk milli değerlerine yer verilmediği sonucuna varılmıştır.

4.1.22. Metinde Kahramanlar, Çocukların Ruhsal Gelişimine Uygunluk Göstermektedir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,82 ile “orta” uzman değerlendirmesinde ise 1,23 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Binbir Gece Masalları’nın yetişkinler için yazılmış olmasından kaynaklı olarak kahramanların çocukların ruhsal gelişimine uygun oluşturulmadığı görülmektedir.

Hikâyelerde “çocuk” fazlasıyla ihmal edilmiş, oyun oynaması haylazlık olarak nitelendirilmiş, eğitim durumu ihmal edilmiştir. Eğitim almamış babadan kalma

miras, şansın yüze gülmesi, keramet ya da sihir sonucu kısa yoldan zengin olan bu kahramanın yaşları belirgin olarak verilmeyip “evin küçüğü, kardeşlerinin küçüğü” olarak nitelendirilmiştir bu da yaş karmaşasını da ortaya çıkarmıştır. “Evin küçüğü” olarak nitelendirilen ama yaşları belirgin olarak verilmeyen bu kahramanların âşık olması, evlendirilmesi çocuk okuyucu da yanlış algıların oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca yine “evin küçüğü” olarak nitelendirilen bu kahramanların aileleri için canavarlarla, büyücülerle mücadeleye girişmesi, başka ülkelerin hükümdarlarına karşı koyması gibi durumlar da çocuk okuyucunun ruhsal gelişimine olumsuz etkiye bulunacak durumlar olarak gözlemlenmiştir.

4.1.23. Metinde Yazım Kurallarına Uyulmuştur

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,94 uzman değerlendirmesinde 4,00 ortalaması ile her iki değerlendirmede de “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Tespit edilen yazım hatalarının bazıları şunlardır:

Cümleye bağlaçla başlanılmaz:

*“Bana da sordular. **Ama** onlara bir cevap veremedim.”* (ZSİV, BAO, 46).

*“...Samet’le birlikte yola koyulmuş. **Fakat** bu yolculuğa padişahın ulağı Talip de çıkmak istemiş.”* (TA, TKÖ, 45).

İyelik eki eksikliği:

“Elleri böğründe, baş(ı) önde kalakalmış.” (ZSİV, GM, 6).

Bitişik/ayrı yazılan kelimeler:

***Kimbilir** onların başına neler gelecek? (K, SA, 60).*

Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar:

*“Sultan **hanım** toprağa diz vurup altın perçemli bir oğul dünyaya getirmiş.”* (TA, P, 72).

4.1.24. Metinde Noktalama İşaretleri Doğru Biçimde Kullanılmıştır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,92 uzman değerlendirmesinde 4,00 ortalaması ile her iki değerlendirmede de “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Her iki uzmanın da değerlendirmesinin birbirine yakın ve yüksek puanlamalar olduğu görülmektedir.

Bağlaçlardan önce veya sonra virgöl kullanılmaz:

“Konu komşu iç çekip ‘Allah nasibini açık etsin, **ama** ne talihsiz çocukmuş. Ana onu nasıl besleyecek?’ diye konuşmuşlar.” (ZSİV, BAO, 30).

“Öyle güzelmiş ve eskisinden öyle farklı imiş **ki**, kendi kardeşleri bile onu tanıyamamışlar.” (K, K, 9).

Cins isme gelen ek kesme işaretiyle ayrılmaz:

“Baygınlıktan uyanınca yanı başımda yüzüme gül suyu serpen **bedevi**’yi gördüm.” (K, K, 36).

Zarf fiilden sonra virgöl kullanılmaz:

“Şehzade Hasan çarşıda bağırıp **çağırıp**, oradan oraya telaşla koşan tellalların arasında elinde fil dışından bir boru tutan, boruyu sanki hükümdar taşırmış gibi itinayla taşıyan bir cellat görmüş.” (KO, KO, 12).

Seslenme sonrası ünlem işareti kullanılır:

“A efendi.” (KO, KO, 26).

4.1.25. Metindeki Cümlelerin Uzunluğu Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kitap inceleme ve değerlendirme ölçütlerine göre 12 yaş için oluşturulan kitaplarda cümlelerin 14 sözcükten oluşması gerekmektedir (Güleryüz; 2013: 26). Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,00 ortalamasını alırken uzman değerlendirmesinde 3,07 ortalamasını almıştır bu da maddenin “güçlü” olarak puanladığını göstermektedir. Hikâyelerde 7– 10 kelimedenden oluşan cümlelere çok fazla yer verildiği ama çoğunluğu 10 ile 15 kelime arası kurulan cümlelerin oluşturduğu görülmekle birlikte 15 kelimenin üstünde kurulan cümle sayısının da az olmadığı görülmektedir. Özellikle sık sık sıralı cümlelerin kullanılmasının da uzun cümlelere sebebiyet verdiği görülmektedir.

Uzun cümlelerden örnekler:

“– ... Dünyada eşi ve benzeri olmayan yer görmek için çektiğin zahmete değer, demiş ve onu yüreklendirmek için pek çok nasihat etmiş.” (ASL, 19).

“Şehzade Hasan çarşıda bağırıp çağırıp, oradan oraya telaşla koşan tellalların arasında elinde fil dışından bir boru tutan, boruyu sanki hükümdar taşırmış gibi itinayla taşıyan bir cellat görmüş.” (KO, KO, 12).

4.1.26. Metinde Tutarlı Bir Anlatım Tercih Edilmiştir

Şimşek (2016: 101)’e göre çocuk edebiyatı eserlerinde konular akla yakın ve inandırıcı olmalı, mantıklı bir olay örgüsü içinde gelişmeli, konu ve olaylar birbiriyle tutarlı bir şekilde ilerlemelidir. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,87, uzman değerlendirmesinde ise 3,66 ile “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde zaman kavramının belirsizliği, olayların iç içe geçmesi ve zaman atlamalarının karmaşık ve belirsiz olması düşük puanlamalarda etkili olmuştur. Özellikle en düşük puanlamayı alan 2. kitabın 4. hikâyesinde baş kahraman olan Hasip’in oduncular tarafından kapatıldığı mağarada bir çıkış ararken aynı gün içerisinde aradan epey zaman geçmiş gibi “*Oduncular balları ve küpleri ayrı ayrı satmışlar. Bol para kazanmışlar. Her biri payına düşenle çarşıda birer dükkân açmış. Bir elleri yağda, bir elleri balda yaşamaya başlamışlar.*” şeklinde bir ifadeye yer verilip sonrasında Hasip’in esir düştüğü günün sonunda kurtulup köyüne dönmesinin (K, YASY, 66) olay örgüsünde bir zaman karmaşasına sebep olduğu görülmektedir.

4.1.27. Metinde Türkçenin Anlatım Gücünü Ortaya Koyan Örneklerle Yer Verilmiştir

Çocuk edebiyatı eserlerinde çocukların kavramsal gelişimlerine katkı sağlayacak bir anlatım tercih edilmeli; buna bağlı olarak da Türkçe’nin sözvarlığını, anlatım gücünü ve inceliğini örnekleyecek çocuğun yaş düzeyine uygun farklı cümle yapılarına, söz sanatlarına, atasözü, deyim ve kalıp sözlere yer verilerek çocuklara Türkçemizin anlatım olanakları ve kuralları sezdirilmelidir (Sever, 2013: 88).

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu maddenin 4,00 ile “çok güçlü” uzman değerlendirmesinde 3,10 ortalaması ile “güçlü” şeklinde puanlandığı görülmektedir.

Hikâyelerde genel olarak deyim ve kalıp sözler sıkça kullanılmış olup bunlara oranla atasözlerine daha az yer verildiği; anlatım biçimlerinden öyküleme ve betimleme tekniklerine, düşünceyi geliştirme yollarından ise karşılaştırma, örnekendirme ve benzetme tekniklerine büyük ölçüde yer verildiği; söz sanatlarından benzetme sanatının çokça kullanıldığı ve ikilemelere de çok fazla

yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca dil bilgisi kuralları açısından da uygun bir kaynak olduğu görüşüne varılmıştır. Diğer taraftan, çocuk kitapları çocuğa yeni kelimeleri ve yeni kavramları öğretmek için de iyi bir araçtır (Güneş, 2000: 336). Bu nedenle metinde çocuğun yaşı itibarıyla anlamını bilmeyeceği düşünülen kelimeler de metne orantılı olarak yerleştirilmiş ve bu kelimelerin anlamları hemen o sayfanın altında verilmiştir. Hikâyelerin çocuğa Türkçenin anlatım gücünü gösterme ve benimsetme adına güzel örnekler sunduğu görülmektedir.

Şeytan fit vermeye⁽¹⁾ çoktan başlamıştı efendim. İçimden “Sol göze sürülünce bütün yer altı hazinelerini gözle-
rimin önüne seren bir merhem sağ göze sürülünce neden
kör etsin? Yoksa bu derviş beni kandırıyor muydu?” diye
söylenmeye başladım.

Sonunda şeytana yenik düştüm ve:

— Derviş baba doğrusu kurnazlıkta kimse eline su dök-
mez. Şimdi içinden bana gülüp duruyorsundur. Çünkü ay-
nı merhem bir göze gizli hazineleri gösterip öteki gözü
kör edeceğine inandığımı sanıyorsun. Aynı nitelikteki bir
madde birbirine zıt etkiyi nasıl gösterebilir? Buna inanma-
mı bekleme benden. Ne dersin? Sen bunu yalanlasan da
ben onu sağ gözüme sürüp deneyeceğim. İyisi mi sen onu
sağ gözümde dene. Çünkü gün batmadan yola çıkmak isti-
yorum, dedim.

1- fit vermek: Birini başkasına karşı kışkırtma, arayı açmak, kuşku uyandırmak.

Resim 4. 1. 8. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel

Resim 4.1 incelendiğinde cümle içerisinde kullanılan “fit vermek” deyimini sayfanın alt köşesinde açıklamasıyla verilmiştir. Kitapların tamamında bu şekilde çocuğun anlamını bilmediğinin düşünüldüğü kelime ve kelime gruplarının anlamına yer verilmiştir.

Hikâyelerde yer alan kalıplaşmış ifadelere, söz sanatlarına, anlatım biçimlerine ve ikilemelere bazı örnekler:

Kalıplaşmış ifadeler:

“– Oğlum, bu dünya fani... Gelen gidiyor, konan göçüyor.” (1. kitap– 1. kitap, s. 5).

Atalarımız boşuna ‘Nasipse gelir Hint’ten Yemen’den; nasip değilse ne gelir elden.’ dememişler. (KO– UHT, 65).

“Şah oğlunu bağrına basmış ve ona kavuşturan Allah’a şükretmiş. (K, SA, 41).

İkileme:

“Tas tas şerbetler içilmekte, iri iri lokmalar yutulmakta...” (S1, 6).

Benzetme:

“Cafer, bir anda bal mumu gibi sararmış. Ağzı kurumuş, soluğu kesilmiş.” (SK, SK, 7).

Abartma (Mübalağa):

“Padişah dizlerini dövmüş, sakalını yolmuş, ama kızı bulamamış.” (ZSİV, ŞİRK, 59).

Karşıtlık (Tezat):

“Neşeden kedere dönerek eve gittim.” (KO, UHT, 62).

Betimleme:

“Ansızın elmastan oyulmuş büyük bir salonun içinde bulmuşlar kendilerini. Bu salon nurlu bir ışıkla aydınlanıyormuş. Elmas kubbenin altında som altından bir yatak varmış. Yatağın üstü, inci, yakut, zümrüt gibi değerli taşlarla işlenmiş bir örtü ile kaplıymış.” (ABVKH, SY, 55).

Karşılaştırma:

“Ömer, çocuklarını çok severmiş; ama en küçük oğlu olan Cevder’e tutkusu başka imiş.” (SH, SH, 5).

Örneklendirme:

“Hayır efendim sen yanlış düşünüyorsun! Bir baba oğluna ne kadar mal bırakırsa bıraksın eğer oğlu har vurup harman savuranlardansa bu serveti kısa zamanda türetir. Fakir bir babanın oğlu da eğer nasipli biri ise ve talih yüzüne gülerse çok zengin olabilir.” (KO, UHT, 59).

4.1.28. Metinde Anlaşılır Bir Üslup Kullanılmıştır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde araştırmacıdan 3,79 uzmandan 3,56 ortalamasını alarak “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyeler arasında kötü puanlanan bir hikâye yer almamaktadır. Hikâyelerde uzun cümlelerin de var olmasıyla birlikte cümlelerin çoğunlukla az kelimeli, kurallı yapılardan oluştuğu; anlatımın basit ve anlaşılır olduğu, uzun

cümlelerde de anlam karmaşasına örnek olabilecek bir anlatımın olmadığı görülmektedir.

4.1.29. Metinde Akıcı Bir Anlatım Kullanılmıştır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde 3,69 ortalaması ile “çok güçlü” uzman değerlendirmesinde 2,97 ortalaması ile “güçlü” şeklinde puanlanmıştır, Araştırmacı değerlendirmesinde en düşük puanlamayı 1 puanlamasıyla 7. kitabın 1. hikâyesi alırken aynı hikâye uzman değerlendirmesinde 2 puan almıştır. Uzman değerlendirmesinde en düşük puanlamayı 1 puanla 9. kitabın 1. hikâyesi almıştır. Bu maddeyle ilgili yapılan görüşmede düşük puanlamaların hikâye örgüsünün aynı olaylar çevresinde gereksiz uzatılmasından kaynaklandığı görülmektedir.

4.1.30. Metinde Kullanılan Kelime Sayısı Çocuğun Yaşına Uygun Seviyededir

Yalçın ve Aytaş’a (2011) göre 12 yaş için metinler anlamını bildikleri 700 kelimedenden oluşmalıyken Akyol’a (2008) göre ise 200–300 kelime arasında olmalıdır fakat bu değerlendirmelerin ders kitaplarında yer alan metinler için geçerli olduğu unutulmamalıdır. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,58 ortalaması ile “çok güçlü” uzman değerlendirmesine göre 2,94 ortalaması ile “güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Kitaplar incelendiğinde her kitabın ortalama 80 sayfadan oluştuğu bunun da 12 yaş grubu için uygun olduğu, her kitabın içinde birden fazla hikâyenin yer aldığı ama bu hikâyelerin kelime sayısı bakımından birbirine eşit olmadığı 1. kitabın 6. hikâyesi; 2. kitabın 5. hikâyesi, 5. kitabın 5, 6, 8 ve 9. hikâyeleri; 6. kitabın 3. hikâyesi ortalama 300 kelimedenden oluşmaktayken 1. kitabın 3. hikâyesinde, 2. kitabın 3. hikâyesinde, 3. kitabın 1. hikâyesinde, 6. kitabın 1. hikâyesinde, 7. kitabın 1. hikâyesinde, 9. kitabın 1. hikâyesinde ve 10. kitabın 1. hikâyesinde kelime sayısının ortalama 1500 olduğu görülmektedir. Uzmanımız ile yapılan değerlendirmede 12 yaş bir çocuk okuyucu için 1500 kelime üzerindeki hikâyelerin akıcılık bakımından daha uygun olduğu fakat değerlendirilen hikâyelerin okunabilirliğinin düşük bulunduğu bunun ise kelime sayısından öte olay örgüsünün çocuk okuyucu için çekici olmamasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

4.1.31. Metin, Çocuğun Dil Becerilerini Geliştirmesine Katkıda Bulunmaktadır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,00 ortalamasını alırken uzman değerlendirmesinde 2,10 ortalamasını almıştır. Puanlamalar arasında değerli bir fark olduğu görülmektedir. Araştırmacı değerlendirmesinde bu maddenin “güçlü” şeklinde uzman değerlendirmesinde ise “orta” olarak puanlandığı görülmektedir. Yapılan görüşmede hikâyelerin “söz varlığını zenginleştirme ve akıcı okuma” açısından okuma becerisine anlamlı bir katkı sunduğu fakat diğer dil becerilerine çok fazla katkıda bulunmadığı görüşüne varılmıştır. Özellikle karakterlerin ve çevrelerinin aynı tiplerden oluşması, konuların birbirine benzer sosyal çevrelerde geçmesinin konuşma becerilerine; sürekli aynı anlatım tekniğinin kullanılmış olmasının da yazma becerisine katkı bulunulmasını engellediği görülmektedir.

4.1.32. Metin, Çocuk Okuyucular İçin Yazılmıştır

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 4,00 ortalaması ile “çok güçlü” puanlanırken uzman değerlendirmesine göre 0,94 ortalaması ile “zayıf” puanlanmıştır. Puanlamalar arasında değerli bir fark olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmede araştırmacı, hikâyeleri çocuklar için uyarlandığı için “çocuk okuyucular için yazılmıştır” şeklinde değerlendirirken uzmanın, çocuklar için uyarlanmış olsa da yetişkinler için yazılmış bir eserden alındığı için kahraman ve olay çerçevesinin çocuk edebiyatı eserlerine uygun bulunmadığı düşüncesiyle “çocuk okuyucu için yazılmamıştır” şeklinde değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

4.1.33. Metin, Çocuğa Edebiyat Estetiğini Aktarabilecek Niteliktedir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,02 ortalaması ile “güçlü” puanlanırken uzman değerlendirmesine göre 1,41 ortalaması ile “zayıf” puanlanmıştır. Yazar kullandığı dil, yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine gösterdiği hassasiyetle anlatım gücünü etkili kullanırken; tek düze bir anlatımın tercih edilmesi, söz sanatlarında yetersiz kalınması edebiyat estetiğini aktarmakta eksik kaldığını göstermektedir.

4.1.34. Metin, Diğer Disiplinlerle İş Birliği İçindedir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı bu madde tüm hikâyelerde yakın puanlar alarak araştırmacı değerlendirmesinde 1,20 uzman değerlendirmesinde ise 1,46 ortalaması ile her iki değerlendirmede de “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Yapılan görüşmede hikâyelerde bu madde açısından herhangi bir örneğe rastlanılmamaktadır.

4.1.35. Metin, Zevk Alınarak Okunacak Bir Anlatıma Sahiptir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı değerlendirmesinde hem de uzman değerlendirmesinde 2,10 ortalaması ile her iki değerlendirmede de “orta” şeklinde puanlanmıştır. Her iki değerlendirmede de ilk hikâyelerin daha yüksek puanlandığı ama sonrasında puanlamaların düştüğü görülmektedir. Yapılan görüşmede hikâyelerde ele alınan konuların başta çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte olabileceği düşünülürken sonrasında hep aynı türde konuların ve aynı tipte kahramanların işlenişinin okuma zevkini düşürdüğü, merak duygusunu körelttiği düşünülmektedir.

4.1.36. Metinde Kullanılan Resimler Çocuğun Yaş Seviyesine Uygunur

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,10 uzman değerlendirmesinde ise 1,84 ortalaması ile her iki puanlamada da “orta” şeklinde puanlanmıştır.

Şimşek’e (2016: 85) göre 2–7 ve 7–9 yaş çocuğu için hazırlanan kitaplarda resimler canlı ve parlak renklerden oluşmalı, gerçekleri ile birebir benzerlik göstermek yerine biçim olarak daha esnek ve yuvarlak çizgilerle tasarlanmalıdır; 10 yaş ve üstü çocuklar için ise daha gerçekçi görseller kullanılmalıdır. Kitaplardaki resimler incelendiğinde 1. kitabın 2. ve 6. hikâyelerinde; 2. kitabın 5. hikâyesinde; 5. kitabın 7. ve 9. hikâyelerinde resim kullanılmadığından bu hikâyeler 0 (sıfır) şeklinde puanlanmışlar, diğer hikâyelerde kullanılan resimlerin ise genel olarak aynı teknikle hazırlandığı, renksiz, basit ve gerçekten uzak çizgilerden oluştuğu düşünülmektedir.

4.1.37. Metindeki Resimler Çocuğu Düşünmeye Sevk Eder

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,00 ortalaması ile “zayıf” uzman değerlendirmesinde ise 0,76 ortalaması ile

“çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Resimlerin basit çizimlerden oluşması, dikkat çekici bir unsur barındırmaması ve resimlerin anlatımdan önce değil de sonra verilmesinden kaynaklı olarak çocuğu düşünmeye sevk edici özellikler taşımadığı düşünülmektedir.

4.1.38. Metnin Konusuyla Metinde Kullanılan Resimler Uyum İçindedir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde 3,38 ortalaması ile “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Değerlendirmede 0 ve 4 puanlamalarının kullanıldığı görülmektedir. Hiç resim kullanılmamış olan 1. kitabın 2 ve 6. hikâyeleri, 2. kitabın 5. hikâyesi, 5. kitabın 6, 7 ve 9. Hikâyelerinin 0 ile değerlendirildiği, resim kullanılan diğer tüm hikâyelerin ise 4 ile puanlandığı görülmektedir. Kullanılan tüm resimlerin metnin konusuyla uyumlu olduğu düşünülmektedir.

4.1.39. Metinde Yer Alan Resimler Çocuğun Hayal Gücünü Geliştirir

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,43 uzman değerlendirmesinde ise 0,53 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Yapılan puanlamada kitapların kapağında ve içeriğinde yer alan resimlerin basit ve birbiriyle benzer çizimlerden oluştuğu çocuğun hayal gücünü geliştirmeye yönelik olmadığı düşünülmektedir.

4.1.40. Görsellerin İçeriği Ahlaki Kurallara Uygundur

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,10 uzman değerlendirmesinde ise 2,94 ortalaması ile her iki puanlamada da “güçlü” şeklinde puanlanmıştır.

Resim 4. 2. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

8. kitabın 2. hikâyesinde bir dilencinin Harun Reşit'in verdiği sadakadan sonra kendisini tokatlamasını istemesi ve bu isteğindeki hikmet anlatılmaktadır; Resim 4.2'de yer verildiği gibi metinde tokatlanan dilencinin yaşlı bir adam şeklinde resmedilmesi ahlaki kurallara aykırılık göstermektedir. Bunun dışında kitaplarda yer alan görsellerde ahlaki kurallara aykırı herhangi bir unsur görülmemektedir.

Tablo 4. 3. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'ne Göre “Çok Güçlü” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Kitabın ebadı çocuğun kolay tutabileceği ölçülerdedir.	4,00
Metinde kullanılan harflerin puntoları çocuğun yaş seviyesine uygundur.	4,00

Metinde ideolojiyi aşıl原因 ifadeler yer almaktadır. (Ters Puanlama)	4,00
Metinde yazım kurallarına uyulmuştur.	3,97
Metinde noktalama işaretleri doğru biçimde kullanılmıştır.	3,96
Metinde tutarlı bir anlatım tercih edilmiştir.	3,76
Metinde anlaşılır bir üslup kullanılmıştır.	3,69
Metinde toplumun değeri yargılarının küçümsendiğı ifadeler yer almaktadır. (Ters Puanlama)	3,57
Metinde Türkçenin anlatım gücünü ortaya koyan örneklere yer verilmiştir.	3,55
Metnin sayfa kenarlarında uygun boşluklar bırakılmıştır.	3,50
Metnin konusuyla metinde kullanılan resimler uyum içindedir.	3,38
Metinde akıcı bir anlatım kullanılmıştır.	3,33
Metinde kullanılan kelime sayısı çocuğun yaşına uygun seviyededir.	3,26

Tablo 4.3 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk edebiyatına uygun olma durumu açısından 13 maddede “en güçlü” şeklinde puanlanmıştır. En yüksek puanlanan maddelere bakıldığında kitapların tamamının ebatları ve puntoları çocuğun yaş seviyesine uygunken kitapların hiçbirinde herhangi bir ideolojiyi aşıl原因 ifadeye yer verilmediğı görülmektedir.

Tablo 4. 4. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeğı’ne Göre “Güçlü” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metindeki cümlelerin uzunluğu çocuğun yaş seviyesine uygundur.	3,03
Görsellerin içeriğı ahlaki kurallara uygundur.	3,02
Metinde verilmek istenen ana duygu anlaşılmaktadır.	2,84
Metinde cinsiyet kavramı çocuğun içinde bulunduğu yaş grubuna uygun işlenmiştir.	2,71

Metinde verilmek istenen ana düşünce anlaşılmaktadır.	2,68
Kitabın kapağı çocuğu düşünmeye sevk eder.	2,65
Metinde resimler, yazıların okunmasını etkilemeyecek şekilde yerleştirilmiştir.	2,58
Metin, çocuğun dil becerilerini geliştirmesine katkıda bulunmaktadır.	2,55
Kitap sağlam ciltlenmiştir.	2,50
Metin, çocuk okuyucular için yazılmıştır.	2,47
Metin, çocuğun evrensel değerleri tanımasına yardımcı olmaktadır.	2,47

Tablo 4.4 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk edebiyatına uygun olma durumu açısından 11 maddede “güçlü” şeklinde puanlanmıştır.

Tablo 4. 5. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Orta” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Kitabın dış kapağı çocuğun ilgisini çeker.	2,28
Metin, çocuğa edebiyat estetiğini aktarabilecek niteliktedir.	2,21
Metnin içeriği ahlaki kurallara uygundur.	2,18
Metin, zevk alınarak okunacak bir anlatıma sahiptir.	2,10
Metnin konusu çocuğun yaş seviyesine uygundur.	2,07
Kitapta uygun kalitede kâğıt kullanılmıştır.	2,00
Metinde kullanılan resimler çocuğun yaş seviyesine uygundur.	1,97
Metinde çocuklara kötü örnek teşkil edecek ifadeler yer almaktadır. (Ters Puanlama)	1,91
Metinde işlenen konu çocukta merak duygusu uyandıracak niteliğe sahiptir.	1,79
Metin, çocukların hayal gücünü geliştirecek konulara yer vermektedir.	1,66

Tablo 4.5 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk edebiyatına uygun olma durumu açısından 10 maddede “orta” şeklinde puanlanmıştır.

Tablo 4. 6. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Zayıf” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metinde kahramanlar, çocukların ruhsal gelişimine uygunluk göstermektedir.	1,52
Metin, diğer disiplinlerle iş birliği içindedir.	1,33
Kitabın dış kapağı metnin konusuyla uyumludur.	1,31
Metin, çocuğun millî değerleri tanımasına yardımcı olmaktadır.	1,11
Metindeki resimler çocuğu düşünmeye sevk eder.	0,88

Tablo 4.6 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk edebiyatına uygun olma durumu açısından 5 maddede “zayıf” şeklinde puanlanmıştır.

Tablo 4. 7. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Çok Zayıf” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metinde yer alan resimler çocuğun hayal gücünü geliştirir.	0,48

Tablo 4.7 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk edebiyatına uygun olma durumu açısından 1 maddede “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Kitaplarda yer alan resimlerin tamamına yakını çocuğun hayal gücünü geliştirme açısından zayıf bulunmuştur.

Tablo 4. 8. Araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre «Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi» kitap dizisinin çocuk edebiyatına uygunluğu

	Çok Zayıf	Zayıf	Orta	Güçlü	Çok Güçlü
1. Kitap				2,99	
2. Kitap				2,90	
3. Kitap				3,05	
4. Kitap				3,17	
5. Kitap			2,24		
6. Kitap			2,22		
7. Kitap			2,22		
8. Kitap				2,46	
9. Kitap				2,41	
10. Kitap				2,58	

Tablo 4.8 incelendiğinde araştırmacı ve uzman tarafından yapılan değerlendirmede kitapların aldığı puanların ortalaması alınmıştır. Çocuk edebiyatına uygun olma açısından 5, 6 ve 7. kitaplar “orta” düzeyde bulunurken 1, 2, 3, 4, 8, 9 ve 10. kitaplar çocuk edebiyatı açısından “güçlü” bulunduğu görülmektedir.

Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi kitap dizisi çocuk edebiyatında bulunması gereken özellikler bakımından araştırmacı değerlendirmesinde 2,87 ile “güçlü”, uzman değerlendirmesinde ise 2,36 ile “orta” bulunmuştur. Araştırmacı ve uzman değerlendirmesi arasında %50 oranında bir fark anlamlı bir farklılık olarak kabul edilmiştir ve «**Metinde resimler, yazıların okunmasını etkilemeyecek şekilde yerleştirilmiştir.**» maddesini araştırmacının 4,00, uzmanın ise 1,17 olarak puanladığı görülmektedir. Bu farklı değerlendirmede araştırmacının resimlerin yazıları kapatmayacak şekilde yerleştirilmesinden dolayı yüksek puanladığı, uzmanın ise uygun hamur kâğıt kullanılmadığından kullanılan resimlerin arka sayfaya yansımından kaynaklı yazıların okunmasının zorlaşmasından kaynaklı düşük puanlamada bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan değerlendirmelerin ortalaması alındığında kitapların tamamı 2,61 ortalaması ile “güçlü” bulunmuştur.

4.2. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisinin Çocuk Haklarına Uygunluk Durumu Nasıldır?

Tablo 4. 9. Sara Gürbüz Özeren’in Züleyha Serisi’nde yer alan kitapların çocuk haklarına uygunluğunun değerlendirilmesi (Araştırmacı Değerlendirmesi)

Kitap		1					2					3	4		5										6					7		8			9				10				
Hikâye		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	1	2	3	4	1			
Maddeler	1	3	3	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	3,87				
	2	3	0	3	2	3	0	2	2	2	4	4	4	4	2	3	2	4	2	4	4	4	1	1	1	4	0	0	0	0	0	2	0	4	4	4	2	2	2	0	1	2,20	
	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	1	1	0	0	0	2	2	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	2	2	0	1	0	0	0	0,53		
	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0,15		
	5	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	2	2	0	3	3	3	3	3	0	2	0	0	0	2	0	2	2	0	0,76
	6	3	0	0	1	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	4	2	2	2	3	2	2	2	2	0	1	0	0	0	4	0	1	0	1	1		
	7	2	0	3	2	3	0	0	2	0	3	0	4	3	4	4	0	0	1	2	3	3	2	2	2	4	2	3	2	2	0	1	0	0	0	1	0	1	4	4	1,76		
	8	4	0	0	0	4	0	0	4	4	4	0	4	4	0	3	4	0	4	0	0	0	0	0	0	4	3	3	3	3	4	0	4	0	3	3	3	4	3	4	2,12		
	9	1	0	0	0	4	0	0	0	3	4	0	2	0	1	0	0	0	4	0	1	0	2	2	2	0	2	2	2	2	0	2	3	2	0	3	3	4	3	2	1,43		
	10	1	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	4	0	2	2	3	0	1	3	2	0	1	3	3	4	0	0,89		
	11	3	0	4	0	4	0	0	0	4	4	0	4	4	0	4	2	0	4	0	0	3	2	2	2	4	2	2	2	2	4	0	4	2	0	0	2	4	3	4	2,07		
	12	1	0	4	1	4	0	0	0	4	4	0	2	4	1	4	1	0	4	4	4	3	2	2	2	4	2	3	2	2	4	2	3	2	3	3	3	4	0	3	2,33		
	13	1	4	4	3	4	4	0	2	3	4	4	1	4	1	4	0	0	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	3	3	2	0	1	2,97		
	14	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3,87		
	15	4	4	4	4	4	4	0	3	3	4	4	4	4	4	4	0	0	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3,58		
	16	4	4	4	4	4	4	3	3	3	4	4	4	4	4	4	0	0	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3,66		
	17	3	4	3	2	0	4	2	4	2	0	0	0	0	4	0	3	0	0	0	0	0	3	3	3	0	4	4	4	4	4	0	2	2	0	3	0	0	2	0	2	1,71	
	18	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	19	3	0	4	1	4	0	1	0	0	4	0	2	4	3	0	2	0	4	4	4	2	2	2	2	4	2	2	2	3	4	1	3	0	0	4	1	4	0	4	2,10		
	20	1	0	0	1	4	0	0	0	4	4	0	3	4	0	0	0	0	4	0	4	0	2	2	2	3	2	3	3	2	4	2	2	2	2	3	1	3	4	4	1,92		
	21	4	4	1	4	4	4	0	0	1	4	4	0	4	4	4	0	4	4	4	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	0	3,15		
	22	1	0	0	0	4	0	0	0	2	2	0	2	2	0	0	0	0	4	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	3	0	0,61		
	23	4	4	4	0	4	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	0	4	1	4	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	1	0	3,25		
	24	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
	25	4	4	4	3	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	4	0	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	1	3,56		
	26	0	0	2	0	0	0	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0,30		
	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	30	2	0	0	0	0	0	1	3	2	2	0	2	2	2	3	1	3	0	0	0	0	2	0	2	3	2	3	2	2	2	1	3	0	3	2	3	0	1	2	1,43		
	31	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	2	4	0	4	4	4	4	2	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	3	0	1	3,48		
	32	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	0	2	3,79		
	33	3	3	4	4	4	3	3	3	3	0	4	4	4	4	4	2	4	4	4	4	0	3	3	3	4	3	3	3	4	1	4	4	4	4	3	4	3	0	4	3,20		
	34	1	0	0	4	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	0	2	2	2	2	0	2	0	2	2	0	2	2	0	0	0,84		
	35	0	0	4	2	4	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	0	2	3	2	2	0	2	0	0	0	0	0	1	1	4	0,94		
	36	0	0	0	0	4	0	0	0	4	4	0	3	2	0	4	0	0	4	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0,76		

	37	0	0	0	1	3	0	1	1	0	4	0	0	0	0	0	2	0	0	3	2	2	2	0	2	2	2	2	0	1	1	1	0	3	0	0	0	2	0,94
	38	0	0	0	4	3	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0,48		
	39	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0,33		
	40	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			
Hikâye Ortalaması		3,12	2,07	1,45	1,77	2,85	1,45	1,07	1,57	2,1	2,62	1,6	2,07	2,25	1,72	2,02	1,02	1,17	2,42	1,85	2	1,82	2,1	2,05	2,15	2,35	2,2	2,37	2,3	2	1,47	2,17	1,87	1,95	2,22	1,97	2,27	1,62	1,9
Kitap Ortalaması		1,92						1,79				2,07	1,98	1,86								2,3					2,73		1,99			2,02				1,9			

Tablo 4. 10. Sara Gürbüz Özeren’in Züleyha Serisi’nde yer alan kitapların çocuk haklarına uygunluğunun değerlendirilmesi (Uzman Değerlendirmesi)

Kitap		1					2					3	4		5										6					7		8			9				10				
Hikâye		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	1	2	3	4	1			
Maddeler	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3	2,94		
	2	3	0	3	3	3	0	1	0	1	0	0	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	3	1	1	1	0	1	0,79	
	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0,12		
	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0,10		
	5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	0	2	0	2	2	0	1,17		
	6	3	0	0	0	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	0	0	0	3	0	1	0	0	1,15	
	7	2	0	3	3	0	0	3	0	2	2	0	0	2	3	0	0	2	2	2	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	1	0	0	0	1	0	1	3	3	1,35	
	8	3	0	4	1	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	2	2	2	3	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1	3	0	0	0	0	2	4	3	4	1,58
	9	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	0	3	3	3	3	3	1,38		
	10	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2	0	0	2	2	0	2	2	2	2	2	1	3	2	0	1	3	3	3	3	0,92	
	11	3	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	4	2	0	0	2	3	3	3	1,43	
	12	1	0	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	3	3	3	4	0	4	1,64	
	13	1	4	4	4	4	4	4	4	4	0	4	0	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	3	3	2	0	1	3,25	
	14	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3,97	
	15	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	1	3,89
	16	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	1	3,89
	17	3	4	3	3	3	4	4	4	0	0	4	0	0	4	4	4	4	2	2	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	2	2	0	3	0	0	2	0	3	2,64
	18	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	19	3	0	4	4	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1	3	0	0	4	1	4	0	4	1,82
	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1	3	4	3	1,38	
	21	4	4	1	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	4	3,76	
	22	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	3	0	0,30
	23	4	4	4	4	4	4	4	4	0	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	1	4	3,74	
	24	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	25	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1	4	4	4	4	4	4	4	4	3,92	
	26	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	1	0,25
	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Sara Gürbüz Özeren'in çocuklar için uyarladığı Binbir Gece Masalları'nın Züleyha Serisi'nde yer alan 10 kitap çocuk haklarına uygunluğu açısından Söylemez (2018) tarafından geliştirilen "Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği" ile araştırmacı ve bir uzman tarafından değerlendirilmiştir. Tablo 4.9 ve Tablo 4.10'da bu ölçek maddelerinin puanlamalarına; kitapların, hikâyelerin ve ölçek maddelerinin ortalamalarına yer verilmiştir.

4.2.1. Kapakta/Metin Öncesinde Verilen Görseller Çocuğun Ruh Sağlığına Uygundur

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,87 ortalamasıyla "çok güçlü", uzman değerlendirmesinde ise 2,94 ortalaması ile "güçlü" şeklinde puanlanmıştır.

Resim 4. 3. 7. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Resim 4. 4. 7. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Resim 4. 5. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Madde güçlü puanlanmakla birlikte 7 ve 8. kitapların 2. hikâyelerinin düşük puanlandığı görülmektedir. Resim 4.3’de resmedilen canavar ile Görsel 4.4’teki hayvanın korkutucu olması, Görsel 4.5’de ise yaşlı bir dilencinin tokatlandığı anın resmedilmesinin çocuk okuyucu için uygun olmayacağı düşünülmektedir.

4.2.2. Metin, Çocuğun Zihinsel Ve Bedensel Sağlığını Korumaya Yönelik Bir Yayıdır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,20 ile “orta”, uzman değerlendirmesinde ise 0,79 ortalaması ile “çok zayıf” puanlanmıştır. Yapılan görüşmede her iki uzmanın da hikâyelerde özellikle bu maddeye yönelik olumlu herhangi bir bulguya rastlamadığı görülmektedir. Çocuğun zihinsel ve bedensel sağlığını korumaya yönelik olumlu bir örneğe rastlanılmamakla birlikte çocuğa şiddet, aşağılama, mahrum bırakma, kapatma, rehin alma, öldürmeye teşebbüs gibi olumsuz örneklerin var olması sebebiyle bu maddenin düşük puanlandığı görülmektedir.

“Köpek oğlu köpek! Çabuk lambayı bana ver! Yoksa seni gebertirim, demiş.” (ASL, ASL, 10).

O zaman vezir cellada işaret ederek onu yere yıktırması. Cellatlar Hasip'in ayaklarını bağlamışlar. Falakaya geçirmişler. Tabanlarından kan sızıncaya kadar dövmüşler. (K, YASY, 74).

“Üvey anası küçük kıza pek iyi davranmazmış. Dünden kalan yemekleri yedirir, kızlarının eskilerini giydirmiş. Zavallı küçük kız bu duruma hiç ses çıkaramazmış. Çünkü hakkını arasa daha büyük eziyetlere katlanması gerekeceğini bilirmiş” (K, K, 6).

“Her şeyi iyi seçemiyorduk; ama ocağın bir köşesinde yığılı olan kemikleri fark edebiliyorduk. Kemiklerin bazıları insan kemiğine benziyordu. Onlara içimiz ürpererek tiksinti ile baktık.” (S1, S1, 36).

4.2.3. Metin, Eğitimde Fırsat Eşitliğini Vurgulamaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,53 uzman değerlendirmesinde ise 0,12 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Yapılan görüşmede metinlerde “küçük” diye bahsedilen kahramanların eğitimlerine dair herhangi bir bilgi verilmediği, sadece 1.

kitabın 5. hikâyesi ile 5. kitabın 1. hikâyesinde eğitimin ve yeni şeyleri öğrenmenin üzerinde durulduğu, 2. kitabın 4. Hikâyesinde Hasip isimli baş kahramanın babasının bıraktığı mektubu okuyamaması sonrasında utanıp okumayı öğrendiği ve ülkesindeki birçok gencinde okumasına yardımcı olduğu (62) ayrıntısı verilmiştir fakat bu hikâyeler dahil hikâyelerin hiçbirinde eğitimde fırsat eşitliğine dair herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir.

10. kitabın 1. hikâyesinde eğitimde fırsat eşitliğine aykırı bir örnek yer almaktadır: *“On yaşına gelince babası bir sanat sahibi olsun diye kendi dükkanına almış. Aslında babasının gönlünde onu okutup adam etmek varmış, ama yoksulluğun gözü kör olsun. Çocuğun eğitimine harcayacak bir meteliği bile yokmuş.”* (ASL, ASL, 5).

4.2.4. Metin, Çocukları İstismara Karşı Eğitir Niteliktedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,15 uzman değerlendirmesinde ise 0,10 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Yapılan görüşmede hikâyelerde çocuklara şiddet uygulama, mahrum bırakma ve zorla çalıştırma gibi istismarların ağırlıkta olduğu, fakat her ne kadar hikâyelerin sonunda kötüler cezalandırılrsa da çocukları istismara karşı eğitir nitelikte bir örneğe rastlanmamaktadır.

Hikâyelerde çocuk istismarına dair bazı örnekler:

“Daha Attaf sözünü bitirmeden harem ağasının altın başlıklı bastonu yüzünde şaklamış. Attaf’ın yüzü al kan içinde kalmış.” (SK, SK, 26).

“Ertesi gün Magripli gelmiş ve oğlana:

– Büyü kitabını oku! diye emretmiş.

O da:

– Bir tek kelimesini bile sökemediğim kitabı nasıl okurum? diye karşılık vermiş.

Büyücü:

– Ya öyle mi? deyip oğlanın sağ kolunu omuzundan kesip gitmiş. Giderken de:

– Bir otuz günün daha var. O zaman da okuyamazsan bil ki sol kolun da kesilecektir, demiş.” (SK, ONT, 37).

“Üvey anası küçük kıza pek iyi davranmazmış. Düünden kalan yemekleri yedirir, kızlarının eskilerini giydirmiş. Zavallı küçük kız bu duruma hiç ses çıkaramazmış. Çünkü hakkını arasa daha büyük eziyetlere katlanması gerekeceğini bilirmiş.” (K, K, 6).

“O zaman vezir cellada işaret ederek onu yere yıktırmış. Cellatlar Hasip'in ayaklarını bağlamışlar. Falakaya geçirmişler. Tabanlarından kan sızıncaya kadar dövmüşler. Hasip çaresiz Yemliha'yı tanıdığını itiraf edip canını zor kurtarmış.” (K, YASY, 74).

“Dehşet saçan gözlerle çocuğa bakmış ve ona öyle kuvvetli bir şamar indirmiş ki, Alaaddin'in ağzında dişleri sallanmış. Çocuk yere yığılmış ve ağlamaya başlamış.” (ASL, ASL,21).

“Bütün mutluluklar gibi padişahın da mutluluğu uzun sürmemiş. Gece yarısına doğru korkunç bir rüzgâr esmiş. Dağ uğuldamış. Ova uğuldamış. Bir anda sabah yıldızı kadar parlak olan kız ortadan kaybolmuş.” (ZSİV, ŞİRK, 59).

“Ötekilere çaktırmadan bu çocuğa Alaaddin hakkında sorular sormuş. Çocuk Alaaddin hakkında bildiği her şeyi derviş kılıklı ihtiyara anlatmış.” (ASL, 2).

“Oğlum bu yüzüğü parmağına tak. Çünkü o seni bütün tehlikelere karşı koruyacaktır. Şimdi cesaretini topla. Sen güçlü bir erkeksin. Bu işin üstesinden gelebilirsin! Sakın söylediklerimi unutma. Fıçılara dokunma. Eğer elin ya da eteklerin fıçılara değecek olursa hem sen hem de hazine yok olur. Lambayı getirmeyi başarırsan ikimiz de çok zengin oluruz. Saraylarımız, hizmetçilerimiz olur. Haydi oğlum! Selametle git, selametle dön! demiş.” (ASL, ASL, 25).

“– İşte Allah sizi sefaletten kurtarıyor. Bedevi beni bin beş yüz altın karşılığında satın almak istiyor, dedim. (TA, TA, 15).

“Ceylan derisinde yazılanları benden başka kimse bilmiyordu. Bu yüzden babanız ağzımdan laf almak için her gün işkence ettirdi”. (TA, TA, 39).

“Ya adam olur sanat öğrenirsin ya da buradan ölü çıkar.” demiş. (SK, SAB, 63).

“Bir gün dik başlı oğlan çiftçinin üç küçük çocuğunu kandırıp harman yerine götürmüştü. Önce onlarla güzel güzel oynamış. Sonra da çocukları yerlerinden kalkamayacak şekilde dövmüş.” (SH, DBG, 74).

4.2.5. Metinde 18 Yaşına Kadar Her Birey, Çocuk Olarak Kabul/ Tasvir Edilmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,76 ile “çok zayıf”, uzman değerlendirmesinde ise 1,17 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde “çocuk” kavramının çok fazla kullanılmadığı, kahramanların “evin küçüğü” ve “küçük kardeş” şeklinde nitelendirildiği, yaşlarının açık bir şekilde verilmediği, bu yüzden de kahramanların yaşlarında bir belirsizliğin olduğu görülmektedir. “Evin küçüğü” ve “küçük kardeş” şeklinde nitelendirilen kahramanların ailenin sorumluluklarını alan, aile birliğini korumak için mücadelelere girişen, düşmanlarla savaşan, tehlikelere atılan profillere sahip olduğu ve evlendirildikleri görülmektedir.

“Üvey anası küçük kıza pek iyi davranmazmış. Düünden kalan yemekleri yedirir, kızlarının eskilerini giydirmiş.” (K, K, 6).

“Ama Miknu ölümsüzlüğün kitabını aramaktan vazgeçemediği için tahta küçük kardeşinin çıkmasını istemiş.” (ZSİV, ÖK, 75).

“Ama küçük kız için seçilen İranlı yaşlı, kambur, titrek baş, çürük dişli, sarkık dudaklı, kel kafalı bir ucube imiş. Bunu gören güzeller güzeli küçük kız ağlayarak odasına koşmuş.” (K, SA, 32).

Hikâyeler arasında kahramanların yaşının açıkça verildiği ve “çocuk” olarak nitelendirildiği tek örnek 5. kitabın 2. hikâyesinde görülmektedir: *“Aylar ayları, yıllar yılları kovalamış ve çocukların büyüğü on üç, küçüğü on bir ve en küçüğü de on yaşına basmış.” (SK, ONT, 34).*

4.2.6. Metinde Anne–Baba, Çocuğun Gelişimi İçin Yol Göstericidir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,00 uzman değerlendirmesinde ise 1,15 ortalaması ile her iki puanlamada da “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. 10. kitabın 1. hikâyesinde geçen *“Yoksul terzinin haylaz bir oğlu varmış. Oğlanın akli fikri, kendi gibi birkaç haylazı başına toplayıp oyun oynamakmış. On yaşına gelince babası bir sanat sahibi olsun diye kendi dükkanına almış.” (ASL, 5)* ifadesinde baba oğluna yol gösterici olarak görünse de 10 yaşındaki bir çocuğun oyun oynamasının haylazlık olarak nitelendirilip sanat sahibi olmasının daha önemli olduğunun vurgulanması doğru bir örnek olarak

görülmemektedir. 9. kitabın 1. hikâyesinde “*Babam bilgiye ve eğitime çok önem verirdi, bu yüzden bana Mısır'ın en ünlü hocalarından dersler aldırıldı. Yirmi yaşına gelince bilginler arasında kendime iyi bir yer edinmiştim, devrin bütün kitaplarını okumuş, birçok bilginle tartışma imkânı bulmuştum, Kahire'de ünümü duymayan kalmamıştı.*” (TA, TA, 12) ifadesi bu madde için güzel bir örnek olmakla birlikte hikâyelerde doğru yetiştirilmiş çocuk sayısı az olup eğitim almamış, aklı beş karış havada olarak nitelendirilmişlerdir. Anne–babaların çocuğa yol gösterici olmaktan uzak daha çok çocukları için iyi dileklerde bulunan pasif ebeveynlerden oluştuğu düşünülmektedir.

4.2.7. Metinde Birleştirici Bir Üslup (Dil, Din, Irk vb.) Benimsenmiştir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,76 ile “orta”, uzman değerlendirmesinde ise 1,35 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Yapılan görüşmede hikâyelerde bu duruma özellikle örnek olabilecek bir durumun sergilenmemiş olmasının maddenin düşük puanlanmasında etkili olduğu, bu maddeyle ilgili kötü örneğe ise daha çok zenci ve siyahi kavramların sıkça geçtiği 2. kitabın 1. hikâyesinde (s. 21, 29) 3. hikâyesi (s. 38, 39, 44, 45) ile 9. kitabın 1. hikâyesinde (s. 9) görülmektedir. Hikâyelerde kullanıldığı anlamıyla “köle” *Birinin emri altında bulunan, özgür olmayan kimse*; “kölelik” ise *köle olma durumu, esirlik, kulluk, esaret* anlamındadır (<https://sozluk.gov.tr>). Modern toplumlarda insanların eşitliği temel prensiptir, Türk Medeni Kanunu’nun 8. maddesinde de bu durum “Her insanın hak ehliyeti vardır, Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.” şeklinde açıkça ifade edilmiştir (Tahiroğlu, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97554>). Buna göre hikâyelerde yer alan köle ve kölelik kavramları ayrıştırıcı bir durum olarak görülmektedir:

– *Hasan kardeşim, kendini bana satmak ister misin, diye sordu.*

Ben bu soru karşısında afallamış, ne diyeceğimi şaşırmıştım.

Kem küim ederek:

– *Efendim yaptıklarından dolayı sana minnettarım, diyebildim.*

Ama o sözünü sürdürdü:

– *Hayır Abdullah öyle değil. Seni gerçekten satın almak istiyorum. Bedelin ne ise ödemeye hazırım, dedi.*” (TA, TA, 15).

Siyahilerin hizmetçi ve köle olarak kullanılmasının da yine bu maddeye aykırı bulunmaktadır:

“Şehzade, Nehar Sultan için bir tahtirevan hazırlatmış. Siyahilerin taşıdığı tahtirevanın ortasına değerli taşlarla süslü bir taht yerleştirmiş. Tahtın etrafına beyazlar giymiş dört cariye koymuş ve ellerine yelpazeler vermiş. Böylece bahçenin yolunu tutmuş.” (K, SA, 45).

4.2.8. Metinde Çocuğa İsmi İle Yer Verilmekte/ Hitap Edilmektedir

Tablolara bakıldığında bu madde araştırmacı değerle Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,12 ile “orta”, uzman değerlendirmesinde ise 1,58 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde çocuk kahramanlar isimleriyle yer alırken “şehzade, evin küçük oğlu/kızı, oğlan/kız, evin oğlu/kızı” şeklinde isimlendirilmelerinde sıkça kullanıldığı görülmektedir. Hikâyelerde çocuk mu yetişkin mi olduğu belli olmayan kahramanlar vardır bu kahramanların isimlendirilmesi şu şekildedir: 1. kitaptaki 1. hikâyede “Züleyha, Hasan”, 2. hikâyede “Oğlan”, 3. hikâyede “Şehzade”, 5. hikâyede “Miknu”; 2. kitaptaki 1. hikâyede “Büyük kız, Küçük Kız”, 2. hikâyede “Hasan Ali”, 3. hikâyede “Kamer”, 4. hikâyede “Hasip”; 3. kitabın 1. hikâyesi ile 4. kitabın 1. hikâyesinde “Simbat”, 4. Kitabın 2. hikâyesinde “Şehzade”; 5. kitabın 2. hikâyesinde “Mehmet”, 4. hikâyesinde “Zeyna”, 7. hikâyesinde “Şehzade”; 6. kitabın 1. hikâyesinde “Mercane”, 3. hikâyesinde “Belkiya”; 7. kitabın 1. hikâyesinde “Cevder, Salim, Selim”, 2. hikâyesinde “Oğlan/Kız”; 8. kitabın 1. hikâyesinde “Ali, Hasan, Hüseyin”; 9. kitabın 3. hikâyesinde “Kamer”; 10. kitabın 1. hikâyesinde “Alaaddin”. Bunlar dışındaki hikâyelerde çocuk kahraman barındırmayan fakat yetişkinlere ismiyle yer veren hikâyeler yüksek puanlanırken baş kahramanların hayvanlardan oluştuğu ve isim verilmediği hikâyeler ise düşük puanlanmıştır. Çocuk kahramanların yer almadığı ve çocuk mu yoksa yetişkin mi belli olmadığı için yetişkin olduğu düşünülen kahramanların dahi isim almadığı hikâyelerin daha fazla olmasından kaynaklı olarak ortalamanın düşük çıktığı düşünülmektedir.

4.2.9. Metinde Çocuğun İletişim Hakkına Saygı Duyulmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,43 uzman değerlendirmesinde ise 1,38 ortalaması ile her iki değerlendirmede

de “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Bu maddeyle ilgili hikâyelerde herhangi bir veriye rastlanmamakla birlikte 2. kitabın 4. hikâyesinde Hasip, 10. kitabın 1. hikâyesinde ise Alaaddin isimli çocukların mahzene kapatılarak 1. kitabın 4. hikâyesinde ise kız çocuğunun örneklerinde olduğu gibi hikâyelerde yer yer kaçırılan ve aileleriyle iletişim kurma hakkı elinden alınan çocuk örneklerine yer verilmiştir bunun da maddenin düşük puanlanmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

“Büyünün etkisi ile mermer kapak kalkıp çukurun ağzını kapatmış. Böylece Alaaddin yer altında kalmış.” (ASL, ASL, 21).

“Küpler bitince sıra Hasip'in yukarı çekilmesine gelmiş. Ama oduncular onu mahzende bırakarak uzaklaşmışlar. Aralarında "Onu çıkarırsak küplerin hepsine sahip çıkar. iyisi mi orada kalsın. Zaten işe yaramaz haytanın ki." demişler.” (K, YASY, 65).

4.2.10. Metinde Çocuğun Kendi Seçeceği Bir Araçla Düşüncesini Özgürce Dile Getirmesine Fırsat Tanınmıştır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,89 uzman değerlendirmesinde ise 0,92 ortalaması ile her iki değerlendirmede de “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Bu maddeyle ilgili hikâyelerde herhangi bir veriye rastlanılmamıştır.

4.2.11. Metinde çocuğun kimliğine ait bilgilere (isim, tabiiyet, aile bağları vd.) Saygı duyulmuştur

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,07 ile “orta” uzman değerlendirmesinde ise 1,43 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Uzman ile yapılan görüşmede hikâyelerde çocuk kahramanlardan isim kullananlar kadar şehzade/sultan, oğlan/kız, küçük kız/küçük oğlan gibi nitelendirmeler olması; baş kahramanları yetişkinler ile hayvanların oluşturduğu hikâyelerin çoğunlukta olması; çocukların kaçırılma, kaybolma, evlatlık verilme gibi durumlarla ailelerinden uzak kalmaları; çocuk ve yetişkinlerden oluşan kölelere yer verilmesinin bu maddenin düşük puanlanmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

“Rüzgar kralı:

– Alacağın nedir yiğidim?

– Kaçırıldığın kardeşim!” (ZSİV, ŞİRK, 65).

“Padişah, evin fakirliğinin işine çok yarayacağını düşünerek içinden sevinmiş. Fakir adama:

“– İşte Allah sizi sefaletten kurtarıyor. Bedevi beni bin beş yüz altın karşılığında satın almak istiyor, dedim.

Çocuklar da feryat edip bacaklarıma yapıştılar. Ses sese verip ağlaştılar.” (TA, TA, 16).

“Sultan hanım toprağa diz vurup altın perçemli bir oğul dünyaya getirmiş. Ama daha o çocuğun sesini bile duymadan ablaları bebeği bir sepete koyup sarayın arkasından akıp giden nehre salıvermişler.” (TA, P, 72).

4.2.12. Metinde Çocuğun Temel Yaşama Hakkına Saygı Duyulmuştur

Tablolara bakıldığında bu madde araştırmacı değerlen Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,33 uzman değerlendirmesinde ise 1,64 ortalaması ile her iki puanlamada da “orta” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde çocukların kaçırılma, alıkoyulma, şiddet, öldürülmeye teşebbüs gibi durumlara maruz kalmalarının bu maddenin düşük puanlanmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Padişah çocukla birlikte az gitmiş, uz gitmiş, sonunda bir ırmağın kenarına varmış. Küçük bir sandık yaparak bebeği sandığa koymuş. Ağzını kapatmış. Nehrin azgın sularına bırakmış. İçinden "Nasıl olsa boğulur, benim kızım da fakir bir oğlanın yoksul karısı olmaktan kurtulur." demiş. Ve atını mahmuzlayıp oradan uzaklaşmış. (ZSİV, BAO, 33).

Yaşamak sana zor gelecek. İşte böyle bir anda eline bir ip al. Bahçedeki falan ağacın altına git. Ağacın ortasındaki en kalın daldan kendini as. Çünkü seni ancak bu kurtarır demiş. (ZSİV, ZSİV, 6).

“Günler günleri, aylar ayları kovalamış. Sultan hanım toprağa diz vurup altın perçemli bir oğul dünyaya getirmiş. Ama daha o çocuğun sesini bile duymadan ablaları bebeği bir sepete koyup sarayın arkasından akıp giden nehre salıvermişler. (TA, P, 72).

4.2.13. Metinde Çocuk Haklarını İhlal Eden Söz/ İfadeler Yer Almaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1, 03 ile “zayıf”, uzman değerlendirmesinde ise 0,75 ortalaması ile “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Bu da hikâyelerde çocuk haklarını ihlal eden söz ve ifadelerin çok fazla kullanılmadığını göstermektedir. Bu madde olumsuz olduğundan ters puanlanmıştır, bu şekilde çocuk haklarını ihlal eden söz ve ifadeler barındırmaması konusunda uzman değerlendirmesinde 2,97 ile “güçlü” araştırmacı değerlendirmesinde ise 3,25 ile “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır.

Hikâyelerde çocuk haklarını ihlal eden bazı söz/ ifadeler örnekler:

Anne babasını bilme onlar tarafından büyütülme hakkı:

Sultanım sana bir ilaç verir, karının hamile kalmasını sağlarsam ilk doğan çocuğu bana verir misin? demiş.

Şah da hiç düşünmeden:

Veririm, demiş. (SK, ONT, 33).

Beslenme hakkı:

Kadın ocağa astığı sadece su dolu bakracı karıştırıyor "açız" diyen çocuklarına:

Sabredin yavrularım. Şimdi çorbamız pişecek. Karnımız doyacak, diyormuş. (SK, HÖA, 58).

Giyinme hakkı:

“Üvey anası küçük kıza pek iyi davranmazmış. Dünden kalan yemekleri yedirir, kızlarının eskilerini giydirirmiş.” (K, K, 6).

4.2.14. Metinde Çocuk İstismarına Sebep Olabilecek Görseller Kullanılmıştır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,13 uzman değerlendirmesinde ise 0,03 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında araştırmacı değerlendirmesinde 3,87 uzman değerlendirmesinde ise 3,97 almıştır. Buna göre hikâyelerin çocuk istismarına sebep olabilecek görseller barındırmadığı için “çok güçlü” şeklinde puanlandığı görülmektedir.

4.2.15. Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek imalar bulunmaktadır.

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,42 uzman değerlendirmesinde ise 0,11 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında madde uzman değerlendirmesinde 3,58 uzman değerlendirmesinde ise 3,89 olarak “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde çocuk istismarına sebep olabilecek imalara yer verilmediği görülmektedir fakat kahramanların yaşları açık verilmediğinden “küçük kız” isimlendirilen yaşı belirsiz olan kahramanların evlendirilmesinin bu madde açısından sıkıntı oluşturduğu düşünülmektedir.

Bir önceki sayfada “çocuk” diye ifade edilen kız çocuğuna ait bir ifade:

– *Şimdi ikimiz de evlerimize gidelim. Sonra falan ülkedeki falan kente gelir, sultan babamdan beni istersin. Şimdi kal sağlıklıkla, demiş ve devesini sürmüş.*” (SK, ONT, 37–38).

4.2.16. Metinde Çocuk İstismarını Hoş Görececek Bir Tavır Söz Konusudur

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,34 uzman değerlendirmesinde ise 0,11 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında araştırmacı değerlendirmesinde 3,66 uzman değerlendirmesinde 3,89 puanını almıştır bu da hikâyelerde çocuk istismarını hoş görececek bir tavrın yer almadığını düşündürmektedir.

4.2.17. Metinde Çocuk Yaşta Evliliğe Özendirme Söz Konusu Değildir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,71 ortalaması ile “orta” puanlanırken uzman değerlendirmesinde ise 2,64 ortalaması ile “güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde yaşı belirsiz olan ama “çocuk, evin küçüğü, kardeşlerinin küçüğü” şeklinde tanıtılan kahramanların çocukluğu anlatıldıktan bir süre sonra evlendirilmesi uzmanlarca çocuk okuyucu zihninde “çocuğun evlendirilmesi” şeklinde yoruma açık bulunmuştur.

“Kızlar küçük kardeşlerini o denli sıkıştırmışlar ki sonunda utangaç kız kızara bozara: ‘Ablalarım ben sizin gibi düşünmüyorum. Çünkü sultan karısı olmak istiyorum. Bana da ancak bu yakışır.’ demiş.” (TA, P, 71).

“Ama küçük kız için seçilen İranlı yaşlı, kambur, titrek baş, çürük dişli, sarkık dudaklı, kel kafalı bir ucube imiş. Bunu gören güzeller güzeli küçük kız ağlayarak odasına koşmuş.” (K, ST, 32).

5. kitabın 2. hikâyesinde “Çocuk kesik kolunu sol eline alıp ağaçların altına gitmiş. Kızı asıldığı yerden kurtarmış.” diye kahramandan “çocuk” diye bahsedilirken bir sonraki sayfada şu ifade yer almaktadır: “Kız şehzadeye:

– Şimdi ikimiz de evlerimize gidelim. Sonra falan ülkedeki falan kente gelir, sultan babamdan beni istersin. Şimdi kal sağlıcakla, demiş ve devesini sürmüş.” (37–38). Hikâyenin devamında “çocuk” diye ifade edilen şehzade ve yaşıt oldukları hissettirilen kız evlenmişlerdir. Bu da çocuk okuyucu zihninde çocuk yaşta evlilik adına olumsuz bir örnek oluşturmuştur.

Evlilik konusunda çocuğun evlilik yaşına geldiğinde evlendirilmesi ile ilgili olumlu örnekler de yer verilmiştir. Hikâyelerde yukarıdaki örnek dışında çocuk yaşta evlendirme ile açık bir örnek yoktur, bu da yazarın kasti bir özendirme yapma amacında olmayıp kahramanların yaşlarının açık bir şekilde verilmemesinden kaynaklı çocuk okuyucunun zihninde sıkıntı oluşturmaya açık olduğu, bu anlam karmaşasının engellenebilmesi adına hikâyelerde geçen zamanın vurgulanmasının ya da çocukların aldıkları yaşın belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Uygun yaşta evliliğe dair örnekler:

“Gel zaman, git zaman kız büyümüş ve evlenecek çağa gelmiş. Onunla birlikte üç şehzadede aynı çağa gelmişler.” (KO, KO, 5).

“Efendim, yirmi yaşına gelince anamla babam benim mürüvvetimi görmek istediler ve güzel bir kızla evlenmemi sağladılar.” (TA, TA, 12).

4.2.18. Metinde Çocuk, Cinsel Bir Obje Olarak Gösterilmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde bu madde tüm hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde aynı puanlanarak 0,00 ortalaması ile “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında 4,00

ortalaması ile hikâyelerde çocuğu cinsel bir obje olarak gösteren herhangi bir bulgunun bulunmaması bakımından “çok güçlü” olarak değerlendirildiği görülmektedir.

4.2.19. Metinde Çocuk/lar Anne–Babaları Tarafından Bakılmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 2,10 uzman değerlendirmesinde ise 1,82 ortalaması ile her iki puanlamada da “orta” şeklinde puanlanmıştır. Çocuğun kaçırılması, veli kılıklı büyücülere emanet edilmesi, sandıkla göle bırakılması, evlatlık verilmesi, kaybolması gibi anne ve baba dışındakilerce büyütüldüğüne dair örneklerle yer verilmiştir:

– *Oğlun çok güzel bir çocuk. Allah bana mal mülk verdi ama bir çocuğu çok gördü. Onun iyi yetişmesini istiyorsan bana evlatlık ver.*” (Züleyha Sultan İle Vezir–Bahtı Açık Oğlan, s. 32).

– *Bize ilaç veren hekim geldi. Büyük oğlunuzu istiyor, demiş.*

Kadın oğlana sarılarak:

– *Asla onu vermem. Beceriksiz Ali'yi verelim.*” (SK, ONT, 34).

– *Padişah çocukla birlikte az gitmiş, uz gitmiş, sonunda bir ırmağın kenarına varmış. Küçük bir sandık yaparak bebeği sandığa koymuş. Ağzını kapatmış. Nehrin azgın sularına bırakmış.*” (ZSİV, BAO, 33).

– *Sultan hanım toprağa diz vurup altın perçemli bir oğul dünyaya getirmiş. Ama daha o çocuğun sesini bile duymadan ablaları bebeği bir sepete koyup sarayın arkasından akıp giden nehre salıvermişler.*” (TA, P, 72).

Bunlar dışında çocuğun anne ve babası tarafından bakıldığına dair de örneklerle yer verilmiştir:

– *Evime bir lokma ekmek götüremediğim bir gün, karım sırtından elbisesini çıkardı ve ağlayarak:*

– *Götür bunu eskicilere sat, karşılığında çocuklara yiyecek bir şeyler al, dedi.*” (TA, TA, 13).

4.2.20. Metinde Çocuklar Din ve Vicdan Özgürlüğüne Sahiptirler

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,92 ortalaması ile “orta”, uzman değerlendirmesinde ise 1,38 ortalaması ile “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Çocukların din ve vicdan özgürlüklerini vurgulayan örneklerle pek yer verilmemiştir. Kitaplarda çocuğun din ve vicdan özgürlüğüne dair

olumsuz örneklere rastlanılmamıştır. Çocuğun seçimlerin de daha çok aile büyükleri etkilidir ama vicdani özgürlüklerine bariz bir müdahaleye dair örnek yoktur. Bu maddenin düşük puanlanılmasında din ve vicdan özgürlüğünü vurgulayan örneklerle çok yer verilmemesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Çocuğun vicdan özgürlüğüne sahip olduğuna dair bir örnek:

“Şehzade yanlış kızı seçse kendi hayatından olacak ve kardeşi de sonsuza kadar rüzgar kralının esiri olarak kalacak.” (ZSİV, ŞİRK, 67).

4.2.21. Metinde Çocuklar Yasa Dışı Olarak Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,85 ortalaması “zayıf” uzman değerlendirmesinde ise 0,24 ortalaması ile “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Olumsuz madde olduğundan ters puanlama yapıldığında araştırmacı değerlendirmesinde 3,15 ile “güçlü” uzman değerlendirmesinde ise 3,76 “çok güçlü” puanlandığı görülmektedir.

Çocuk kahramanların yasa dışı olarak özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarına dair bazı örnekler:

"Bu mektubu sana getiren oğlanı zindana attır, sonra da dövüdür. Kanlı gömleğini ben gelinceye kadar sakla." yazılıymış. (ZSİV, BAO, 38).

"Hasırın bir köşesinde oğlunun esir tutulduğu mağaranın yeri de belirtiliyormuş." (SK, SAB, 67).

Düşük puanlanan diğer hikâyelerden 1. kitabın 1. hikâyesinde üvey annesi tarafından dışarı çıkartılmayan Kuğu isimli kahraman, 2. kitabın 4. hikâyesindeki Hasip isimli çocuk ile 10. kitabın 1. hikâyesindeki Alaaddin isimli çocuğun başkalarının çıkarları uğruna mahzene kapatılmaları da bu madde açısından olumsuz örneklerdendir.

1. kitabın 4. hikâyesinde, 2. kitabın 3. ve 4. hikâyelerinde kaçırma ve hapsedmeye dair örneklere yer verilmiştir fakat bu kahramanların yaşlarına dair bilgiye yer verilmemiştir.

4.2.22. Metinde Çocuklar Yetenekleri Doğrultusunda Eğitim Almaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,61, çapraz uzman değerlendirmesinde ise 0,30 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır.

“Çocuğum Allah'a şükürler olsun ki kentimiz usta zanaatkarla dolu. Hangi mesleği yapacağını seç. Gerisine karışma! O mesleğin ustasına seni kendim götüreceğim.” (ASL, ASL, 12). Hikâyelerde çocukların eğitimine dair çok fazla ayrıntı verilmemiş olmakla birlikte birkaç hikâyede çocuklarının eğitimlerini önemseyen ebeveyn örnekleri görülse de bunlar çocukların yetenekleri doğrultusunda eğitim almalarına yönelik örnekler değildir.

“Bu adam evini nohut satarak kıt kanaat geçindirirse de kızlarının iyi bir eğitim almasını istemiş.” (SK, NSK, 50).

Aslında babasının gönlünde onu okutup adam etmek varmış, ama yoksulluğun gözü kör olsun. Çocuğun eğitimine harcayacak bir meteliği bile yokmuş. (ASL, ASL, 5).

“Miknu hocalardan aldığı derslerle ve okuduğu kitaplarla genç yaşta alim olmuş.” (ZSİV, ÖK, 69).

“Babam bilgiye ve eğitime çok önem verirdi, bu yüzden bana Mısır'ın en ünlü hocalarından dersler aldırıldı.” (TA, TA, 12).

4.2.23. Metinde Çocuklara Yönelik Bedensel Bir Saldırı Vardır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,75 çapraz uzman değerlendirmesinde ise 0,16 ile “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında hikâyeler çocuklara yönelik bedensel bir saldırı barındırmaması bakımından araştırmacı değerlendirmesinde 3,25 uzmana göre ise 3,74 ortalaması ile “çok güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Tablolara bakıldığında 1. kitabın 4. hikâyesinde; 2. kitabın 1. hikâyesinde; 5. Kitabın 2, 4, ve 7. hikâyelerinde; 7. kitabın 2. hikâyesinde; 9. kitabın 4. hikâyesinde; 10. kitabın 1. hikâyesinde bedensel saldırıya yönelik örnekler barındığı görülmektedir.

“Ertesi gün Magripli gelmiş ve oğlana:

- *Büyü kitabını oku! diye emretmiş.*

O da:

- *Bir tek kelimesini bile sökemediğim kitabı nasıl okurum? diye karşılık vermiş.*

Büyücü:

- *Ya öyle mi? deyip oğlanın sağ kolunu omuzundan kesip gitmiş.*

Giderken de: Bir otuz günün daha var. O zaman da okuyamazsan bil ki sol kolun da kesilecektir, demiş.” (SK, ONT, 37).

“Dehşet saçan gözlerle çocuğa bakmış ve ona öyle kuvvetli bir şamar indirmiş ki, Alaaddin'in ağzında dişleri sallanmış. Çocuk yere yığılmış ve ağlamaya başlamış.” (ASL, ASL, 21).

“Bir gün dik başlı oğlan çiftçinin üç küçük çocuğunu kandırıp harman yerine götürmüş. Önce onlarla güzel güzel oynamış. Sonra da çocukları yerlerinden kalkamayacak şekilde dövmüş.” (SH, DBG, 74).

“Ama daha o çocuğun sesini bile duymadan ablaları bebeği bir sepete koyup sarayın arkasından akıp giden nehre salıvermişler.” (TA, P, 71).

“Bir anda sabah yıldızı kadar parlak olan kız ortadan kaybolmuş... Padişah dizlerini dövmüş, sakalını yolmuş, ama kızı bulamamış.” (ZSİV, ŞİRK, 59).

“Meğer küçük kızın saçına iliştirilen sonuncu elmas iğne büyüğü imiş. İğne kızın saçına takılır takılmaz, gelin tepelikli bir kuğuya dönüşmüş ve sarayın penceresinden uçup gitmiş.” (K, K, 11).

4.2.24. Metinde Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar Söz Konusudur

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde bütün kitaplarda 0 puanını alarak 0,00 ortalaması ile “çok zayıf” puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında 4,00 ortalaması ile hikâyelerde çocuğa yönelik herhangi bir cinsel istismar ögesi barındırmadığı yönüyle “çok güçlü” bulunmuştur.

4.2.25. Metinde Çocuklara Yönelik Zihinsel Bir Saldırı Bulunmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,44 uzman değerlendirmesinde ise 0,08 ortalaması ile her iki puanlamada da

“çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında hikâyelerde çocuklara yönelik zihinsel bir saldırı bulunmadığı yönünde araştırmacı tarafından 3,56 uzman tarafından ise 3,92 ortalaması ile puanlandığı görülmektedir. Tablolara bakıldığında araştırmacı değerlendirmesinde 2. kitabın 1. hikâyesinde kız kardeşlerin üvey kız kardeşe yaptığı psikolojik baskı, 5. kitabın 2. hikâyesinde Mağripli büyücünün Mehmet’i büyü öğrenmeye zorlaması, 5. kitabın 7. hikâyesinde hükümdarın öğrenme güçlüğü çeken oğlunu eğitime zorlayıp kaleye hapsedmesi, 10. kitabın 1. hikâyesinde Alaaddin’in büyücü tarafından sihirli lambayı bulduracak bulmacayı çözmeye zorlamasının düşük puanlamalara sebep olduğu görülmektedir.

“Oğlum bu yüzüğü parmağına tak. Çünkü o seni bütün tehlikelere karşı koruyacaktır. Şimdi cesaretini topla. Sen güçlü bir erkeksin. Bu işin üstesinden gelebilirsin! Sakın söylediklerimi unutma. Fiçılara dokunma. Eğer elin ya da eteklerin fiçılara değecek olursa hem sen hem de hazine yok olur. Lambayı getirmeyi başarırsan ikimiz de çok zengin oluruz. Saraylarımız, hizmetçilerimiz olur. Haydi oğlum! Selametle git, selametle dön! demiş.” (ASL, ASL, 25).

“Yorgunlukları geçince büyücü Mehmet'in eline kalın bir kitap tutuşturarak:

- Bu kitabı oku ve içindekileri öğren, demiş.” (K, ONT, 36).

“Babası oğlunun bu haline çok üzülüüyormuş. Ona hocalar tutmuş, olmamış; çırak vermiş, olmamış. Hükümdarın canına yetmiş. Oğlunu bir kaleye hapsedmiş. Yanına her türlü usta alet ve edavatlarını yığmış. "Ya adam olur sanat öğrenirsin ya da buradan ölüün çıkar." demiş.” (SK, SAB, 63).

4.2.26. Metinde Okuyucuya Çocukların Korunması Konusunda Mesajlar Verilmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,30 uzman değerlendirmesinde ise 0,25 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Çocukları için endişelenen ve korumaya çalışan ebeveyn örnekleri yer alsa da çocukların korunması konusunda okuyucuya mesaj veren herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır.

4.2.27. Metinde Çocukların Ücretsiz Tıbbi Destek Alabilmesi Fikri Desteklenmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde bu madde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde 0,00 ortalamasını alarak ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde bu maddeye dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

4.2.28. Metinde Engelli Çocuklara Yönelik Pozitif Bir Ayrımcılık Yapılmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde 0,00 ortalamasını alarak ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde bu maddeye dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

4.2.29. Metinde Engelli Çocukların Toplumda Aktif Olarak Yer Almasına Yönelik Tutum Vardır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde hem araştırmacı hem de uzman değerlendirmesinde 0,00 ortalamasını alarak ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde bu maddeye dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

4.2.30. Metinde Yer Alan Görseller Çocuğun Zihinsel ve Bedensel Gelişimini Olumlu Etkileyecek Niteliktedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 1,43 uzman değerlendirmesinde ise 1,35 ortalaması ile her iki puanlamada da “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. 8. kitabın 2. hikâyesinde tokatlanan yaşlı bir adam görseline yer verilmiş olması bu madde açısından olumsuz bir durumdur. Uzman ile madde hakkında görüşüldüğünde görsellerin basit ve birbirine benzer çizimlerden oluştuğu için çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimini destekleyecek nitelikte olmamasıyla birlikte çocuğu büyük ölçüde olumsuz etkileyecek nitelikte de olmadığı görüşüne varılmıştır. 1. kitabın 2. ve 6. hikâyelerinde, 2. kitabın 5. hikâyesinde, 5. kitabın 7. ve 9. hikâyelerinde görsele hiç yer verilmemiş olması bu hikâyelerin düşük puanlanmasında etkilidir.

4.2.31. Metinde, Çocuğun Onur Ve İtibarına Saldırı Vardır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0, 52 uzman değerlendirmesinde ise 0, 59 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında araştırmacıdan 3, 48 uzmandan ise 3, 41 alarak hikâyelerde çocuğun onur ve itibarına saldırıya yer vermemesi yönüyle “çok güçlü” bulunmuştur.

2. kitabın 1. Hikâyesinde küçük kızın büyük üvey ablalarının eskileriyle giyinip artıklarıyla giyinmesi, 10. kitabın 1. hikâyesinde Alaaddin’e ihtiyar büyücünün hakaret ve zorbalıkta bulunması, 5. kitabın 2. hikâyesinde öğrenme güçlüğü çeken çocuğun ailesi tarafınca “avanak” olarak nitelendirilmesi çocuğun onur ve itibarına saldırı olarak kabul edilmiştir.

Düşük puanlanan kitaplardan bazı örnekler:

“Amca bu acelen ne? Dur da merdivenleri çıkayım. Ama ihtiyar büyücünün buna sabrı yokmuş ve öfkeyle:

Köpek oğlu köpek! Çabuk lambayı bana ver! Yoksa seni gebertirim, demiş.” (ASL, ASL, 27).

“Derken zamanı gelince hanım sultan bir oğlan daha doğurmuş. Onun adını da Mahmut koymuşlar. Mahmut salak ve avanaklıkta nam salarak büyümesini sürdürmüş.” (SK, ONT, 34).

“Lütfen ağlamayı kes ve bir erkek gibi davran!” (TA, TA, 29).

4.2.32. Metni Bedensel/ Zihinsel Şiddete Maruz Kalmış Çocukların Ailelerinin Okuması Sakıncalıdır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0, 21 uzman değerlendirmesinde ise 0,36 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Madde olumsuz olduğundan ters puanlandığında araştırmacıdan 3, 79 uzmandan 3, 64 alarak bedensel veya zihinsel şiddete maruz kalmış çocukların ailelerinin okumasının sakıncalı bulunmadığı yönünde “çok güçlü” şeklinde puanlandığı görülmektedir. Tablodaki puanlamalara bakıldığında 9. kitabın 4. hikâyesi ile 10. kitabın 1. hikâyesi ailelerinden kaçırılmış çocukların ve ailelerinin konu edilmiş olmasından, 5. kitabın 4 ve 5. hikâyelerinin ise ailelerinden dolayı

yoksulluk çeken çocukların konu edilmesinden kaynaklı olarak düşük puanlanmıştır, bu özellikteki çocukların ailelerinin okumaları sakıncalı görülmektedir.

4.2.33. Metni, Bedensel Ve Zihinsel Şiddete Maruz Kalmış Çocuklar Okuyabilir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 3,20 uzman değerlendirmesinde ise 2,82 ortalaması ile her iki puanlamada da “güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Yapılan puanlamaya bakıldığında 32. maddede sayılan hikâyelere ek olarak 1. kitaptaki 5. hikâye ile 7. kitaptaki 2. hikâyenin bedensel ve zihinsel şiddete maruz kalmış çocuklar tarafından okunması sakıncalı bulunmuştur.

4.2.34. Yazar, Çocuğun Oyun Hakkına Saygı Duymaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,84 uzman değerlendirmesinde ise 0,94 ortalaması ile her iki puanlamada da “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Uzman ile yapılan görüşmede hikâyelerde 18’ten küçük bireylerin çocuk olarak tasvir edilmediği hatta 10. kitabın 1. hikâyesinde 10 yaşındaki çocuk kahramanın arkadaşlarıyla oynamak istemesine karşın “haylaz” diye nitelendirildiği görülmektedir:

“Yoksul terzinin haylaz bir oğlu varmış. Oğlanın akli fikri, kendi gibi birkaç haylazı başına toplayıp oyun oynamakmış. On yaşına gelince babası bir sanat sahibi olsun diye kendi dükkanına almış.” (ASL, ASL,5).

4.2.35. Yazar, Çocuğun Özel Yaşantısına Saygı Duymaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,94 uzman değerlendirmesinde ise 1,05 ortalaması ile her iki puanlamada da “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Tablolara bakıldığında 1.kitabın 3. ve 5. hikâyelerinin, 2. kitabın 4. hikâyesinin ve 10. kitabın 1. hikâyesinin yüksek puanlandığı görülmektedir; bu da kahramanların kendi tercihlerini yaşayabildiklerinden kaynaklıdır.

4.2.36. Yazar, Çocukları Eğitim Almaları Yönünde Teşvik Etmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,76 uzman değerlendirmesinde ise 0,20 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. 1. kitabın 5. hikâyesi, 2. kitabın 3 ve 4.

hikâyelerinin, 5. kitabın 1, 4 ve 7. hikâyelerinin yüksek puanlandığı görülmektedir. Bu kitaplar okumaya ve öğrenmeye meraklı kahraman bulunduğundan yüksek puanlanmışlardır. 1. Kitabın 5. hikâyesinde Miknu isimli kahramanın okuma ve ölümsüzlüğün sırrına ulaşma çabası anlatılırken hikâyenin sonunda istediğini elde edememesi ve ailesinin kendisine hasret bir şekilde hayattan ayrılımlarının da çocuk okuyucu da yanlış izlenimlere sebep verebileceği düşünülmektedir.

Madde ile ilgili çok fazla örneğe rastlanmamaktadır.

“Halife yattığı yerden doğrularak:

- *Bu gece yorgun, bitkin ve harap bir haldeyim Cafer. Beni oyalaman ve sıkıntılarımı dağıtman için Mesrur'usana yolladım. Yüreğimdeki sıkıntı beni öldürecek, demiş.*

Cafer bir an düşünüp:

- *Sultanım bu gibi hallerin en iyi ilacı kitapların arasın- da bir yolculuğa çıkmaktır. Kitap dolu bir dolabın içinde gezinti yapmak ne hoştur; bilirsiniz. Böyle olunca da gidip kütüphaneden rastgele bir kitap alalım. Onun anlattıklarıyla ruhunuzun sükun bulacağına eminim, demiş.” (SK, 6).*

Gel zaman git zaman Hasip anasına:

- *Anacığım babam ölürken bana bir miras bırakmadı mı? diye sormuş.*

Ak pürçekli anası da:

- *Oğlum, baban öldüğü vakit sana bir kâğıt parçasını miras bıraktı. Senin okuman, yazman olmadığından ben de bu kağıdı sana vermedim.*

Hasip çok utanmış. "Adam olan adam, nasıl olur da okuma yazma öğrenmez." demiş. O günden tezi yok sarayın alimlerinden okuma, yazma öğrenmiş. Kısa sürede okumayı sökmüş. (K, YASY, 76–77).

4.2.37. Yazar, Çocukları İlgilendiren Konularda Çocukların Yararını Gözetmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,94 uzman değerlendirmesinde ise 1,02 ortalaması ile her iki puanlamada da “zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Hikâyelerde olaylar çocuk kahramanların yararına

uygun işleniyor olsa da çocuğun yararının gözetildiğine dair bir ifadeye yer verilmemiştir.

4.2.38. Yazar, Çocukları Sanatsal Yaşama Katılmaya Özendirmektedir

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,48 uzman değerlendirmesinde ise 0,23 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır.

“Bu hükümdar boş durmayı sevmezmiş, boş duranları da. Hükümdar olduğu halde her türlü sanatı öğrenmeye azmedermiş. Başarılı olduğu sanatı sarayında yapar, çevresindekilere de öğretirmiş.” (SK, SAB, 63).

“Ya adam olur sanat öğrenirsin, ya da buradan ölüne çıkar.” demiş. (SK, SAB, 63).

Yukarıdaki cümlede geçen sanat, sanatsal bir aktiviteden ziyade zanaat anlamında kullanılmıştır.

4.2.39. Yazar, Çocukları Zararlı Alışkanlıklara Karşı Bilinçlendirilmeye Çalışmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0,33 uzman değerlendirmesinde ise 0,35 ortalaması ile her iki puanlamada da “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Bu maddeye dair bir örneğe rastlanılmamaktadır.

4.2.40. Yazarın Çocuk Haklarına Yönelik Suç Geçmişi Bulunmaktadır

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10 incelendiğinde araştırmacı değerlendirmesinde bu madde 0, 00, uzman değerlendirmesinde ise 2,00 ile puanlanmıştır. Madde olumsuz şekilde hazırlandığından ters puanlandığında yazarın çocuk haklarına yönelik suç geçmişi bulunmuyor bakımından araştırmacıdan 4,00 ortalaması ile “çok güçlü” uzman değerlendirmesinde ise 2,00 ortalaması ile “orta” şeklinde puanlanmıştır. Uzman ile yapılan görüşmede bu maddenin puanlanmasında araştırmacı yazarla ilgili yaptığı araştırmada herhangi bir suç geçmişine ulaşmadığından bu puanlamayı yaparken uzmanın yazarla ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmadığından maddeyi kararsız kalarak orta puan ile değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4. 11. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Çok Güçlü” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metinde çocuklara yönelik cinsel istismar söz konusudur. (Ters puanlama)	4,00
Metinde çocuk, cinsel bir obje olarak gösterilmektedir. (Ters puanlama)	4,00
Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek görseller kullanılmıştır. (Ters puanlama)	3,92
Metinde çocuk istismarını hoş görecektir bir tavır söz konusudur. (Ters Puanlama)	3,77
Metinde çocuklara yönelik zihinsel bir saldırı bulunmaktadır. (Ters puanlama)	3,74
Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek imalar bulunmaktadır. (Ters Puanlama)	3,73
Metni bedensel/ zihinsel şiddete maruz kalmış çocukların ailelerinin okuması sakıncalıdır. (Ters puanlama)	3,71
Metinde çocuklara yönelik bedensel bir saldırı vardır. (Ters puanlama)	3,49
Metinde çocuklar yasa dışı olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktadır. (Ters Puanlama)	3,45
Metinde, çocuğun onur ve itibarına saldırı vardır. (Ters puanlama)	3,44
Kapakta/metin öncesinde verilen görseller çocuğun ruh sağlığına uygundur.	3,40

Tablo 4.11 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk haklarına uygun olma durumu açısından 11 maddede “en güçlü” şeklinde puanlanmıştır. Özellikle kitapların hiçbirinde çocuğa yönelik cinsel istismara yer verilmezken çocuğun cinsel obje olarak gösterildiği örneğe yer verildiği de görülmemiştir.

Tablo 4. 12. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Güçlü” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metinde çocuk haklarını ihlal eden söz/ ifadeler yer almaktadır. (Ters Puanlama)	3,11
Metni, bedensel ve zihinsel şiddete maruz kalmış çocuklar okuyabilir.	3,01
Yazarın çocuk haklarına yönelik suç geçmişi bulunmaktadır. (Ters puanlama)	3,00

Tablo 4.12 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk haklarına uygun olma durumu açısından 3 maddede “güçlü” şeklinde puanlanmıştır.

Tablo 4. 13. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Orta” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metinde çocuk yaşta evliliğe özendirme söz konusu değildir.	2,17
Metinde çocuğun temel yaşama hakkına saygı duyulmuştur.	1,98
Metinde çocuk/lar anne–babaları tarafından bakılmaktadır.	1,96
Metinde çocuğa ismi ile yer verilmekte/ hitap edilmektedir.	1,85
Metinde çocuğun kimliğine ait bilgilere (isim, tabiiyet, aile bağları vd.) saygı duyulmuştur.	1,75
Metinde çocuklar din ve vicdan özgürlüğüne sahiptirler.	1,65

Tablo 4.13 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk haklarına uygun olma durumu açısından 6 maddede “orta” şeklinde puanlanmıştır.

Tablo 4. 14. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Zayıf” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Metinde birleştirici bir üslup (dil, din, ırk vb.) benimsenmiştir.	1,55
Metin, çocuğun zihinsel ve bedensel sağlığını korumaya yönelik bir yayındır.	1,49
Metinde çocuğun iletişim hakkına saygı duyulmaktadır.	1,40
Metinde yer alan görseller çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimini olumlu etkileyecek niteliktedir.	1,39
Metinde anne–baba, çocuğun gelişimi için yol göstericidir.	1,07
Yazar, çocuğun özel yaşantısına saygı duymaktadır.	0,99
Yazar, çocukları ilgilendiren konularda çocukların yararını gözetmektedir.	0,98
Metinde 18 yaşına kadar her birey, çocuk olarak kabul/ tasvir edilmektedir.	0,96
Metinde çocuğun kendi seçeceği bir araçla düşüncesini özgürce dile getirmesine fırsat tanınmıştır.	0,90
Yazar, çocuğun oyun hakkına saygı duymaktadır.	0,89

Tablo 4.14 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk haklarına uygun olma durumu açısından 10 maddede “zayıf” şeklinde puanlanmıştır.

Tablo 4. 15. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği’ne Göre “Çok Zayıf” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Yazar, çocukları eğitim almaları yönünde teşvik etmektedir.	0,48
Metinde çocuklar yetenekleri doğrultusunda eğitim almaktadır.	0,45
Yazar, çocukları sanatsal yaşama katılmaya özendirilmektedir.	0,35
Yazar, çocukları zararlı alışkanlıklara karşı bilinçlendirilmeye çalışmaktadır.	0,34
Metin, eğitimde fırsat eşitliğini vurgulamaktadır.	0,32
Metinde okuyucuya çocukların korunması konusunda mesajlar verilmektedir.	0,27
Metin, çocukları istismara karşı eğitir niteliktedir.	0,12
Metinde çocukların ücretsiz tıbbi destek alabilmesi fikri desteklenmektedir.	0,00
Metinde engelli çocuklara yönelik pozitif bir ayrımcılık yapılmaktadır.	0,00
Metinde engelli çocukların toplumda aktif olarak yer almasına yönelik tutum vardır.	0,00

Tablo 4.15 incelendiğinde araştırmacı ve uzman değerlendirmesine göre Züleyha Serisi Kitap Dizisi çocuk haklarına uygun olma durumu açısından 10 maddede “çok zayıf” şeklinde puanlanmıştır. Özellikle çocukların ücretsiz tıbbi destek alması fikri, engelli çocukların pozitif ayrımcılığa sahip olması ve engelli çocukların toplumda aktif olarak yer almasına ilişkin kitapların hiçbirinde herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır.

Tablo 4. 16. Züleyha Serisi Kitap Dizisinin Çocuk Haklarına Yönelik Olma Değerleri

	Çok Zayıf	Zayıf	Orta	Güçlü	Çok Güçlü
1. Kitap			1,70		
2. Kitap			1,64		
3. Kitap			1,68		
4. Kitap			1,71		
5. Kitap			1,92		
6. Kitap			2,20		
7. Kitap			2,24		
8. Kitap			1,91		
9. Kitap			1,94		
10. Kitap			1,85		

Tablo 4.16 incelendiğinde Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi kitap dizisi çocuk haklarına yönelik olması bakımından araştırmacı değerlendirmesinde 1,9 ile uzman değerlendirmesinde ise 1,73 ile her iki değerlendirmede de orta düzeyde bulunmuştur. İki değerlendirme arasında sadece 40. maddede %50’lik bir fark görülmektedir. Araştırmacı tarafından 4, uzman tarafından ise 2 ile puanlanan «Yazarın çocuk haklarına yönelik suç geçmişi bulunmaktadır.» maddesiyle ilgili uzman ile yapılan görüşmede uzmanın yazarla ilgili herhangi bir araştırma yapmamış olmasından kaynaklı olarak bu maddeye 2 «kararsızım» puanlamasını yaptığı anlaşılmıştır.

Yapılan değerlendirmelerin ortalaması alındığında kitapların tamamının 1,81 ortalaması ile çocuk haklarına yönelik olma durumu açısından zayıf bulunduğu sonucuna varılmıştır. Kitaplarda çocuk haklarına uygun olmayan durumlarla ilgili örneklerle rastlanılmakla birlikte çocuk haklarının büyük ölçüde ihlal edildiği bir durum mevcut değildir. Kitapların düşük puanlanmasında çocuk haklarını ihlalden ziyade çocuk haklarına yönelik hususlara yer verilmemiş olması etkilidir.

4.3. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisi Taşıdığı Değerler Bakımından Nasıldır?

Sara Gürbüz Özeren’in çocuklar için uyarladığı Binbir Gece Masalları’nın Züleyha Serisi’nde yer alan 10 kitap barındırdığı değerler açısından MEB Talim

Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2017 yılında hazırlanan “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine– Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu kullanılarak hikâyelerde bu değerlerin yer alma/almama durumları araştırmacı ve bir uzman tarafından birlikte tespit edilmiştir.

Tablo 4. 17. Sara Gürbüz Özeren’in Züleyha Serisi’nde yer alan kitapların barındırdığı değerler açısından değerlendirilmesi (Araştırmacı Değerlendirmesi)

KİTAPLAR HİKÂYELELER			1					2					3		4		5										6					7		8			9				10	Değerlerin toplamı
			1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10							
DEĞERLER	Adalet	adil olma	2						1																2		1	2	3					15								
		eşit davranma							1	2				1	1														1					6								
		paylaşma											1	2					1					1			1	8	1			1		17								
	Dostluk	diğerkâmlık		1											1				1	1								1			1			6								
		güven duyma								1																	1		1					3								
		anlayışlı olma	1												1									1		3				1	1		8									
		dayanışma									1			1																		1	3									
		sadık olma	1										1																	1			4									
		vefalı olma	2										1	2	2				1						1		1	3	4		1	1	20									
		yardımlaşma										1												2										3								
	Dürüstlük	açık ve anlaşılır olma												2	1													6	1	3	2	1	3	6	25							
		doğru sözlü olma	1	2					1	2	5	2		1	1	4	3	1		3				1		1	1	3		5	20	4		2	7	70						
		güvenilir olma	3						1					3						1	1			1		1		6	3	1	1	1	1	3	27							
		sözünde durma																										3	1		3		4	11								
	Öz Denetim	davranışlarını kontrol etme												3	1	1												1					4	10								
		davranışlarının sorumluluğunu üstlenme									1				1																		2	4								
		öz güven sahibi olma												1			1								1					1	1			5								
		gerektiğinde özür dileme										1																					1	3								
	Sabır	azimli olma	3	1						1			3	1										1				1	1	3	2	4	4	1	26							
		tahammül etme	1	1									1	1													1	1	2	6			1	15								
		beklemeyi bilme														1									1			1						5								
	Saygı	alçakgönüllü olma								2			1											1									1	5								
		Başkalarına Kendine Davranılmasını İstediği Şekilde Davranma	2	1			1																				2	1	2	1	2	4		18								
		Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme												1	1	2	1	1						1				5	1	13	7			7	40							
		Muhatabının Konumunu Özelliklerini Ve Durumunu Gözetme									1					3												2	1	4	3	2	1	2	1	20						
	Sevgi	aile birliğine önem verme									1	2												2		2	1	10		1	2		4	13	38							
		fedakârlık yapma		1												1	1							1					1				2	8								
		güven duyma								1													1				1	1		1				6								
		merhametli olma			2			1				1			1	1								1		2	2	2	1		1	1		16								
		vefalı olma			1	3					2	2												2				1					1	12								
	Sorumluluk	Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma	2	1												2	1											1		2	1	1	4		17							
sözünde durma														1	1																		2									
tutarlı ve güvenilir olma																																	0									
davranışlarının sonuçlarını üstlenme													1																		1		2									
Vatanseverlik	çalışkan olma	3	2	1					2	1	2												1		1		2	6	1			3		30								
	dayanışma													1																			1									
	kurallara ve kanunlara uyma														1								1					1					3									
	sadık olma														1																		1									
	tarihsel, Ve doğal mirasa duyarlı olma																													1			1									
Yardıms severlik	toplumu önemseme									1					1	1							1					2	2	2	2		12									
	cömert olma	1							4	3		3			3								1		1			2			1		20									
	iş birliği yapma		1										2														1		1				5									
	merhametli olma		3						1			2	2													4	2	1			2		17									
	misafirperve olma		2						3	1		4	1	3									2			2	4	2	1	2	5		32									
	paylaşma											3		1									1				1	2	2			1	11									
HİKÂYELEDEKİ DEĞERLERİN TOPLAMI			21	6	13	5	0	1	4	14	13	12	0	39	9	13	33	4	5	4	2	5	4	2	1	2	19	0	3	0	0	19	0	44	23	88	56	14	15	20	82	603

Tablo 4.17 incelendiğinde hikâyelerde yer alan kök değerlerin bu kök değerlerin altında yer alan tutum ve davranışların hangi hikâyede kaç kez yer aldığı sayıca yer verildiği görülmektedir.

4.3.1. Adalet

Tablo 4. 18. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Adalet” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Adalet	Adil Olma	15	39,5
	Eşit Davranma	6	15,8
	Paylaşma	17	44,7

Tablo 4.18 incelendiğinde kök değerlerden “adalet” değerine hikâyelerin tamamında 38 ifadeyle yer verildiği görülmektedir. Adalet kök değerinin alt başlıklarında yer alan adil olma değerine ait 15 ifadeye, eşit davranma değerine ait 6 ifadeye, paylaşma değerine ait 17 ifadeye yer verilmiştir. En fazla paylaşma değerine yer verilirken en az eşit davranma değerine yer verildiği görülmektedir.

4.3.1.1. Adil Olma

Tablo 4. 19. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Adil Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	15, 15	2	14,3
2. Kitap	2. Hikâye	14	1	7,1
5. Kitap	3. Hikâye	46	1	7,1
	4. Hikâye	51	1	7,1
	5. Hikâye	58	1	7,1
	7. Hikâye	67	1	7,1
7. Kitap	1. Hikâye	6	1	7,1
8. Kitap	1. Hikâye	6	1	7,1
	2. Hikâye	41, 48,	2	14,3
9. Kitap	1. Hikâye	5, 5, 9	3	21,4

Tablo 4.19 incelendiğinde adaletle iş görme, adaletten, haktan ayrılmama, hakkı yerine getirme, adaletli olma (Eren, Gözaydın, Parlatır, Tekin, Zülfikar, 1988a:

16) anlamlarında kullanılan “adil olma” davranışına dayalı bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 14 defa yer verilmiştir. 6. kitapta bu değerle ilgili bir ifadeye yer verilmezken en çok 9. kitabın 1. hikâyesinde yer verildiği görülmektedir.

Adil olma değeriyle ilgili ifadeler daha çok ülkenin yöneticileri tarafından sağlanmaya çalışılan adalet üzerinden verilmiştir:

“Halkını adaletle yönetir, kimsenin hakkını kimseye yedirmezmiş.” (K, İD, 14).

“Hz. Ömer halifeliği sırasında kıyafet değiştirir, halkın arasına karışmıştır. Böylece adaletinden herkesin yararlanıp yararlanmadığını anlamaya çalışmıştır.” (SK, HÖA, 58).

2. kitabın 3. hikâyesinde savaş meydanında eşit haklara sahip olma ile ilgili hükümdardan eşit davranmasının istenmesine dair bir örnek:

“Ertesi gün kırk muhafız silahlarıyla meydanda toplanıp savaş düzeni almışlar. Şehzade hünkara dönerek:

– Askerlerin atlı iken benim tek başıma hem de yayan olarak savaşmam sence adil mi? Sen ülkeni böyle mi yönetiyorsun? demiş. Hükümdar şehzadenin şikayetini haklı bulmuş ve seyislerine onun için bir at getirmelerini buyurmuş.” (K, SA, 40).

4.3.1.2. Eşit Davranma

Tablo 4. 20. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Eşit Davranma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	1. Hikâye	6	1	16,7
	3. Hikâye	40, 50	2	33,3
4. Kitap	1. Hikâye	5	1	16,7
5. Kitap	1. Hikâye	26	1	16,7
9. Kitap	1. Hikâye	28	1	16,7

Doğan’a göre “eşitlik” birden fazla şeyin birbirinin aynı olması, eşit olması hali, müsavat durumuna denir (2014: 500). Tablo 4.20 incelendiğinde eşitlik kavramının eylem hali olan eşit davranma değerine ait ifadeler hikâyelerde toplamda 6 defa yer verildiği görülmektedir. Bunlardan 5 tanesi olumluyken 1 tanesi olumsuzdur. 1, 3, 6 ve 7 ve 8. kitaplardaki hikâyelerde bu değere dair bir ifadeye yer verilmezken 2 ifadeyle en fazla 2. kitabın 3. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Oğullarım, sizin üçünüzü de birbirinizden zerre kadar ayırmadan severim. Birinizi diğerinize üstün tutmam.” (KO, KO, 6).

“Bir gün hamal Simbat, dostu gemici Simbat’ı çok özlediğini anlamış. Kalkıp onu ziyarete gitmiş.

Gemici Simbat, arkadaşlarıyla sofranın başında hem yiyip içiyor, hem de sohbet ediyormuş. Adaşının geldiğini görünce çok sevinmiş. Yerinden kalkıp onu kapıda karşılamış. Dostça kucakladıktan sonra:

Hoş geldin adaşım. Çoktandır görünmüyordun. Vallahi özlemişim, demiş.” (S2, S2, 5).

“Evine gelince hizmetçisi Mercane’yi yardım etmeye çağırmış. Bu Mercane Ali Baba’nın küçükken yanına alıp büyüttüğü iyi yürekli bir kızcağızmış. Ali Baba onu çocuklarından ayırmaz, o da Ali Baba’yı çok severmiş.” (ABVKH, ABVKH, 19).

5. kitabın 1. hikâyesinde insanların yaratılışları itibariyle eşit olduğuna ve buna göre eşit davranılması gerektiğine dair bir örnek:

“Olup biteni uzaktan gören başka bir haremağası, zalim harem ağasını durdurarak:

Bu adamın Cafer’in dostu olduğunu duymadın mı? Ne diye zavallıyı dövdün. Sende hiç vicdan yok mu? Hepimizin babası Adem, anası da Havva değil midir? Öyleyse bu zavallı ile Cafer’in arasında ne fark var? deyip yerde yatan Attaf’ın üzerine eğilmiş. Yüzündeki kanı silmiş.” (SK, SK, 26).

Eşitlik değeri 2 yerde olumsuz değer olarak da kullanılmıştır. Yukarıdaki ifadenin aksine sosyal statüye dayalı, toplumsal eşitsizliğe dair bir örnek:

– Şehzade Kamer’in babası şahtan söz ediyorum.

– Ha o mu? Allah onun belasını versin! Zavallının biri benim efendim olamaz.

– Allah senin belanı versin ahmak herif! Sen bir köle o bir efendi iken sen nasıl oluyor da onun emirlerine karşı çıkıyorsun?” (K, SA, 50).

“Üvey anası küçük kıza pek iyi davranmazmış. Dünden kalan yemekleri yedirir, kızlarının eskilerini giydirirmiş. Zavallı küçük kız bu duruma hiç ses çıkaramazmış. Çünkü hakkını arasa daha büyük eziyetlere katlanması gerekeceğini bilirmiş.” (K, K, 6).

4.3.1.3. Paylaşma

Tablo 4. 21. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Paylaşma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	78	1	5,9
4. Kitap	1. Hikâye	11, 12	2	11,8
	5. Hikâye	60	1	5,9
6. Kitap	1. Hikâye	5	1	5,9
7. Kitap	1. Hikâye	11	1	5,9
	2. Hikâye	47	1	5,9
8. Kitap	3. Hikâye	57, 57, 60, 74, 74, 77, 78, 79	8	47,1
9. Kitap	1. Hikâye	21	1	5,9
10. Kitap	1. Hikâye	11	1	5,9

Tablo 4.21 incelendiğinde pay etme, bölüşme (Doğan, 2014: 1384) anlamında kullanılan “paylaşma” değerine ait ifadeler hikâyelerde toplamda 17 defa yer verildiği görülmektedir.. 1 ve 2. kitapta yer alan hikâyelerde bu değerle ilgili bir ifadeye yer verilmezken 8. kitabın 3. hikâyesinde bu değere 8 ayrı yerde yer verilmiştir.

“Cevder, mutluluk verici bu tablonun ardından:

– Ağabeylerim, evime hoş geldiniz. Bundan böyle birlikte kalalım. Allah ne verdiyse paylaşalım. Hamdolsun yiyip içeceğimiz bol, demiş.” (SH, SH, 11).

“Gün olmuş, devran dönmüş İranlı fakir adam ölmüş. İki kardeş babalarının zaten az olan malını eşit şekilde bölüşmüşler.” (ABVKH, ABVKH, 5).

“Baba Abdullah? Bugün burada işimiz bitti. Hemen bu vadiyi terk edip ilk karşılaştığımız yere gideceğiz ve orada ganimetlerimizi iki eşit parçaya böleceğiz, dedi.” (KO, AG, 47).

4.3.2.Dostluk

Tablo 4. 22. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Dostluk” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Dostluk	Diğerkâmlık	6	12,8
	Güven Duyma	3	6,4
	Anlayışlı Olma	8	17,0
	Dayanışma	3	6,4
	Sadık Olma	4	8,5
	Vefalı Olma	20	42,6
	Yardımlaşma	3	6,4

Tablo 4.22 incelendiğinde kök değerlerden “dostluk” değerine ait hikâyelerin tamamında 47 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Dostluk kök değerinin alt başlıklarında yer alan diğerkâmlık değerine ait 6 ifadeye, güven duyma değerine ait 3 ifadeye, anlayışlı olma değerine ait 8 ifadeye, dayanışma değerine ait 3, sadık olma değerine ait 4 ifadeye, vefalı olma değerine ait 20 ifadeye, yardımlaşma değerine ait 3 ifadeye yer verilmiştir. En fazla vefalı olma değerine yer verilirken en az güven duyma, dayanışma ve yardımlaşma değerlerine yer verilmiştir.

4.3.2.1. Diğerkâmlık

Tablo 4. 23. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Diğerkâmlık” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	3. Hikâye	34	1	16,7
	1. Hikâye	18	1	16,7
5. Kitap	6. Hikâye	13	1	16,7
	8. Hikâye	68	1	16,7
8. Kitap	2. Hikâye	47	1	16,7
9. Kitap	4. Hikâye	72	1	16,7

Tablo 4.23 incelendiğinde başkalarını düşünmek, özgecilik (Doğan, 2014: 386) anlamlarında kullanılan başkalarının ilgi ve çıkarlarını önemseyen egoizme, bencilliğe ve bireyselliğe karşıt olduğu düşünülen davranış biçimi (Marshall, 1999:

152 çev. Akınhay, Kömürcü, 1999) olarak nitelenen bu değere ait ifadelere hikâyelere 5 olumlu, 1 olumsuz olmak üzere 6 defa yer verildiği görülmektedir. 2, 3, 4, 6 7, ve 10. kitaplarda bu değerle ilgili bir ifadeye yer verilmezken diğer kitaplarda birer ifade kullanılırken, olumsuz değere ise 9. kitabın 4. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Bu işi öyle çabuk yapıyormuş ki padişahın dikkatini çekmiş. Değirmenciye dönerek:

Maşallah oğlun çok güçlü kuvvetli. Allah bağışlasın, demiş.

Değirmenci de:

Amin! Allah herkesin üç beş evladına uzun ömür versin, sonra da benim bir tek evladıma, demiş.” (ZSİV, BAO, 34).

“Ben kırk deve yükünü kendim için istemiyorum. Senin de dediğin gibi benim dünya malında gözüm yoktur. Onları gezdikçe rastladığım fakir fukaraya dağıtmak için istiyorum.” (KO, AG, 47).

Bu değerle ilgili tespit edilen olumsuz bir ifade:

“Her şey iyi hoş da büyük kızla ortanca kız, küçük kardeşlerinin sultanla evlenmesini bir türlü içlerine sindiremiyorlarmış. Ona kötülük yapmak için fırsat kolluyorlarmış.” (TA, P, 72).

4.3.2.2. Güven Duyma

Tablo 4. 24. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Güven Duyma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	4. Hikâye	65	1	33,3
8. Kitap	1. Hikâye	12	1	33,3
9. Kitap	1. Hikâye	17	1	33,3

Tablo 4.24 incelendiğinde bir şeye, kişiye veya kendine karşı duyulan bel bağlama hissi, itimat (Doğan, 2014: 656) anlamlarında kullanılan bu değere hikâyelerde 2 olumlu, 1 olumsuz olmak üzere 3 ifadeye yer verildiği görülmektedir.

“Yolda dostluk kurduğu tüccarlarla birlikte büyük bir hana inmiş.” (KO, KO, 12).

“Seni sadece girişeceğim işlerde yanımda yoldaş olası diye satın aldım. Peygamberimizin dediği gibi ‘İyi bir arkadaş, yol için en geçerli azıktır.’” (TA, TA, 17).

“Hasip güvendiği arkadaşları tarafından tuzağa düşürülmüştür:

“Hasip küpleri urganla bağlamış, onlar da yukarıya çekmişler. Küpler bitince sıra Hasip'in yukarı çekilmesine gelmiş. Ama oduncular onu mahzende bırakarak uzaklaşmışlar. Aralarında "Onu çıkarırsak küplerin hepsine sahip çıkar. iyisi mi orada kalsın. Zaten işe yaramaz haytanın ki." demişler. Hasip arkalarından bağırması, yalvarması ama nafile. Zavallı tek başına dehlizin dibinde kalmış.” (K, YASY, 65).

4.3.2.3. Anlayışlı Olma

Tablo 4. 25. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Anlayışlı Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	18	1	12,5
5. Kitap	5. Hikâye	13	1	12,5
7. Kitap	1. Hikâye	13	1	12,5
8. Kitap	1. Hikâye	23, 30, 39	3	37,5
9. Kitap	4. Hikâye	73	1	12,5
10. Kitap	1. Hikâye	10	1	12,5

Tablo 4.25 incelendiğinde anlayışlı olan, ferasetli, zeki, halden anlayan, hoşgörülü, müsamahalı (Doğan, 2014: 77) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 8 defa yer verildiği görülmektedir. 2, 3, 4 ve 6. kitaptaki hikâyelerde bu değere yer verilmediği, 8. kitabın 1. hikâyesinde 3, diğer kitaplarda ise birer ifadeye yer verilmiştir.

“Adamlar işlerini bitirdiler. Eve dönme zamanı gelmişti. Beni de yanlarına aldılar. Epeyce yürüdük. Ben sık sık oturup dinleniyordum. Çok güçsüzdim. Sağ olsunlar, adamlar da bana anlayış gösterdiler. Benim ayağıma adım uydurdular. Sonunda kente geldik.” (ZSİV, ZSİV, 17).

“Cevder fırıncıya yaklaşarak:

– Sana olan borcumu ödeyecek para kazanamadım. Bu ağı rehin olarak al ve bana bu akşam için de birkaç ekmek ver, demiş. fırıncı başını sallayarak:

– Yoo! Bunu asla yapmam. Ağ senin ekmek teknendir. Onu rehin alırsam sen ne ile para kazanacaksın? Bugün nasibini kesen Allah, yarın verir. Sen hiç sıkılma.

Ekmeklerin işte. Bu on meteliği de al, başka ihtiyaçlarını gör. Kazanınca bana diğer borçlarınla birlikte ödersin, demiş.” (SH, SH, 13).

4.3.2.4. Dayanışma

Tablo 4. 26. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Dayanışma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	77	1	33,3
5. Kitap	1. Hikâye	15	1	33,3
10. Kitap	1. Hikâye	8	1	33,3

Tablo 4.26 incelendiğinde bir toplumu oluşturan unsurların, karşılıklı şekilde ortak çıkarlarının sağlanması, bütünlüğünün muhafaza edilmesi için karşılıklı bağlılık göstermeleri, birbirine dayanak olma, paylaşma (Doğan, 2014: 352) anlamlarında kullanılan “dayanışma” değerine ait ifadeler 3, 5 ve 10. kitaplarda birer defa olmak üzere toplamda 3 defa yer verildiği görülmektedir.

“Anacığım, amcam uzak ülkelerden dönmüş. Çarşıda bana rastladı ve beni tanıdı. Sana selam yolladı ve yarın başsağlığı dilemek için bize gelecek.” (ASL, ASL, 8).

“Yine tek başıma kalmışım. Adam benim halime acıdı. Elime bir çuval verdi: Bu çuvalı çakıl taşlarıyla doldur, dedi.

Çuvalı çakıl taşlarıyla doldurdum. Adamla birlikte kente gittik. Güneşin doğmasıyla kent canlanmış, caddeler insanlarla dolmuştu. Adam beni bir grup insanla tanıştırdı:

Bu adam yabancıdır. Gemisi dün gece demir almış. Bunu da yanınızda götürün. Hindistan cevizi toplamayı öğretin. Sevaptır! dedi.” (S1, S1, 77).

4.3.2.5. Sadık Olma

Tablo 4. 27. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sadık Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	6	1	25,0
4. Kitap	1. Hikâye	12	1	25,0
6. Kitap	1. Hikâye	20	1	25,0
9. Kitap	2. Hikâye	21	1	25,0

Tablo 4.27 incelendiğinde doğru, gerçek; dostluğu ve bağlılığı samimi olan, sadakatli, birine, bir şeye sadık kalmak, ona bağlılığını sürdürmek (Eren vd., 1988b :1239) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde 4 defa yer verildiği görülmektedir. Olumlu değerler 1, 4, 6 ve 9. kitapta birer defa kullanılmıştır.

“Sonunda durumumuz daha da vahimleşti ve içimizden birkaç arkadaşımız hastalandı. Ateşleri çok yüksekti. Titriyor, sayıklıyorlardı. Bizler çaresizlikle onlara bakmaktan başka bir şey yapamıyorduk.” (S2, S2, 12).

“Dostum Atta’f’a mektup yazıp çağıracağım. Sizin düğününüzü kendi elimle yapacağım. Şimdi gözlerinin yaşını sil ve gönlünü ferah tut, demiş.” (SK, SK, 21).

4.3.2.6. Vefalı Olma

Tablo 4. 28. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Vefalı Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	6, 19	2	10,0
3. Kitap	1. Hikâye	79	1	5,0
4. Kitap	2. Hikâye	71, 76	2	10,0
5. Kitap	1. Hikâye	26, 30	2	10,0
	8. Hikâye	69	1	5,0
6. Kitap	1. Hikâye	30	1	5,0
7. Kitap	1. Hikâye	8	1	5,0
8. Kitap	2. Hikâye	48	1	5,0
	3. Hikâye	58, 75, 77	3	15,0
9. Kitap	1. Hikâye	15, 35, 38, 38	4	20,0
	4. Hikâye	73	1	5,0
10. Kitap	1. Hikâye	61	1	5,0

Tablo 4.28 incelendiğinde sözünü yerine getirme, sözünde durma, sevgide ve dostlukta bağlılık gösterme (Doğan, 2014: 1778) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde 18 olumlu 2 olumsuz olmak üzere 20 defa yer verildiği görülmektedir. 2. kitapta bu değere ait hiçbir ifadeye yer verilmezken en çok 9. kitabın 1. hikâyesinde yer verildiği, değere ait olumsuz ifadeye ise 1. kitabın 1. hikâyesi ile 10. kitabın 1. hikâyesinde yer verildiği görülmektedir.

“Ona rastladığım günden beri başıma gelen felaketleri unutarak son görevimi yerine getirdim ve onu şahane bir törenle toprağa verdim.” (TA, TA, 38).

“Tayfalar mallarımı ambardan çıkardılar. Bana teslim ettiler. İlk iş olarak bir denk açtım ve içinden en değerli birkaç parçayı Kral Mihrace'ye gönderdim. Ona teşekkür etmek boynumun borcu idi.” (S1, S1, 18).

“Tilki şehzadeyi dinledikten sonra:

– Dostum sen bütün isteklerine kavuştun. Çok mutlusun. Ama ben hiç mutlu değilim. Sana yaptıklarına karşı senden de bana bir iyilik yapmanı istiyorum, demiş.

Şehzade:

– Sen olmasaydın ben şimdiye çoktan ölmüş olurdum. Ne istersen yaparım. Dile benden ne dilersen, demiş.” (SK, SK, 20).

Bu değerle ilgili tespit edilen olumsuz bir ifade:

“Bir gün gelmiş Hasan'ın cebinde metelik kalmamış. Kiler tam takır kuru bakır; evde un uçmaz kepek kaçmaz olmuş. Hasan'ın dost bildikleri birer birer kayıplara karışmışlar. Onu yolda izde görenler başlarını başka yöne çevirip yollarını değiştirmişler.” (ZSİV, ZSİV, 6).

4.3.2.7. Yardımlaşma

Tablo 4. 29. Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Yardımlaşma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	20	1	33,3
6. Kitap	3. Hikâye	50	2	66,6

Tablo 4.29 incelendiğinde karşılıklı olarak birbirine yardım etme (Doğan, 2014: 1815) anlamında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde 2 defa yer verildiği görülmektedir. Değere ait ifadelere 3. kitabın 1. hikâyesi ile 6. kitabın 3. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Hamal Simbat, adaşı gemici Simbat’ın başından geçenleri büyük bir merak ve coşku içinde dinlemiş. Şaşkınlıktan ağzı bir karış açık kalmış. Ne diyeceğini şaşırılmış. Gemici Simbat adaşının düştüğü şaşkınlığı anlayarak onu hoş görmüş. Birçok hediyeler vermiş. Avucuna içinde yüz altın dinar bulunan bir kese sıkıştırarak: – Yarın yine gel! Oturup sohbet edelim. Unutma sakın demiş.” (S1, S1, 20).

4.3.3. Dürüstlük

Tablo 4. 30. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Dürüstlük” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Dürüstlük	Açık ve Anlaşılır Olma	25	22,1
	Doğru Sözlü Olma	70	53,1
	Güvenilir Olma	27	23,9
	Sözünde Durma	11	9,7

Tablo 4.30 incelendiğinde kök değerlerden “dürüstlük” değerine ait hikâyelerin tamamında 113 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Dürüstlük kök değerinin alt başlıklarında yer alan açık ve anlaşılır olma değerine ait 25 ifadeye, doğru sözlü olma değerine ait 60 ifadeye, güvenilir olma değerine ait 27 ifadeye, sözünde durma değerine ait 11 ifadeye yer verilmiştir. En fazla doğru sözlü olma değerine yer verilirken en az sözünde durma değerine yer verilmiştir.

4.3.3.1. Açık ve Anlaşılır Olma

Tablo 4. 31. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Açık ve Anlaşılır Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
4. Kitap	2. Hikâye	56, 58	2	8,0
5. Kitap	1. Hikâye	20	1	4,0
8. Kitap	1. Hikâye	8, 8, 13, 16, 27, 30,	6	24,0
	2. Hikâye	52	1	4,0
	3. Hikâye	58, 58, 73	3	12,0
9. Kitap	1. Hikâye	19, 25	2	8,0
	2. Hikâye	44	1	4,0
	3. Hikâye	66, 66, 67	3	12,0
10. Kitap	1. Hikâye	38, 51, 62, 77, 77, 77	6	24,0

Tablo 4.31 incelendiğinde her şeyi olduğu gibi söyleyen, sözünü esirgemeyen, karşıdakince olduğu gibi, doğru anlaşılmayı tercih eden kişiler için kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde 22 olumlu, 3 olumsuz olmak üzere 25 defa yer verildiği görülmektedir. 6. kitaptaki hikâyelerde bu değere yer verilmezken 8. kitabın 1. hikâyesi ile 10. kitabın 1. hikâyesinde 6 ifade ile eşit sayıda yer almıştır.

“Sana onun tuzağına düşmeyesin diye bunları anlatıyorum. O öyle bir büyüçüdür ki başka başka kılıklarda da senin karşına çıkar ve seni kandırabilir. Haberin olsun, demiş.” (ASL, ASL, 77).

“– Ey tahtirevandaki güzel, yolculuğun rahat geçiyor mu? diye sormuş. Kız içeriden:

– Ben seninle asla konuşmamalıyım. Çünkü dostun olan ve cömertliğin sultam sayılan Attafın nişanlısıyım. Eğer sen mert bir erkeksen onun sana yaptığını sen de ona yapar ve beni ona geri gönderirsin, demiş ve iç çekerek ağlamaya başlamış.” (SK, SK, 20).

“Bu halıda senin övdüğün ve otuz bin altın edecek bir özellik göremiyorum, demiş.” (KO, KO, 8).

“Bilin ki ben fakir urgancı bir babanın yine fakir urgancı oğluyum.” (KO, UHH, 58).

Bu değerle ilgili tespit edilen olumsuz bir ifade:

Evladım, yarın git yüzüğü al ve parmağına tak. Sonra da "Ustacığım bu yüzük parmağıma çok bol geldi. Bunu al senin olsun. Bana yenisini yap." de, demiş. (TA, KS, 66).

4.3.3.2. Doğru Sözlü Olma

Tablo 4. 32. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Doğru Sözlü Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	14	1	1.7
	3. Hikâye	35, 52	2	3,3
2. Kitap	1. Hikâye	11,	1	1.7
	2. Hikâye	29	1	1.7

	3. Hikâye	20, 48, 51, 55, 59	5	8,3
	4. Hikâye	65, 74	2	3,3
3. Kitap	1. Hikâye	50	1	1,7
4. Kitap	2. Hikâye	61,	1	1,7
	1. Hikâye	14, 15, 15, 22	4	6,7
	2. Hikâye	34, 40, 41,	3	5,0
5. Kitap	3. Hikâye	47	1	1,7
	6. Hikâye	61, 61, 61	3	5,0
	1. Hikâye	14	1	1,7
6. Kitap	4. Hikâye	69	1	1,7
	5. Hikâye	76	1	1,7
7. Kitap	1. Hikâye	17, 40, 42	3	5,0
	2. Hikâye	43, 54, 54, 55, 56, 56, 60, 60, 63, 65, 65, 66, 66, 68, 68,	5	8,3
8. Kitap	3. Hikâye	69, 70, 70, 70, 70, 72, 73, 73, 75, 76, 80	20	33,3
	1. Hikâye	7, 10, 13, 16	4	6,7
9. Kitap	4. Hikâye	71, 72	2	3,3
10. Kitap	1. Hikâye	8, 27, 32, 34, 66, 67, 67	7	11,7

Doğru sözlü olan bir kişi yalan söylemeyen, kendi işine gelmese dahi her zaman doğruları konuşan kişidir (<https://www.egitimsistem.com/dogru-ve-guvenilir-olmak-ne-demektir-72249h.htm>). Tablo 4.32 incelendiğinde bu değere ait ifadeler hikâyelerde 58 olumlu, 12 olumsuz olmak üzere 60 defa yer verildiği görülmektedir. Bu sayı ile hikâyelerde en fazla kullanılan değer olmuştur. 6. kitaptaki hikâyelerde bu

değere ait örneğe rastlanmazken en fazla 20 örnekle 8. kitabın 3. hikâyesinde kullanıldığı görülmektedir.

“Oğlum birkaç gündür seni Yahudinin dükkanına girerken görüyorum. O namı bir dolandırıcıdır. Eğer satacağın bir şey varsa önce ben göreyim. Sana gerçek değerini söylerim. Sen de kötü niyetli kişilere malını yok fiyatına satmaktan kurtulursun, demiş.” (ASL, ASL, 34).

“Sultan daha ağzını açmaya fırsat bulamadan İranlı atılmış ve:

– O benim karımdır, demiş.

Kız iyice hiddetlenerek:

– Hükümdarım ben bu çirkin yaratığı tanımıyorum. Beni zorla kaçırdı. Kendisi korkunç bir sihirbazdır, demiş ve iki gözü iki çeşme ağlamaya başlamış.” (K, SA, 51).

“Kadın koşup halifenin eteğini öperek:

– Ey müminlerin emiri! Dün sütlere su katmıştım, doğrudur. Ama size söz verdiğim için bugün bir damla su bile katmadım. Yemin ederim, demiş.

Kadının yanında duran kızı:

– Ana neden yalan yere yemin ediyorsun? Her zaman olduğu gibi bugün de sütlere su kattığını söylesene! Bunu, insanlar bilemese bile Yüce Allah biliyor, diye haykırmış.” (SK, SKa, 61).

Bu değerle ilgili tespit edilen olumsuz bir ifade:

“Ertesi gün Alaaddin yiyecek öteberi almayı düşünmüş. Bunun için de Cinin bir gün önce içinde yemek getirdiği tabaklardan birini almış. Onu kuşağının arasına sokmuş. Kuyumcular çarşısına gitmiş. Hilebazlıkta ve kurnazlıkta usta bir Yahudiye tabağı göstermiş, Yahudi tabağı evirmiş, çevirmiş

Bu ancak bir dinar eder, demiş.” (ASL, ASL, 32).

“Akşam üzeri komşu kadın balığı getirip eşime vermiş. Ben dükkandan döndüğüm sırada karım balığın karnını yarıyordu. Birden bana:

– Efendi baksana balığın karnından bir cam parçası çıktı, dedi.” (KO, UHH, 66).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Kadı önce Yahudiye sormuş:

– Bu cüzdan senin mi?

Benim efendim. Sonra dönüp Akit'e:

- *Peki sen ne dersin bu söze?*

– *Kadı hazretleri bu cüzdan benim. içinde çoluk çocuğumun nafakası var. Bu Yahudi çarptı, cebine indirdi. Davacıyım efendim.” (ABVKH, İA, 69).*

“Ölü bir köpek yavrusunu kundaklayarak sultanın yanına gitmişler ve. "Karın bunu doğurdu." demişler.” (TA, P, 72).

4.3.3.3. Güvenilir Olma

Tablo 4. 33. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Güvenilir Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	8, 9, 10	3	11,1
2. Kitap	1. Hikâye	11	1	3,7
3. Kitap	1. Hikâye	21, 27, 59	3	11,1
5. Kitap	6. Hikâye	61	1	3,7
	9. Hikâye	73	1	3,7
6. Kitap	1. Hikâye	12	1	3,7
	4. Hikâye	67	1	3,7
8. Kitap	1. Hikâye	13, 14, 27, 27, 30, 30,	6	22,2
	3. Hikâye	60, 72, 75,	3	11,1
9. Kitap	1. Hikâye	35	1	3,7
	2. Hikâye	42	1	3,7
	3. Hikâye	61	1	3,7
	4. Hikâye	74	1	3,7
10. Kitap	1. Hikâye	8, 34, 38	3	11,1

Davranışlarında yaşamı boyunca doğruluğu kendine ilke edinmiş ve bu özelliği sayesinde toplumda güven kazanmış kişiler için kullanılan bir tabirdir. Güvenilir bulunan kişilerin sözlerine toplumda değer verilir (<https://www.hursitekinici.com/2016/03/24/degerler-egitimi-dogruluk-ve-guvenilir-olmak/>).

Tablo 4.33 incelendiğinde bu değere ait ifadeler hikâyelerde 21 defa olumlu, 6 defa olumsuz olmak üzere toplamda 27 defa yer verildiği görülmektedir. En fazla 8. kitaptaki hikâyelerde kullanılmıştır. Değere ait olumsuz ifadeler ise 8. kitabın 1 ve 3. hikâyesinde, 9. kitabın 4. hikâyesinde, 6. kitabın 4. hikâyesinde, 10. kitabın 1. hikâyesinde ve 5. kitabın 6. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Bu yolculuğa senden başkası çıkamaz. Hazineden dilediğin kadar para al. Kısa zamanda kervanını diz ve Magrip'e git.” (TA, TKH, 42).

“O zamandan beri bütün urgancılar benim hesabıma çalışmaya ve bana bol para kazandırmaya devam ettiler. Ben de onların hakkını fazlasıyla ödemeyi sürdürdüm. Böylece hem gelirim, hem de kentteki itibarım artıyordu.” (KO, UHH, 75).

“Halifeyi kararından caydırmak için ilk yolculuğumdan başlayarak bütün serüvenimi başından sonuna kadar anlattım. Beni ilgiyle dinledi. Kah korktu, kah güldü. Ama öyküm çok ilgisini çekti. Sonra da:

– Ey gözü pek denizci! Artık eskileri unut. Şimdi ticaret için değil, ülken için yola çıkacaksın. Benim emrimle denize çıkmakla yeminin bozulmaz. Ülkenin ve milletin yararı söz konusudur. Senden başka da güvenilir adamım yok. Bu görevi yerine getirdikten sonra evine geri döner bir daha da çıkmazsın, dedi.” (S1, S1, 27).

“Vallahi efendim bu adam bizim tellallar içinde en akli başında ve en güvenilir olanıdır. O öyle diyorsa öyledir. Demek ki sattığı borunun bilinmeyen bir kerameti vardır. Yoksa yalan yere bağırılmaz o, demiş.” (KO, KO, 14).

Bu değerle ilgili tespit edilen olumsuz ifadeler:

“Orada önce ben senin şahitliğinde bir yankesicilik yapayım. Sonra da sen benim şahitliğimde bir hırsızlık yap. Hangimizin becerisi diğerinden üstün ise o reis olsun. Öteki onun yanında çalışsın ve emirlerine uysun, demiş.” (ABVKH, İA, 67).

“Alaaddin, yaşlı adamdan aldığı on altın dinarı anasına göstermemiş.” (ASL, ASL, 8).

4.3.3.4. Sözünde Durma

Tablo 4. 34. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sözünde Durma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
8. Kitap	3. Hikâye	70, 71, 73	3	27,3
9. Kitap	1. Hikâye	17	1	9,1
	3. Hikâye	61, 64, 65,	3	27,3
10. Kitap	1. Hikâye	41, 43, 45, 46	4	36,4

Tablo 4.34 incelendiğinde TDK’de verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerin toplamında 8 olumlu, 3 olumsuz olmak üzere toplamda 11 defa yer verildiği görülmektedir. Değere ait olumlu ifadeler 3 örnekle en fazla 8. kitabın 3. hikâyesinde kullanılırken olumsuz ifadelerden 1’ine 9. kitabın 3. hikâyesinde, 2’sine ise 10. kitabın 1. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Tasarladığım iş bitince çoluk çocuğun yanına zengin bir adam olarak geri dönecek ve mutlu olacaksın. Sakın endişelenme ve gönlünü rahat tut, dedi.” (TA, TA, 17).

“Hükümdar Alaaddin’in anasını görünce verdiği sözü hatırlamış. Vezirine dönerek:

İşte Alaaddin’in anası geldi. Ona verdiğim sözü unutmamdan ötürü esef duyuyorum. Çok şükür şimdi sözümü tutup kızımı oğluna vereceğim, demiş.” (TA, TA, 17).

“Belki daha önce onu cevahirciler çarşısına götürseydim daha fazla fiyata satabilirdim. Ama söz insanın ağzından bir kere çıkar. Kadına verdiğim sözü tutup yüz bin altında ısrar edecektim.” (KO, UHH, 71).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Ah oğlum! Sorma başımıza geleni. Hükümdar bize verdiği sözü unutmuş. Kızını o uğursuz vezirin oğluna vermiş. Bu akşam düğünleri olacakmış.” (ASL, ASL, 41).

4.3.4. Öz Denetim

Tablo 4. 35. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Öz Denetim” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Öz Denetim	Davranışlarını Kontrol Etme	10	45,5
	Davranışlarının Sorumluluğunu Üstlenme	4	18,2
	Öz Güven Sahibi Olma	5	22,7
	Gerektiğinde Özür Dileme	3	13,6

Tablo 4.35 incelendiğinde kök değerlerden “öz denetim” değerine ait hikâyelerin tamamında 22 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Öz denetim kök değerinin alt başlıklarında yer alan davranışlarını kontrol etme değerine ait 10 ifadeye, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme değerine ait 4 ifadeye, öz güven sahibi olma değerine ait 5 ifadeye, gerektiğinde özür dileme değerine ait 3 ifadeye yer verilmiştir. En fazla davranışlarını kontrol etme değerine yer verilirken en az gerektiğinde özür dileme değerine yer verilmiştir.

4.3.4.1. Davranışlarını Kontrol Etme

Tablo 4. 36. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Davranışlarını Kontrol Etme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	10, 12, 75	3	21,4
4. Kitap	1. Hikâye	6	1	7,1
	2. Hikâye	50, 65, 73	3	21,4
5. Kitap	1. Hikâye	11	1	7,1
8. Kitap	1. Hikâye	24	1	7,1
9. Kitap	1. Hikâye	26	1	7,1
10. Kitap	1. Hikâye	14, 30, 30, 30	4	28,6

İnsan, eğitim aracılığıyla toplumun değerlerini öğrenerek kendini topluma kabul ettirme, toplum da kendi varlığının devamını sağlamak için değerlerini eğitim aracılığıyla insana dayatma eğilimi içindedir. İnsanların yaşadıkları toplumun değer

ve normlarına göre, tutum ve davranışa sahip olmaları, aksi davranışlarını kontrol altında tutmaları davranışsal homojenliği sağlamaktadır (Dağ, 2020 :97).

Tablo 4.36 incelendiğinde bu değere ait ifadelere hikâyelerde toplamda 14 defa yer verildiği görülmektedir. En fazla 4 ifadeyle 10. kitabın 1. hikâyesinde rastlanılmakla birlikte 4. kitabın 2. hikâyesinde 2, 5. kitabın 1. hikâyesi ile 9. kitabın 1. hikâyesinde birer olmak üzere toplamda 4 olumsuz ifadeye yer verilmiştir.

“Biraz büyüyünce babamın servetini ben idare etmeye başladım. Ama ne idare ediş! Har vurup harman savurdum. Altından girdim, üstünden çıktım. Benim eli açıklığını sayesinde etrafımda bir sürü dostum birikmişti. Hazıra dağlar dayanmaz. Bir gün geldi ki servetimin büyük bir kısmı tükendi.” (S1, S1, 10).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Şehzade pınardan su içip yola koyulmuş. Dağları aşip derelerden geçmiş. Güneş batarken küçük bir köye varmış. Köyün girişinde iki han. Biri görkemli, biri harap. Biri aydınlık, biri karanlık! Delikanlı yol yorgunu... Harap handa ne yapsın? Işıklı handan içeri girmiş. Dalış o dalış. içeride cümbüş, şamata! Şehzadenin aklında ne kuş kalmış ne da altın. Heybesini, yayını koymuş bir kenara. Başlamış oynamaya.” (S2, AKK, 62).

4.3.4.2. Davranışlarının Sorumluluğunu Üstlenme

Tablo 4. 37. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Davranışlarının Sorumluluğunu Üstlenme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	4. Hikâye	70	1	25,0
4. Kitap	1. Hikâye	13	1	25,0
10. Kitap	1. Hikâye	16, 70	2	50,0

Tablo 4.37 incelendiğinde bu değere ait ifadelere hikâyelerde toplamda 4 defa yer verildiği görülmektedir. 10. kitabın 1. hikâyesinde 2, 2. kitabın 4. hikâyesinde ve 4. kitabın 1. hikâyesinde birer örneğe rastlanmakla birlikte bunlar dışında kalan kitaplarda bu değere ait bir ifade yer verilmemiştir.

4.3.4.3. Öz Güven Sahibi Olma

Tablo 4. 38. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Öz Güven Sahibi Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	19	1	20,0
5. Kitap	1. Hikâye	16	1	20,0
7. Kitap	1. Hikâye	59	1	20,0
9. Kitap	1. Hikâye	19	1	20,0
	2. Hikâye	44	1	20,0

Tablo 4.38 incelendiğinde insanın kendine ve yapabileceklerine güvenmesi (Doğan, 2014: 1365) anlamında kullanılan bu değere toplamda 4 olumlu 1 olumsuz ifadeye yer verildiği görülmektedir. 3. kitabın 1. hikâyesi ile ve 7. kitabın 1. hikâyesinde 1, 9. kitabın 1. ve 2. hikâyesinde birer olmak üzere 2 olumlu ifadeye; 5. kitabın 1. hikâyesinde de 1 olumsuz ifadeye yer verilmiştir.

“Cevder uzaktan padişahın muhafızlarının geldiğini görünce yüzüğün efendisini çağırıp:

– İstiyorum ki bütün yoldaşlarını muhafız kılığına sokasın ve sarayın avlusuna dizesin. Hükümdar onların görkemini görünce içi titresin ve benim üstünlüğümü kabul etsin. Gördüklerinden kendine bir pay çıkarsın, demiş.” (SH, SH, 59).

“Sultanım, padişahımızın emrini yerine getireceksen sana benden başkası kılavuzluk edemez.” (TA, TKH, 44).

4.3.4.4. Gerektiğinde Özür Dileme

Tablo 4. 39. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Gerektiğinde Özür Dileme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	4. Hikâye	70	1	33,3
3. Kitap	1. Hikâye	9	1	33,3
10. Kitap	1. Hikâye	70	1	33,3

Tablo 4.39 incelendiğinde bir şeyin gerçekleşmemesi durumunda ya da bir kabahatin ortaya çıkması durumunda bunun bilincinde olarak af dilemek için öne sürülen sebep, mazeret, bahane (Doğan, 2014: 1365) anlamlarında kullanılan bu değere hikâyelerde toplamda 3 defa yer verildiği görülmektedir. 2. kitabın 4. hikâyesinde, 3. kitabın 1. hikâyesinde ve 10. kitabın 1. hikâyesinde birer ifadeye yer verilmiştir.

“Sultan Alaaddin'in suçsuz olduğunu anlayarak onu bağrına basmış. Alnından öpmüş ve:

– Oğlum sana karşı kötü davranmamın sebebi, kızıma olan sevgimdir. Ben onun saçının bir teline karşılık bütün ülkemden vazgeçerim. Sen bunu anlarsın ve işte bu yüzden beni hoş görürsün, demiş.” (ASL, ASL, 7).

“Şimdi az önce kapının önünde dururken söylediklerini tekrar et, demiş.

Simbat utanmış. Yüzü kızarmış. Başını yere eğmiş.

Simbat:

Beni bağışlayın efendim. Sizi öyle zevk içinde görünce kendi halime acımış olacağım ki ağzımdan o münasebetsiz sözler çıktı, demiş.” (S1, S1, 9).

4.3.5. Sabır

Tablo 4. 40. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sabır” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Sabır	Azimli Olma	26	33,3
	Tahammül Etme	15	33,3
	Beklemeyi Bilme	5	33,3

Tablo 4.40 incelendiğinde kök değerlerden “sabır” değerine ait hikâyelerin tamamında 46 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Sabır kök değerinin alt başlıklarında yer alan azimli olma değerine ait 26 ifadeye, tahammül olma değerine ait 15 ifadeye, beklemeyi bilme değerine ait 5 ifadeye yer verilmiştir. En fazla azimli olma değerine yer verilirken en az beklemeyi bilme değerlerine yer verilmiştir.

4.3.5.1. Azimli Olma

Tablo 4. 41. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Azimli Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	9, 9, 15	3	11,5
	2. Hikâye	20	1	3,8
2. Kitap	3. Hikâye	52	1	3,8
3. Kitap	1. Hikâye	10, 40, 66	3	11,5
4. Kitap	1. Hikâye	14,	1	3,8
	2. Hikâye	48	1	3,8
8. Kitap	1. Hikâye	25	1	3,8
	2. Hikâye	44	1	3,8
	3. Hikâye	62, 63, 64	3	11,5
9. Kitap	1. Hikâye	25, 27	2	7,7
	2. Hikâye	45, 45, 46, 50	4	15,4
	4. Hikâye	74, 75, 76, 76,	4	15,4
10. Kitap	1. Hikâye	11	1	3,8

Tablo 4.41 incelendiğinde gayretli, kararlı olma (Doğan, 2014: 130) anlamında kullanılan bu değere hikâyelerde toplamda 26 defa yer verildiği görülmektedir. 10 ifade ile en fazla 9. kitapta kullanılırken 5, 6 ve 7. kitaplarda bu değere ait herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.

“Hasan gücü tükenip bitkin düşünceye kadar yüzmüş. Bir adaya çıkmış.” (ZSİV, ZSİV, 9).

“Bir yolunu bulup bu ölüm çukurundan kurtulmalıydım. Elime bir kemik aldım. Hiç durmadan gece gündüz kazdım. Bir ışık göründü. Oradan sürünerek çıktım. Önümden bir hayvan ürküüp kaçtı. Ben hayvanı takip ettim. Onun geçtiği yerden bir

başka mağaraya geçtim. Gökyüzünde bir yıldız gördüm. Kurtulduğumu anladım.” (S1, S1, 66).

“– Haydi bismillah! deyip atmış ağını suya. Beklemiş beklemiş... Ağı toplama zamanı gelmiş. Adam ağı çekmiş kıyıya. içinde bir çöp bile yok. Bir daha denemiş. Yine çekmiş umutla... Fakat ağ bomboş. Derken birkaç kere daha ağ atmış ve her seferinde boş çekmiş. Zavallı adam balık avlayamadığına mı yansın, akşama karısından dinleyeceği ipe sapa gelmez sözlere mi katlansın! Son bir kez ümitsizce atmış ağını denize... Sonra da çekmiş. Ama ağ bir türlü çıkmak bilmiyormuş. O kadar ağırmış ki balıkçı ağı kıyıya çekene kadar iflahı sökülmüş. Sonunda ter kan içinde kalmış ama ağı da çekmiş, çıkarmış. Bir de bakmış ki ağın içinde kocaman bir balık! O güne kadar ne böyle balık tutmuş ne de bu irilikte bir balık tutana rastlamışmış. Sevinçle balığı sepetine koymuş. Ama balığın sadece kuyruğu sığabilmiş sepete. Koca başı kalmış dışarda.” (ZSİV, BAGK, 20).

“Madem ilk denememiz başarısız oldu, ne yapalım hemen pes etmek gerekmez.” (KO, UHH, 63).

4.3.5.2. Tahammül Etme

Tablo 4. 42. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Tahammül Etme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	6	1	6,7
	2. Hikâye	20	1	6,7
3. Kitap	1. Hikâye	9	1	6,7
4. Kitap	1. Hikâye	15	1	6,7
8. Kitap	1. Hikâye	33	1	6,7
	2. Hikâye	43	1	6,7
	3. Hikâye	58, 64	2	13,3
9. Kitap	1. Hikâye	12, 21, 25, 30, 35, 36	6	40,0
10. Kitap	1. Hikâye	63	1	6,7

Tablo 4.42 incelendiğinde bir yüke veya zorluğa katlanmak, dayanmak (Doğan, 2014: 1618) anlamlarında kullanılan bu değere hikâyelerde toplamda 15 defa

yer verildiği görülmektedir. 6 ifade ile en fazla 9. kitabın 1. hikâyesinde kullanılırken, 5, 6 ve 7. kitaplarda ise bu değere ait herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.

Sen benim hep böyle zevk içinde yaşadığımı sanıyorsun, değil mi? Oysa benim başımdan geçenleri bilsen böyle düşünmezdin. Karşılaştığım zorluklar, yaşadığım acılar hangi insanın başına gelse o çoktan ölmüş olurdu. Ama Yüce Yaratıcı bana ömür verdi.

Bütün güçlükleri yendim. Şimdi gördüğün gibi dostlarımla zevk içinde yaşıyorum. (S1, S1, 9).

“Zavallı balıkçı "Bir an önce sabah olsa da evden çıksam. Şu kadının hakaretlerini işitmesem." diye dua edermiş. Ama bir gün değil, beş gün değil. Kadın Allah'ın günü fakirliğini kocasının başına kakarmış.” (ZSİV, BAGK, 20).

4.3.5.3. Beklemeyi Bilme

Tablo 4. 43. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Beklemeyi Bilme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
5. Kitap	1. Hikâye	9	1	20,0
6. Kitap	1. Hikâye	7	1	20,0
7. Kitap	1. Hikâye	64	1	20,0
8. Kitap	3. Hikâye	71	1	20,0
9. Kitap	1. Hikâye	25	1	20,0

Tablo 4.43 incelendiğinde bir iş, bir hadise gerçekleşinceye dek durmayı bilmek (Doğan, 2014: 172) anlamında kullanılan bu değere ait 4 olumlu, 1 tane de olumsuz ifadeye yer verildiği görülmektedir.

“Ali Baba olduğu yerde biraz daha beklemiş. Tedbirli bir adam olduğundan: Neme lazım, haydutlar unuttukları bir şeyi almak için geri dönerler. Beni onların elinden kim kurtarır? İyisi mi onlar şu tepeden aşır görünmez oluncaya kadar burada kalayım, demiş.” (ABVKH, ABVKH, 7).

“Sabırla bekleyeceğim. Şimdi gidebilirsin, diye onu evine göndermiş.” (KO, KO, 33).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Sen canını kurtarmaya bak ve onları dert etme, diye cevap vermiş.

Cafer kılıcını kuşanmış. Kemerini takmış ve yolculuğa çıkmış. Çölleri aşır, dağları geçmiştir.” (SK, SK, 9).

4.3.6. Saygı

Tablo 4. 44. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Saygı” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Saygı	Alçakgönüllü Olma	5	6,0
	Başkalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği Şekilde Davranma	18	21,7
	Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme	40	48,2
	Muhatabının Konumunu Özelliklerini ve Durumunu Gözetme	20	24,1

Tablo 4.44 incelendiğinde kök değerlerden “saygı” değerine ait hikâyelerin tamamında 83 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Saygı kök değerinin alt başlıklarında yer alan alçakgönüllü olma değerine ait 5 ifadeye, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma değerine ait 18 ifadeye, diğer insanların kişiliklerine değer verme değerine ait 40 ifadeye, muhatabının konumunu özelliklerini ve durumunu gözetme değerine ait 20 ifadeye yer verilmiştir. En fazla diğer insanların kişiliklerine değer verme değerine yer verilirken en az alçakgönüllü olma değerine yer verilmemiştir.

4.3.6.1. Alçakgönüllü Olma

Tablo 4. 45. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Alçakgönüllü Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	2. Hikâye	14, 17	2	40,0
3. Kitap	1. Hikâye	9	1	20,0
6. Kitap	1. Hikâye	34	1	20,0
10. Kitap	1. Hikâye	58	1	20,0

Tablo 4.45 incelendiğinde mütevazı olan, kibirli olmayan (Doğan, 2014: 50) anlamlarında kullanılan bu değere hikâyelerde toplamda 5 defa yer verildiği görülmektedir. 2 ifade ile en fazla 2. kitabın 2. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Bir zamanların üç eşek sahibi fakir Ali Baba’sı, temiz kalpliliği ve kanaatkar oluşunun sayesinde büyük bir servetin sahibi olmuş. Yaşadığı sürece alçak gönüllülüğü elden bırakmamış. Fakirin ve yetimin hakkını gözetmiş. Çoluk çocuğuyla mutluluk içinde bir ömür sürmüştür.” (ABVKH, ABVKH, 34).

4.3.6.2. Başkalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği Şekilde Davranma

Tablo 4. 46. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Baskalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği Şekilde Davranma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	10, 12	2	11,1
	2. Hikâye	21	1	5,6
	6. Hikâye	79	1	5,6
2. Kitap	3. Hikâye	48	1	5,6
5. Kitap	4. Hikâye	50	1	5,6
8. Kitap	1. Hikâye	21, 37,	2	11,1
	3. Hikâye	57	1	5,6
9. Kitap	1. Hikâye	30, 32	2	11,1
	2. Hikâye	54	1	5,6
	3. Hikâye	57, 58	2	11,1
10. Kitap	1. Hikâye	14, 17, 18, 51	4	22,2

Tablo 4.46 incelendiğinde bu değere ait ifadelere hikâyelerde 12 olumlu, 6 olumsuz olmak üzere 18 defa yer verildiği görülmektedir. Olumlu ifadelere en fazla 10. kitabın 1. hikâyesinde, olumsuz ifadelere ise en fazla 1. kitabın 1. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Alaaddin, şaha öyle nazik bir şekilde karşılık vermiş ki hükümdarın göğsü kabarmış.” (ASL, ASL, 51).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Birkaç kızın kahkahalarını duyan Hasan uyanmış. Akşam olmak üzereymiş. Arkasını dönüp kaçmak istemiş. Fakat kızlar etrafını sarmışlar. Onunla alay edip üstüne gülmüşler. Hasan çok utanmış.” (ZSİV, ZSİV, 10).

4.3.6.3. Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme

Tablo 4. 47. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	3. Hikâye	54	1	2,5
4. Kitap	2. Hikâye	64	1	2,5
5. Kitap	1. Hikâye	5, 21	2	5,0
	3. Hikâye	44	1	2,5
	4. Hikâye	55	1	2,5
6. Kitap	1. Hikâye	13	1	2,5
8. Kitap	1. Hikâye	6, 21, 24, 35, 36	5	12,5
	2. Hikâye	43	1	2,5
	3. Hikâye	58, 58, 59, 59, 60, 62, 70, 70, 75, 77, 79, 79, 79,	13	32,5
9. Kitap	1. Hikâye	10, 19, 27, 29, 29 34, 35,	7	17,5
10. Kitap	1. Hikâye	8, 15, 16, 48, 76, 78, 78	7	17,5

Tablo 4.47 incelendiğinde bu değere hikâyelerde toplamda 37 olumlu, 3 olumsuz olmak üzere 40 ifadeye yer verildiği görülmektedir. 1, 3 ve 7. kitabın hikâyelerinde bu değere dair hiçbir örnek yer almazken en fazla 19 örnekle 8. kitap ile 7 örnekle 9. kitapta olduğu görülmektedir. Bu değer olumsuz hali ise 2 örnekle 10. kitabın 1. hikâyesinde ve 1 örnek ile 2. kitabın 3. hikâyesinde yer almaktadır.

“Cafer saygıyla kıza seslenerek:

Mademki arkadaşımın nişanlısısın. Öyleyse sen benim dünya ahiret kardeşim olarak kalacaksın. Sevdığıne kavuşuncaya kadar benim himayemde kalacaksın ve hizmet göreceksin. Seni şimdi geri gönderirsem yanlış anlaşılır. Bağdat'a gidince dostum Attaf'a mektup yazıp çağıracağım. Sizin düğününüzü kendi elimle yapacağım. Şimdi gözlerinin yaşını sil ve gönlünü ferah tut, demiş." (SK, SK, 21).

"Ben de her ikisini hürmetle selamlar, onlara sonsuz bir saygı duyardım." (KO, UHH, 59).

"Padişah, acı ile yüzü buruşmuş; bir deri, bir kemik kalkmış, zavallı ihtiyara saygısı icabı tahtından kalkmış." (TA, TA, 10).

"O sırada amcasının sesini duyan Alaaddin, koşarak gelmiş. İhtiyarın elini öpmüş." (ASL, ASL, 15).

"Senin isteklerin başım üzerinedir babacığım, demiş." (KO, KO, 36).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

"Ey zavallı cahil! Sana acıyorum." (TA, TA, 34).

"Alaaddin karısına cevap vermemiş." (ASL, ASL, 78).

"Bir başkası söze karışarak:

Çirkinlikte de kimse ona benzeyemez. Nefret uyandırıcı bir suratı var, demiş." (K, SA, 54).

4.3.6.4. Muhatabının Konumunu Özelliklerini ve Durumunu Gözetme

Tablo 4. 48. Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde "Muhatabının Konumunu Özelliklerini ve Durumunu Gözetme" Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	4. Hikâye	76	1	5,0
5. Kitap	1. Hikâye	5, 6, 31	3	15,0
	1. Hikâye	27, 28	2	10,0
8. Kitap	2. Hikâye	41	1	5,0
	3. Hikâye	57, 57, 58, 80	4	20,0
	1. Hikâye	6, 17, 25,	3	15,0
9. Kitap	2. Hikâye	43, 53	2	10,0
	3. Hikâye	64	1	5,0
	4. Hikâye	71, 77	2	10,0
10. Kitap	1. Hikâye	46	1	5,0

Tablo 4.48 incelendiğinde bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 20 defa yer verildiği görülmektedir. 1, 3, 4, 6 ve 7. kitaplardaki hikâyelerde hiç yer verilmezken en fazla 8 ve 9. kitaplarda kullanılmıştır.

Bu değerle ilgili ifadelerin genel olarak ülke yöneticilerine, halifelere, vezir ve şehzadelere gösterilen el bağlama, saygıyla eğilme vb. hürmet gösterme ifadelerinden oluştuğu görülmektedir:

“Mesrur, halifenin önünde iki büklüm eğilerek:

Emriniz başımla gözüüm üstüne sultanım, deyip huzurdan çekilmiş.” (SK, SK, 6).

“Şehzadeyi şehirde gören halk sevgiyle önünde eğilmiş ve ona saraya gidinceye kadar eşlik etmişler.” (KO, KO, 28).

“İkinci namazından sonra vezir, yanında cömert alim olduğu halde taht odasına girmiş. İkisi de eğilip hükümdara saygı göstermişler.” (KO, UHH, 58).

4.3.7. Sevgi

Tablo 4. 49. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sevgi” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Sevgi	Aile Birliğine Önem Verme	38	48,1
	Fedakârlık Yapma	8	10,1
	Güven Duyma	6	7,6
	Merhametli Olma	16	20,3
	Vefalı Olma	12	13,9

Tablo 4.49 incelendiğinde kök değerlerden “sevgi” değerine ait hikâyelerin tamamında 79 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Sevgi kök değerinin alt başlıklarında yer alan aile birliğine önem verme değerine ait 38 ifadeye, fedakârlık yapma değerine ait 8 ifadeye, güven duyma değerine ait 6 ifadeye, merhametli olma değerine ait 16 ifadeye, vefalı olma değerine ait 11 ifadeye yer verilmiştir. En fazla aile birliğine önem verme değerine yer verilirken en az güven duyma değerine yer verildiği görülmektedir.

4.3.7.1. Aile Birliğine Önem Verme

Tablo 4. 50. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Aile Birliğine Önem Verme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	4. Hikâye	69	1	2,6
3. Kitap	1. Hikâye	52, 61	2	5,3
6. Kitap	1. Hikâye	14, 34	2	5,3
7. Kitap	1. Hikâye	5, 8	2	5,3
	2. Hikâye	74	1	2,6
8. Kitap	1. Hikâye	15, 18, 24, 27, 27, 27, 28, 28, 32, 39	10	26,3
	3. Hikâye	75	1	2,6
9. Kitap	1. Hikâye	12, 26	2	5,3
	4. Hikâye	74, 74, 78, 78	4	10,5
10. Kitap	1. Hikâye	1, 7, 8, 11, 17, 18, 18 34, 57, 57, 64, 69, 80	13	34,2

Tablo 4.50 incelendiğinde bu değere hikâyelerde toplamda 34 olumlu, 4 olumsuz olmak üzere 38 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Olumlu değerler en fazla 13 ifadeyle 10. kitapta, olumsuz değerler ise 6. kitabın 1. hikâyesinde, 7. kitabın 1 ve 2. hikâyesi ile 10. kitabın 1. hikâyesinde kullanılmıştır.

“Seni çok sevdim. Burada kalmanı çok arzu ediyorum. Ama ananı ve karını düşünmekle çok soylu biri olduğunu gösterdin. Bu yüzden seni onların yanına göndereceğim.” (K, YASY, 69).

“Karım akıllı, uysal, evine bağlı, hamarat bir kadındı. İkimiz de birbirimizi çok seviyorduk. Bir gün laf arasında ona:

– Eğer bir gün ülkeme dönecek olursam seni de yanımda götürürüm, dedim. Çünkü ona çok alışmıştım ve onsuz yapamayacağımı biliyordum. O bu sözlerime gülerek karşılık verdi. Çok mutluyduk.” (S1, S1, 61).

“Gözlerimin önüne çocuklarım, karım ve anam geliyor; onlardan uzakta ölmekten korkuyordum.” (TA, TA, 26).

“O benim ölen kardeşimin tek oğludur. Ona babalık etmek, onu koruyup gözetmek benim vazifemdir!” (ASL, ASL, 17).

“Anasını ve eşini hiç ihmal etmemiş. Onların sevgisini fazlası ile hak ediyormuş.” (ASL, ASL, 57).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Alaaddin dükkânda çalışmadığı gibi ana babasına itaat da etmiyormuş.” (ASL, ASL, 1).

“Kasım zengin tacirin kızıyla evlendiğinden beri kardeşinin yüzüne hiç bakmamış. Onu yolda görse başını çevirmiş.” (ABVKH, ABVKH, 14).

“Ömer, çocuklarını çok severmiş; ama en küçük oğlu olan Cevder'e tutkusu başka imiş. En büyük oğlu Salim ve onun küçüğü Selim, babalarının Cevder'e olan aşırı ilgisini fark etmişler. Bu yüzden küçük kardeşlerini kıskanmış ve ondan nefret eder olmuşlar.” (SH, SH, 5).

4.3.7.2. Fedakârlık Yapma

Tablo 4. 51. Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Fedakârlık Yapma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	3. Hikâye	34	1	12,5
5. Kitap	1. Hikâye	17, 48	2	25,0
	3. Hikâye	56	1	12,5
6. Kitap	1. Hikâye	19	1	12,5
9. Kitap	1. Hikâye	13	1	12,5
10. Kitap	1. Hikâye	16, 30	2	25,0

Tablo 4.51 incelendiğinde fedakârca davranma, hakkı olan şeyden bir amaç ya da kişi uğruna vazgeçme (Doğan, 2014: 524) anlamında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 8 defa yer verildiği görülmektedir. 2, 3 ve 4. kitaplardaki hikâyelerde bu değere hiç yer verilmezken en fazla 2 ifadeyle 5 ve 10. kitapların 1. hikâyesinde kullanılmıştır.

“Evime bir lokma ekmek götüremediğim bir gün, karım sırtından elbisesini çıkardı ve ağlayarak:

– Götür bunu eskicilere sat, karşılığında çocuklara yiyecek bir şeyler al, dedi.” (TA, TA,13).

“Değirmenci ile karısı yememiş, yedirmişler; giymemiş giydirmişler. Gül yanaklı çocuğu aslan gibi bir delikanlı etmişler. Oğlan da onların yüzünü kara çıkarmamış. Anasının babasının sözünü dinleyen, çalışkan, akıllı bir çocuk olmuş.” (ZSİV, BAO, 34).

“Oğlum sen biraz bekle. Eğirdiğim birkaç yumak yün var. Onları götürüp satayım. Yiyecek bir şeyler alayım.” (ASL, ASL, 30).

“Cafer, serüvenini başından sonuna kadar anlatmış. Fakat işin tuhaf olanı, Cafer'in aşık olduğu kızın Attaf'ın nişanlısı olmasıymış.

Attaf bunu anlayınca konuğuna hiçbir şey belli etmeden kızın babasının yanına gitmiş ve:

Ben nişanı bozmak istiyorum. Çünkü önce Hacc'a, sonra da uzun bir geziye çıkacağım. Ne zaman döneceğim belli değil. Kızını bekletmem doğru olmaz. Beni bağışla, demiş.” (ZSİV, ZSİV, 30).

4.3.7.3. Güven Duyma

Tablo 4. 52. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Güven Duyma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	2. Hikâye	14	1	16,7
5. kitap	7. Hikâye	64	1	16,7
6. Kitap	1. Hikâye	12	1	16,7
8. Kitap	1. Hikâye	34	1	16,7
	3. Hikâye	76	1	16,7
9. Kitap	2. Hikâye	54	1	16,7

Tablo 4.52 incelendiğinde bir şeye, kişiye ve kendine karşı duyulan itimat etme, inanma (Doğan, 2014) anlamında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde toplamda 5 defa olumlu, 1 defa olumsuz olmak üzere 6 defa yer verildiği görülmektedir. 2. kitabın 2. hikâyesinde, 5. kitabın 7. hikâyesinde, 6. kitabın 1.

hikâyesinde, 8. kitabın 1. hikâyesinde, 9. kitabın 2. hikâyesinde birer ifadeye yer verilmiştir.

“Böylesine büyük bir imparatorluğu tek başına yönetmek imkansızmış. İşte bundan ötürü Mutezit'in birbirinden akıllı ve ileri görüşlü altmış veziri varmış.” (K, İD, 14).

“Musa, kendilerine yardımcı olan ihtiyara ve onun adamlarına kendileriyle birlikte Şam'a gitmeyi önermiş. Onlar da bu öneriyi sevinçle karşılamışlar.” (TA, TKÖ, 54).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Kasım'ın karısı küçük ölçeği bulmaya gitmiş. Oysa bu kadın kötü kalplinin ve fesatın biriymiş. Ali Baba'nın evinde ne ölçüleceğini anlamak için ölçeğin alt yanına bir parça pekmez sürmüştü. Sonra da ölçeği Ali Baba'nın karısına vermiş.” (ABVKH, ABVKH, 12).

4.3.7.4. Merhametli Olma

Tablo 4. 53. Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Merhametli Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	4. Hikâye	61, 68	2	12,5
2. Kitap	1. Hikâye	13	1	6,25
3. Kitap	1. Hikâye	74	1	6,25
5. Kitap	1. Hikâye	27	1	6,25
	2. Hikâye	38	1	6,25
7. Kitap	1. Hikâye	42	1	6,25
8. Kitap	1. Hikâye	33, 34	2	12,5
	3. Hikâye	57, 57	2	12,5
9. Kitap	1. Hikâye	17, 26	2	12,5
	2. Hikâye	56	1	6,25
	4. Hikâye	78	1	6,25
10. Kitap	1. Hikâye	76	1	6,25

Tablo 4.53 incelendiğinde merhametli davranma, merhamete ihtiyaç duyana karşı katı yürekli olmayan, acıyan yufka yüreklilik gösteren (Doğan, 2014, 1185) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde toplamda 13 defa olumlu 3 defa olumsuz olmak üzere 16 defa şekilde yer verildiği görülmektedir. 6. kitaptaki hikâyelerde hiç yer verilmezken en fazla 8 ve 9. kitaplarda kullanılmıştır.

“Ah benim kuzucuğum, anan sana kurban olsun, demiş ve oğlunu bağrına basmış.” (ASL, ASL, 30).

“Bir gün şehzade, başlarına gelen olay için üvey kardeşlere ne ceza vermesi gerektiğini karısına sormuş. O da:

Kardeşlerimize bir ceza vermeyelim. Bırakalım yüreklerindeki kötülük ve kıskançlık onları ömür boyu kemirsin.” (K, K, 13).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Salim'in bir işareti üzerine tayfalar ve kaptan Cevder'in üzerine atılmışlar. Onun ağzına bir tıkaç tıkayıp ellerini ve ayaklarını bağlamışlar. Gecenin karanlığından faydalanarak onu Süveyş'e taşımışlar. Cevder'i bir geminin ambarına atıp bir yıl kürek çek meye mahkum etmişler.” (SH, SH, 42).

“Haşhaş satıcısı devenin yaptığına kızarak onu kamçı ile dövmüş.” (SK, ONT, 38).

4.3.7.5. Vefalı Olma

Tablo 4. 54. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Vefalı Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	3. Hikâye	55	1	8,3
	4. Hikâye	63, 66, 67	3	25
2. Kitap	4. Hikâye	63, 64	2	16,7
3. Kitap	1. Hikâye	18, 59	2	16,7
7. Kitap	1. Hikâye	61, 65	2	16,7
8. Kitap	3. Hikâye	58	1	8,3
10. Kitap	1. Hikâye	7	1	8,3

Tablo 4.54 incelendiğinde sözünü yerine getirme, sözünde durma, sevgi de ve dostlukta bağlılık gösterme (Doğan, 2014: 1778) anlamında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde 10 olumlu, 2 olumsuz olmak üzere toplamda 12 defa yer

verildiği görülmektedir. 4, 5, 6 ve 9. kitaplardaki hikâyelerde hiç yer verilmezken en fazla 1. kitabın 2. hikâyesinde kullanılmıştır.

“Senin sayende zengin oldum. Şimdi sana çok değerli bir armağan vermem gerekiyor. Düşündüm ve esir bir adam armağanı ne yapsın? Seni azat ettim. Artık özgürsün! istediğin zaman, istediğin yere gidebilirsin, dedi.” (S2, S2, 31)

“Bilgin Danyal bu sözleri söyledikten kısa bir süre sonra ölmüş. Onu sevenler ve öğrencileri toprağa vermişler.” (K, YASY, 63).

Şehzade kalmış derdiyle baş başa. Söylemiş derdini dağa taş. Duyanlar ah çekip ağlamış. Duymayanlar karaları bağlamış. Şehzade ne yapsın? Bunca tohumu nasıl toplansın? Başlamış kara kara düşünmeye. O sırada ayağından yukarı bir karınca tırmanmış. Sonra dile gelip:

“Şehzadem sil gözüünün yaşını, dertlerle yorma güzel başını. Sen bize iyilik ettin. Yuvamızı bozmadın. Şimdi ödeşmek zamanıdır. Sen şimdi yat uyu. Ben yuvamdaki bütün karıncaları getirir senin tohumlarını toplarım, demiş.” (ZSİV, ŞİRK, 66).

“Böylece benim fakir dükkanımın önünden de geçer, zaman zaman halimi hatırlımı sorarlardı.” (KO, UHH, 58).

Bu değerle ilgili olumsuz ifade:

“Senin iyiliklerini gördük. İçimiz bunu yapmamızı istemiyor; ama şahımızın emriyle seni zincire vurup onun huzuruna götürmeye geldik, demiş.” (ASL, ASL, 61).

4.3.8. Sorumluluk

Tablo 4. 55. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sorumluluk” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Sorumluluk	Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma	17	81,0
	Sözünde Durma	2	9,5
	Tutarlı ve Güvenilir Olma	–	0
	Davranışlarının Sonuçlarını Üstlenme	2	9,5

Tablo 4.55 incelendiğinde kök değerlerden “sorumluluk” değerine ait hikâyelerin tamamında 21 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Sorumluluk kök

değerinin alt başlıklarında yer alan kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma değerine ait 17 ifadeye, sözünde durma değerine ait 2 ifadeye, davranışlarının sonuçlarını üstlenme değerine ait 2 ifadeye yer verilmiştir. En fazla kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma değerine yer verilirken tutarlı ve güvenilir olma değerine ait hiçbir ifadeye yer verilmediği görülmektedir.

4.3.8.1. Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma

Tablo 4. 56. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	5, 5	2	17,8
	3. Hikâye	34	1	5,8
5. Kitap	1. Hikâye	9, 10	2	17,8
	4. Hikâye	50	1	5,8
	10. Hikâye	77	1	5,8
6. Kitap	1. Hikâye	11	1	5,8
8. Kitap	2. Hikâye	43	1	5,8
9. Kitap	1. Hikâye	12, 12	2	17,8
	3. Hikâye	57	1	5,8
	4. Hikâye	70	1	5,8
10. Kitap	1. Hikâye	1, 5, 8, 17	4	23,5

Tablo 4.56 incelendiğinde bu değere hikâyelerde toplamda 16 olumlu 1 olumsuz olmak üzere toplamda 17 defa yer verildiği görülmektedir. 2, 3, 4 ve 7. kitaplardaki hikâyelerde bu değere hiç yer verilmezken 4 değerle en fazla 5 ve 9. kitaplardaki hikâyelerde kullanılmıştır. Genel olarak bu değer aile babalarının çocuklarına ve eşlerine karşı sorumlu olmalarıyla ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir.

“Değirmenci ile karısı yememiş, yedirmişler; giymemiş giydirmişler. Gül yanaklı çocuğu aslan gibi bir delikanlı etmişler. Oğlan da onların yüzünü kara çıkarmamış. Anasının babasının sözünü dinleyen, çalışkan, akıllı bir çocuk olmuş.” (ZSİV, BAO, 34).

“Bu adam evini nohut satarak kıt kanaat geçindirirse de, kızlarının iyi bir eğitim almasını istermiş.” (SK, NSK, 50).

“Babam bilgiye ve eğitime çok önem verirdi, Bu yüzden bana Mısır'ın en ünlü hocalarından dersler aldırıldı, Yirmi yaşına gelince bilginler arasında kendime iyi bir yer edinmiştim, devrin bütün kitaplarını okumuş, birçok bilginle tartışma imkanı bulmuştum, Kahire'de ünümü duymayan kalmamıştı.” (TA, TA, 12).

“Babası biraz düşündükten sonra:

– Doğru söylersin oğlum. Burada kalmak senin için tehlikelidir. İyisi mi sen en kısa zamanda buradan uzaklaş ve Şam'a git. Ortalık yatışınca, halifenin hiddeti geçinceye kadar orada kal, demiş.

Cafer de:

– Ben yokken karım ve çocuklarım ne olacak? diye sormuş.

Babası da:

– Oğlum onlar senin bize emanetlerindir.” (SK, SK, 10).

4.3.8.2. Sözünde Durma

Tablo 4. 57. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sözünde Durma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
4. Kitap	2. Hikâye	60	1	50,0
5. Kitap	1. Hikâye	20	1	50,0

TDK’de verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmek, verdiği sözü tutmak (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamında kullanılan bu değerle ilgili hikâyelerde olumlu herhangi bir ifadenin kullanılmadığı fakat 4. kitabın 2. hikâyesi ile 5. kitabın 1. hikâyesinde olumsuz değer olarak yer verildiği görülmektedir. Bu değer “dürüstlük” başlığı altında da yer almaktadır. Tablo 4.57 incelendiğinde kitaplarda bu değere ait 8 ifadenin bulunduğu görülmektedir. Bu değere ait ifadeler bakıldığında dürüstlük başlığı altında yer alan “sözünde durma” değerine ait ifadelerin “sorumluluk” başlığı altında yer alan “sözünde durma” değerine de uygun oldukları anlaşılmaktadır.

Hikâyelerde bu değerle ilgili yer alan olumsuz ifadeler:

“Kamer yemin billah ederek berberi sırrı açıklamayacağına inandırmış.” (TA, KS, 61).

“Cafer o kadar mutlu imiş ki Halife Harun Reşit'i hem ağlatan hem de güldüren kitabın sırrını çözecek birini bulmayı unutmış.” (SK, SK, 20).

4.3.8.3. Tutarlı ve Güvenilir Olma

Doğan; tutarlı olmayı uyumlu, çelişkisiz olma (2014: 1724) güvenilir olmayı ise güven hissi uyandıran, güvenilen, itimat edilen (2014: 656) anlamında ele almıştır. Sorumluluk değerinin alt başlığı olarak tutarlı ve güvenilir olma değeriyle ilgili hikâyelerde olumlu/ olumsuz herhangi bir ifadenin kullanılmadığı görülmektedir.

4.3.8.4. Davranışlarının Sonuçlarını Üstlenme

Tablo 4. 58. Züleyha Serisi'ndeki Hikâyelerde “Davranışlarının Sonuçlarını Üstlenme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	25	1	50,0
10. Kitap	1. Hikâye	30	1	50,0

Tablo 4.58 incelendiğinde insanın dışarıdan gözlenebilen tepkilerinin tamamı (Doğan, 2014: 350) olarak nitelenen davranış şeklinin eyleme dönüşmesi ve kişinin bu eylem sonucu ortaya çıkan sonuçları üstlenmesi olarak anlamlandırılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 2 defa yer verildiği görülmektedir. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9. kitaplarda bu değere ait herhangi bir ifadeye yer verilmezken 3. kitabın 1. hikâyesi ile 10. kitabın 1. hikâyesinde birer ifadeyle kullanılmıştır.

“Ah bilsen babacığım! Bütün bu olanlar, bana ait olmayan bir şeyi başkasına vermemden kaynaklandı. Yaşlı Magripli'nin kötü emellerinin gerçekleşmesi benim yüzümdendir, demiş ve bütün olanları babasına anlatmış.” (ASL, ASL, 70).

“Hasip'in anası çarşıya gitmiş. Odunculara oğlunun döndüğünü ve kendileri ile görüşmekten memnun olacağını bildirmiş. Oduncular renk almış renk vermişler. Korkularından dudakları uçuklamış. Bir çıkar yol bulmak için kafa kafaya vermişler. Servetlerinin yarısını Hasip'e vermeyi kararlaştırmışlar. Bu niyetle hep birlikte Hasip'in evine gitmişler. Yerlere kapanıp ondan af dilemişler. "Servetimizin yarısı senin olsun." demişler. Hasip doğuştan iyi yürekli bir insan olduğundan onları bağışlamış.” (K, YASY, 70).

“Başımı avuçlarımın içine alıp kumsala çöktüm. Derin derin düşündüm. Başıma daha önce gelenlerden sonra akıllanmadığıma hayıflandım. Evimi, dostlarımı düşündüm. Rahat yatağımı bırakıp buralara geldiğim için kendi kendime kızmaktan başka elimden bir şey gelmiyordu. Olan olmuştu bir kere ve ben yine tek başıma zorluklara göğüs gerecektim.” (S1, S1, 25).

4.3.9. Vatanseverlik

Tablo 4. 59. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Vatanseverlik” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Vatanseverlik	Çalışkan Olma	30	62,5
	Dayanışma	1	2,1
	Kurallara ve Kanunlara Uyma	3	6,25
	Sadık Olma	1	2,1
	Tarihsel ve Doğal Mirasa Duyarlı Olma	1	2,1
	Toplumu Önemseme	12	25,0

Tablo 4.59 incelendiğinde kök değerlerden “vatanseverlik” değerine ait hikâyelerin tamamında 48 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Vatanseverlik kök değerinin alt başlıklarında yer alan çalışkan olma değerine ait 30 ifadeye, dayanışma değerine ait 1 ifadeye, kurallara ve kanunlara uyma değerine ait 3 ifadeye, sadık olma değerine ait 1 ifadeye, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma değerine ait 1 ifadeye, toplumu önemseme değerine ait 12 ifadeye yer verilmiştir. En fazla çalışkan olma değerine yer verilirken en az dayanışma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma değerlerine yer verildiği görülmektedir.

4.3.9.1. Çalışkan Olma

Tablo 4. 60. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Çalışkan Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	1. Hikâye	5, 9, 17	3	
	2. Hikâye	19, 19	2	
	3. Hikâye	34	1	
2. Kitap	2. Hikâye	14, 15	2	
	4. Hikâye	62	1	
3. Kitap	1. Hikâye	58, 59	2	
5. Kitap	7. Hikâye	63, 63,	2	
6. Kitap	1. Hikâye	6	1	
7. Kitap	1. Hikâye	8	1	
8. Kitap	2. Hikâye	43, 43	2	
	3. Hikâye	58, 58, 62, 64,	6	
		66, 66		
9. Kitap	1. Hikâye	5	1	
10. Kitap	1. Hikâye	1, 2, 12	3	

Tablo 4.60 incelendiğinde çalışan, çalışmaktan hoşlanan, sürekli çalışan, gayret eden, tembel olmayan (Doğan, 2014: 286) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 25 defa olumlu, 2 defada olumsuz şekilde yer verildiği görülmektedir. 4. kitapta bu değere ait herhangi bir ifadeye yer verilmezken en fazla 6 değer ile 8. kitabın 3. hikâyesinde kullanılmıştır. Olumsuz değer ise 10. kitabın 1. hikâyesinde yer aldığı görülmektedir.

“Babasından kalan dükkânı açmış. Ticarete başlamış. Eski haylaz Hasan şimdiden hatırı sayılır tüccar olmuş.” (ZSİV, ZSİV, 17).

“Artık her gün Cevder ağını sırtlıyor, kah Nil kıyısına, kah bir göl kıyısına gidip balık tutuyor, balıkları satıp evini geçindiriyormuş. Evde her şeyi bollaşmaya, kileri dolmaya başlamış.” (SH, SH, 71).

“Devrinin en yüce şairlerinden daha güzel şi- ir okur, en babayiğit cengaverlerinden daha güzel kılıç sallar, ok atarmış.” (K, İD, 14).

“Efendim ben genç çağlarımda deve sürücüsü idim. Çok çalıştım. Uyku durak bilmedim. Sonunda seksen deve sahibi oldum. Develerimi ülkeler arasında ticaret yapan tüccarlara ya da Hacc'a giden kervanlara kiraladım. Bu sayede bol para kazanmaya başladım. Para kazandıkça hırsım artıyor, hırsım arttıkça para kazanma yollarını buluyordum. Bir gün geldi ki Irak ülkesinin en zengin deve sürücüsü ben oldum.” (KO, AG, 43).

“Beş çocuğumun nafakasını kenevir bükerek çıkarmaya çalışıyordum. Efendim akşama kadar çalışır, akşam ancak karnımızı doyurabilecek kadar nafaka alacak para kazanırdım.” (KO, UHH, 58).

“Sayılamayacak kadar çok kitaplar yazmış.” (K, YASY, 62).

“Bu hükümdar boş durmayı sevmezmiş, boş duranları da. Hükümdar olduğu halde her türlü sanatı öğrenmeye azme dermiş. Başarılı olduğu sanatı sarayında yapar, çevresindekilere de öğretirmiş.” (K, YASY, 63).

“Mesleği olmayan insan yarım insandır. Kaderin ona öreceği ağlara karşı dayanaksızdır. Sen onlardan olma. İyi bir meslek seç ve o mesleği layıkıyla öğren.” (ASL, ASL, 12).

Bu değerle ilgili olumsuz ifadeler:

“Ne çalışmayı sever, ne de bir işin ucundan tutmayı becerirmiş. Bu yüzden bir baltaya sap olamamış ya!” (SK, ONT, 63).

“– Efendim fakirlik babadan oğula geçer. Eğer baba yeterince mal bırakmamışsa oğlan yoktan var edip zengin olamaz. Dünyanın kanunu budur.” (KO, UHH, 60).

4.3.9.2. Dayanışma

Tablo 4. 61. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Dayanışma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
4. Kitap	2. Hikâye	74	1	100,0

Bir toplumu oluşturan unsurların, karşılıklı şekilde ortak çıkarlarının sağlanması, bütünlüğünün muhafaza edilmesi için karşılıklı bağlılık göstermeleri, birbirine dayanak olma, paylaşma (Doğan, 2014: 352) anlamında kullanılan “dayanışma” bir güç ve direniş kaynağı olduğu ve bir amaca yönelik birlik oluşturmayı kapsadığı için değer olarak görülür (Akınhay ve Kömürcü, 1999: 133)

Tablo 4.61 incelendiğinde bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 1 defa yer verildiği görülmektedir.

“Günler geceler nehirin içinde oradan oraya sürüklenmiş. Sonunda büyük bir kayaya takılıp kalmış. Ama elleri bağlı olduğu için kıyıya çıkamıyormuş. Etrafta kimseler yokmuş. Nehir ulu bir ormanın içinden akıp gitmekteymiş. Tam hayatından umut kestiği bir anda sevgili dostu tilki nehrin kıyısında belirmiş. Suyu atlayıp şehzadeyi kıyıya çekmiş. Ellerini çözmüş.” (S2, AKK, 74).

4.3.9.3. Kurallara ve Kanunlara Uyma

Tablo 4. 62. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Kurallara ve Kanunlara Uyma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
5. Kitap	1. Hikâye	23	1	33,3
7. Kitap	1. Hikâye	15	1	33,3
9. Kitap	1. Hikâye	9	1	33,3

Devlet toplum asayişini sağlamak için kurallar koyar. Önce aile içinde başlayan kural koyma ve kurallara uyma davranışı sonrasında okul ve toplum kurallarına uyma toplum fertlerine yarar sağlayacağı ilkesi ile çocuğa kazandırılır. Kanun ve kurallara uyulmadığı takdirde toplum düzeni bozulur, uymayanlara gerekli yaptırımlar uygulanır (<http://ercis.gov.tr/vatandaslik-haklari>).

Tablo 4.62 incelendiğinde bu değere ait ifadeler hikâyelerde 2 olumlu 1 olumsuz toplamda 3 defa yer verildiği görülmektedir. 5. kitabın 1. hikâyesinde, 7. kitabın 1. hikâyesinde, 9. kitabın 1. hikâyesinde birer ifadeye yer verilmiştir.

“Vali başını kessinler diye Attafı cellatlara teslim etmiş. Onlar tam da valinin emrini yerine getirecekken ileri gelenlerden biri Valiye:

Sayın Valim, kararınızı acele vermeyin. Acele edilen iş hatalarla doludur. Bence bu adamı sorgulayalım. Suçu sabitse ondan sonra öldürelim, demiş.” (SK, SK, 23).

Bu değerle ilgili olumsuz bir ifade:

“Cevder, Magripli'nin söylediklerine bir anlam veremese de dediklerini yapmış. Ellerini ve ayaklarını ipek urganla sıkıca bağlamış ve onu göle atmış. Biraz

sonra gölün yüzünde Magripli'nin iki ayağı birden görünmüş. Cevder Magriplinin öldüğünü anlayarak katırı alıp tacirler çarşısına götürmüş.” (SH, SH, 15).

4.3.9.4. Sadık Olma

Tablo 4. 63. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Sadık Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
9. Kitap	2. Hikâye	43	1	100,0

Tablo 4.63 incelendiğinde doğru, gerçek; dostluğu ve bağlılığı samimi olan, sadakatli, birine, bir şeye sadık kalmak, ona bağlılığını sürdürmek (Eren vd., 1988 :1239) anlamında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 1 defa yer verildiği görülmektedir.

Vatanseverlik bağlamında sadık olma değerine ait hikâyelerde geçen bazı ifadeler:

“Sultanımın emri başımla gözüm üzerinedir. Hemen bu işle ilgileneceğim, demiş.” (TA, TKH, 43).

4.3.9.5. Tarihsel ve Doğal Mirasa Duyarlı Olma

Tablo 4. 64. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Tarihsel ve Doğal Mirasa Duyarlı Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
9. Kitap	3. Hikâye	57	1	100,0

Tablo 4.64 incelendiğinde Tarihsel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının ya da yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği (Resmî Gazete, 1983) göz önünde bulundurularak çocuklarımızı bu mirasa duyarlı bir nesil olarak yetiştirmeyi hedefleyen bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 1 defa yer verildiği görülmektedir. Bu ifade 9. kitabın 3. hikâyesinde geçmektedir.

“Günlerden bir gün dükkana fakir giyinimli yaşlı bir derviş gelmiş. Tüccar, adet olduğu üzere dervişin avucuna bir miktar para koymuş.” (TA, KS, 57).

4.3.9.6. Toplumu Önemseme

Tablo 4. 65. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Toplumu Önemseme” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
2. Kitap	4. Hikâye	62	1	8,3
5. Kitap	1. Hikâye	26	1	8,3
	3. Hikâye	44	1	8,3
6. Kitap	3. Hikâye	51	1	8,3
8. Kitap	3. Hikâye	74,79	2	16,7
9. Kitap	1. Hikâye	12, 40	2	16,7
	3. Hikâye	64, 65	2	16,7
10. Kitap	1. Hikâye	35, 57	2	16,7

Toplum, yaşamlarını sürdürebilmek ve sosyal gereksinimlerini karşılamak için etkileşim içine giren, aynı toprak üzerinde yaşayan, ortak bir kültürü paylaşan çok sayıdaki insanın oluşturduğu bir yapıdır (Aydemir, 2020, 11). Çocuk kendisinden önce var olan toplumun içine doğar. Toplumsallaşmanın işlevi, yeni üyelere kültürün aktarılması ve onların da katılımını sağlamasıdır. Çocuk, önce ailede sonrada okulda aldığı eğitim aracılığıyla toplumsal kuralları edinir ve uyma eğilimini gösterir. Tablo 4.65 incelendiğinde çocuklara kazandırılması amaçlanan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 12 defa yer verildiği görülmektedir. 1, 3, 4 ve 7. kitaplarda bu değere ait bir ifadeye yer verilmezken en fazla 4 ifade ile 9. kitapta yer verilmiştir.

Bu değer daha çok toplum adına faydalı çalışmalar yapmaya dayalı ifadeler ile kullanılmıştır:

“Sultanım bu el yazmasının öyküsü, aslında benim hayatımın öyküsüdür, Onu yazdırıp arşivinizde saklarsanız, bütün gelecek nesillere ibret veren bir kitap olurdu, demiş.” (TA, TA, 12).

“Kızım senin yüzünde peçe olmaması için bütün çarşı esnafının gizlenmesi gerekir. Bu durumda kedi ve köpekler dükkanları yağmalar.” (TA, KS, 64).

“Bu bilgin ülkesinde sayısız öğrenci okutmuş.” (K, İD, 62).

4.3.10. Yardımseverlik

Tablo 4. 66. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Yardımseverlik” Değerinin Dağılımı

Kök Değer	Tutum ve Davranışlar	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Yardımseverlik	Cömert Olma	20	23,5
	İş Birliği Yapma	5	5,9
	Merhametli Olma	17	20,0
	Misafirperver Olma	32	37,6
	Paylaşma	11	12,9

Tablo 4.66 incelendiğinde kök değerlerden “yardımseverlik” değerine ait hikâyelerin tamamında 85 ifadeye yer verildiği görülmektedir. Yardımseverlik kök değerinin alt başlıklarında yer alan cömert olma değerine ait 20 ifadeye, iş birliği yapma değerine ait 5 ifadeye, merhametli olma değerine ait 17 ifadeye, misafirperver olma değerine ait 32 ifadeye, paylaşma değerine ait 11 ifadeye yer verilmiştir. En fazla misafirperver olma değerine yer verilirken en az iş birliği yapma değerine yer verilmiştir.

4.3.10.1. Cömert Olma

Tablo 4. 67. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Cömert Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	2. Hikâye	21	1	5,0
2. Kitap	2. Hikâye	14, 17, 19, 28	4	20,0
	3. Hikâye	30, 41, 61,	3	25,0
3. Kitap	1. Hikâye	13, 21, 60	3	15,0
5. Kitap	1. Hikâye	12, 16, 25	3	15,0
	10. Hikâye	74	1	5,0
6. Kitap	1. Hikâye	30	1	5,0
7. Kitap	1. Hikâye	41	1	5,0
8. Kitap	3. Hikâye	65, 80	2	10,0
10. Kitap	1. Hikâye	57	1	5,0

Elinde olanı harcayan, eli açık, başkalarına yardımdan kaçınmayan, bonkör (Doğan, 2014: 274) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 20 defa yer verilmiştir. 4 ve 9. kitaplarda bu değere ait bir ifadeye yer verilmezken en fazla 8 ifade ile 2. kitapta yer verildiği görülmektedir.

“Oradakilerin huzurunda kadı nikahımızı kıydı ve kralın hareminden güzel bir kızla evlendim. Kral düğün hediyesi olarak görkemli bir ev verdi. Bol para bağışladı. Birçok hizmetçi ve hizmetçi verdi. Düğünüm çok güzel oldu. Bütün saray adamları kutladı beni.” (S1, S1, 60).

“Gel zaman, git zaman Ali Baba’nın oğlu babasına demiş ki:

Babacığım, dükkan komşum Hüseyin Efendi bana karşı çok cömert davranıyor. Bununla beş seferdir bana yemek yediriyor. Ona nasıl karşılık vereceğimi bilemiyorum, demiş.” (ABVKH, ABVKH, 30).

“Hazırda ne varsa getirin. Konuğum uzun yoldan gelmiştir ve açtır, diye emretmiş.

Biraz sonra siniler dolusu nefis yemekler ve testilerle soğuk şerbetler getirilmiş.” (SK, SK,12).

“Ev sahibi konuklarının altına Hint kumaşı ile örtülü tabureler verip, altın tabaklarda lezzetli yemekler ikram etmiş. Nefis şerbetler içilmiş. Sohbetler edilmiş. Hoşça vakit geçirilmiş.” (K, İD, 17)

“Kırk gün, kırk gece süren düğün yapmış. Açları doyurmuş, çıplakları giydirmiş. Bol bol sadaka dağıtmış. Yetimleri sevindirmiş.” (K, SA, 61).

“Hükümdarım, o günden beri çevremde gördüğüm fakirlere cömertçe bahşiş ve sadaka dağıtmayı adet haline getirdim. Benim öyküm budur hükümdarım, demiş.” (KO, UHU, 80).

Bu değerle ilgili bir olumsuz ifade:

“O yedikçe Attaf’ın midesi kazınmış. Attaf’ın midesi kazındıkça o tıknmış. Sonunda da Attaf’a bakarak:

– Ağzının suyu aksa da bir lokma vermem. Karnını doyurmak istiyorsan Halife Harun Reşit’in veziri Cafer’in evine git. Onun cömertliğinden yararlan, demiş.” (SK, SK, 25).

4.3.10.2. İş Birliği Yapma

Tablo 4. 68. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “İş Birliği Yapma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	3. Hikâye	43	1	20,0
4. Kitap	2. Hikâye	17, 60	2	40,0
8. Kitap	3. Hikâye	60	1	20,0
9. Kitap	2. Hikâye	43	1	20,0

Tablo 4.68 incelendiğinde bir iş veya faaliyet için birlikte hareket etme, çalışma ortaklığı sağlama (Doğan, 2014: 882) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 5 defa yer verildiği görülmektedir. 2, 3, 5, 6, 7 ve 10. kitaplarda bu değere ait bir ifadeye yer verilmezken en fazla 2 ifade ile 4. kitabın 2. hikâyesinde yer verilmiştir.

“Şehzade tilkiden aldığı bilgileri kafasında düşünce düşünce yola çıkmış. Yol çok uzun ve yorucu imiş. İyi kalpli tilki şehzadeye acımış. İki sıçrayışta onun önüne çıkmış.

– Haydi tutun kuyruğuma, demiş.

Şehzade tilkinin kuyruğuna tutunmuş. Kah tepelere çıkmışlar, kah ovalara inmişler. Kısa sürede sarayın önüne. gelmişler. Tilki şehzadeyi bırakıp gözden kaybolmuş.” (S2, AKK, 51).

“Hasan, sana şimdi iki yüz altın vereceğim. Bunu sermaye olarak kullan ve işini büyüt. Daha sonra gelip senin durumundaki düzelmeyi gözlemek istiyorum, dedi.” (KO, UHH, 60).

4.3.10.3. Merhametli Olma

Tablo 4. 69. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Merhametli Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	3. Hikâye	35, 38, 42	3	17,6
2. Kitap	3. Hikâye	42	1	5,9
3. Kitap	1. Hikâye	67, 75	2	11,8

4. Kitap	2. Hikâye	54, 59	2	11,8
8. Kitap	2. Hikâye	48, 50, 55, 56	4	23,5
	3. Hikâye	77, 78	2	11,8
9. Kitap	1. Hikâye	36	1	5,9
10. Kitap	1. Hikâye	30, 73	2	11,8

Tablo 4.69 incelendiğinde merhameti olan, başkalarının müşkül durumları karşısında şefkat hissi uyanan, acıyan, yufka yürekli davranan (Doğan, 2014: 1185) anlamlarında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde toplamda 17 defa yer verildiği görülmektedir. 5, 6, ve 7. kitaplarda bu değere ait bir ifadeye yer verilmezken en fazla 6 ifade ile 8. kitapta kullanılmıştır.

“Sonunda elimden tuttu ve beni Nil kıyısında bir saraya götürdü. Orada birlikte oturmamızı istiyordu. Benim acılarımı hafifletmek için sahip olduğu her şeyi benimle paylaşmak istiyordu.” (TA, TA, 36).

“Sağolasın küçük tilki. Var yoluna git. Ben zaten avcı değilim. Seni vurmam, demiş.” (S2, AKK, 55).

“Bir kaynağın başında su içen ihtiyar bir adam gördüm. Adam örtünmek için yapraklan uç uca eklemiş ve onlara sarılmıştı. Onu gördüğüme çok sevinmiştim.

Adama selam verdim:

– Adın ne senin? Neden buradasın? dedim.

Ama adam bana hiç cevap vermiyordu. Boş gözlerle bakıyordu. Yanına gittim. Bir deri bir kemik kalmıştı. Ona acıdım. Omuzuma alıp ırmağın karşı kıyısına geçirmek istedim. Onu omuzlayınca ayaklarıyla boğazımı sıktı. Boğulacak gibi oldum. Canımın acısıyla onu yere attım.

Adam yerde debelenmeye başladı. Acıdım. Tekrar omuzladım. Bazen boğazımı sıkıyor, bazen ayaklarıyla göğsüme vuruyordu. Ben ona iyilik ettikçe o bana kötülük ediyordu. Neden onu bırakıp kaçmıyordum? Bunu ben de bilmiyorum.” (S1, S1, 74–75).

4.3.10.4. Misafirperver Olma

Tablo 4. 70. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Misafirperver Olma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
1. Kitap	3. Hikâye	34, 54	2	6,3
2. Kitap	2. Hikâye	15, 17, 19,	3	9,4
	4. Hikâye	68	1	3,1
3. Kitap	1. Hikâye	13, 21, 32, 57	4	12,5
4. Kitap	1. Hikâye	6	1	3,1
5. Kitap	1. Hikâye	12, 13, 15	3	9,4
6. Kitap	1. Hikâye	19, 27	2	6,3
8. Kitap	1. Hikâye	13, 35	2	6,3
	3. Hikâye	60, 75, 76, 76	4	12,5
9. Kitap	1. Hikâye	13, 14	2	6,3
	3. Hikâye	62	1	3,1
	4. Hikâye	74, 77	2	6,3
10. Kitap	1. Hikâye	9, 10, 16, 28, 78	5	15,6

Tablo 4.70 incelendiğinde misafir seven, misafir ağırlamaktan ve ona iyi muamele hizmet göstermekten hoşlanan (Doğan, 2014: 1211) anlamında kullanılan bu değere ait ifadeler hikâyelerde toplamda 32 defa yer verildiği görülmektedir. 7. kitapta bu değere ait bir ifadeye yer verilmezken en fazla 6 ifade ile 8. kitapta kullanılmıştır.

“Ey yüce yürekli kardeşim! Sen konuğunu ağırlamak için karının elbisesini satmaya gidiyorsun. Bunu başkası asla yapmaz. Al bakalım sana on altın.” (TA, TA, 14).

“Konak sahibi kapıda görünmüş. Sağ elini göğsüne koyarak konuklarının önünde saygıyla eğilmiş:

Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Gelişiniz evime bereket getirmiştir, demiş.” (K, İD, 17).

“Sen dostum Aşar'ın oğlu Hasan Abdullah değil mi sin? Nasıl oluyor da Tanrı misafirini geri çeviriyorsun? dedi.” (TA, TA, 13).

“Konuğum yedeğinde devesini çekerken ben, onu nasıl ağırlayacağımı düşünüyor, içim yokluğun acısıyla kavruluyordu. Eve gelince karıma olup biteni anlattım. iyi yürekli karım:

– Misafîr kendi rızkiyla gelir. Çarşıya don ve elbisemi sat. Konuğumuzu ağırlayacak bir şeyler al kalırsa o çocuklara da yediririz. Kalmazsa Allah Kerimdir; dedi.” (TA, TA, 14).

“Hasarî Efendi, burada benim evimde her türlü sıkıntıdan uzak istediğin kadar kalabilirsin. Evimde hürmet ve ikramdan başka bir şey görmeyeceksin, demiş.” (SK, SK, 15).

“Ev sahibi, konuklarına, emsallerinin ancak cennet bahçelerinde olacağı türlü meyveler sunuyormuş. Haldun bu güzellikler karşısında kendini tutamamış. Konağı ve sahibini öven bir şiir söylemiş.” (K, İD, 19).

4.3.10.5. Paylaşma

Tablo 4. 71. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde “Paylaşma” Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hikâye Adı	Sayfa	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
3. Kitap	1. Hikâye	17, 46, 75	3	27,3
5. Kitap	1. Hikâye	12	1	9,1
6. Kitap	1. Hikâye	34	1	9,1
8. Kitap	2. Hikâye	43	1	9,1
	3. Hikâye	66, 66	2	18,2
9. Kitap	1. Hikâye	14, 15	2	18,2
10. Kitap	1. Hikâye	35	1	9,1

Tablo 4.71 incelendiğinde elinde olanı paylaşma, bölüşme (Doğan, 2014: 1385) anlamında kullanılan bu değere ait ifadelere hikâyelerde 11 defa yer verildiği görülmektedir. 1, 2, 4 ve 7. kitaplarda bu değere ait bir ifadeye yer verilmezken en fazla 3 ifade ile 3. kitabın 1. hikâyesinde kullanılmıştır.

“Sen böyle bolluk içinde yaşarken fakir kardeşine yazık değil mi? Kazandıklarını onunla paylaş.” (ASL, ASL, 11).

“Arkadaşlar, Allah bana lütufta bulunup zenginlik bağışladı. Bu zenginliği kendi başıma yemeyi düşünmedim.” (KO, UHH, 74).

“Uzun zamandan sonra iki insan yüzü görmüştüm. Bu az şey mi? İçlerinden biri Arapça olarak:

- Geçmiş olsun kardeş, ölümden döndün, dedi.

Ben sadece:

- Açım, diyebildim. Konuşmaya takatim yoktu. Habeşli olan koştu. Bana taze ekmek ve yanında katık getirdi.” (S1, S1, 17).

“Çuval sahibine uzattım ve ona teşekkür ettim. Fakat o:

- Hayır. Çuval senindir. İçindekileri de sat. Parasını sakla. Memleketine dönecek kadar para biriktirmeye bak, dedi.

İçim adama karşı minnetle doldu. Saygıyla eğilerek:

- Allah senden razı olsun efendim, dedim.” (S1, S1, 78).

“Az sonra bana doğru gelmekte olan bir derviş gördüm. Bana yaklaşıp selam verdi. Ben de onun selamını alıp iade ettikten sonra azıklarımızı açıp ortaklaşa yedik içtik.” (KO, AG, 43).

Tablo 4. 72. Züleyha Serisi’ndeki Kök Değerlerin Kitaplara Dağılımı

	KİTAPLAR									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Adalet	2	4	1	3	6	1	3	14	5	1
Dostluk	5	1	3	3	8	4	3	5	9	3
Dürüstlük	6	11	4	3	14	5	3	47	20	20
Öz Denetim	-	2	5	3	1	-	1	1	2	7
Sabır	6	1	4	2	1	2	1	10	17	2
Saygı	4	4	2	1	8	2	-	29	20	13
Sevgi	7	5	5	-	5	4	7	18	12	17
Sorumluluk	3	-	1	1	5	1	-	1	4	5
Vatanseverlik	6	4	2	1	6	2	2	10	7	5
Yardımseverlik	7	12	12	5	8	4	1	18	9	9
TOPLAM	46	44	39	22	62	25	20	155	105	82

Tablo 7.72 incelendiğinde kök değerlere 155 ifade ile en fazla 8. kitapta yer verilmiştir. Bunu 9 ve 10. kitaplar takip etmekteyken en az kök değere 7 ve 6. kitaplarda yer verildiği görülmektedir. 1 ve 6. kitaplarda öz denetim değerine, 7. kitapta saygı değerine, 4. Kitapta sevgi değerine, 2 ve 7. Kitaplarda sorumluluk değerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Tablo 4. 73. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde Kök Değerlerin Toplamının Dağılımı

Kök Değer	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Adalet	38	6,5
Dostluk	47	7,9
Dürüstlük	133	19,4
Öz Denetim	22	3,8
Sabır	46	7,9
Saygı	83	14,3
Sevgi	80	13,6
Sorumluluk	21	3,6
Vatanseverlik	48	8,3
Yardımseverlik	85	14,6

Tablo 7.73 incelendiğinde hikâyelerde kök değerlere ait toplamda 603 ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadelerden 543 tanesi olumlu, 60 tanesi olumsuz değer olarak kullanılmıştır. Hikâyelerde en çok dürüstlük değeri kullanılırken en az sorumluluk değerinin kullanıldığı görülmektedir. Kök değerler dışında hikâyelerde farklı değerlerde tespit edilmiştir.

Tablo 4. 74. Züleyha Serisi’ndeki Hikâyelerde Kök Değerler Dışında Tespit Edilen Değerlerin Dağılımı

Kök Değer Dışında Kalan Değerler	Tekrar Ediliş Sıklığı	%
Akılla Karar Verme	38	26,4
Büyük Sözü Dinleme	20	13,9
Cesaret	14	9,7
Ders Alma	20	13,9
Şükür Etme	8	5,6
Kanaatkâr Olma	13	9,0
Nazik Olma	3	2,1
Özgür Olma	4	2,8
Sağlıklı Olma	3	2,1
Taktir Etmeyi Bilme	5	3,5

Temizliğe Önem Verme	3	2,1
Tutumlu Olma	2	1,4
Mütevazı Olma	1	0,7
Bağışlamayı Bilme	2	1,4
Geleneklere Bağlı Olma	3	2,1
Selamlaşma	1	0,7
Ümit var olma	4	2,8

Tablo 7.74 incelendiğinde kök değer dışında kalan araştırmacı ve uzman tarafından belirlenen 17 değere yer verildiği görülmektedir. Hikâyelerde bu değerlere ait toplamda 144 ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadelerden 122 tanesi olumlu, 18 tanesi olumsuz değer olarak kullanılmıştır. Akılla karar verme değerine ait 1, büyük sözü dinleme değerine ait 2, şükür etme değerine ait 2, kanaatkâr olma değerine ait 3, nazik olma değerine ait 2, özgür olma değerine ait 2, taktir etme değerine ait 2, geleneklere bağlı olma değerine ait 1 olumsuz ifadeye yer verilirken; ümit var olma değerine ait 3 ifade de olumsuz değer şeklinde kullanılmıştır.

4.4. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” Kitap Dizisinde Yer Alan Görsellerin Çocuk Edebiyatına Uygunluk Durumu Nasıldır?

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi barındırdığı görsellerin çocuk edebiyatına uygun olma durumum araştırmacı tarafından geliştirilen “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği” ile araştırmacı ve bir uzman tarafından değerlendirilmiştir.

Tablo 4. 75. Züleyha Serisi’ndeki Görsellerin Kitap ve Hikâyelere Göre Dağılımı

Kitaplar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam
Hikâyeler	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5	1	1 2	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	1 2 3 4 5	1 2	1 2 3	1 2 3 4	1	39
Görsel Sayısı	3 0 3 1 1 0	1 2 3 2 0	8	4 4	2 1 1 1 1 0 0 1 0 1	4 1 2 1 1	7 1	3 2 3	3 2 1 2	8	81

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisinde yer alan 10 kitabın içeriğinde toplamda 39 hikâye yer almaktadır. Bu hikâyelerin 33 tanesinde görsellere yer verilmiş olup toplamda 81 görsel yer almaktadır. En fazla görsele birer hikâyeden oluşan 3. ve 10. kitaplarda yer verilmiştir, iki kitapta da 8 görsel kullanılmıştır. 2. kitabın 2 ve 6. hikâyesi, 2. kitabın 5. hikâyesi, 5. kitabın 6, 7 ve 9. hikâyeleri olmak üzere toplamda 6 hikâyede görsele hiç yer verilmemiştir. 1. kitabın 4. ve 5. hikâyeleri, 2. kitabın 1. hikâyesi, 5. kitabın 2, 3, 4, 5, 8 ve 10. hikâyeleri, 6. kitabın 2, 4 ve 5. hikâyeleri, 7. kitabın 2. hikâyesi ve 9. kitabın 3. hikâyesi olmak üzere toplamda 15 hikâyede ise birer görsele yer verildiği görülmektedir.

Tablo 4. 76. Züleyha Serisi’ndeki Görsellerin Değerlendirilmesi (Araştırmacı Değerlendirmesi)

Kitaplar		1						2					3	4	5										6					7	8			9				10	Toplam	
Hikâyele r		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	1	2	3		4
Maddeler	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	32	
	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	7	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	33	
	8	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	33	
	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	10	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	33	
	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	12	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	32
Toplam		4	0	5	5	5	0	5	5	5	5	0	5	5	5	5	5	5	5	0	0	5	0	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	5	163

Tablo 4. 77. Züleyha Serisi’ndeki Görsellerin Değerlendirilmesi (Uzman Değerlendirmesi)

Kitaplar		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam
Hikâyele r		1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5	1	1 2	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	1 2 3 4 5	1 2	1 2 3	1 2 3 4	1	
Maddeler	1	0 0 1 1 1 0	1 1 1 1 0	1	1 1	1 1 1 1 1 0 0 1 0 1	1 1 1 1 1	1 1	1 1 1	1 0 1 1	1	32
	2	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	3	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	4	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	5	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	6	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	7	1 0 1 1 1 0	1 1 1 1 0	1	1 1	1 1 1 1 1 0 0 1 0 1	1 1 1 1 1	1 1	1 1 1	1 1 1 1	1	33
	8	1 0 1 1 1 0	1 1 1 1 0	1	1 1	1 1 1 1 1 0 0 1 0 1	1 1 1 1 1	1 1	1 1 1	1 1 1 1	1	33
	9	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	10	1 0 1 1 1 0	1 1 1 1 0	1	1 1	1 1 1 1 1 0 0 1 0 1	1 1 1 1 1	1 1	1 1 1	1 1 1 1	1	33
	11	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0	0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0	0 0 0	0 0 0 0	0	0
	12	1 0 1 1 1 0	1 1 1 1 0	1	1 1	1 1 1 1 1 0 0 1 0 1	1 1 1 1 1	1 1	1 0 1	1 1 1 1	1	32
Toplam		4 0 5 5 5 0	5 5 5 5 0	5	5 5	5 5 5 5 5 0 0 5 0 5	5 5 5 5 5	5 5	5 5 5	5 4 5 5	5	163

Hikâyelerde yer verilen görseller araştırmacı tarafından geliştirilen Çocuk Edebiyatı Eserlerini Görseller Açısından Değerlendirme Rubriği ile 1 ile 0 arasında değerlendirilmiştir. Tablo 4.76 ve 4.77’de kitap ve hikâyelerin araştırmacı ve uzman tarafından yapılan puanlamalarına yer verilmiştir. Bu tablolara bakıldığında her iki değerlendirmenin de birbiriyle aynı olduğu görülmektedir.

4.4.1. Görseller Anlaşılır Niteliktedir

Çocuk kitaplarında yer alan görsellerin açık ve anlaşılır olması önemlidir (Güleryüz, 2013: 264). Bu açıdan kitaplar incelendiğinde 39 hikâyeden toplamda 32 tanesi yüksek puanlanırken 7 tanesi düşük puanlanmıştır. Düşük puanlanan 6 hikâyede görsele yer verilmediği ve düşük puanlanmasının bundan kaynaklı olduğu sadece 9. kitabın 2. hikayesinde yer alan görselin anlaşılır bulunmadığı geriye kalan tüm görsellerin tamamının anlatımda açık ve net bulunduğu anlaşılmaktadır.

Resim 4. 6. 1. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel

Resim 4. 7. 5. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel

Resim 4. 8. 10. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel

Resim 4.6, Resim 4.7 ve Resim 4.8’de 1, 5 ve 9. hikâyelerin 1. hikâyelerinde yer alan görseller verilmiştir. Rastgele seçilen bu görsellere bakıldığında Resim 4.7’de kitaba adını veren Züleyha Sultan ve Vezir’in ilk tanışma anı resmedilirken, Resim 4.7’de Alaaddin ve annesine iyi görünmeye çalışan ama kötü olduğu sonradan anlaşılan büyücü gülen suratının aksine sivri yüz hattıyla kötü olduğu hissettirilmiştir. Görsel 4.8’de ise hükümdar olduğu giyiminden anlaşılan kahramanın elindeki kitapla alakalı bir sebeple yanındakilere hiddetlenmesi anlatıda verildiği gibi resmedilmiştir.

Resim 4. 9. 9. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Bütün görseller tam puan alırken düşük puanlanan tek görsel Görsel 4.9’da verilen görseldir. Sürahi olarak anlatılan şişelerin vazodan daha çok alkol şişesini andırdığı düşünülmektedir. Bunun da hem çocukta yanlış görsel algılamaya hem de çocuk edebiyatında bulunan görsellerin özelliklerine aykırı olacağı düşünülmektedir. Bunun haricindeki görsellerdeki anlatı, çocuğun anlayacağı ve yorumlayabileceği nitelikte görülmektedir.

4.4.2. Görseller Çocuğun Yaş Seviyesine Uygundur

Çocuğun yaşına görelilik söz konusu olduğunda çocuk yazarların normal yetişkin edebiyatı yazarlarına göre daha dikkatli ve ayrıntıları özellikle denetleyen, sorgulayan bir yöntem uygulaması gerekmektedir (Neydim, 2003: 148). Görsellerin canlı ve parlak renklerden oluşması, gerçekleri ile birebir benzerlik göstermesi yerine biçim olarak daha esnek ve yuvarlak çizgilerle tasarlanması gerekmektedir (Şimşek, 2016: 85, 86). Çocuk kitaplarındaki görsellerin nitelikleri incelenirken sanatsal yaratmada kullanılan görsel sanat elemanları (nokta, çizgi, leke, doku, renk, boşluk, ışık vb.) ile bu elemanları düzenleme görevi olan sanatsal düzenleme ilkeleri (denge, vurgu, hareket, ritim, değişiklik, dereceleme, oran-orantı) ve estetik değerler sadece göz önüne alınamaz. Bunlarla birlikte resimlerin anlatımdaki işlevi, sanat aracılığıyla eğitim anlayışının öngördüğü bütünselliğe katkıları da dikkate alınmalıdır (Külük, 2013: 401).

Bu açıdan baktığımızda kitaplarda yer alan hikâyelerin çocuğun yaş seviyesine uygun olmadığı; basit, renksiz, cansız çizimlerden oluştuğu; çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken görsellerin taşıması gereken özelliklere sahip olmadığı bu yüzden de 0 puan ile puanlandıkları görülmektedir.

Resim 4. 10. 9. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Görsel 4.10’da yer alan sürahi olarak ifade edilen şişelerin alkol şişesini (s.55) andırır şekilde resmedilmesinin çocukların yaş seviyesine uygun olmadığı düşünülmektedir.

Resim 4. 11. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Görsel 4.11 incelendiğinde görselde yaşlı bir dilenciye tokat atıldığı bu görselin çocuk okur için uygun olmadığı düşünülmektedir.

4.4.3. Görseller Çocuğun İlgisini Çeker

Çocuklara kitapları sevdirmek ve okuma alışkanlığı kazandırarak okuma alışkanlığının devamlılığını sağlayabilmek önemli bir husustur. Bu da hem içerik hem de görsel düzenleme ile çocuğun kitaba ilgisini çekecek kaliteli hikâye kitaplarıyla sağlanabilir (Karabölük Eğribel, 2013). Çocuk edebiyatı alanında kaleme alınmış eserlerin çocukları okumaya özendirecek bir tasarıma sahip olması gerekmektedir. Çocuklar kendileri için hazırlanan bir esere verilen önemi, gösterilen saygıyı, kitabı ilk eline aldığı anda kitabın dış yapısından başlayarak önce kapak tasarımıyla sonra ciltlenmesi ve iç sayfalarındaki resimlendirmeler aracılığıyla fark eder (Sever, 2007).

Çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan görselleri oluşturan çizgi, şekil, renk, doku, perspektif gibi unsurların üzerinde titizlikle durmak gerekir. Görsellerin çocuk okuyucuda ilgi uyandırması, sanat eğitime katkıda bulunması ve çekici olması bakımından görsellerin renkli olmasında yarar vardır. Abartılı ya da karikatürize resimler de olabilir fakat görseller kolay yorumlanmalı, kahramanlar ya da figürler hareket halinde olmalıdır (Çınar, 2009).

Uzman ile yapılan karşılıklı incelemede kitaplarda yer alan görsellerin tamamı bu madde için 0 ile puanlanmıştır. 81 görselin tamamının renksiz ve aynı çizim tekniğine sahip olması, resmedilmiş kahramanların birbiriyle benzerlik göstermesi, çocuğun ilgisini çekecek ya da canlı tutacak herhangi bir farklılığa, aykırılığa yer verilmemiş olmasından kaynaklı olarak görsellerin çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir.

4.4.4. Görseller Çocuğun Hayal Gücünü Geliştirir

Resimler çocuk zihninde kalıplanmayıp onu özgürleştirmeli, hayal gücünü desteklemelidir. Örneğin resimler aracılığıyla göğün daima mavi, yıldızların beyaz, ayın sarı, ağacın yeşil olduğu çocuklara dayatılmamalı, tabiattaki türlü varlıkların farklı renk tonlarıyla insanın karşısına çıkabileceği gerçeği çocuklara sezdirilmelidir (Şimşek, 2016b: 62). Resimler çocuğun yaratıcılığını baskılamamalı, metin içerisinde verilmeyen detayları vermeli fakat çocuğun kendi hayal gücü ile kurguyu tamamlayacağı kadar da ona olanak tanınmalıdır. Nitelikli resmedilmiş bir çocuk kitabı, çocuk onu her eline aldığı anda ona resimlerden yeni bir detayı keşfettirir(https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/resimli_cocuk_kitaplari/7/index.html).

Uzman ile yapılan karşılıklı incelemede kitaplarda yer alan görsellerin tamamı bu madde için 0 ile puanlanmıştır. 81 görselin tamamının çocuğun hayal dünyasını geliştirmeye yönelik bulunmadığı görülmektedir.

4.4.5. Görseller Çocuğu Düşünmeye Sevk Eder

Görme ve düşünme becerileri arasında yakın bir ilişki vardır. Bu karşımıza herhangi bir nesnenin zihinde canlandırılmasından ziyade bireyin var olan bir görsel ile kurduğu ilişkiyle alakalıdır. Bu görsel günlük hayatta karşılaştığımız her türlü bir nesne olabileceği gibi resim, heykel, fotoğraf gibi görsel sanat ögesi de olabilir. Sanat

eserlerinin bünyesinde barındırdığı belirsiz ve çok anlamlılık çok katmanlı düşünme süreçlerine ortam hazırlar. Sık sık sanat içerikli görsele maruz kalan göz, farklılıklar ve çeşitli bakış açıları üzerine düşünme becerisi geliştirebilir. Zira görsel düşünme, özenli, keşfedici ve yaratıcı bir düşünme yoludur (Alma, 2013). Görsel düşünme gündelik hayatta karşılaşılan daha az karmaşık bir görsel materyalden daha fazla zaman, yoğunlaşma, çaba, düşünme ve bilgi gerektirmektedir (akt. Köksal ve Çöğmen, 2019).

Uzman ile yapılan karşılıklı incelemede kitaplarda yer alan görsellerin tamamı bu madde için 0 ile puanlanmıştır. 81 görselin hiçbirinin çocuğu düşünmeye sevk edici bulunmadığı görülmektedir.

4.4.6. Görseller Çocuğu Eğlendirir

Bir çocuk edebiyatı eseri her şeyden önce çocuk ile hayat arasında güçlü bir bağ oluşturmalıdır. Çocuğun özgürce düşünmesine, gülmesine, eğlenmesine, imge üretip hayal kurarak kendini gerçekleştirebilmesine imkân sağlayacak olayları, uygun resimleme ve dil anlatımı ile kurgulayarak çocuklara vermelidir (Sever, 2007). Çocuk kitabındaki resimler ilgi çekici olduğu kadar sevimli, düşündürücü, bir o kadar da eğlendirici ve güldürücü olmalıdır. Karakalem çizim türü gibi renksiz resimlere yer verilmemelidir (Erşahan İspirt, 2019: 67).

Hikâyelerin tamamı bu madde açısından 0 ile puanlanmıştır, kitaplarda yer alan görseller çocuğu eğlendirme özelliği açısından zayıf bulunmuştur. Kitaplardaki hikâyelerin tamamı karakalem çizim tekniğine sahip, birbirine benzer çizimlerdir. Hikâyeler içerik açısından eğlendirecek konulara sahip değildir, anlatım bu yönüyle resimlere de yansımıştır.

4.4.7. Görseller Metnin Konusuyla Uyumludur

Çocuk kitaplarında yer alan resimler, metni destekleyici unsurlardır. Resimler çocuklar için anlatılan konuyu güçlendiren paydaşlardır. Metin içerisinde verilmeyen ya da verilemeyen detaylar resimlerle desteklenir. Resim, konuyu belirginleştirir ve çocukların anlatılan konuyu daha net ve objektif algılamasını sağlar(https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/resimli_cocuk_kitaplari/7/index.html). Çocuk kitabında resimler, açık, anlaşılır ve konuya

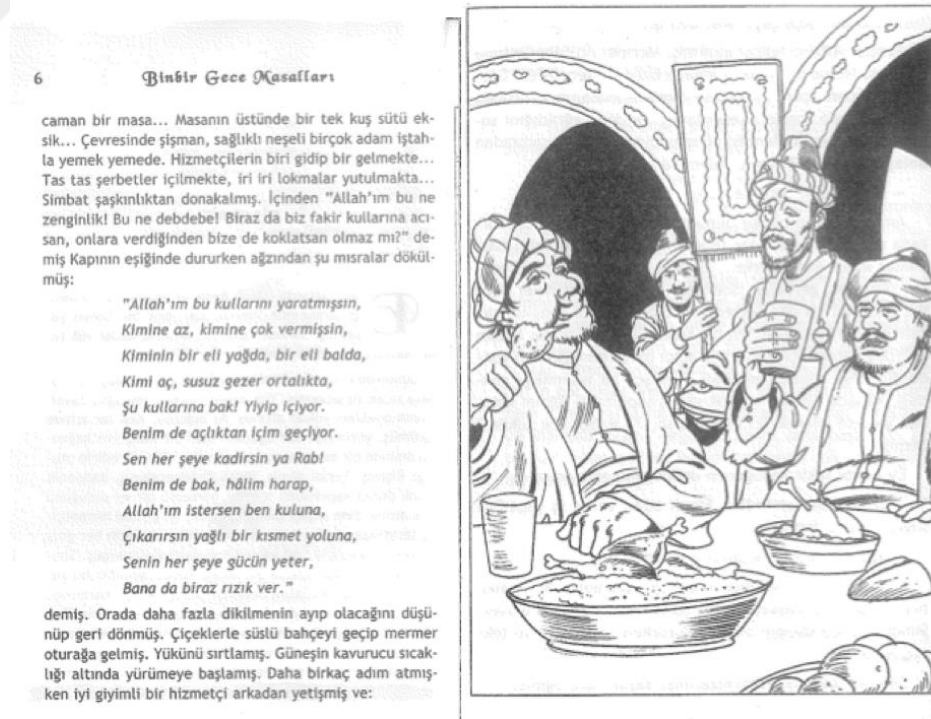
uygun; metinde anlatılan konuyla uyumlu olmalı metinde geçen her şeyi anlatmalıdır (Güleryüz, 2013: 264).

Tabloya bakıldığında bu madde 33 hikâyeden 1 tam puan alırken 6 tanesinden 0 puan almıştır. Bu da hikâyelerde kullanılan görsellerin tamamının metinde geçen konuyla uyumlu bulunduğunu, 0 ile puanlanan hikâyelerin ise resimlendirilmediği için düşük puanlandığını göstermektedir.

4.4.8. Görseller Metne Uygun Yerleştirilmiştir

Resim ve metin bir bütünün parçaları olarak etkileşim içinde olmaları gerekmektedir. Metindeki konu bütünlüğü ile resimlemedeki tasarım bütünlüğü okuyucunun metindeki konuyu daha net anlamasında yardımcı olmaktadır. Çocuk kitaplarında metin ile görsel olarak betimlenen arasındaki ilişkinin uygun olması gerekmektedir (Tepecik, Kayabekir, 2017)

Tabloya bakıldığında bu madde hikâyelerden 33 puan almıştır. Hikâyelerde yer alan görseller metinde anlatılan konu ile ilişkili bulunmuş, ilişkili bulunduğu metinle de yakın konumlandırılmıştır. 0 ile puanlanan hikâyelerin ise resimlendirilmediği için düşük puanlandığını görülmektedir.

Resim 4. 12. 3. kitabın 1. hikâyesine ait bir görsel

Görsel 4.12’de görüldüğü gibi metinde anlatılan ile görselde anlatılan anlatı birbirini destekler niteliktedir.

4.4.9. Görseller Art Arda Sıralandığında Anlatılanların Örgüsünü Oluşturur

Resimler tek başına olay örgüsünü verebilecek güçtedir. Basit bir öyküde, art arda verildiğinde resim aracılığıyla olay hem resim hem metin yoluyla çocuğa anlatılır. Böylece resimle metin birbirinin tamamlamış olur. (Gönen, 2000).

Tabloya bakıldığında kitaplarda yer alan görsellerin tamamı bu madde için 0 ile puanlanmıştır. En fazla görsele sahip olan 3. kitabın 1. hikâyesi, 7. kitabın 1. hikâyesi ve 10. kitabın 1. hikâyesinin de düşük puanlanması bu düşük puanlanmanın görsel sayısının az olmasından kaynaklı olmadığını, görsellerin anlatılanların örgüsünü tam olarak vermediğini göstermektedir.

Resim 4. 13. 3. kitabın 1. hikâyesine ait görseller

Yukarıdaki görsellerde Simbat'ın çıktığı yolculukta başına gelen olaylar resmedilmiştir fakat Simbat'ın hikâyenin sonunda kurtulup memleketine dönüşüne

dair bir görsel yer almamaktadır, bu da görsellerde anlatının yarıda kaldığını göstermektedir.

4.4.10. Görseller Sayfaya Yazıların Okunmasını Engellemeyecek Şekilde Yerleştirilmiştir

Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın çok parlak ve kalın –kuşe– olmaması gerekir. Çocuk metni okurken resmin arka yüze yansımaları gerekmektedir. Bunun için ikinci hamur ya da daha az parlak birinci hamur kağıtların tercih edilmesi gerekir (Kıbrıs, 2016: 40). Çocuk kitaplarında resimler, metnin üstünde, sayfanın üst kısmında, metnin altına, yanına ya da metnin bulunduğu sayfanın soluna gelecek şekilde yerleştirilmeli yazı ile üst üste gelmemesi sağlanmalıdır. (Şimşek, 2016: 92; Güler, 2013 :265).

Tabloya bakıldığında bu madde hikâyelerden 33 puan almıştır. Hikâyelerde yer alan görseller metinde anlatılan konunun hemen sağ kısmındaki boş sayfada yer almıştır. Yazı ile görsel üst üste gelmemiş, birbirinin okunurluğunu etkilememiştir. 0 ile puanlanan hikâyelerin ise resimlendirilmediği için düşük puanlandığını görülmektedir.

4.4.11. Görsellerde Estetiğe Önem Verilmiştir

Çocuk eserlerinde anlaşılır olmayan, basit çizimlerle yapılan zevksiz resimlemeler çocuk okuyucunun estetik duygusunu geliştiremez (Yılar, Celepoğlu, 2013). Çocuk kitapları çocuğun yaşamının ilk yıllarında bulunduğu başlıca estetik uyandırır. Çocuğun etkileşim içinde olduğu bu görsel estetik uyaranları onu sadece sanata ve sanat objelerine karşı değil aynı zamanda hayata karşı da duyarlı kılar. Estetik bir kaygının ürünü olarak ortaya çıkan resimler çocukta estetik yaşantı oluşturabilir, çocuğun estetik birikimine katkıda bulunabilir. Bu nedenle çocuk kitaplarındaki resimlerin estetik bir kaygının ürünü olması gerekmektedir. (Özer, : 425). Kitaplar, estetik özellikler taşıyan, metnin iletisini görsel öğelerle tümleyen resimlerle, çocukların duyumsama, düş kurma ve düşünme yetilerini harekete geçirmeli; onlarda kitap okuma, resim yapma isteği uyandırmalıdır. (Sever, 2013: 98).

Tabloya bakıldığında bu madde hikâyelerden 0 puan almıştır. Hikâyelerde yer alan görsellerin birbirine benzer, basit çizimlerden oluşan, estetik durmayan görsellerden oluştuğu düşünülmektedir.

4.4.12. Görsellerin İçeriği Ahlaki Kurallara Uygundur

Tabloya bakıldığında bu madde hikâyelerden 32 puan almıştır. 0 ile puanlanan hikâyelerden biri hariç diğerlerinin görsel barındırmadığından düşük puanlandığı o 1 görselin ise içerik olarak ahlaki kurallara uygun bulunmadığı, bunun haricindeki görsellerin ahlaki kurallara uygun olduğu, çocuk edebiyatına ters düşecek bir içerik barındırmadığını görülmektedir.

Resim 4. 14. 8. kitabın 2. hikâyesine ait bir görsel

Görsel 14’de görüldüğü üzere Harun Reşit’in yaşlı dilenciye tokat atması (s. 42) Türk toplumunun ahlaki kurallarına aykırı görülmekte ve çocuk edebiyatında yer alacak görsellerin bulundurması gereken özellikler açısından sakıncalı bulunmaktadır, bu görsel bu açıdan düşük puanlanmıştır.

Tablo 4. 78. “Güçlü” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Görseller metnin konusuyla uyumludur.	33
Görseller metne uygun yerleştirilmiştir.	33
Görseller sayfaya yazıların okunmasını engellemeyecek şekilde yerleştirilmiştir.	33
Görseller anlaşılır niteliktedir.	32
Görsellerin içeriği ahlaki kurallara uygundur.	32

Tablo 4.78 incelendiğinde görseller açısından 5 maddenin güçlü bulunduğu görülmektedir. Görsellerin tamamı metnin konusuyla uyumlu, görsellerin tamamı metne ve yazıların okunmasını engellemeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Görseller bir görsel hariç anlaşılır ve ahlaki kurallara uygun bulunmuştur.

Tablo 4. 79. “Zayıf” Bulunan Maddeler

Madde	Puanı
Görseller çocuğun yaş seviyesine uygundur.	0
Görseller çocuğun ilgisini çeker.	0
Görseller çocuğun hayal gücünü geliştirir.	0
Görseller çocuğu düşünmeye sevk eder.	0
Görseller çocuğu eğlendirir.	0
Görseller art arda sıralandığında anlatılanların örgüsünü oluşturur.	0
Görsellerde estetiğe önem verilmiştir.	0

Tablo 4.79 incelendiğinde görseller açısından 7 maddenin zayıf bulunduğu görülmektedir. Görseller çocuğun yaş seviyesine uygun bulunmamakla birlikte çocuğun ilgisini çekmekten, hayal gücünü geliştirmekten, düşünmeye sevk etmekten uzak; eğlendirmeyen, estetikten uzak, ard arda sıralandığında anlatılanın örgüsünü oluşturmayan niteliklerde bulunmuştur.

Tablo 4. 80. Hikayelerin Görselleri Açısından Aldığı Toplam Puanlar

Kitaplar	1					2					3	4	5										6					7	8			9				10	Toplam
Hikâyeler	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	1	2	1	2	3	4	1	
Toplam	4	0	5	5	5	0	5	5	5	5	0	5	5	5	5	5	5	5	1	0	5	0	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	

Tablo 4.80 incelendiğinde bütün hikâyelerin 0 ile 6 arasında “zayıf” şeklinde puanlandığı görülmektedir. Yapılan revizeye göre 6 üstünde puanlanan herhangi bir hikâye olmadığı bu sebeple de hikâyelerin görseller bakımından zayıf bulunduğu görülmektedir.

5. SONUÇ

Bu araştırmada Sara Gürbüz Özeren'in çocuklar için uyarladığı Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi kitap dizisi çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler, çocuk haklarına uygunluk durumu, taşıdığı değerler ve içeriğinde yer alan görsellerin çocuk edebiyatına uygunluk durumu bakımından incelenmiştir.

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi 10 kitap ve 10 kitap içinde yer alan toplam 39 hikâyeden oluşmaktadır. Yapılan inceleme hem hikâyeye hem kitap bazında yapılmıştır.

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi araştırmacı tarafından geliştirilen “Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği” ile çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler bakımından incelenmiştir. Ölçekten elde edilen sonuçlara kitap bazında bakıldığında 1, 2, 3, 4, 5. kitapların çocuk edebiyatına uygun olma durumunun “güçlü” bulunduğu, 6, 7, 8, 9 ve 10. kitapların ise orta düzeyde olduğu görülmüştür. Hikâyeye bazında bakıldığında 6, 7, 8 ve 9. Kitapların 1. hikâyelerinin “çok güçlü” diğer hikâyelerinin ise orta düzeyde puanlandığı görülmektedir. Hikâyelerin tamamına bakıldığında 5. kitabın 9. hikâyesi, 6. kitabın 4. hikâyesi, 7. kitabın 2. hikâyesi orta düzeyde puanlanırken “çok zayıf” ve “zayıf” şeklinde puanlanan bir kitap olmadığı görülmüştür. Kitapların genel ortalamasına bakıldığında 2,61 ile “güçlü” şeklinde değerlendirildiği görülmektedir bu da kitapların genel olarak çocuk edebiyatına uygun olduğunu göstermektedir.

Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği'nin maddeleri açısından bakıldığında kitapların tamamının ebadı ve puntosu çocuğun yaş seviyesine uygundur. Metnin sayfa kenarlarında uygun boşluklar bırakılmıştır. Hikâyelerde resimler, yazıların okunmasını etkilemeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Metinde ideolojiyi aşıl原因an ifadelerle yer verilmezken Türkçenin anlatım gücünü ortaya koyan güzel örneklerle yer verilmiştir. Bunlarla birlikte hikâyelerde yer alan görseller çocuğun hayal dünyasını geliştirir nitelikte bulunmamış, hikâyeler arasında en zayıf bulunan maddenin bu madde olduğu tespit edilmiştir.

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisinin çocuk haklarına uygun olma durumu ise Söylemez (2018) tarafından geliştirilen “Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği” ile değerlendirilmiştir. Ölçekten elde edilen sonuçlara

kitap bazında bakıldığında 7. kitap çocuk haklarına yönelik olma açısından “güçlü” düzeyde bulunurken diğer kitaplar “orta” düzeyde bulunmuştur. Hikâye bazında bakıldığında 1. kitabın 1. ve 6. hikâyesi, 2. kitabın 5. hikâyesi, 5. kitabın 5. hikâyesi çocuk haklarına yönelik olma açısından “güçlü” bulunmuşlardır. 1. kitabın 3. hikâyesi; 2. kitabın 1, 2 ve 3. hikâyeleri; 3. kitabın 1. hikâyesi; 5. kitabın 3 ve 4. hikâyeleri ve 8. kitabın 1. hikâyesi çocuk haklarına yönelik olma durumu açısından zayıf bulunmuştur.

Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği maddeleri açısından bakıldığında kitapların hiçbirinde çocukların cinsel bir obje olarak gösterilmediği, çocuklara yönelik cinsel istismarın söz konusu olmadığı görülmektedir. Düşük puanlanan maddelere bakıldığında ise metnin fırsat eşitliğini vurgulayan herhangi bir örneğe yer vermediği, çocuğu istismara karşı eğitir nitelikte olmadığı görülmektedir. Hikâyelerde kahramanların yaşlarıyla ilgili bir karmaşa olduğu, çocuk diye bahsedilen bir kahramanın birkaç sayfa sonra aile yükünü omuzlaması, evlendirilmesi, düşmanlarıyla savaşması vs. gibi durumlardan kaynaklı 18 yaşına kadar her bireyin çocuk olarak kabul edilmesiyle ilgili maddenin ihlal edildiği görülmektedir. Hikâyelerde çocukların yetenekleri doğrultusunda eğitim almaları ya da sanatsal aktivitelerde bulunmaları hususunda herhangi bir örneğe yer verilmemiş olup çocukların eğitim almaları konusunda da teşvik edici örneklere de sınırlı sayıda yer verilmiştir. Yazarın hikâyeler aracılığıyla çocuğu zararlı maddeler hususunda bilinçlendirdiği herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır. Engelli çocuklarla ilgili herhangi bir örneğe yer verilmediğinden engelli çocukların toplumda aktif olarak yer almasına ve onlara yönelik tanınacak pozitif bir ayrımcılığa karşı herhangi bir tutum da geliştirilmemiştir. Ayrıca çocukların ücretsiz tıbbi destek alabilmesiyle ilgili bir örneğe de yer verilmemiştir.

Kitapların genel ortalamasına bakıldığında çocuk haklarına yönelik olma açısından 1,81 ile “orta” şeklinde değerlendirildiği görülmektedir bu da kitapların genel olarak çocuk haklarını yansıtır durumda olmadığını ama içeriğine bakıldığında çocuk haklarına aykırı bariz bir örneğinde yer almadığı, sadece yukarıda verilen durumlar açısından eksik bulunduğunu göstermektedir.

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisinin barındırdığı değerleri tespit etme açısından MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2017 yılında hazırlanan “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine– Değerler ve

Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu kullanılarak incelenmiş ve hikâyelerde hangi değere ne ölçüde yer verildiği tespit edilmiştir. 10 ana kök değer ve bu değerler altında yer alan 45 tutum ve davranışa göre bakıldığında kitapların tamamında değerlere ait 603 ifadeye yer verildiği, bunlardan 543 tanesinin olumlu, 60 tanesinin ise olumsuz olduğu görülmüştür. Dürüstlük kök değeri 113 defa kullanılarak en fazla yer verilen kök değer olurken sorumluluk kök değeri toplam 21 defa kullanılarak en az yer verilen kök değer olmuştur. Tutum ve davranışlar açısından bakıldığında ise dürüstlük kök değeri altında yer alan “doğru sözlü olma” değeri 58 defa kullanılarak en fazla kullanılan değer olurken sorumluluk kök değeri altında yer alan sözünde durma ile tutarlı ve güvenilir olma değerlerine ise yer verilmemiştir. Değerlerin hikâyelerdeki dağılımına bakıldığında en fazla değere 86 ifade ile 8. kitabın 3. hikâyesinde yer verildiği, bunu 72 değer ile 10. kitabın 1. hikâyesinin izlediği; 1. kitabın 5. hikâyesinde, 1. kitabın 5. hikâyesinde, 6. kitabın 2. ve 5. hikâyelerinde, 7. kitabın 2. hikâyesinde ise değerlere ait herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Değerler bakımından sayıca az kalan bazı hikayelerin sayfa sayılarının az olmasının bu durumda etkili olduğu görülmektedir. Örneğin 5. kitapta 10 hikâye yer aldığından hikâye başına düşen sayfa sayısı diğer kitaplarda yer alan hikayelere göre daha azdır. Yine hiçbir değere yer verilmeyen 7. kitabın 2. hikâyesi de aynı şekilde sayfa sayısının azlığından değerler açısından diğerlerine göre eksik kalmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu açıdan kitap bazında değer dağılımına bakacak olursak en fazla değere 115 değer ile 8. kitapta yer verilirken 93 değer ile bunu 9. kitap izlemektedir. Hikâye bazında en az gibi görünen 5. kitap ise toplamda 51 değere yer verilmiştir. En az değer taşıyan kitap 16 değer ile 7. kitap olmuştur.

Kitaplarda kök değerler dışında kalan bazı başka değerler de tespit edilmiştir. Bu değerler ise şunlardır: akılla karar verme. büyük sözü dinleme, cesaret, ders alma, şükür etme, kanaatkâr olma, nazik olma, özgür olma, sağlıklı olma, taktir etmeyi bilme, temizliğe önem verme, tutumlu olma, mütevazî olma, bağışlamayı bilme, geleneklere bağlı olma, selamlaşma, ümit var olma. Bu değerlere hikayelerde toplamda 144 defa yer verilmiştir. Bunlardan 122 tanesi olumlu, 18 tanesi ise olumsuzdur. En fazla 38 ifade ile akılla karar verme değerine yer verilirken en az 1 ifade ile mütevazî olma ve selamlaşma değerlerine yer verilmiştir.

“Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi barındırdığı görsellerin çocuk edebiyatına uygun olma durumu araştırmacı tarafından geliştirilen “Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme Rubriği” ile incelenmiştir. “Binbir Gece Masalları Züleyha Serisi” kitap dizisi 10 kitap, 39 hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikayelerin içeriğinde 81 görsel yer almaktadır. 2. kitabın 2 ve 6. hikâyesi, 2. kitabın 5. hikâyesi, 5. kitabın 6, 7 ve 9. hikâyeleri olmak üzere toplamda 6 hikâyede görsele hiç yer verilmemiştir. 1. kitabın 4. ve 5. hikâyeleri, 2. kitabın 1. hikâyesi, 5. kitabın 2, 3, 4, 5, 8 ve 10. hikâyeleri, 6. kitabın 2, 4 ve 5. hikâyeleri, 7. kitabın 2. hikâyesi ve 9. kitabın 3. hikâyesi olmak üzere toplamda 15 hikâyede ise birer görsele yer verildiği görülmüştür. Yapılan değerlendirmeye göre kitaplarda yer alan görseller çocuğun yaşına uygun bulunmamakla birlikte çocuğun ilgisini çekmekten uzak, hayal gücünü geliştirmeyen, çocuğu düşünmeye sevk etmeyen, eğlendirmeyen, estetikten uzak nitelikte bulunmuştur. Kitapların tamamı bu özellikler açısından 0 ile puanlanmıştır. Diğer taraftan görsellerin tamamı metnin konusuyla uyumludur, görseller metni kapatmayacak şekilde genellikle metnin olduğu sayfanın karşı sayfasında tek başına olacak şekilde, metin ile kullanılan görselde içerik bakımından anlatılanların birbirine denk düşeceği şekilde yerleştirilmiştir. Görseller art arda sıralandığında anlatılanların örgüsünü oluşturabilecek nitelikte bulunmamıştır, bunda hikayelerde yer alan görsellerin sayıca az olması etkili olmakla birlikte yeterli sayıda görsele sahip olan kitaplarda da hikâye örgüsünü yarım bırakacak şekilde resmedildiği görülmüştür. Görseller 9. kitabın 2. hikayesi haricinde çocuk tarafından anlaşılır bulunmuştur. Bu görselin düşük puanlanması görselde sürahi olarak ifade edilen görselin alkol şişesini andırır olmasından kaynaklıdır. Ayrıca 8. kitabın 2. hikayesinde yer alan bir görsel haricinde tüm görseller ahlaki kurallara uygun bulunmuştur. Bu görselin düşük puanlanmasında yaşlı bir dilencinin tokatlanmasına yer verilmesinden kaynaklıdır.

Görsellerin tamamına bakıldığında hepsinin aynı teknikle çizilmesi, birbirine benzer niteliklerde olması yakın puanlanmasında etkili olmuştur; renksiz ve soğuk çizimlerden dolayı çocuğun ilgisini çekmekten uzak, hayal dünyasını geliştirmeye katkı sunmayan, estetikten uzak bulunan bu görseller hikâyelerin tamamında 468 puan üzerinden 174 puan almıştır. 12 maddeden 6’sı 0 ile puanlanmıştır bu da görsellerin rubrikteki özelliklerin yarısını taşımadığını göstermektedir.

Öneriler

Yapılan bu incelemede Sara Gürbüz Özeren'in Binbir Gece Masalları'ndan uyarladığı 10 kitaptan oluşan Züleyha Serisi kitap dizisi çocuk edebiyatı metnlerinin çocuk edebiyatına uygunluğu, çocuk haklarına yönelik olma durumu, taşıdığı değerler ve çocuk eserlerinde yer alan görsellerin çocuk edebiyatına uygunluğu açısından incelenmiştir.

Yapılan incelemede çocuk edebiyatına uygunluk açısından 5, 6 ve 7. kitaplar “orta” diğer tüm kitaplar ise “güçlü” çıkmıştır. Çocuk haklarına yönelik olma durumu açısından tüm kitaplar “orta” değerde bulunurken, görsellerin çocuk edebiyatına uygunluğu açısından ise “zayıf” kalmıştır. Taşıdığı değerler bakımından ise kitaplar öz denetim ve sorumluluk değerlerinde “güçsüz”, diğer değerlerde bakımından “güçlü” bulunmuştur; 4. kitap değerler bakımından “güçsüz” kalırken en güçlü kitabın 8. kitap olduğu sonucuna varılmıştır.

Çocuk edebiyatı uygun olmayıp çocuk haklarını ihlal eden durumlarla ilgili ifadelere bulgular kısmında yer verilmiş olup bu yaş seviyesindeki çocuklar için uygun olmadığı düşünülen görseller ayrıca belirtilmiştir. İhmal edilen değerler ve değerler açısından eksik kalan kitaplar ve içeriğindeki hikâyeler tespit edilmiştir.

Hikâyelerde kahramanlar daha güçlü kişilik özelliklerine sahip, eğitim almış çocuklardan oluşturulabileceği gibi metinlerin çocuğu düşünmeye sevk eder nitelikte olmasına özen gösterilebilir.

Metinler çocuklara çocuk haklarını hissettirecek, kavratacak ve edindirecek örneklerle, engelli çocuklarla ilgili farkındalık edinecekleri örneklerle çocuk hakları kapsamında yer verilebilir. Çocuklara kötü örnek teşkil eden şiddet, aşağılama, özgürlükten men etme gibi durumlarla ilgili düzeltmeler yapılabilir.

Kitabın hitap ettiği yaş seviyesi düşünüldüğünde kitaplarda görsellerin kullanılması şart değildir fakat görseller kullanılacaksa bunların çocuğun yaş seviyesine uygun daha ilgi çekici, çocuğu düşünmeye sevk eden, hayal dünyasını geliştirir nitelikte olmasına özen gösterilebilir.

Değerler eğitimi bakımından sorumluluk ve özdenetim değerlerine daha fazla yer verilebilir. Değerler bakımından zayıf kaldığı tespit edilen 4. kitapta bu açıdan düzenlemelere gidilebilir.

Kitaplar yazım ve noktalama işaretleri konusunda yeniden gözden geçirilebilir, atasözlerine daha sık yer verilebilir.

Bu araştırma çocuk edebiyatı metinlerine çok yönlü bakılması gerektiği düşüncesiyle yapılmıştır. Bundan sonraki süreçte çocuk edebiyatı metinleriyle ilgili yapılacak olan çalışmalarda bir çocuk kitabının tek bir yönden değil de çocuk edebiyatı, çocuk hakları, değerler ve görseller bakımından çok yönlü incelenmesi adına kendinden sonraki çalışmalara model olması amaçlanmıştır. Bu sayede her bakımından çocuğun faydasına olacak kitapların daha doğru şekilde tespit edilebileceği düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akdağ, E. (2012). *Sevimli Mecmua Adlı Çocuk Dergisi: Çeviriyazı, İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Akgül, M. Ş.; Kartal, A. (2020). *Çocuklar Haklarını Biliyor Mu? Bilinç Düzeyi Araştırması*. Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğitimler Dergisi, 4/1, e–ISSN: 2564–7202.
- Akkan, E. İ. (2010). *Bir Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Cahit Uçuk* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Aksun, Z. (2010). *Çocuk Edebiyatı Kapsamında Enver Naci Gökşen'in Hikâyeleri ve Bunların Eğitim Değeri* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Aktürk, F. G. (2012). *Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Akyüz, E. (2014). *Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocukların Eş Duyumsal Eğilimine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altunbay, M. (2015). *İlköğretim Türkçe Dersi (6–7–8. Sınıflar) Öğretim Programında Yer Alan Temel Becerilerin Kazandırılmasında Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Etkisi (21. Yüzyıl Örnekleme)* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altunbay, V. (2017). *İlköğretim Türkçe Dersi (6–7–8. Sınıflar) Öğretim Programında Yer Alan Temel Becerilerin Kazandırılmasında Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Etkisi (21. Yüzyıl Örnekleme)* (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Siirt.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arıkan, B. (2018). *Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bakımından Memduh Şevket Esendal'ın Öykülerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*

- (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Arıkan, Y. (2018). *Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Arısoy, E. (2014). *Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Romanlarında Dilin Kullanımı ve Evrensel Değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Arıkan, A. (2019). *Okulöncesi Dönemde Değerler Eğitimi. (1-28)* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Arslan, M. (2016). *Nur İçözü'nün Eserlerinde Çocuksu Duyarlılık, Aile Kurumu ve İnfomal Eğitim Durumları* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Asar, A. (2017). *Çocuk Haftası Dergisinin Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Atalay, E. (2017). *Seza Kutlar Aksoy'un Eserlerindeki Eğitsel Değerler ve Bu Değerlerin Davranışa Yansıma Biçimleri* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ataseven, F., İnandı, Y. (2000). “Çocuk Kitaplarının Çeşitli Yönleriyle İncelenmesi ”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Avcı, M. S. (2011). *Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuğa Yönelik Eserlerinin Eğitsel Açidan İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aydemir, A. (2011). *Gülten Dayıoğlu'nun Romanlarının Çocuk ve Gençlik Edebiyatı ve Fantastik Bilim Kurgu Türü Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aydemir, M. (2020). *Lise Öğrencilerine Göre Günümüzün Toplumsal Sorunları, Nedenleri, Çözümleri ve Gelecekteki Muhtemel Toplumsal Sorunlar* (Yayınlanmamış Tez). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Aydemir, Ö. E. (2016). *Dördüncü Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programının Görsel Okuma ve Sunu Becerilerini Geliştirme Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi). Bartın Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Aydoğan, Y., Ergin, F. E. (2000). “Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bacanlı, H. (2011). Değer, Değer midir? Eğitim–Bir–Sen. 2011/ Yıl: 7 Sayı: 19
- Bacanlı, H., Dombaycı, M. A. (2012). Değer boyutlandırma yaklaşımı. II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu’nda sunulan bildirinin tam metni. (16–18 Kasım).
- Bağçeli Karaman, P.; Kartal, T.; Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. Dergi Park. DOI:10.47935/ceded.801810.
- Bakkalbaşı, İ. (2009). *Johanna Spyri’nin “Heidi” Adlı Eserinden Yola Çıkarak Yayınevlerinin Çeviri Çocuk Edebiyatı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Barış, G. (2011). *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanlarındaki Eğitsel İletiler*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Barut, İ. (2010). *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanlarında Dil Tema ve Eğitimsel Göstergeler* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Barutçu, T. (2010). *Çocuklara Kıraat (1881) ve Sevimli Mecmua (1925) Dergilerindeki Çeviri Metinler ve Dış Dünya Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Fakültesi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baş, Ö., Kardaş, N. (2014). *İlköğretim Öğrencilerinin Görsel Okuma Becerisi ile Okuduğunu Anlama Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7(1), 230–243.

- Başıoğlu, N. (2017). *Edebiyatımızda Çocuklar İçin Yazılmış Biyografi Kitapları Üzerine Bir İnceleme (2005–2015)* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Batum, A. Ü. (2015). *Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Öğrencilerin Okumaya Güdülenmesine Etkisi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Benli, D. (2013). *Cumhuriyet Sonrası (1960–1980) Çocuk Romanlarında Tema, Dil ve Eğitim Öğeleri* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Berk, E. (2019). *Çocuğum, Haklarım Var. İstanbul: Abm Yayınevi.*
- Biros, Y. (2019). *Çeviri Çocuk Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boğa Zengin, S. (2010). *Çocuk Kitaplarının Dinleme Becerisini Geliştirme Aracı Olarak Kullanılması* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bozdağ, F. (2000). “Çocuk Kitaplarında Metin, Dil ve Resimleme İlişkisi”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bulundu, A. C. (2016). *Çocuk Yazını Ürünü Olarak Özlem Aytek'in 'Zamanda Yolculuk Dizisi' Üzerine Bir Derlem Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Bulut, S. (2014). *Çocukların Hakları Var. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.*
- Bulut, S. (2018). *Okulöncesi Eğitim Ortamlarında Çocuk Kitaplarıyla Gerçekleştirilen Uygulamaların Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İncelenmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Burç, B. (2013). *Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız'ın Başından Geçenler" Adlı Hikâye Serisindeki Eserlerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

- Büyükalın, F. S., Harmankaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. Ankara: Millî Eğitim. 48/1, 769–791.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2.Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Canbek, D. (2017). *Peyami Safa'nın Server Bedî Müstearıyla Yazdığı Cingöz Recai Serisinin 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programına Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve türkiye'deki uygulamaya bir bakış. Ankara: Turkish Studies. Volume 9/2, 429–436,
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2014). *Karma Yöntem Araştırmaları* (Çev. Ed. Yüksel Dede ve Selçuk Beşir Demir). Anı: Ankara.
- Çekici, Y. E. (2014). *Rıfat Ilgaz'ın Çocuk Kitaplarında Karşıt Söylem Bağlamında Eleştirel Okuma Etkinlik Önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Çelebi, T. (2014). *Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Sevinç Dergisi ve Bu Dergideki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çelik, H. (2017). *Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği, Sorunları ve Toplumsal Eleştiri* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Çelik, M. (2020). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Çelik, Ö. (2016). *Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Tarihi Çocuk Romanlarının Çocuk Edebiyatının Temel Ögelerine Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çer, E. (2014). *Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çevik, A. (2021). *Evaluation of the Child Book "Melody" by Turkish Preservice Teachers in Terms of Child Rights*. Educational Policy Analysis and Strategic Research. v16 n3 p7-22.
- Çınar, İ. (2009). Çocuk kitaplarında bulunması gereken bazı özellikler. Eğitim Dergisi. Kars. ISSN 1307 1785. Sayı: 22.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Resmî Gazete. 25876.
- Çolak, E. (2019). *Kemalettin Tuğcu'nun Romanlarında Zaman* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Dağ, S. (2020). *Okul Yöneticisi ve Öğretmenlerin Benimsedikleri Felsefi Yaklaşım İle Okul İklimi ve Öğrenci Davranışlarını Kontrol Etme Eğilimi Arasındaki İlişki* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Dedik, B. (2011). *Afacan Çocuk Dergisindeki Metinlerin Türk Aydınlanması Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Degeç, H. (2016). *Hasan Kallıncı'nın çocuk romanlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Değirmenci, M. (2010). *Çocuk Hikâyesi ve Fakir Baykurt'un Çocuk Hikâyeciliğine Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Dellal, M. (2010). *Çocuk Edebiyatında Öykü Türünün Çocuğun Kavram Gelişimine Etkileri Üzerine Bir Araştırma (Gülten Dayıoğlu Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Demir, A. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Yaratıcı Düşünme*. 60, 1011–1025. doi: 10.7816/idil-08-60-07.
- Demir, Z. (2019). *Changing The Moral Voice In American Children's Literature: E. B. White And The Spirit Of Community* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Demirbaş, M. (2012). *Çocuk Edebiyatı Eserlerinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Demirtaş, A. (2015). *Türk Çocuk Yazını Eserlerinin İç ve Dış Yapısal Özellikleri* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş Çocuk Şiirinde Değerler Eğitimi (1980'den Günümüze)* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Dereli, K. (2017). *Rıfat Ilgaz'ın Çocuk Romanlarındaki Mizah Unsurlarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Destebaşı, F. (2011). *Çocuk Edebiyatı Eserlerinin 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Dilidüzgün, S. (2000). “Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Doğan, Ç. (2015). *Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Ögeleri Yönünden İncelenmesi ve Türkçe Eğitime Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Doğan, İ. (2001). *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğan, M. (2014). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar Yayınları.
- Dokgöz, H. (2020). *Karikatürlerle Çocuk Hakları Sözleşmesi*. Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Ekiz, D. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E–Dergisi, (17), 1–18.

- Erdemir, E. (2007). *İşe Almada Aday Odaklılık: Kavramsal Çerçeve ve Ölçek Geliştirme* (Doktora Tezi). Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan Horasan, A. (2015). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Erdoğan, M. E. (2021). *Nezihe Meriç'in Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Eren, H., Gözaydın, N., Parlatır, İ., Tekin, T. Zülfikar, H. (1988a). *Türkçe Sözlük 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Eren, H., Gözaydın, N., Parlatır, İ., Tekin, T. Zülfikar, H. (1988b). *Türkçe Sözlük 2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Erol, A. (2017). *Türkçe Öğretimi Bağlamında Bestami Yazgan'ın Şiirleri* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Erşahan İspirt, K. (2019). *Michael Ende'nin Çeviri Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Çocuk Edebiyatına Uygunluğu ve Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Esmer, B. (2014). *Çocuk Edebiyatı Kapsamında Mehmet Güler'in Eserleri Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Fakı, N. (2010). *Mükerrem Kâmil Su ve Çocuk Edebiyatı* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Feyzioğlu, Y. (2020). *Masallarla Çocuk Hakları*. Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Fıstıkçioğlu, F. M. (2011). *Mustafa Balel Hayatı-Eserleri ve Sanatı* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Fidan, M. (2017). *Hikmet Temel Akarsu'nun Eserlerindeki Fantastik Öğeler ve Eğitim Odaklı Değerler* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Gökmen, B. (2017). *Ödüllü Çocuk Edebiyatı Ödüllü Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Göl, E. (2017). *Bican Veysel Yıldız'ın Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Eserlerindeki Değerler Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Gönen, M. (2000). “*Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik, Resimleme, Fiziksel Özellikleri ve Türkiye’de Son On Yılda Çocuk Kitapları Alanında Yapılmış Tezler*”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gönen, M. (2017). *Çocuk Edebiyatı Yazarı ve Çizeri Olarak Feridun Oral'ın Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Eğitsel Değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Güliden, B. (2014). *Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları ve Hikâyelerinde Yer Alan Değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Güler, E. (2014). *Çocuk Edebiyatı Kapsamında Mehmet Güler'in Eserleri Üzerine Bir İnceleme* (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Edge Akademi.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazıları*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Gündoğdu, A. E. (2012). *Türk Çocuk Yazınında Söz Varlığı: Derlem Tabanlı Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Gündüz, Ü. (2008). *Çocuktum Ufacıktım Hak İçin Yola Çıktım*. Ankara: Küçük Ev Yayınları.
- Gündüz, Y. (2016). *Ahmet Ümit'in Masal Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Güneş, F. (2000). “*Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi*”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Güneş, F. (2017). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gürel, N. (2010). *Çocuk Edebiyatımızda Serüven Romanları Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- İnce Samur, A. Ö. (2014). *Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İnneci Bozkaplan, D. (2010). *1990–2008 Arası Çocuk Edebiyatımızda Fantastik ve Bilim–Kurgu Romanlar Üzerinde Bir İnceleme* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İpek, O. (2017). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Numan Kartal'ın Eserlerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uludağ.
- İşnas, S. (2011). *Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Cahit Zarifoğlu Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kantar, A. R. (2015). *Bir Çocuk Edebiyatçısı Olarak Adnan Özyalçın* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Kaplan, K. (2013). *Hidayet Karakuş'un Roman ve Hikâyelerinde Yer Alan Eğitsel İletiler* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kaplan, M. (2000). “Çocuk Kitaplarında İçerik, Resimleme, Dil ve Anlatım Özellikleri”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kapoğlu, E. N. (2012). *İlköğretim 1–3. Sınıf Öğrencileri İçin Hazırlanan Öyküleyici Çocuk Kitaplarının Nitelik Yönünden Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Karabölük Eğribel, N. (2013). *İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Çocuk Hikaye Kitaplarında Görsel Düzen ve Tipografi* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Karabudak, N. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Tarafından Yayımlanan Çocuk Roman ve Çizgi Romanlarının Tematik İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uludağ.
- Karaçam, O. (2011). *Rakım Çalapala'nın Eserlerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karadeniz, E. (2019). *Behiç Ak'ın Çocuk Hikâyelerinin Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Karagözoğlu, M. (2010). *Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatına Dair Görüşleri ve Eserleri* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karagül, S. (2019). *Çocuk Edebiyatının Temel İşlevleri: Felski'nin Yaklaşımı Doğrultusunda Bir Değerlendirme*. Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi. 5(2), 334–351.
- Karakaş, Ö. (2013). *8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Tutumları Üzerine Bir Araştırma: MEB Tarafından Ortaokul Öğrencilerine Önerilen 100 Temel Eser Örneğinde* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Karakoç, M. (2014). *Çocuk ve Yuva Dergisinin Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimindeki Rolü* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karaman Kepenekci, Y. (2009). Ders kitaplarında çocuğun bilgi edinme ve zararlı yayınlardan korunma hakkı. İlköğretim Online, 8 (3), 965–977.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (21. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karayel, Ö. F. (2019). *Çetin Öner'in Çocuk Romanlarında Kullanılan Karakter Geliştirme Yöntemleri Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Katı, Y. (2015). *Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Kavak, S. (2018). *Koray Avcı Çakman'ın Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kavaz Özcan, E. (2017). *Seza Kutlar Aksoy'un Eserlerinin Değerler Eğitimi ve Dil Zenginliği Bağlamında İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Kaya, D. D. (2010). *Aytül Uncu Akal'ın Öykü ve Masallarında Tema, Dil ve Eğitim Öğeleri* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kaya, İ. (2000). “Çocuk Kitapları Resimlerinde Klişe Yaklaşımlar”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kıbrıs, İ. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök yayıncılık.
- Kılıç, B. K. (2017). *Beyazbulut Dergisindeki Kurgusal Metinlerde Karakterler Aracılığıyla Verilen İletiler* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Kılıç, U. (2010). *Çeviri Çocuk Klasiklerinde Eğitici İletiler (MEB'in 2005 Yılında İlköğretim Öğrencilerine Önerdiği 100 Temel Eser Örneğinde)* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kılıçarslan, R. (2011). *Fatih Erdoğan'ın Eserlerinde Çocuk ve Eğitim Teması* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kılınç, B. S. (2014). *Mevlâna İdris Zengin'in Hikâye ve Masallarındaki İletiler ve Bu İletilerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Kıymaz, M. S. (2011). *İleri Yavrutürk Dergisinin Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi [1976–1977]* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Koçağan, F. Ö. (2012). *İlköğretim 4–5. Sınıf İçin Hazırlanan Öyküleyici Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik ve Değerler Yönünden İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

- Koyuncu, Z. (2014). *Musavver Çocuk Postası Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı–İnceleme)* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kökçü, Y. (2015). *Ali Ekrem Bolayır'ın Şiir Demeti Adlı Eseri ve Bu Eserin Türkçe Öğretiminde Yer Alan Temalar Bağlamında Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Köksal N., Çöğmen, S. (2019). *Altıncı sınıf öğrencilerinin görsel düşünme süreçleri*. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – ENAD. 7 / 2.
- Köse, D. (2011). *Gülzar Kandeyer'in On Eserinin Dil ve Üslup Yönünden İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kuşdemir, Y., Bulut, Y. (2019). Türkçeden Özbekçeye çevrilen çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies Social Sciences*. 14, 131–150 doi:10.7827/TurkishStudies.14663.
- Külük, C. Ş. (2013). Resimli çocuk kitaplarının nitelik sorunsalı ve çocuğun sanat eğitimi sürecindeki yeri: “Delioğlu’nun resimlediği yapıtlar üzerine bir inceleme. *Amasya Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(2), 393–417, 2013.
- Levent, G. (2010). *Çocuk Edebiyatı Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Osman Akınhay, Derya Kömürcü çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB (1991). Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çocuk Hakları Sözleşmesi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1973). Milli eğitim temel kanunu. Ankara: Resmî Gazete. Sayı: 14574, 5(12), s: 2342.
- MEB. (2013). Ortaöğretim kurumları yönetmeliği. Resmi Gazete, 28758.
- MEB. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (Eylül 2003). İlköğretim kurumları yönetmeliği. Tebliğler Dergisi, 2552.

- Meral, A. (2016). *Ömer Seyfettin Öykülerinin Çocuk Edebiyatı Ölçütleri Açısından Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Mersan, A. (2015). *Talip Apaydın'ın Öykülerinde Çocuk* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Milletlerarası Andlaşmalar ve Sözleşmeler. (1983). Dünya kültürel ve doğal mirasın korunması sözleşmesi. Resmî Gazete. 17959.
- Mirzaoglu, V. (2017). *Ortaokul 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Bağlamında İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, S Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Mocan, A. (2011). *Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Tarihî Romanlarındaki Değerlerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Nacak, F. (2018). *Arkadaş Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı-İnceleme)* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Nas, R. (2014). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Ezgi Kitabevi.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Otmar, Ö. (2017). *Yalvaç Ural'ın Çocuk Yapıtlarının Evrensel Değerler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öncü, M. (2011). *Mavisel Yener'in Romanlarında Çocuk ve Eğitim Teması* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Ören, S. N. (2019). *Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarındaki Eğitici İletiler Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir Mete, Özden. (2016). *Sevim Ak'ın Çocuk Romanlarının Sözvarlığı Açısından Çözümlemesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Özdemir Uluç, F. (2008). İlköğretim Programlarında Çocuk Hakları. Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, A. (2007). Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin “Çocuğa Göre”liği. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özgüven, İ.E. (2012). *Psikolojik testler*. (11. Basım). Ankara: Nobel
- Özkan, S. (2015). *Hakkari Yöresine Ait Halk Anlatılarının Eğitsel Değeri ve Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Özmen, G. (2010). *Gülten Dayioğlu'nun Çocuk ve Gençlik Yapıtlarında Karakter İncelemeleri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özmen, S. (2016). *Çocuk Hikâyelerindeki Kahramanların Çocuklara Rol – Model Olma Durumları* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Öztürk, H. (2017). *Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması (Okur Merkezli Bir Araştırma)* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özünel, Ş. Ç. (2000). “Çocuk Kitaplarındaki Görsel Anlatımın Eğitimdeki Önemi”. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Pembegül, B. N. (2019). *Tübitak Tarafından Çocuklara Yönelik Yayımlanan Popüler Bilim Dergilerinin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saint-Exupéry, A. (2014). Küçük Prens. İstanbul: Mavibulut.
- Sarıçan, E. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı Kriterlerine Uygunluğu* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Sarıkaya, B. (2017). Türkçe öğretiminde görsel okuma. Muş Alparslan Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Dergisi. 5 (3) s: 779–796
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*. İstanbul: Nar Yayınları.

- Seday, L. (2021). *Çocuk Edebiyatından Hareketle Çocuk Hakları İle İlgili Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt Üniversitesi, Siirt.
- Serin, N. (2011). *Okuma Alışkanlığının Kazandırılmasında Edebî Türlerin Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Serres, A. (2013). *Çocuk Olmaya Hakkım Var*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sert, M. M. (2014). *Mustafa Ruhi Şirin'in Şiirlerinin Türkçe Öğretimi Bağlamında Tema ve İletiler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. Ankara: Tudem.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem.
- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. ve Aslan, C. (2007). İlköğretimde çocuk edebiyatı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sevim, O. (2014). Akademik etik değerler ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlilik ve geçerlilik çalışması. Turkish Studies. 9/6: 943–957.
- Solar, B. (2010). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Çocuğa Göreliğinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, H. (2011). *Reşat Ekrem Koçu'nun Çocuklar İçin Yazdığı Eserlerde Değer Eğitimi ve Türkçe* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Söylemez, Y. (2018). The development of the text evaluation scale for child rights: a study of validity and reliability. 8/5. doi: <https://doi.org/10.5430/wje.v8n5p139>.
- Şahbaz, M. B. (2016). *Çeviri Çocuk Edebiyatı Ürünlerindeki Kültürel Öğeler* (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2006). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*. Ankara: Nobel.
- Şen, E. (2017). *Çocuk Edebiyatında Kurmaca Gerçeklik Üzerine Bir İnceleme* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Rengârenk Yayınları.

- Şimşek, T. (2016a). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T. (2016b). *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tarhan, A. (2012). *Balkanlar'daki Türk Edebiyatı Yayınlarında Çağdaş Kosova Türk Çocuk Edebiyatının Yeri* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Taşkın, A. (2019). *Çocuk Hakları Konusunda Ebeveyn Tutumları ile Ortaokul Öğrencilerinin Farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun Üniversitesi, Giresun.
- Teke, S. (2016). *Çocuk Edebiyatı Yazarı Hasan Kallimci'nin Öykülerinin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Tekin, E. (2017). *Süleyman Bulut'un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tekin, H. (2000). *"Çocuk Kitaplarında Bütünsellik"*. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Temizyürek, F., Şahbal, N. K., Gürel, Z. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tepe, İ. E. (2012). *Talip Apaydın'ın Eserlerinde Çocuk ve Eğitim Teması* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Tepecik, A.; Kayabekir, T. (2017). *Resim–metin ilişkisinde yapısal ve bilişsel kavramların tasarım sürecine etkisi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21(4):1641–1653.
- Terzi, S. (2019). *Garip Akımı Sanatçılarının Şiirlerinde Bir Değer Olarak Yaşama Sevinci ve Tabiat Sevgisi Bağlamında Çocuk* (Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

- Tıǧlı, H. B. (2014). *Miyase Sertbarut'un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Öǧelerine Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Toprak, İ. (2016). *Gülsüm Cengiz'in Çocuk Kitaplarının Türkçe Öğretimi Bağlamında Tema ve İletiler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Tozlu, M. (2010). *Gülten Dayıoǧlu'nun Eserlerinde Temalar*. (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Turhan, O. (2018). *Türk Çocuk Romanlarında Meslekler Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tüfekçi Can, D. (2012). *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türk Medeni Kanunu. (2001). Resmî Gazete. Sayı: 24607 41/5.
- Türkmen Özkan, D. (2008). *Jules Verne'in "Kaptan Grant'ın Çocukları" Adlı Romanının Çocuk Eğitime Katkıları* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uçuş, Ş. (2013). *Çocuk Hakları Eğitimi Programının Hazırlanması ve Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- UNİCEF (2014). *Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama el kitabı*. Ankara:Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.
- Uslu, K. (2014). *Nur İçözü'nün 8–14 Yaş Çocuklarına Yönelik Eserlerinin Değerler Bağlamında İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uslupehlivan, E. (2018). *Hasan Latif Sarıyüce'nin Çocuk Romanlarında Değer Eğitimi ve Söz Varlığı* (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Uyumaz, F. (2019). *Sedat Girgin'in Resimlediği Kitaplardan Örneklerle Çocuk Edebiyatında Resim–Metin İlişkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Ünlü, S. (2011). *Mektebli Dergisindeki Şiir ve Manzûmelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Veneziano, L. ve Hooper, J. (1997). Method for quantifying content of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*. 21(1), 67–70.
- Vuruş, M. (2016). *Çocuk Edebiyatına Uyarlanmış Klasik Destanlar Üzerine Bir İnceleme: Bilgin Adalı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yakar, Y. M. (2011). *Mustafa Ruhi Şirin'in Türk Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Eserlerinin Eğitsel Değeri Üzerine Bir İnceleme* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2011). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yasa, M. (2012). *Mevlâna İdris Zengin'in Masal Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Yavuz, D. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürel Semboller* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Tübar*. XIX–/2006–Bahar
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yeşildağ, Y. (2000). *“Türkiye’de Çocuk Edebiyatı”*. 1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yılar, Ö. ve Celepoğlu, A. (2013). Çocuk yayınları ve bu yayınlarda bulunması gereken temel unsurlar. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı içinde* (4. Baskı). Ankara: Pegem.
- Yıldırım Bilgen, D. (2017). *1970–2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, M. E.; Şensoy, Ö. (2020). *Haklarını Bilen Çocuklar*. İstanbul: Beta Kids Yayınevi.

- Yılmaz, H. D. (2017). *Koray Avcı Çakman'ın Eserlerinde Çocuklara Yönelik Ekoeleştirel İletiler* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Yılmaz, N. (2012). *Türk Çocuk Edebiyatı Kitaplarındaki Çocuk Gerçekliğine Eleştirel Bir Bakış* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, N. (2013). *Çocuk Edebiyatı Bağlamında Bestami Yazgan Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Yılmaz, N. (2016). *Kırılmayan Hayaller*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yılmaz, O. (2013). *Fatih Erdoğan'ın Eserlerinin Eğitsel Değerler Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yollu, P. (2010). *Bir Çocuk Yayını Olan Yeni Harfli Mektepli Gazetesi Nüshalarındaki Manzumelerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Denizli.
- Yurtseven, H. (2011). “*MEB Onaylı 100 Temel Eser*”*De Yer Alan Çeviri Kitaplardaki İletilerin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Uygunluğunun Türkçe Öğretmenlerinin Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

İnternet Kaynakları

- <http://ercis.gov.tr/vatandaslik-haklari> erişim tarihi: 30.12.2021
- <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf> erişim tarihi: 09.03.2020
- <http://www.beydag.gov.tr/turk-cocuk-haklari-bildirisi> erişim tarihi: 21.01.2022
- <http://www.istmem.com/upload/cms/DEĞERLER%20EĞİTİMİ%20YÖNERGESİ.doc> erişim tarihi: 20.10.2020.
- <http://www.livingvalues.net/children-ages-8-14> erişim tarihi: 29.10.2020
- <http://www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Tacettinsimsek.pdf> erişim tarihi: 13. 09. 2021

https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/resimli_cocuk_kitaplar/7/index.html erişim tarihi: 20.12.2021

<https://sozluk.gov.tr> erişim tarihi: 17.03.2020 12.25 İleti.

<https://sozluk.gov.tr> erişim tarihi: 22.09.2020 16. 20 Değer.

<https://sozluk.gov.tr> erişim tarihi: 23.02.2020 21.00 Çocuk.

<https://t24.com.tr/k24/yazi/cocuklara-cocuk-haklarini-anlatan-kitaplar,3296> erişim tarihi: 21.01.2022

<https://www.egitimsistem.com/dogru-ve-guvenilir-olmak-ne-demektir-72249h.htm> erişim tarihi: 11.01.2022

<https://www.hursitekinici.com/2016/03/24/degerler-egitimi-dogruluk-ve-guvenilir-olmak/> erişim tarihi:11.01.2022

İncelenen Hikâye Kitapları

Gülbüz Özeren, S. (2018). Kuğu. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Simbat 1. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Simbat 2. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Ali Baba ve Kırk Haramiler. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Sihirli Heybe. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Kaybolan Ok. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Talihin Anahtarları. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Alaaddin'in Sihirli Lambası. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Züleyha Sultan ile Vezir. İstanbul: Damla Yayınevi.

Gülbüz Özeren, S. (2018). Sihirli Kitap. İstanbul: Damla Yayınevi.

EKLER

Ek 1. Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmaları Üzerine- Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar Formu

Ek 2. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
adalet	adil olma, eşit davranma, paylaşma...
dostluk	diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
dürüstlük	açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
öz denetim	davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
sabır	azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
saygı	alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
sevgi	aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
sorumluluk	kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
vatanseverlik	çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
yardımseverlik	cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Ek 2. Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Görselleri Değerlendirme
Rubriği

No	Maddeler	EVET	HAYIR
1	Görseller anlaşılır niteliktedir.		
2	Görseller çocuğun yaş seviyesine uygundur.		
3	Görseller çocuğun ilgisini çeker.		
4	Görseller çocuğun hayal gücünü geliştirir.		
5	Görseller çocuğu düşünmeye sevk eder.		
6	Görseller çocuğu eğlendirir.		
7	Görseller metnin konusuyla uyumludur.		
8	Görseller metne uygun yerleştirilmiştir.		
9	Görseller art arda sıralandığında metni oluşturur.		
10	Görseller sayfaya yazıların okunmasını engellemeyecek şekilde yerleştirilmiştir.		
11	Görsellerde estetiğe önem verilmiştir.		
12	Görsellerin içeriği ahlaki kurallara uygundur.		

Ek 3. Çocuk Haklarına Yönelik Metin Değerlendirme Ölçeği

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
İÇERİK	1.	Kapakta/metin öncesinde verilen görseller çocuğun ruh sağlığına uygundur.				
	2.	Metin, çocuğun zihinsel ve bedensel sağlığını korumaya yönelik bir yayındır.				
	3.	Metin, eğitimde fırsat eşitliğini vurgulamaktadır.				
	4.	Metin, çocukları istismara karşı eğitir niteliktedir.				
	5.	Metinde 18 yaşına kadar her birey, çocuk olarak kabul/ tasvir edilmektedir.				
	6.	Metinde anne-baba, çocuğun gelişimi için yol göstericidir.				
	7.	Metinde birleştirici bir üslup (dil, din, ırk vb.) benimsenmiştir.				
	8.	Metinde çocuğa ismi ile yer verilmekte/ hitap edilmektedir.				
	9.	Metinde çocuğun iletişim hakkına saygı duyulmaktadır.				
	10.	Metinde çocuğun kendi seçeceği bir araçla düşüncesini özgürce dile getirmesine fırsat tanınmıştır.				
	11.	Metinde çocuğun kimliğine ait bilgilere (isim, tabiiyet, aile bağları vd.) saygı duyulmuştur.				
	12.	Metinde çocuğun temel yaşama hakkına saygı duyulmuştur.				
	13.	Metinde çocuk haklarını ihlal eden söz/ ifadeler yer almaktadır.				
	14.	Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek görseller kullanılmıştır.				
	15.	Metinde çocuk istismarına sebep olabilecek imalar bulunmaktadır.				
	16.	Metinde çocuk istismarını hoş görecektir bir tavır söz konusudur.				
	17.	Metinde çocuk yaşta evliliğe özendirme söz konusu değildir.				
	18.	Metinde çocuk, cinsel bir obje olarak gösterilmektedir.				
	19.	Metinde çocuk/lar anne-babaları tarafından bakılmaktadır.				

	20.	Metinde çocuklar din ve vicdan özgürlüğüne sahiptirler.					
	21.	Metinde çocuklar yasa dışı olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktadır.					
	22.	Metinde çocuklar yetenekleri doğrultusunda eğitim almaktadır.					
	23.	Metinde çocuklara yönelik bedensel bir saldırı vardır.					
	24.	Metinde çocuklara yönelik cinsel istismar söz konusudur.					
	25.	Metinde çocuklara yönelik zihinsel bir saldırı bulunmaktadır.					
	26.	Metinde okuyucuya çocukların korunması konusunda mesajlar verilmektedir.					
	27.	Metinde çocukların ücretsiz tıbbi destek alabilmesi fikri desteklenmektedir.					
	28.	Metinde engelli çocuklara yönelik pozitif bir ayrımcılık yapılmaktadır.					
	29.	Metinde engelli çocukların toplumda aktif olarak yer almasına yönelik tutum vardır.					
	30.	Metinde yer alan görseller çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimini olumlu etkileyecek niteliktedir.					
	31.	Metinde, çocuğun onur ve itibarına saldırı vardır.					
	32.	Metni bedensel/ zihinsel şiddete maruz kalmış çocukların ailelerinin okuması sakıncalıdır.					
	33.	Metni, bedensel ve zihinsel şiddete maruz kalmış çocukların okuyabilir					
YAZAR	34.	Yazar, çocuğun oyun hakkına saygı duymaktadır.					
	35.	Yazar, çocuğun özel yaşantısına saygı duymaktadır.					
	36.	Yazar, çocukları eğitim almaları yönünde teşvik etmektedir.					
	37.	Yazar, çocukları ilgilendiren konularda çocukların yararını gözetmektedir					
	38.	Yazar, çocukları sanatsal yaşama katılmaya özendirilmektedir.					
	39.	Yazar, çocukları zararlı alışkanlıklara karşı bilinçlendirilmeye çalışmaktadır.					
	40.	Yazarın çocuk haklarına yönelik suç geçmişi bulunmaktadır.					

Ek 4. Çocuk Kitaplarını Çocuk Edebiyatına Uygunluğu Açısından Değerlendirme Ölçeği

No	Maddeler	Puan				
		0	1	2	3	4
1	Kitabın ebadı çocuğun kolay tutabileceği ölçülerdedir.					
2	Metinde kullanılan harflerin puntoları çocuğun yaş seviyesine uygundur.					
3	Kitap sağlam ciltlenmiştir.					
4	Kitabın dış kapağı çocuğun ilgisini çeker.					
5	Kitabın dış kapağı metnin konusuyla uyumludur.					
6	Kitabın kapağı çocuğu düşünmeye sevk eder.					
7	Kitapta uygun kalitede kağıt kullanılmıştır.					
8	Metnin sayfa kenarlarında uygun boşluklar bırakılmıştır.					
9	Metinde resimler, yazıların okunmasını etkilemeyecek şekilde yerleştirilmiştir.					
10	Metnin konusu çocuğun yaş seviyesine uygundur.					
11	Metinde cinsiyet kavramı çocuğun içinde bulunduğu yaş grubuna uygun işlenmiştir.					
12	Metinde ideolojiyi aşıl原因an ifadeler yer almaktadır.					
13	Metinde toplumun değer yargılarının küçümsendiği ifadeler yer almaktadır.					
14	Metinde çocuklara kötü örnek teşkil edecek ifadeler yer almaktadır.					
15	Metinde işlenen konu çocukta merak duygusu uyandıracak niteliğe sahiptir.					
16	Metin, çocukların hayal gücünü geliştirecek konulara yer vermektedir.					
17	Metinde verilmek istenen ana düşünce anlaşılmaktadır.					
18	Metnin içeriği ahlaki kurallara uygundur.					
19	Metinde verilmek istenen ana duygu anlaşılmaktadır.					

20	Metin, çocuğun evrensel değerleri tanımasına yardımcı olmaktadır.					
21	Metin, çocuğun millî değerleri tanımasına yardımcı olmaktadır.					
22	Metinde kahramanlar, çocukların ruhsal gelişimine uygunluk göstermektedir.					
23	Metinde yazım kurallarına uyulmuştur.					
24	Metinde noktalama işaretleri doğru biçimde kullanılmıştır.					
25	Metindeki cümlelerin uzunluğu çocuğun yaş seviyesine uygundur.					
26	Metinde tutarlı bir anlatım tercih edilmiştir.					
27	Metinde Türkçenin anlatım gücünü ortaya koyan örneklerle yer verilmiştir.					
28	Metinde anlaşılır bir üslup kullanılmıştır.					
29	Metinde akıcı bir anlatım kullanılmıştır.					
30	Metinde kullanılan kelime sayısı çocuğun yaşına uygun seviyededir.					
31	Metin, çocuğun dil becerilerini geliştirmesine katkıda bulunmaktadır.					
32	Metin, çocuk okuyucular için yazılmıştır.					
33	Metin, çocuğa edebiyat estetiğini aktarabilecek niteliktedir.					
34	Metin, diğer disiplinlerle iş birliği içindedir.					
35	Metin, zevk alınarak okunacak bir anlatıma sahiptir.					
36	Metinde kullanılan resimler çocuğun yaş seviyesine uygundur.					
37	Metindeki resimler çocuğu düşünmeye sevk eder.					
38	Metnin konusuyla metinde kullanılan resimler uyum içindedir.					
39	Metinde yer alan resimler çocuğun hayal gücünü geliştirir.					
40	Görsellerin içeriği ahlaki kurallara uygundur.					

